

UNITÁRIUS KALENDÁRIUM
2020

Unitárius kalendárium 2020

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház
Kolozsvár
2019

Megjelent
a Bethlen Gábor Alap
támogatásával

A fedőlapon: a kolozsvári Dávid Ferenc-szobor. A felvételt
Bíró Sára Gyöngyvér készítette.

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház

Szerkesztette: dr. Andorkó Júlia Eszter

Havi fényképek: Czire Alpár

Jelentős évfordulók: dr. Kovács Sándor

A Magyar Unitárius Egyház egyházkormányzati névjegyzéke:

Bálint Róbert Zoltán, Szabó László és Bíró Sára Gyöngyvér

Rejtvények: Forrai Tibor

Műszaki szerkesztő: Virág Péter

Szövegkorrekció: Dénes Gabriella

Borítóterv: Idea Plus

Nyomdai munkák: Idea nyomda és kiadóvállalat, Kolozsvár

ISSN 2285 – 987X

ISSN-L 2285 – 987X

ELŐSZÓ A 2020. ÉVI KALENDÁRIUMHOZ

Mint a tengerbe ömlő nagy folyamok, úgy hömpölyög körülöttünk az idő, és elsuhan mellőlünk egy év, egy évtized, e földi lét. Ezt az egyhangú folyamatot töri meg az ember azáltal, hogy jelentőséget ad egy-egy napnak, esztendőnek. 2018-ban a vallásszabadság törvényének 450. évfordulójára emlékeztünk. Azóta újra fordult egyet az esztendők kereke. Az elmúlt esztendőben Kolozsváron és Sepsiszentgyörgyön szobrot állítottunk egyházalapító püspökünknek. Örülhetünk megvalósításoknak, de sóhajtottunk keserveseket, s összeszorított fogakkal próbáltunk helytállni, amikor próbára tett a világvihar. Mintha csak az imént üdvözlöttük volna az Úr 2019-dik évét, de lám, már tovaszállt... Mit hoz ránk az újév? Nem tudhatjuk, de megpróbálunk megtenni mindent annak érdekében, hogy körülöttünk a jó, a fény gyarapodjon.

Az új esztendőt a felelősség évének nyilvánítja egyházunk. Isten nem céltalanul teremtette az embert, hanem azért, hogy tudatos és felelős munkával beteljesítse a tőle ajándékba kapott lehetőségeket. Folyamatosan változó világunkban vallásos emberekként kötelességünk tudatosan élni, óvni a ránk bízott világot, felismerni életvitelünk hiányosságait, és kijavítani azokat. A technika soha nem látott mértékben kapcsolta egy lehetséges közösséggé az embereket, ideje valóban élni ezzel a lehetőséggel, és tenni a szenvedő emberek megsegítése érdekében. Ám miközben életünk horizontja az egész világra kiterjedhet, nem szabad megfeledkeznünk helyi közösségeinkről, nemzeti identitásunkról és kultúránkról. 2020-ban lesz századik évfordulója a trianoni traumának, amelynek sebei ma sem gyógyultak be. Kötelességünk – számbeli kisebbségi sorsunk ellenére – felmutatni és megélni évezredes kultúránkat, gyarapítva annak tárgyi és szellemi értékeit.

Az aratnivaló sok, de a munkás kevés – mondjuk a názáreti Mesterrel, de az új év küszöbén nem a csüggedésnek, hanem az imának és a bizalomnak jön el az ideje. Imádkozzunk tehát Atyánkhoz, adjon erőt, hogy felelősségteljesen éljük mindennapjainkat, és gondviselésében bízva végezzük munkánkat, amelynek – bízunk benne – meglesz a maga gyümölcse.

Örömmel ajánlom olvasóink figyelmébe Magyar Unitárius Egyházunk új kiadványát, a 2020. esztendő kalendáriumát. Bízom benne, hogy találnak hasznos, lelket erősítő írásokat. A jó Isten áldása kísérelje minden gyermeke életét!

Kolozsvár, 2019. advent

Bálint Benczédi Ferenc
püspök

1. szerda • Újév, Fruzsina
2. csütörtök • Ábel, Ákos.....
3. péntek • Benjámin ◐
4. szombat • Titusz
5. vasárnap • Árpád, Simon

6. hétfő • Gáspár, Menyhért, Boldizsár.....
7. kedd • Artúr, Attila
8. szerda • Gyöngyvér, Virág.....
9. csütörtök • Etele, Marcell.....
10. péntek • Melánia, Vilmos ○
11. szombat • Ágota, Barna
12. vasárnap • Erna, Ernő.....

13. hétfő • A vallásszabadság ünnepe, Csongor, Veronika.....
14. kedd • Bódog, Edömér, Félix
15. szerda • Aurél, Loránd.....
16. csütörtök • Dániel, Gusztáv
17. péntek • Antal, Antónia ◑
18. szombat • Piroska.....
19. vasárnap • Sarolta, Sára

20. hétfő • Sebestyén, Tímea
21. kedd • Ágnes
22. szerda • Alfonz, Vince.....
23. csütörtök • Zelma.....
24. péntek • Erik, Erika, Hanga, Xénia ●
25. szombat • Henrik, Pál
26. vasárnap • Aba, Paula, Vanda

27. hétfő • Angéla
28. kedd • Karola, Károly.....
29. szerda • Adél, Eta.....
30. csütörtök • Gellért, Gerda, Noémi
31. péntek • Lujza, Marcella

1782. január 1-jén Kolozsváron halt meg **Gejza József** lelkész, tanár, énekszerző, író. Nyomtatásban megjelent temetési beszédei, halotti versei nem mindennapi tehetségéről tesznek bizonyosságot. (1742-ben született Homoródalmáson.)

1883. január 2-án Bencédben született **Bencédi Pál** lelkész, teológiai tanár, író. (1966. június 9-én halt meg Kolozsváron.)

1601. január 3-án halt meg **Várfalvi Kósa János**, egyházunk negyedik püspöke. (Várfalván született.)

1720. január 4-én szülővárosában halt meg **Kolozsvári Dimjén Pál** iskolaigazgató, hittudós, orvos. (1655-ben született Kolozsváron.)

1946. január 7-én halt meg **Józan Miklós** író, műfordító, egyházunk 26. püspöke. (1869. december 6-án született Tordatúron.)

1636. január 13-án Kolozsváron halt meg **Thordai János** költő, az 1632-ben megjelent unitárius énekeskönyv szerkesztője. (1597-ben [?] született Tordán.)

1886. január 13-án Mészkon született **Gálffy Zsigmond** műfordító, igazgatótanár. (1958. december 26-án halt meg Kolozsváron.)

1885. január 15-én Torockón halt meg **Koronka Antal** unitárius lelkész, író. (1806-ban született Kövenden.)

1889. január 18-án Gyulafehérváron született **dr. Mikó Lőrinczné Zsakó Aranka**, az Unitárius Nőszövetség egykori elnöke. (Kolozsváron halt meg 1968. május 19-én.)

1902. január 18-án Marosvásárhelyen született **Szent-Iványi Sándor** lelkész, író, politikus, a Kolozsvári Teológiai Akadémia tanára, a Polgári Demokrata Párt alapító tagja. (1983. október 16-án halt meg az A. E. Á.-ban, Lancasterben.)

1786. január 21-én halt meg **Agh István** író, természettudós, egyházunk 17. püspöke. (1709-ben született Sepsiszentkirályon.)

1721. január 21-én halt meg **Bíró Sámuel**, egyházunk első főgondnoka. (1665-ben született Homoródszentmártonban.)

1778. január 22-én Bágyonban halt meg **Uzoni Fosztó István** lelkész, egyháztörténet-író. (1729-ben született.)

1899. január 22-én Székelyudvarhelyen született **Dobai István** lelkész, költő, a Tizenegyek egyik szerkesztője. (Meghalt 1938. szeptember 4-én Vargyason.)

1. szombat • Ignác, Kincső
2. **vasárnap** • Apor, Karolina ♣
3. hétfő • Balázs, Oszkár
4. kedd • Ráhel, Andrea, Csenge, Csengele
5. szerda • Ágota, Ibla, Ingrid
6. csütörtök • Dorottya, Dóra
7. péntek • Amanda, Tódor
8. szombat • Aranka, Salamon
9. **vasárnap** • Abigél ○
10. hétfő • Elvira, Gabriella
11. kedd • Elek, Dezső
12. szerda • Lilla, Lídia, Livia
13. csütörtök • Ella, Linda
14. péntek • Bálint
15. szombat • Kolos
16. **vasárnap** • Julianna, Samu ♠
17. hétfő • Donát, Emőd
18. kedd • Bernadett, Ellák, Konrád, Zenkő
19. szerda • Ozsvát, Zsuzsanna
20. csütörtök • Aladár, Álmos
21. péntek • Eleonóra, Nóra
22. szombat • Gerzson
23. **vasárnap** • Alfréd, Tas ●
24. hétfő • Jázmin, Mátyás
25. **kedd** • **Húshagyókedd** • Géza, Vanda
26. szerda • Edina, Izabella
27. csütörtök • Ákos, Gábor
28. péntek • Elemér
29. szombat •

1829. február 3-án Lengyelfalván született br. **Orbán Balázs** író, néprajzgyűjtő, történész, alapítványtevő. (1890. április 19-én halt meg Budapesten.)

1842. február 3-án halt meg Kolozsváron **Bölöni Farkas Sándor** útirajz- és naplóíró. (1795. január 15-én született Bölönben.)

1879. február 8-án Nyárádszentmártonban született **Pozsonyi Szentmártoni Kálmán** igazgató-tanár, népmesegyűjtő. (Kolozsváron halt meg 1968. július 11-én.)

1802. február 13-án Kolozsvárt halt meg **Pákei József**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tudós igazgatója, az egyház főjegyzője. (1759. november 10-én született Kolozsváron.)

1820. február 13-án Szentgericén született **Jakab Elek** történettudós, Kolozsvár történetírója, Dávid Ferenc egyházalapító püspökünk első monográfusa. (1897. július 22-én halt meg Budapesten, a Kerepesi temetőben pihent. 1900-ban exhumálták, és december 24-én a kolozsvári Házsongárdban temették el a város által adományozott, főút menti díszhelyre. Síremlékét 1901. szeptember 21-én avatták fel.)

1882. február 13-án Homoródjánosfalván született **Kiss Sándor** lelkész, író, fordító. (Kolozsváron halt meg 1973. december 3-án.)

1903. február 13-án Korondon született **Simén Dániel** lelkész, teológiai tanár, író. (1969. február 25-én halt meg Kolozsváron.)

1928. február 19-én halt meg **Ferencz József** lelkész, tanár, író, műfordító, egyházunk 23. püspöke. (1845. augusztus 9-én született Alparéten.)

- 1. vasárnap • Húsvét előtti 6. vasárnap**, Albin, Levente
2. hétfő • Lujza, Magor ◀
3. kedd • Kornél, Kornélia.....
4. szerda • Adrienn, Kázmér.....
5. csütörtök • Adorján, Olivér
6. péntek • Frigyes
7. szombat • Tamás.....
- 8. vasárnap • Húsvét előtti 5. vasárnap**, Zoltán
9. hétfő • Fanni, Franciska, Gerő ○
10. kedd, Ildikó, Melissza
11. szerda • Kadosa, Szilárd.....
12. csütörtök • Gergely, Ince
13. péntek • Ida, Krisztián, Krisztina
14. szombat • Matild, Pólka
- 15. vasárnap • Húsvét előtti 4. vasárnap**, Kristóf, Lukrécia.....
16. hétfő • Henriett, Henrik, Zádor ▶
17. kedd, Gertrúd
18. szerda • Sándor.....
19. csütörtök • József.....
20. péntek • Hubert, Klaudia, Mór.....
21. szombat • Bence, Benedek, Benett.....
- 22. vasárnap • Húsvét előtti 3. vasárnap**, Beáta, Kevend, Lea.....
23. hétfő • Emőke, Botond, Emese.....
24. kedd • Gábor, Karin ●
25. szerda • Mária
26. csütörtök • Emánuel
27. péntek • Alpár, Hajnalka
28. szombat • Gedeon, Johanna, Koppány
- 29. vasárnap • Húsvét előtti 2. vasárnap**, Jónás
30. hétfő • Hunor, Magor, Zalán.....
31. kedd • Árpád.....

1853. március 1-jén Kolozsváron született **Pákei Lajos** építész-mérnök, Kolozsvár főépítésze. (1921. március 22-én halt meg Kolozsváron.)

1604. március 4-én Luslawicében halt meg **Socinus Faustus**, a lengyel anti-trinitarizmus legnagyobb teológusa. (1539. december 5-én született Sienában.)

1661. március 7-én halt meg **Beke Dániel**, egyházunk nyolcadik püspöke.

1819. március 8-án Szentivánlaborfalván született **Berde Áron** természettudós, lapszerkesztő, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektora. (1892. június 25-én halt meg Kolozsváron.)

1913. március 9-én Böződön született **Bözödi (Jakab) György** író, szociográfus, történész. (1989. november 25-én halt meg Budakeszin.)

1792. március 11-én halt meg **Suki László**. Végrendeletében minden vagyonát az unitárius egyházra hagyta. (1741-ben született.)

1571. március 14-én Gyulafehérváron halt meg **János Zsigmond**, Erdély első unitárius fejedelme. (1540. július 7-én született Budán.)

1888. március 14-én Homoródalmáson született **Zoltán Sándor** lelkész, író. (1979. június 24-én halt meg Budapesten.)

1882. március 20-án Fiafalván született **Kovács Lajos** lelkész, író, szerkesztő, fordító, Kovács Lajos püspök édesapja. (1942. október 20-án halt meg Brassóban.)

1724. március 23-án halt meg **Almási Gergely Mihály**, egyházunk 14. püspöke. (Homoródalmáson született 1654. január 11-én.)

1911. március 27-én Bánffyhunyadon született **Mikó Imre** jogász, műfordító, író, politikus, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1977. március 21-én.)

1888. március 28-án Nagymedeséren született **Kiss Elek** teológiai tanár, író, lapszerkesztő, egyházunk 27. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1971. december 7-én.)

1908. március 28-án Brassóban született **Szabó Sámuel** közíró, az egykori *Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet* titkára, a Kévekötés szerkesztője. (Brassóban halt meg 1993. szeptember 19-én.)

1839. március 29-én Felsőbencéden született **Benczédi Gergely**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, író. (Kolozsváron halt meg 1906. december 13-án.)

1758. március 30-án halt meg **Szentábrahádi Lombárd Mihály**, az unitáriusok „szeme, szíve, szája”, egyházunk 16. püspöke. (1683-ban született Városlalván.)

1. szerda • Hugó, Szörény ◀.....
2. csütörtök • Áron.....
3. péntek • Keresztély, Richárd.....
4. szombat • Ambrus, Csaba.....
- 5. vasárnap • Virágvasárnap**, Kocsárd, Vince.....

6. hétfő • Bíborka, Edna, Édua.....
7. kedd • Orsolya.....
8. szerda • Dénes, Zselyke ○.....
9. csütörtök • Dömötör, Géza.....
10. péntek • **Nagypéntek**, Ezékiel, Zsolt.....
11. szombat • Klotild, Leó.....
- 12. vasárnap • Húsvét 1. napja**, Gyula.....

- 13. hétfő • Húsvét 2. n.**, Ida, Hermina.....
- 14. kedd • Húsvét 3. n.**, Tibor, Gusztáv.....
15. szerda • Tas ▶.....
16. csütörtök • Bánk.....
17. péntek • Rudolf.....
18. szombat • Ilma, Andrea.....
- 19. vasárnap • Emma**.....

20. hétfő • Tivadar, Töhötöm.....
21. kedd • Zsombor.....
22. szerda • Noémi, Csilla.....
23. csütörtök • Béla ●.....
24. péntek • György, Györgyi.....
25. szombat • Ajnácska, Márk.....
- 26. vasárnap • Boglárka, Ervin**.....

27. hétfő • Gyöngyi, Zita.....
28. kedd • Valéria.....
29. szerda • Tihamér.....
30. csütörtök • Kitty ▶.....

1781. április 8-án halt meg **Fejérvári Sámuel** nyelvtudós, lelkész, tanár. (1721-ben [?] született.)

1792. április 9-én Székelyszentmihályon született **Nagyernyei Kelemen Benő**, az erdélyi modern mezőgazdaság úttörője, a zsibói Wesselényi-uradalom gazdasajtje, alapítványtevő. (Szucságon halt meg 1885. június 3-án.)

1684. április 16-án halt meg **Nagysolymosi Koncz Boldizsár**, egyházunk tizedik püspöke. (1624-ben született Nagysolymoson.)

1959. április 18-án halt meg **Szabédi (Székely) László** költő, író, újságíró, egyetemi tanár. (1907. május 7-án született Sáromberkén.)

1808. április 18-án Loughbourban született **John Paget** orvos, író, egyházunk lelkes támogatója, a kolozsvári *Angol Olvasókör* alapítója. (Meghalt Aranyosgyéresen 1892. április 10-én.)

1855. április 19-én Tordátfalván született **Boros György** teológiai tanár, író, egyházunk 24. püspöke. (1941. január 26-án halt meg Kolozsváron.)

1861. április 20-án Nagyajtán született **Nyiredy Géza** természettudós, a Kolozsvári Unitárius Kollégium természetrajz- és kémiatanára, a természetrajzi és vegytani laboratórium szorgalmas gyarapítója. (1914. június 17-én halt meg Kolozsváron.)

1874. április 20-án Tarcsafalván született **Ürmösi Károly** lelkész-esperes, író. (Kolozsváron halt meg 1953. február 6-án.)

1903. április 22-én Kolozsváron halt meg **Mózes András** lelkész, író, tanár. (1837. augusztus 3-án született Ürmösön.)

1868. április 23-án Firtosmartonosban született **Vári Albert** lelkész, teológiai tanár, író, az *Unitárius Irodalmi Társaság* elnöke. (Kolozsváron halt meg 1953. szeptember 22-én.)

1648. április 25-én Kolozsváron halt meg **Dálnoki Nagy Mihály** lelkész, a kolozsvári unitárius iskola igazgatója. (1612-ben [?] született Dálnokon.)

1913. április 28-án Kézdivásárhelyen született **Erdő János**, egyházunk 29. püspöke. (1996. július 27-én halt meg Kolozsváron.)

1737. április 30-án halt meg **Várfalvi Pálfi Zsigmond**, egyházunk 14. püspöke. Halála napján kelt végrendeletében külföldi peregrinációja során vásárolt könyveit a Kolozsvári Unitárius Kollégiumra hagyta. (1672 körül született.)

1. péntek • Fülöp, Jakab
2. szombat • Zsigmond
3. **vasárnap** • Irma, Tímea
4. hétfő • Flórián, Mónika
5. kedd • Kocsárd
6. szerda • Eliz, Evetke, Frida, Tamara
7. csütörtök • Dalma, Gizella ○
8. péntek • Győző
9. szombat • Beáta, Gergely
10. **vasárnap** • Antónia, Jób, Míra
11. hétfő • Albert
12. kedd • Pongrác
13. szerda • Imelda, Imola, Szervác
14. csütörtök • Bonifác, Julianna ▴
15. péntek • Izsák, Zsófia
16. szombat • Botond, Mózes
17. **vasárnap** • Andor, Ede
18. hétfő • Erika, Erik, Hanga, Szandra
19. kedd • Buda, Zoárd, Sára
20. szerda • Bernát, Hanna, Réka
21. **csütörtök • Áldozócsütörtök**, Konstantin, Szilárd
22. péntek • Júlia, Renáta, Rita ●
23. szombat • Dezső, Vilmos
24. **vasárnap** • Eszter
25. hétfő • Orbán
26. kedd • Aladár, Evelin
27. szerda • Ágoston, Nándor
28. csütörtök • Emil, Csanád
29. péntek • Magdolna
30. szombat • Janka, Johanna, Zsanett ▾
31. **vasárnap • Pünkösöd 1. napja**, Angyalka, Marietta, Matild

1834. május 1-jén Hosszúaszóban született **Buzogány Áron** lelkész, kormánytanácsos. (Megg halt Budapesten 1888. február 25-én.)

1610. május 5-én született Memelben (Litvánia) **Valentin Baumgart**, a kolozsvári szász unitáriusok nagyhírű papja. (1672. január 13-án halt meg Kolozsváron.)

1907. május 7-én született Sáromberkén **Szabédi (Székely) László** költő, író, újságíró, egyetemi tanár. (Az állambiztonsági szervek zaklatása miatt 1959. április 18-án vonat elé vetette magát Kolozsváron.)

1689. május 12-én halt meg **Szentiványi Márkos Dániel**, egyházunk 11. püspöke. (1637-ben született Sepsiszentivánban.)

1829. május 14-én Kolozsváron halt meg **Sylveszter György**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1786-ban született Tarcsafalván.)

1925. május 15-én halt meg Kolozsváron **Péterfi Dénes** lelkész, író, műfordító. (1851. augusztus 30-án született Középpajtán.)

1871. május 20-án Bölönben született **Tóth György** jogász, szakíró. (1942. február 19-én halt meg Budapesten.)

1937. május 22-én Tordán halt meg **Balázs Ferenc** lelkész, író. (Kolozsváron született 1901. október 24-én.)

1859. május 25-én Tordán született **Kanyaró Ferenc** irodalom- és egyháztörténész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Tordán halt meg 1910. március 21-én.)

1913. május 26-án Temesváron halt meg **Szentkatolnai Bálint Gábor** egyetemi tanár, nyelvész, utazó. (1844. március 13-án született Szentkatolnán.)

1892. május 29-én Marosvásárhelyen született **Tóth István** festőművész, a Kolozsvári Unitárius Kollégium rajztanára. (1964. május 21-én halt meg Kolozsváron.)

1813. május 30-án Nyárádgálfalván született **Szentiváni Mihály** költő, író, politikus, szerkesztő. (Kolozsváron halt meg 1842. december 10-én.)

1. hétfő • **Pünkösöd 2. n.**, Álmos, Edvárd, Tünde
2. kedd • **Pünkösöd 3. n.**, Anita
3. szerda • Klotild
4. csütörtök • Bulcsú, Ildikó
5. péntek • Angéla, Ferdinánd ○
6. szombat • Délia, Norbert
7. **vasárnap** • Róbert

8. hétfő • Medárd
9. kedd • Annabella, Félix
10. szerda • Margit
11. csütörtök • Barna, Barnabás
12. péntek • Villó
13. szombat • Anett, Antal, Tóbiás ●
14. **vasárnap** • Alpár, Vazul

15. hétfő • Izolda, Jolán, Zója, Vid
16. kedd • Jusztina
17. szerda • Laura
18. csütörtök • Arnold, Márkus
19. péntek • Gyárfás
20. szombat • Illés, Keve, Szilámér
21. **vasárnap** • Alajos ●

22. hétfő • Paulina, Krisztina
23. kedd • Zoltán, Szidónia
24. szerda • Avar, Iván, Kupán
25. csütörtök • Vilmos
26. péntek • János, Pál
27. szombat • László
28. **vasárnap** • Irén, Iringó, Leó ◀

29. hétfő • Péter, Pál
30. kedd • Tihamér

1661. június 2-án halt meg **Járai János**, egyházunk kilencedik püspöke.
1878. június 4-én Tarcsafalván született **Márkos Albert** tanár, tankönyvíró, műfordító. (Székelykeresztúron halt meg 1949. november 17-én.)
1863. június 11-én Tordátfalván született **Boros Sándor**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatója. (1900. június 28-án halt meg Kolozsváron.)
1704. június 14-én halt meg **Kmita Andrásné Wilhelm Krisztina**, egyházunk jótevője. (1656-ban született.)
1797. június 15-én Torockószentgyörgyön született **Brassai Sámuel**, az utolsó erdélyi polihisztor. (Kolozsváron halt meg 1897. június 24-én.)
1914. június 17-én halt meg **Nyiredy Géza**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium természetrajz- és kémiatanára. (1861. április 20-án született.)
1998. június 17-én Nagyváradon halt meg **László Gyula** régész, őstörténész, művészettörténész, képzőművész, egyetemi tanár. (1910. március 14-én született Köhalomban.)
1890. június 24-én Bágyonban halt meg **Kovács Dénes** lelkész, alapítványtevő. (Kövenden született 1830-ban.)
1879. június 25-én Szentábrahámon született **Fekete Lajos** lelkész, író, költő. (Brassóban halt meg 1945. április 23-án.)
1772. június 27-én Torockószentgyörgyön halt meg **Kénosi Tőzsér János**, a tordai iskola igazgatója, lelkész, egyháztörténet-író. (1708-ban született Kénosban.)
1811. június 28-án Nagyajtán született **Kriza János** író, költő, népköltési gyűjtő, egyházunk 22. püspöke. (1875. március 26-án halt meg Kolozsváron.)

1. szerda • Előd, Tibold
2. csütörtök • Ottó
3. péntek • Kornél, Soma
4. szombat • Berta, Bíborka, Rajmund
- 5. vasárnap** • Emese, Sarolta ○

6. hétfő • Csaba, Ézsaiás
7. kedd • Donát, Evódia
8. szerda • Liza, Teréz
9. csütörtök • Ruth, Vera
10. péntek • Amália
11. szombat • Lilla, Lili, Nella, Nóra
- 12. vasárnap** • Dalma, Izabella, Uzonka

13. hétfő • Jenő ▮
14. kedd • Örs, Ulrik
15. szerda • Henrik, Örkény, Roland
16. csütörtök • Enikő, Kármén
17. péntek • Endre, Elek, Lotti
18. szombat • Frigyes, Cecília
- 19. vasárnap** • Alfréd, Emília, Emike

20. hétfő • Illés ●
21. kedd • Dániel, Léna
22. szerda • Magdolna
23. csütörtök • Lenke
24. péntek • Kincső, Kinga
25. szombat • Jakab, Kristóf
- 26. vasárnap** • Anna, Anita, Panna

27. hétfő • Olga ◀
28. kedd • Ince, Szabolcs
29. szerda • Flóra, Márta
30. csütörtök • Judit, Jutta, Xénia
31. péntek • Heléna, Oszkár

1592. július 6-án halt meg **Hunyadi Demeter**, egyházunk második püspöke.

1828. július 6-án Nyárádgálfalván született **Nagy Lajos** lelkész, tanár, egyházi főjegyző, a *Keresztény Magvető* egyik alapítója. (1910. május 19-én halt meg Kolozsváron.)

1869. július 16-án Kolozsváron született **Váradi Aurél** ügyvéd, hírlapíró, az Unitárius Teológiai Akadémia és a Kollégium felügyelő gondnoka. (1931. május 9-én halt meg Kolozsváron.)

1603. július 17-én a Brassó melletti csatában esett el **Székely Mózes**, Erdély második unitárius fejedelme. (1553-ban született Székelyudvarhelyen.)

1819. július 17-én Tordán született **Kőváry László**, Erdély történetírója. (1907. szeptember 25-én halt meg Kolozsváron.)

1866. július 20-án Felsőrákoson született **Ferenczy Géza** ügyvéd, lapszerkesztő, egyházunk főgondnoka. (Ürmösön halt meg 1935. március 11-én.)

1836. július 30-án Tarcsafalván született **Simén Domokos** teológiai tanár, író, műfordító. (1878. szeptember 9-én halt meg Kiskadácsban.)

1. szombat • Boglárka, Péter, Reményke
2. **vasárnap** • Hajnal, Lehel

3. hétfő • Hermina, Kira ○
4. kedd • Domokos, Kriszta
5. szerda • Zita
6. csütörtök • Berta
7. péntek • Ibolya
8. szombat • Gusztáv, László
9. **vasárnap** • Emőd

10. hétfő • Blanka, Lóránt, Lőrinc
11. kedd • Tibor, Zsuzsa ▴
12. szerda • Klára
13. csütörtök • Csongor, Gertrúd
14. péntek • Marcell, Özséb
15. szombat • Mária
16. **vasárnap** • Ábrahám, Aba

17. hétfő • Jácint, Anasztáz
18. kedd • Ilona, Lenke
19. szerda • Huba ●
20. **csütörtök** • István
21. péntek • Sámuel
22. szombat • Menyhért
23. **vasárnap** • Farkas, Szidónia

24. hétfő • Bertalan, Delinke
25. kedd • Lajos ▾
26. szerda • Endre, Mónika, Rita
27. csütörtök • Ellák, Gáspár
28. péntek • Ágoston, Mózes
29. szombat • Beatrix, Erna
30. **vasárnap** • Rózsa, Róza

31. hétfő • Bella, Erika, Nimród

1691. augusztus 1-jén halt meg **Andreas Lachovius**, a kolozsvári lengyel unitárius menekültek papja. (A lengyelországi Mękarzowban született 1627-ben.)

1880. augusztus 4-én Benczéken született **Gyallay Pap Domokos** író, újságíró, szerkesztő, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Budapesten halt meg 1970. április 11-én.)

1915. augusztus 5-én Magyaroszováton született **Bodor András** történész, egyetemi tanár, a Kolozsvári Unitárius Kollégium államosítást megelőző utolsó igazgatója. (Kolozsváron halt meg 1999. október 4-én.)

1901. augusztus 7-én Alsójárában született **Ferenczi Sándor** természettudományi szakíró, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (Sopronban halt meg 1945. március 29-én.)

1846. augusztus 8-án Fiafalván született **Kovács János** igazgató, tanár, utazó, a kolozsvári *Angol Társalgó Kör* alapítója és első elnöke. (1905-ben halt meg Kolozsváron.)

1574. augusztus 8-án halt meg **Johannes Sommer** humanista költő, a kolozsvári iskola tudós igazgatója. (A németországi Pirnában született 1542-ben.)

1862. augusztus 11-én Kolozsváron halt meg **Székely Mózes** püspökhelyettes, tanár, tankönyvíró. (1805-ben született.)

1836. augusztus 16-án Kolozsváron halt meg **Molnos Dávid** teológiai tanár. (Nagyajtán született 1778-ban.)

1882. augusztus 17-én Gyulafehérváron született **Zsakó István** elmeorvos, orvosi szakíró, az *Unitárius Irodalmi Társaság* alapító tagja. (Budapesten halt meg 1966. február 6-án.)

1632. augusztus 18-án halt meg **Radecki Bálint**, egyházunk hatodik püspöke. (A lengyelországi Danzigban született 1550 körül.)

1885. augusztus 20-án Küküllődombón született **Ütő Lajos** lelkész, író, lapszerkesztő. (Székelykeresztúron halt meg 1977. július 1-jén.)

1778. augusztus 21-én Abrudbányán született **Gedő József** irodalompártoló, alapítványtevő. (Kolozsváron halt meg 1855. augusztus 29-én.)

1786. augusztus 26-án Tordán született **Székely Miklós**, egyházunk 20. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1843. október 9-én.)

1. kedd • Egyed, Egon
2. szerda • Rebeka, Dorina ○
3. csütörtök • Annamária, Hilda
4. péntek • Rozália.....
5. szombat • Lőrinc, Szende.....
- 6. vasárnap • Csanád, Zakariás.....**

7. hétfő • Ivor, Rege, Regina.....
8. kedd • Mária, Adrienn.....
9. szerda • Ádám.....
10. csütörtök • Hunor, Nikoletta ▸
11. péntek • Regő, Teodóra, Zsolna.....
12. szombat • Ibolya
- 13. vasárnap • Ludovika.....**

14. hétfő • Szeréna, Szerénke
15. kedd • Enikő, Debóra, Tünde
16. szerda • Edit
17. csütörtök • Gyula, Zsófia ●
18. péntek • Diána
19. szombat • Vilma
- 20. vasárnap • Frida.....**

21. hétfő • Ilka, Máté, Vadony.....
22. kedd • Ottó, Móric
23. szerda • Polixéna, Tekla
24. csütörtök • Gellért, Mercédesz ◀
25. péntek • Adorján, Kende
26. szombat • Jusstina
- 27. vasárnap • Őszi hálaadás, Albert.....**

28. hétfő • Vencel.....
29. kedd • Mihály.....
30. szerda • Jeromos, Őrs.....

1797. szeptember 13-án született Székelykálban **Aranyosrákosi Székely Sándor** író, költő, egyházunk 21. püspöke. (Marosszentkirályon halt meg 1854. január 27-én.)

1763. szeptember 14-én Kissároson született **Körmöczy János**, egyházunk 19. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1836. december 13-án.)

1559. szeptember 15-én Gyulafehérváron halt meg **Izabella királyné**, János Zsigmond édesanyja. (Krakkóban született 1519. január 18-án.)

1912. szeptember 16-án Tarcsafalván született **Benczédi Sándor** szobrászművész. (Kolozsváron halt meg 1998. január 1-jén.)

1856. szeptember 22-én halt meg Gagyban **Abrudbányai Szabó Sámuel**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára. (1756-ban született Abrudbányán.)

1893. szeptember 22-én Budapesten halt meg **Berde Mózsza**, az unitárius alapítványtevők fejedelme. (1815-ben született Laborfalván.)

1945. szeptember 26-án New Yorkban halt meg **Bartók Béla** zeneszerző, zongoraművész, népzenekutató. Felnőttkorában lett unitáriussá. (1881. március 25-én született Nagyszentmiklóson.)

1877. szeptember 30-án Marosvásárhelyen született **Kelemen Lajos** történész, levéltáros, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1963. július 29-én.)

2010. szeptember 30-án halt meg **Szabó Árpád** lelkész, teológiai tanár, egyházunk 30. püspöke. (Homoródszentpéteren született 1935. április 15-én.)

1. csütörtök • Malvin ○
2. péntek • Petra.....
3. szombat • Helga.....
4. **vasárnap** • Ferenc, Hajnalka

5. hétfő • Attila.....
6. kedd • Brúnó, Renáta.....
7. szerda • Amália, Márk.....
8. csütörtök • Etelka, Gitta
9. péntek • Dénes.....
10. szombat • Gedeon, Bendegúz ►.....
11. **vasárnap** • Gyöngyi, Brigitta.....

12. hétfő • Miksa, Rezső
13. kedd • Ede, Eduárd, Kálmán.....
14. szerda • Beatrix, Helén, Livia.....
15. csütörtök • Rézi, Teréz.....
16. péntek • Gál ●
17. szombat • Hedvig, Hedviga, Rudolf.....
18. **vasárnap** • Lukács.....

19. hétfő • Ferdinánd, Nándor.....
20. kedd • Artúr, Irén
21. szerda • Orsolya, Zsolt.....
22. csütörtök • Előd, Szörény.....
23. **péntek** • Gyöngyvér ◄
24. szombat • Ráhel, Salamon.....
25. **vasárnap** • Blanka, Dália, Vilma.....

26. hétfő • Demeter
27. kedd • Szabina.....
28. szerda • Simon, Kevend.....
29. csütörtök • Melinda
30. péntek • Balzs, Keve, Kolos
31. **szombat** • A reformáció ünnepe, Farkas, Kristóf ○

1692. október 2-án halt meg **Kövendi Nagy Mihály**, egyházunk 13. püspöke.
1798. október 3-án halt meg **Kozma Mihály** lelkész, egyháztörténet-író, a *Kénosi-Uzoni Históriajának* folytatója.
1811. október 7-én halt meg **Lázár István**, egyházunk 18. püspöke. (Torockón született 1742. szeptember 3-án.)
1837. október 7-én Kissolymosban halt meg **Augusztinovics Pál** alapítványtevő. (1763-ban született Szentábrahámmon.)
1886. október 17-én született **Csíkszentkirályi Bors Mihály** szindi földbirtokos, a huszadik század legnagyobb unitárius jótevője. (1937. január 8-án halt meg Szindén.)
1886. október 23-án Tordán született **Varga Béla** filozófus, író, egyházunk 25. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1942. április 10-én).
1901. október 24-én Kolozsváron született **Balázs Ferenc** lelkész, író, költő. (1937. május 22-én halt meg Tordán.)
1981. október 24-én Székelykeresztúron halt meg **Lőrinczi László** lelkész, szervezettszervező, mezőgazdasági szakíró. (Felsőrákoson született 1898. október 27-én.)
1553. október 27-én a Kálvin János vezette Genfben vallásos meggyőződéséért máglyán elégették **Szervét Mihály** spanyol orvost, teológust. (A spanyolországi Villanueva de Sijenában született 1511. szeptember 29-én.)
1821. október 29-én Szentgericén született **Jakab József** szabadságharcos, akadémista. (Száműzetésben, Görögországban halt meg 1855-ben.)

1. **vasárnap** • Itala, Marianna
2. hétfő • Ella, Viktor
3. kedd • Ilka, Szilvia.....
4. szerda • Károly, Karola
5. csütörtök • Imre
6. péntek • Lénárd
7. szombat • Krizantém, Lázár, Rezső.....
8. **vasárnap** • Lehel, Zsombor ➤
9. hétfő • Tivadar
10. kedd • Réka, Delinke
11. szerda • Márton
12. csütörtök • Emília, Levente
13. péntek • Szilvia, Bulcsú.....
14. szombat • Aliz, Albert.....
15. **vasárnap** • **Dávid Ferenc halálának emléknapja**, Lipót ●
16. hétfő • Ödön, Margit.....
17. kedd • Gergő, Hortenzia, Hilda.....
18. szerda • Jenő.....
19. csütörtök • Erzsébet
20. péntek • Jolán.....
21. szombat • Ilma, Olivér.....
22. **vasárnap** • Cecília, Csilla ➤
23. hétfő • Kelemen, Klementina.....
24. kedd • Emma, Flóra
25. szerda • Edina, Kata, Katalin, Karin
26. csütörtök • Virág
27. péntek • Elemér, Leonárd.....
28. szombat • Kupán, Stefánia.....
29. **vasárnap** • **Advent 1. vasárnapja**, Taksony, Szabolcs.....
30. hétfő • Andor, András ○

1690. november 5-én halt meg **Bölöni Bedő Pál**, egyházunk 12. püspöke.
1699. november 6-án halt meg **Petrichevich Horváth Ferenc**, az *Apologia Fratrum Unitariorum* szerzője.
1579. november 7-én a dévai várbörtönben vallásos meggyőződéséért mártírhálált halt **Dávid Ferenc**, egyházalapító püspökünk. (1520 körül született Kolozsváron.)
1873. november 11-én Várfalván született **Pálfi Márton** nyelvész, zenetanár, az új énekeskönyv szerkesztője. (1936. augusztus 11-én halt meg Kolozsváron.)
1909. november 13-án Kissolymosban született **Kovács Lajos** lelkész, teológiai tanár, író, egyházunk 28. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1994. október 2-án.)
1726. november 14-én Kolozsváron halt meg **Keresztúri Sámuel** lelkész, tanár. (1680-ban született.)
1845. november 17-én Nagyszebenben született **Gyergyai Árpád** orvostudományi szakíró. (1881. január 27-én halt meg Kolozsváron.)
1806. november 19-én Bölönben született **Mikó Lőrinc** ügyvéd, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára. (1872. március 10-én halt meg Kolozsváron.)
1804. november 21-én Dicsőszentmártonban halt meg **Petrichevich Horváth Ferenc** főgondnok, a *Marosvásárhelyi Konzisztórium* megszervezője. (1731-ben született.)
1643. november 22-én halt meg **Járai Sámuel** kolozsvári lelkész. (1590-ben született Tordán.)
1886. november 23-án Torockón született **Borbély István** teológiai tanár, irodalomtörténész. (1932. március 20-án halt meg Kolozsváron.)
1597. november 24-én halt meg **Enyedi György** tanár, teológus, író, egyházunk harmadik püspöke. (1555-ben született Nagyenyeden.)
1845. november 25-én Tordán született **id. Rédiger Géza** lelkész, költő. (1905. június 7-én halt meg Marosvásárhelyen.)
1723. november 27-én szülőfalujában halt meg **Désfalvi Simon Mihály**, egyházunk első főgondnoka. (1653-ban született Désfalván.)

1. kedd, Elza
2. szerda • Aranka, Melinda.....
3. csütörtök • Ferenc, Olívia
4. péntek • Borbála, Boróka
5. szombat • Vilma, Ünige.....
- 6. vasárnap • Advent 2. vasárnapja, Miklós.....**
7. hétfő • Ambrus, Ányos
8. kedd • Emőke, Mária, Márta ◀
9. szerda • Györgyi, Leona
10. csütörtök • Judit.....
11. péntek • Árpád, Dániel.....
12. szombat • Gabriella.....
- 13. vasárnap • Advent 3. vasárnapja, Edda, Luca, Lúcia.....**
14. hétfő • Huba, Konrád ●
15. kedd • Dezső, Valér
16. szerda • Etelka, Aletta
17. csütörtök • Lázár, Olimpia
18. péntek • Álmos, Augusztá
19. szombat • Nemere, Viola.....
- 20. vasárnap • Advent 4. vasárnapja, Apor, Otília**
21. hétfő • Tamás
22. kedd • Anikó ◀
23. szerda • Győző, Viktória, Zete
24. csütörtök • Ádám, Éva.....
- 25. péntek • Karácsony 1. napja**
- 26. szombat • Karácsony 2. napja, István.....**
- 27. vasárnap • Karácsony 3. napja, János**
28. hétfő • Apor, Kamilla
29. kedd • Tamara, Tamás
30. szerda • Dávid, Zoárd ○
31. csütörtök • Szilveszter.....

1636. december 2-án halt meg **Csanádi Pál** teológus-orvos, egyházunk hetedik püspöke. (Kolozsváron született 1572-ben.)

1548. december 4-én Tordán született **Bogáti Fazakas Miklós** lelkész, zsoltárfordító, költő. (Kolozsváron halt meg a század utolsó évtizedében.)

1869. december 6-án Tordatúron született **Józán Miklós** író, költő, műfordító, egyházunk 26. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1946. január 7-én.)

1955. december 8-án Homoródszentpálon halt meg **Vári Domokos** lelkész-költő. (1886. augusztus 16-án született Siménfalván.)

1810. december 15-én Providence-ban (Rhode Island, A. E. Á.) született **Ann Richmond** alapítványtevő. (1881. január 25-én halt meg.)

1841. december 26-án született **Sándor János**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára és jótévője. (Meghalt 1909. június 30-án.)

1869. december 27-én Szentgericén született **Gál Kelemen**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, pedagógiai, filozófiai és történeti szakíró. (Tatabányán halt meg 1945. február 10-én.)

1890. december 27-én halt meg **Dersi János** alapítványtevő. (1831 augusztusában született Küküllővárt.)

1879. december 28-án Siménfalván született **Ürmösi József** lelkész, író, a szövetkezeti mozgalom elkötelezett híve és szervezője. (Kolozsváron halt meg 1953. január 22-én.)

1879. december 29-én Homoródjánosfalván halt meg **Jánosfalvi Sándor István** lelkész, könyvgyűjtő, író, az *Utazás a két Homoród mentén* szerzője. (1804-ben született Lókodban.)

1911. december 30-án Sófalván született **Lőrinczi Mihály** lelkész, teológiai tanár. (Budapesten halt meg 1991. február 24-én.)

1925. december 31-én Budapesten halt meg **Perczel Ferencné Kozma Flóra** író, a budapesti Dávid Ferenc Egylet alapító tagja. (1864-ben született Baracs-kán.)

Keresztnevek és névnapok az unitárius naptárban

A, Á

Aba I. 26., VIII. 16.
Abigél II. 9.
Adél I. 29.
Adorján III. 5., IX. 25.
Adrienn III. 4., IX. 8.
Ajnácska IV. 25.
Aladár II. 20., V. 26.
Alajos VI. 21.
Albert V. 11., IX. 27., XI. 14.
Albin III. 1
Aletta XII. 16.
Alfonz I. 22.
Alfréd II. 23., VII. 19.
Aliz XI. 14.
Alpár III. 27., VI. 14.
Amanda II. 6.
Amália VII. 10., X. 7.
Ambrus IV. 4., XII. 7.
Anasztáz VIII. 17.
Andor V. 17., XI. 30.
András XI. 30.
Andrea II. 4., IV. 18.
Anett VI. 13.
Angéla I. 27., VI. 5.
Angyalka V. 31.
Anikó XII. 22.

Anita VI. 2., VII. 26.
Anna VII. 26.
Annabella VI. 9.
Annamária IX. 3.
Antal I. 17., VI. 13.
Antónia I. 17., V. 10.
Apor II. 2., XII. 28.
Aranka II. 8., XII. 2.
Arnold VI. 18.
Artúr I. 7., X. 20.
Attila I. 7., X. 5.
Augusztá XII. 18.
Aurél I. 15.
Ábel I. 2.
Ábrahám VIII. 16.
Ádám IX. 9., XII. 24.
Ágnes I. 21.
Ágoston V. 27., VIII. 28.
Ágota I. 11., II. 5.
Ákos I. 2., II. 27.
Álmos II. 20., VI. 1., XII. 18.
Ányos XII. 7.
Áron IV. 2.
Árpád I. 5., III. 31., XII. 11.
Avar VI. 24.

B

Balázs II. 3.
Balzsa X. 30.
Barna I. 11., VI. 11.
Barnabás VI. 11.
Bálint II. 14.
Bánk IV. 16.
Beatrix VIII. 29., X. 14.

Beáta III. 22., V. 9.
Bella VIII. 31.
Bence III. 21.
Bendegúz X. 10.
Benedek III. 21.
Benett III. 21.
Benjámin I. 3.

Bernadett II. 18.
Bernát V. 20.
Berta VII. 4., VIII. 6.
Bertalan VIII. 24.
Béla IV. 23.
Bíborka IV. 6., VII. 4.
Blanka VIII. 10., X. 25.
Boglárka IV. 26., VIII. 1.
Boldizsár I. 6.

Bonifác V. 14.
Borbála XII. 4.
Boróka XII. 4.
Botond III. 23., V. 16.
Bódog I. 14.
Brigitta X. 11.
Brunó X. 6.
Buda V. 19.
Bulcsú VI. 4., XI. 13.

C

Cecília VII. 18., XI. 22.

Cs

Csaba IV. 4., VII. 6.
Csanád V. 28., IX. 6.
Csenge II. 4.

Csengele II. 4.
Csilla IV. 22., XI. 22.
Csongor I. 13., VIII. 13.

D

Dalma V. 7., VII. 12.
Dália X. 25.
Dániel I. 16., VII. 21., XII. 11.
Dávid XII. 30.,
Debóra IX. 15.
Delinke VIII. 24., XI. 10.
Demeter X. 26.
Dezső II. 11., V. 23.
Délia VI. 6.

Dénes IV. 8., X. 9.
Diána IX. 18.
Domokos VIII. 4.
Donát II. 17., VII. 7.
Dorina IX. 2.
Dorottya II. 6.
Dóra II. 6.
Dömötör IV. 9.

E, É

Edda XII. 13.
Ede V. 17., X. 13.
Edina II. 26., XI. 25.
Edit IX. 16.
Edna IV. 6.
Edömer I. 14.
Édua IV. 6.
Eduárd X. 13.

Edvárd VI. 1.
Egon IX. 1.
Egyed IX. 1.
Elek II. 11., VII. 17.
Elemér II. 28., XI. 27.
Eleonóra II. 21.
Eliz V. 6.
Ella II. 13., XI. 2.

Ellák II. 18., VIII. 27.
Előd VII. 1., X. 22.
Elvira II. 10.
Elza XII. 1.
Emánuel III. 26.
Emese III. 23., VII. 5.
Emike VII. 19.
Emil V. 28.
Emília VII. 19., XI. 12.
Emma IV. 19., XI. 24.
Emőd II. 17., VIII. 9.
Emőke III. 23., XII. 8.
Endre VII. 17., VIII. 26.
Enikő VII. 16., IX. 15.
Erik I. 24., V. 18.

Farkas VIII. 23., X. 31.
Ferdinánd VI. 5., X. 19.
Ferenc X. 4., XII. 3.
Félix I. 14., VI. 9.
Flóra VII. 29., XI. 24.
Flórián V. 4.

Gabriella II. 10., XII. 12.
Gábor II. 27., III. 24.
Gál X. 16.
Gáspár I. 6., VIII. 27.
Gedeon III. 28., X. 10.
Gellért I. 30., IX. 24.
Gerda I. 30.
Gergely III. 12., V. 9.

Gyárfás VI. 19.
Gyöngyi IV. 27., X. 11.
Gyöngyvér I. 8., X. 23.
György IV. 24.

Erika I. 24., V. 18., VIII. 31.
Erna I. 12., VIII. 29.
Ernő I. 12.
Ervin IV. 26.
Erzsébet XI. 19.
Eszter V. 24.
Eta I. 29.
Etele I. 9.
Etelka X. 8., XII. 16.
Evelin V. 26.
Evetke V. 6.
Evódia VII. 7.
Ezékiel IV. 10.
Éva XII. 24.
Ézsaiás VII. 6.

F

Franciska III. 9.
Frida V. 6., IX. 20.
Frigyes III. 6., VII. 18.
Fruzsina I. 1.
Fülöp V. 1.

G

Gergő XI. 17.
Gerő III. 9.
Gertrúd III. 17., VIII. 13.
Gerzson II. 22.
Géza II. 25., IV. 9.
Gitta X. 8.
Gizella V. 7.
Gusztáv I. 16., IV. 14., VIII. 8.

Gy

Györgyi IV. 24., XII. 9.
Győző V. 8., XII. 23.
Gyula IV. 12., IX. 17.

H

Hajnal VIII. 2.
Hajnalka III. 27., X. 4.
Hanga I. 24., V. 18.
Hanna V. 20.
Hedvig X. 17.
Hedviga X. 17.
Helén X. 14.
Heléna VII. 31.
Helga X. 3.

Henriett III. 16.
Henrik I. 25., III. 16., VII. 15.
Hermína IV. 13., VIII. 3.
Hilda IX. 3., XI. 17.
Hortenzia XI. 17.
Huba VIII. 19., XII. 14.
Hubert III. 20.
Hugó IV. 1.
Hunor III. 30., IX. 10.

I

Ibla II. 5.
Ibolya VIII. 7., IX. 12.
Ida III. 13., IV. 13.
Ignác II. 1.
Ildikó III. 10., VI. 4.
Ilka IX. 21., XI. 3.
Illés VI. 20., VII. 20.
Ilma IV. 18., XI. 21.
Ilona VIII. 18.
Imelda V. 13.
Imola V. 13.
Imre XI. 5.

Ince III. 12., VII. 28.
Ingrid II. 5.
Irénné VI. 28., X. 20.
Iringó VI. 28.
Irma V. 3.
István VIII. 20., XII. 26.
Itala XI. 1.
Iván VI. 24.
Ivor IX. 7.
Izabella II. 26., VII. 12.
Izolda VI. 15.
Izsák V. 15.

J

Jakab V. 1., VII. 25.
Janka V. 30.
Jácint VIII. 17.
János VI. 26., XII. 27.
Jázmin II. 24.
Jenő VII. 13., XI. 18.
Jeromos IX. 30.
Johanna III. 28., V. 30.
Jolán VI. 15., XI. 20.

Jób V. 10.
Jónás III. 29.
József III. 19.
Judit VII. 30., XII. 10.
Julianna II. 16., V. 14.
Jusztina VI. 16., IX. 26.
Jutta VII. 30.
Júlia V. 22.

K

Kadosa III. 11.

Kamilla XII. 28.

Karin III. 24., XI. 25.
Karola I. 28., XI. 4.
Karolina II. 2.
Kata XI. 25.
Katalin XI. 25.
Kálmán X. 13.
Kármén VII. 16.
Károly I. 28., XI. 4.
Kázmér III. 4.
Kelemen XI. 23.
Kende IX. 25.
Keresztély IV. 3.
Keve VI. 20., X. 30.
Kevend X. 28.
Kincső II. 1., VII. 24.
Kinga VII. 24.
Kira VIII. 3.
Kitti IV. 30.

Klaudia III. 20.
Klára VIII. 12.
Klementina XI. 23.
Klotild IV. 11., VI. 3.
Kocsárd IV. 5., V. 5.
Kolos II. 15., X. 30.
Konrád II. 18., XII. 14.
Konstantin V. 21.
Koppány III. 28.
Kornél III. 3., VII. 3.
Kornélia III. 3.
Kristóf III. 15., VII. 25., X. 31.
Kriszta VIII. 4.
Krisztián III. 13.
Krisztina III. 13., VI. 22.
Krizantém XI. 7.
Kupán VI. 24.

L

Lajos VIII. 25.
Laura VI. 17.
László VI. 27., VIII. 8.
Lázár XI. 7., XII. 17.
Lea III. 22., VI. 28.
Lehel VIII. 2., XI. 8.
Lenke VII. 22., VIII. 18.
Leona XII. 9.
Leonárd XI. 27.
Leó IV. 11.
Levente III. 1., XI. 12.
Léna VII. 21.
Lénárd XI. 6.
Lili VII. 11.
Lilla II. 12., VII. 11.

Linda II. 13.
Lipót XI. 15.
Liza VII. 8.
Lídia II. 12.
Lívía II. 12., X. 14.
Loránd I. 15.
Lóránt I. 15., VIII. 10.
Lotti VII. 17.
Lőrinc VIII. 10., IX. 5.
Luca XII. 13.
Ludovika IX. 13.
Lujza I. 31., III. 2.
Lukács X. 18.
Lukrécia III. 15.
Lúcia XII. 13.

M

Magdolna V. 29., VII. 22.
Magor III. 2., III. 30.
Malvin X. 1.

Marcell I. 9., VIII. 14.
Marcella I. 31.
Margit VI. 10., XI. 16.

Marianna XI. 1.
Marietta V. 31.
Matild III. 14., V. 31.
Mária III. 25., VIII. 15., IX. 8.
Márk IV. 25., X. 7.
Márkus VI. 18.
Márta VII. 29., XII. 8.
Márton XI. 11.
Máté IX. 21.
Mátyás II. 24.
Medárd VI. 8.
Melánia I. 10.

Melinda X. 29., XII. 2.
Melissza III. 10.
Menyhért I. 6., VIII. 22.
Mercédesz IX. 24.
Mihály IX. 29.
Miklós XII. 6.
Miksa X. 12.
Míra V. 10.
Mónika V. 4., VIII. 26.
Mór III. 20.
Móric IX. 22.
Mózes V. 16., VIII. 28.

N

Nándor V. 27., X. 19.
Nella VII. 11.
Nemere XII. 19.
Nikoletta IX. 10.

Nimród VIII. 31.
Noémi I. 30., IV. 22.
Norbert VI. 6.
Nóra II. 21., VII. 11.

O

Olga VII. 27.
Olimpia XII. 17.
Olivér III. 5., XI. 21.
Olívia XII. 3.
Orbán V. 25.

Orsolya IV. 7., X. 21.
Oszkár II. 3., VII. 31.
Otília XII. 20.
Ottó VII. 2., IX. 22.
Ozsvát II. 19.

Ö

Ödön XI. 16.
Örkény VII. 15.

Örs VII. 14., IX. 30.
Özséb VIII. 14.

P

Panna VII. 26.
Paula I. 26.
Paulina VI. 22.
Pál I. 25., VI. 26., VI. 29.
Petra X. 2.

Péter VI. 29., VIII. 1.
Piroska I. 18.
Polixéna IX. 23.
Pongrác V. 12.
Pólíka III. 14.

R

Rajmund VII. 4.
Ráhel II. 4., X. 24.
Rebeka IX. 2.
Rege IX. 7.
Regina IX. 7.
Regő IX. 11.
Reményke VIII. 1.
Renáta V. 22., X. 6.
Rezső X. 12., XI. 7.
Réka V. 20., XI. 10.

Rézi X. 15.
Richárd IV. 3.
Rita V. 22., VIII. 26.
Rozália IX. 4.
Róbert VI. 7.
Roland VII. 15.
Róza VIII. 30.
Rózsa VIII. 30.
Rudolf IV. 17., X. 17.
Ruth VII. 9.

S

Salamon II. 8., X. 24.
Samu II. 16.
Sarolta I. 19., VII. 5.
Sámuel VIII. 21.
Sándor III. 18.

Sára I. 19., V. 19.
Sebestyén I. 20.
Simon I. 5., X. 28.
Soma VII. 3.
Stefánia XI. 28.

Sz

Szabina X. 27.
Szabolcs VII. 28., XI. 29.
Szandra V. 18.
Szende IX. 5.
Szeréna IX. 14.
Szerénke IX. 14.
Szervác V. 13.

Szidónia VI. 23., VIII. 23.
Szilamér VI. 20.
Szilárd III. 11., V. 21.
Szilveszter XII. 31.
Szilvia XI. 3., XI. 13.
Szörény IV. 1., X. 22.

T

Taksony XI. 29.
Tamara V. 6., XII. 29.
Tamás III. 7., XII. 21., XII. 29.
Tas II. 23., IV. 15.
Tekla IX. 23.
Teodóra IX. 11.
Teréz VII. 8., X. 15.
Tibold VII. 1.
Tibor IV. 14., VIII. 11.

Tihamér IV. 29., VI. 30.
Titusz I. 4.
Tivadar IV. 20., XI. 9.
Tímea I. 20., V. 3.
Tóbiás VI. 13.
Tódor II. 7.
Töhötöm IV. 20.
Tünde VI. 1., IX. 15.

U

Ulrik VII. 14.

Uzonka VII. 12.

Ü

Ünige XII. 5.

V

Vadony IX. 21.

Valér XII. 15.

Valéria IV. 28.

Vanda I. 26., II. 25.

Vazul VI. 14.

Vencel IX. 28.

Vera VII. 9.

Veronika I. 13.

Vid VI. 15.

Viktor XI. 2.

Viktória XII. 23.

Villő VI. 12.

Vilma IX. 19., XII. 5.

Vilmos I. 10., V. 23., VI. 25.

Vince I. 22., IV. 5.

Viola XII. 19.

Virág I. 8., XI. 26.

X

Xénia VII. 31.

Z

Zádor I. 16.

Zakariás IX. 6.

Zalán III. 30.

Zelma I. 23.

Zenkő II. 18.

Zete XII. 23.

Zita IV. 27., VIII. 5.

Zoárd V. 19., XII. 30.

Zoltán III. 8., VI. 23.

Zója VI. 15.

Zs

Zsanett V. 30.

Zselyke IV. 8.

Zsigmond V. 2.

Zsolna IX. 11.

Zsolt IV. 10., X. 21.

Zsombor IV. 21., XI. 8.

Zsófia V. 15., IX. 17.

Zsuzsa VIII. 11.

Zsuzsanna II. 19.

Egyházi ünnepeink 2020-ban

január 13., hétfő: *a vallásszabadság napja*
február 25., kedd: *húshagyókedd*
április 5., vasárnap: *virágvasárnap*
április 10., péntek: *nagypéntek*
április 12–14., vasárnap, hétfő, kedd: *húsvét*
május 21., csütörtök: *áldozócsütörtök*
május 31. – június 2., vasárnap, hétfő, kedd: *pünkösd*
szeptember 27., vasárnap: *ősz háláadás*
október 31., szombat: *a reformáció ünnepe*
november 15., vasárnap: *Dávid Ferenc halálának emléknapja*
november 29., vasárnap: *advent I. vasárnapja*
december 25–27., péntek, szombat, vasárnap: *karácsony*

Nemzeti ünnepeink

március 15., vasárnap: *az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc emléknapja*
augusztus 20., csütörtök: *az államalapító Árpád-házi Szent István király emlékűnnep*
október 23., péntek: *az 1956-os forradalom és szabadságharc emléknapja*

Húsvét időpontja a nyugati és a keleti szertartású egyházaknál (2020–2031)

2020. április 12. és április 19.	2026. április 5. és április 12.
2021. április 4. és május 2.	2027. március 28. és május 2.
2022. április 17. és április 24.	2028. április 16. és szintén április 16.
2023. április 9. és április 16.	2029. április 1. és április 8.
2024. március 31. és május 5.	2030. április 21. és április 28.
2025. április 20. és szintén április 20.	2031. április 13. és szintén április 13.

Jelentős évfordulók 2020-ban

480 éve

- 1540-ben született **János Zsigmond**, Erdély első unitárius fejedelme.

465 éve

- 1555-ben választották meg **Dávid Ferencet** kolozsvári lelkésznek.
- 1555-ben született Nagyenyeden **Enyedi György** író, széphistória-szerző, egyházunk harmadik püspöke.

355 éve

- 1665-ben született **Bíró Sámuel**, egyházunk első főgondnoka, kiváló gazdasági szakember, az erdélyi harmincadok főfelügyelője.

330 éve

- 1690. november 6-án halt meg **Bölöni Bedő Pál**, egyházunk 12. püspöke.

300 éve

- 1720. január 4-én halt meg **Kolozsvári Dimjén Pál** iskolaigazgató, hit-tudós, orvos. 1689-ben Leidenben avatták orvosdoktorrá a magzati vérkeringésről korszerű nézeteket megfogalmazó embriológiai tárgyú diszsertációja alapján. (1655-ben született.)

225 éve

- 1795. január 15-én született **Bölöni Farkas Sándor**, a reformkor jeles erdélyi képviselője, útirajz- és naplóiíró.

210 éve

- 1810. december 15-én Providence-ben (Rhode Island, A. E. Á.) született **Anna Richmond** alapítványtevő. (1881. január 25-én halt meg.)

205 éve

- 1815. december 15-én született **Berde Mózes**, az unitárius alapítványtevők fejedelme.

200 éve

- 1820. február 13-án született Szentgericén **Jakab Elek** történész, Kolozsvár történetírója, Dávid Ferenc első monográfusa. (1897. július 22-én halt meg Budapesten.)

185 éve

- 1855-ben halt meg görögországi száműzetésében **Jakab József** lelkész, tanár, jogtanácsos, szabadságharcos, akadémista, az író Jakab Elek öccse. (1821. október 29-én született Szentgericén.)

175 éve

- 1845. augusztus 9-én született **Ferencz József** lelkész, tanár, író, műfordító, egyházunk 23. püspöke.
- 1845. november 17-én született **Gyergyai Árpád** orvostudományi szakíró.
- 1845. november 25-én született **id. Rédiger Géza** papköltő.

165 éve

- 1855. április 19-én született **Boros György** teológiai tanár, író, egyházunk 24. püspöke.

155 éve

- 1865. augusztus 1-jén született **Csifó Salamon** lelkész, teológiai tanár.

140 éve

- 1880. április 13-án Abrudbányán született **Ürmösi Károlyné Kántor Gizella** költő.
- 1880. december 3-án Désen született **Botár Imre** történetíró, tanár.

135 éve

- 1885. január 15-én halt meg **Koronka Antal** unitárius lelkész, író. Imakönyvei a 19. században nagy népszerűségnek örvendtek. Politikai szerepvállalása miatt – 1864-ben tagja lett a szebeni tartományi gyűlésnek – lelkészkollegái a magyar ügy árulójának tartották. (1806-ban született Kövenden.)
- 1885. augusztus 20-án született Küküllődombón **Ütő Lajos** lelkész, író, lapszerkesztő. (1977. július 1-jén halt meg Székelykeresztúron.)
- 1885. augusztus 20-án született **Gelei József** zoológus, egyetemi tanár, főgondnok.

130 éve

- 1890. április 19-én halt meg Budapesten **báró Orbán Balázs** író, néprajzi gyűjtő, történész, alapítványtevő.
- 1890. június 24-én halt meg **Kovács Dénes** lelkész, alapítványtevő. Az

unitárius vallásközönségre hagyott vagyona az Augusztinovics alapítványával volt egyenértékű.

- 1890-ben született **dr. Kauntz Józsefné Engel Ella**, a nőszövetség külföldi kapcsolattartója, valamint „ideológusa”.
- 1890. december 27-én halt meg **Dersi János** alapítványtevő. (1831. augusztusában született Küküllővárt.)

120 éve

- 1900. július 27-én született Újpesten **Iván (Jancsi) László** lelkész, vallás-tanár, egyházi szakíró. (Budapesten halt meg 1938. május 7-én.)

115 éve

- 1905-ben halt meg **Kovács János** igazgató, tanár, utazó, a kolozsvári *Angol Társalgó Kör* alapítója és első elnöke.

110 éve

- 1910. január 13-án született Kolozsváron **László Tihamér** fizikus, a kolozsvári kollégium tanára, majd egyetemi tanár.
- 1910. március 14-én Kőhalomban született **László Gyula** régész, őstörténész, művészettörténész, képzőművész, egyetemi tanár. (1998. június 17-én halt meg Nagyváradon.)
- 1910. március 21-én halt meg Tordán **Kanyaró Ferenc** irodalom- és egyháztörténész, a kolozsvári kollégium tanára.
- 1910. május 19-én halt meg Kolozsváron **Nagy Lajos** lelkész, tanár, egyházi főjegyző, a *Keresztény Magvető* egyik alapítója, a kolozsvári Mátyás-szoborcsoport felállításának kezdeményezője.
- 1910. október 2-án avatták fel a Pákei Lajos által tervezett Brassai Sámuel-síremléket a kolozsvári házsongárdi temetőben

105 éve

- 1915. február 23-án született **Pap István** agrármérnök, mezőgazdasági szakíró, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.
- 1915. június 5-én halt meg **Barabás Ábel** tanár, irodalomtörténész, eszperantista, az első magyar nyelvű eszperantó nyelvkönyv szerzője, Goethe-kutató.
- 1915. augusztus 5-én született Magyarországon **Bodor András** ókortörténész, klasszika-filológus, egyetemi tanár, a Kolozsvári Unitárius Kollégium államosítást megelőző utolsó igazgatója.
- 1915-ben alakult meg az Unitárius Teológiai Akadémia.

- 1915. december 28-án halt meg **Borbély Sámuel**, a székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára.

100 éve

- 1920. január 3-án született Székelybethlenfalván **dr. Gellérd Imre** lelkész, tanár, az 1956-os forradalmat követő megtorláshullám áldozata.
- 1920. január 23-án született Aranyosrákoson **Létay Lajos** költő szerkesztő, publicista. (Kolozsváron halt meg 2007. szeptember 26-án.)
- 1920. május 12-én halt meg **Kozma Ferenc** pedagógus, író, a kolozsvári kollégium felügyelőgondnoka.

95 éve

- 1925. április 30-án született **Szabó Dezső** lelkész, 1956-os elítélt. (Kolozsváron halt meg 1996. június 7-én.)
- 1925. május 15-én halt meg **Péterfi Dénes** lelkész, író, műfordító. (1851. augusztus 30-án született Középpajtán.)
- 1925. december 31-én Budapesten halt meg **Perczel Ferencné Kozma Flóra** író, a budapesti Dávid Ferenc Egylet alapító tagja. (1864-ben született Baracskán.)

75 éve

- 1945. február 10-én halt meg **Gál Kelemen**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, pedagógiai, filozófiai és történeti szakíró.
- 1945. március 29-én gyilkolták meg **Ferenczi Sándor** természettudományi szakírót, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanárát.
- 1945. április 23-án halt meg **Fekete Lajos** lelkész, író, költő.
- 1945. szeptember 26-án halt meg **Bartók Béla** zeneszerző, zongoraművész, népzenekutató.

50 éve

- 1970. április 11-én hunyt el Budapesten **Gyallay Pap Domokos** író, újságíró, lapszerkesztő. (140 éve, 1880. augusztus 4-én született Bencéden.)

40 éve

- 1980. április 20-án halt meg Vargyason **Borbáth Károly** történész, kutató. (1931. január 12-én született Vargyason).

10 éve

- 2010. szeptember 30-án halt meg **dr. Szabó Árpád**, az unitárius egyház harmincadik püspöke.

Makkai Gergely

AZ ÖKOLÓGIA ÉS AZ EGYHÁZAK

Sokak számára különösnek, sőt, ellentmondásosnak tűnhet, hogy a környezetvédelem modern ökológiai szemléletét a teológiai megközelítésekkel hozzuk kapcsolatba. A jelenkor környezeti válságában az ökológiát praktikus, használható stratégiának tekintjük, amellyel a természettudományos gondolkodás szerint megoldhatjuk, vagy legalábbis enyhíthetjük környezetünk krízisét. Ezért az ökológiára gyakran úgy is tekintünk, mint valamiféle gyakorlati útmutatóra, amely az ember természettel szembeni viselkedését irányíthatja.

A teológiát ezzel szemben nagyon sokan elvont elméleti gondolatrendszernek fogják fel, amely elsősorban nem a természetre és annak jelenségeire fekteti a hangsúlyt. Sőt, a mai rohanó világban azt is átéljük, hogy vannak külön vallásos vagy vasárnapi és profán, azaz hétköznapi szakaszai az életünknek, s ezek közt egyre kevesebb a kapcsolat.

A tudomány elégtelensége

Az egész világra kiterjedő környezeti válság, a földi környezet megmentéséhez úgy tűnik, nem elegendő csak a tudomány és a technika eszköztára, az emberek szemléletének megváltozása is szükséges. Ez pedig erkölcsi kérdés. És itt kapcsolódik a környezetvédelem témaköréhez az egyház, mert a legtöbbünk számára ma is a vallás a moralitás, az erkölcsösség legfontosabb meghatározója. Amikor a vallásgyakorlásban megjelenik a környezetért való aggodás, ez a nyugtalanság az egyénre, az emberre is gyorsan átragad. A vallásnak életformáló szerepe és ereje van a legtöbb embernél, így sokat tehet a környezeti nevelés terén is.

A nagy világvallásokra általában jellemző, hogy szeretik és tisztelik a teremtett világot, az életet szentségnek tekintik, hangsúlyozzák a környezet és az ember közösségét, útmutatást adnak az ember számára, hogy miként élhet harmonikus kapcsolatban környezetével. A szertartások során gyakran ünneplik az embernek a természethez fűződő viszonyát is. Ezek a szertartások emlékeztetnek minket arra, hogy törékeny, bonyolult és elszakíthatatlan kapcsolat köt minket a levegőhöz, a földhöz, a vízhez és élőlénytársainkhoz. Ma már zöldegyházról is beszélünk. Amerikában több egyház is felismerte, hogy sokat segíthet a környezetet megóvó szemlélet elterjedésében, rávezetheti híveit a környezettudatos életvitelre.

A vallásos természetszemlélet tulajdonképpen arra tanít, hogy több alázattal, felelősségtudattal és érzélemmel kell közeledni a minket környező valósághoz. Ez egy nagyon fontos dolog, mert a gyakorlatban ugyan nem beszélünk róla, de a területen dolgozók érzik, hogy a nagyon pragmatikus környezetvédő programjaik gyakran azért sikertelenek, mert nem kínálnak lehetőséget arra, hogy érzelmeink megnyilvánulhassanak bennük. Pedig az ökológiai problémák okai és megoldásai gyakran nemcsak értelmi, vagyis tudományos, hanem érzelmi kérdések is. Jó példa erre, hogy a népi regulákat, hiedelmeket gyakran mellőzzük, babonáknak tekintjük, mégis előfordul, hogy többet tesznek környezetünk védelméért, mint a modern tudomány.

A vallásos világszemlélet

A teremtésmítosz szerint a kezdet kezdetén az ember nem kisebb feladatot kapott a világban, minthogy viselje gondját, őrizze meg és vigyázzon arra a környezetre, ahová helyeztetett, mert ez egyben az életterét is jelenti. A választás azért esett az emberre, mert ő az egyetlen földi lény, amely fel tudja mérni a tetteinek következményét, előre képes látni a veszélyt, és így a legtöbbet teheti a közjó érdekében. És ez a feladat mindmáig érvényes, mert a 21. század emberének is felelőssége megvédeni a földi élővilágot az elpusztulás veszélyétől.

A történelem során a vallások hosszú ideig közvetve vagy közvetlenül arra tanítottak, hogy a természetet az ember érdekei szerint kezeljük. Végeredményben ez is egyik lehetséges oka a mai válságnak.

A tudomány és a vallás az emberi megismerés két oldala. Arra vonatkozóan, hogy van-e különbség a valóság megismerésének e két útja között, a vélemények megoszlanak. Egy radikálisnak is nevezhető oldal úgy tartja, hogy a kettő közötti különbség jelentős. Szerintük a természettudományok azért tanulmányozzák a környezetet, hogy annak erőforrásait felhasználjuk és átalakítsuk az ember igényeinek megfelelően. Ezzel szemben a vallások a környezetünket a szerető Isten ajándékának tekintik, amelyet egy olyan szellemi erő tölt meg, amely minket is vezérel.

De létezik egy sokkal barátságosabb megközelítése is a kérdésnek, amelyet elsősorban a világ sorsáért felelősséget érző tudományos és teológiai személyiségek vallanak magukénak. Szerintük a környezeti megismerés két említett útja között nem a különbségeket kell nézni, hanem azt, hogy tulajdonképpen kölcsönösen kiegészítik egymást. Ugyanis a fizika, a biológia és más tudományágak, miközben folyamatosan tárják fel a minket körülvevő valóságot, egyre mélyebben vezetnek egy olyan felfoghatatlan misztériumba, amelyre pillanatnyilag csak a vallás képes elfogadható magyarázatot adni. A tudományos felismerés szerint mi is ugyanabból az anyagból épülünk fel, mint az univerzum bármely része. Az emberi élet mégis egyedi, különbözünk érzékenységünk miatt, a szabad akaratunk miatt, mert meg tudjuk érteni a világot, és irányítani tudjuk a saját életünket, ez pedig a misztikus isteni erőnek tudható be. Ezért fontos fenntartani a párbeszédet a tudomány és a teológia között. Ez segíti a tudományt abban, hogy szolgálja a teremtetést, a teológiát pedig, hogy ne szakadjon el a földi valóságtól.

A környezetrombolás vétke

Keresztény felfogásunk szerint bűnnek számít mindaz, ami rossz az ember életében, ami sebet üt az emberi közösségen, a családon, a társadalmon és természetesen az egyházon. A teológusok egyetértenek abban is, hogy minden bűn óhatatlanul következményekkel, legtöbbször valamiféle válsággal jár. E gondolat mentén haladva sokan azt is kifejtik, hogy a mai világunkat a bűn uralja.

A mai kor emberére jellemző, hogy isteni és természeti létét könnyen feladja a tudományos, technikai és gazdasági fejlődés nyújtotta előnyökért, amelyekkel, el kell ismernünk, valóban könnyebben és jobban

élünk, mint a primitívnek tartott őseink. Ilyen körülmények között nem csoda, ha a kereszténység régebben meghatározó fogalmai, közöttük a bűn értelmezése is a modern világban meghaladottnak számít, látszólag veszít hagyományos jelentéséből.

A modern társadalmak embere sajnos ősadottságának tekinti, hogy a természet ura és birtokosa legyen, s ezzel élve, legfőbb törekvésének a természet legyőzését tartsa. Ennek egyik kézzelfogható bizonyítéka, hogy rászoktunk a korlátlan fogyasztásnak nevezett rablógazdálkodásra, a természet erőforrásainak meggondolatlan túlhasználására, amivel hatalmas ökológiai hiányt halmozunk fel környezetünkben.

A sorsáért aggódó ember viszont kezdi belátni, hogy a környezeti erőforrások kimeríthetetlensége illúzió, valótlan, csupán egy feltételezett lehetőség volt, ami a mai környezeti válságban kártyavárként omlik össze. A természet legyőzésének tragikuma pedig kollektív bűne az emberiségnek, amit az elmúlt néhány évben mondott ki a teológia, miután berkeiben egy minden korábbinál gyakorlatiasabb, felvilágosodottabb irányzat, az *ökoteológia* kezdett körvonalazódni.

Az ökoteológia

Ez az irányzat bűn fogalmának értelmezésénél abból indul ki, hogy alapvetően minden vallás egyetért Földünk, a rajta lévő élővilág és a természet megőrzésével, és a maga módján sürgeti a védelmükre szolgáló konkrét cselekvéseket. Ebben az új szemléletben pedig a környezet-szennyezést és a környezettel való nemtörődöm bánásmódot bűnnek kell tekinteni. Ezzel a bűn új definíciója sokkal több mindent tartalmaz, mint amit napjainkig vétségnek tekintettek.

Olyan cselekedeteket sorolhatunk ide, amelyek:

- állat- és növényfajok kipusztulásához vezetnek;
- a genetikai változatosság csökkenését idézik elő;
- szennyezik a hidroszférát, a litoszférát vagy az atmoszférát;

– a természetes élőhelyek és a hagyományos életformák pusztulását okozzák.

A nagy kérdés az, hogy képesek vagyunk-e újra visszaadni a természetnek és környezetünknek eredendő értelmét, teljes létfelöltséggel élni a világban, bibliai szóhasználat: édeni harmóniában. Az ember és környezetének jövője határozottan attól függ, hogy az ember végre felnő-e bibliai feladatához, azaz a környezete művelői és őrizői hivatásához.

De tévedés ne essék: szó sincs arról, hogy a világot kéne megváltani. Épp a túl sok erőltetett „megváltás” által jutott a világunk ilyen szánalmas állapotba. Egyedül magunkon kéne tudni uralkodni, és magunkat megváltani az agresszív világuralmi vágyból.

Ez viszont távolról sem egyszerű, ugyanis főleg a nyugati ember egész civilizációja és kultúrája a világuralmi törekvések légkörében alakult ki, minden eleme erre épül, ezért a gyarmatosítói felsőbbrendűségében semmilyen gyakorlat és akarat nincs az önuralomra. Ilyen szempontból inkább környezetbarát a keleti népek kultúrája, amelynek alapelve az önuralom, a bölcs együttérzés és együttműködés minden lénnyel, amelyek a világot alkotják.

Az ökológiai vétségtől az ember csak úgy szabadulhat meg, ha újból ráérez a természeti harmónia ízére, arra, hogy milyen jó lenni, és milyen jó egy egészséges, ökológiailag kiegyensúlyozott környezetben élni. Ellenkező esetben minden technikai civilizációnk dacára, sőt nagyrészt éppen ezért ismét barbárok leszünk, totális barbárok.

A környezetünkben bekövetkező mélyreható változások jelentős mértékben az ember tetteinek is tulajdoníthatók. Ilyen alapon a környezetvédelemhez az embert a teremtés koronájának tartó teológiának is tagadhatatlanul köze van. Az egyházakat lassanként itatta át ez a csendes felismerés, a teológusok ökológia felé fordulása végül is az *ökoteológia* megjelenésével emelkedett hivatalos állásponttá.

A teológia ökológiai irányultsága csaknem egyidős a környezetvédelemmel, ugyanis a hívő embernek a teremtett világ iránti felelőssége már az 1970-es évek második felében megjelenik az egyházi gondolkodásban. Azóta sok minden letisztult a teológia és az ökológia egymáshoz való viszonyát illetően, aminek eredményeként ma már eléggé jól körvonalazódott eszmerendszerrel állunk szembe. Ennek a folyamatnak egyik kiemelkedő és egyben meghatározó mozzanata volt II. János Pál

pápa üzenete a johannesburgi III. környezetvédelmi világkonferencia résztvevőihöz. A szentatya levelében felszólította a küldötteket a környezeti problémák hatékony megoldására, és egy teljes értékű, ökológiailag fenntartható emberi fejlődés felé vezető út kidolgozására. A pápai üzenet nem kerüli meg az egyházak felelősségét sem a kialakult helyzetben, amelyet három alapvető kérdés köré csoportosít:

- volt-e, van-e, lehet-e szerepe a vallásnak, az egyháznak az ökológiai válságban?

- vallási tanításokból, a szentírásból, az egyházak hagyományaiból kialakítható-e egy ökológikus, egy ökológikusabb világfelfogás?

- van-e az egyháznak felelőssége, feladata a környezeti válság megoldásában?

Valamennyi közül a legnehezebb és levitatottabb kérdés az első, mert a pápai üzenet megfogalmazásának idején, 2002-ben az ökológiai gondolkodásban egyre határozottabban fogalmazódik meg az a felvetés, hogy a környezeti válság kialakításában a kereszténység bizony fontos szerepet játszott.

Az egyházak felelősségét taglaló viták főleg a körül folytak és folynak ma is, hogy a hívő ember környezetkárosító tevékenysége milyen mértékben származik a kereszténység alapvető tanításából. Nem lehetséges, hogy Európában a Bibliának egy olyan értelmezése terjedt el, amely az embernek korlátlan hatalmat ad a természet felett, és ez tulajdonképpen eltávolította őt az eredeti, bibliai feladatától? Nem kéne-e újraolvasnunk a teljes Ó- és Újszövetséget napjaink válságainak sajátos fényében? Létezhet-e „ökológikusabb” olvasata a Szentírásnak?

Induljunk ki abból a tényből, hogy mind a Biblia, mind a keresztény hit nagyon emberközpontú, azt hirdeti, hogy az Isten a világot elsősorban az ember számára teremtette, és az embernek a Teremtőtől származó joga, hogy a többi lény és az egész természet fölött uralkodjon. Ennek a felfogásnak az alapját a Teremtés könyve első fejezetének 28. verse képezi, amely Ádámról és Éváról, az első emberpárról szólva a következőképpen fogalmaz: „Azután megáldotta őket Isten, és ezt mondta nekik Isten: Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be a földet, és hajtsátok uralmatok alá! Uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és a szárazföldön mozgó minden élőlényen” (1Móz 1,28).

Hosszú időn keresztül az egyház felfogását az ember földi szerepéről ez a szemlélet uralta. Ezen a beállítottságon még a reformáció sem vál-

toztatott, és talán ma is így lenne, ha a környezetrombolás nem éri el az ismert méreteit. Amilyen mértékben az ember a tudomány és technika segítségével egyre gátlástalanabban gyűrte maga alá a teremtett világ értékeit, úgy mind több környezetvédő teológusban fogalmazódott meg az a sejtés, hogy az említett bibliai gondolatból indulhat ki a környezetünk pusztítása. Ez a megérzés azonban ellentmondásban volt a bibliai őstörténettel, a genezissel, mert annak az eredménye egy jó világ volt, amit Isten szeretettel alkotott meg az ember számára. A teremtéstörténetben ugyanis azt olvassuk, hogy minden egyes teremtetési nap után „látta Isten, hogy jó”. Nos, ha Isten jónak találta a világot, amit teremtett, akkor kevésbé hihető, hogy megengedi azt elpusztítani. Felmerül egy újabb feltételezés, miszerint az a felszólítás, hogy az ember legyen ura a Földnek, valójában arra utal, hogy vállaljon felelősséget a teremtett természetért, és gondoskodjon róla. Ez az eszme, amely az ember helyett a teremtésre helyezi a hangsúlyt, képezi az ökoteológia központi filozófiai gondolatát.

Az ökoteológia feladata

Az ökoteológia az embernek a teremtett világgal szembeni felelősségét igyekszik alátámasztani. Először is a régi, szent írásokat igyekszik a mai világ valóságának megfelelően újraolvasni, választ keresni bennük arra, hogy a múlt példáin keresztül hogyan tudnánk helyrehozni a természetben elkövetett rombolást. Az első dolog, amire figyelmeztet, hogy az ember az értelmet nem azért kapta Istentől, hogy uralja és kihasználja a Földet, hanem azért, hogy felelősséget vállaljon a többi teremtményért is. Az ember a Föld lelkiismerete kell hogy legyen, és nem a természet ura, leigázója vagy kizsákmányolója. Az Istentől kapott feladat tehát nem engedi meg a felelőtlen kifosztást és a kíméletlen pusztítást, hanem éppen ellenkezőleg, arra kötelezi az embert, hogy megőrizze a természetet.

Az ökoteológia példaként hozza fel a kereszténység előtti ősi természeti vallásokat, amelyek hitvilágában minden patakra, minden fára és minden hegyre egy-egy istenség vigyázott, és mielőtt az emberek a patakra malmot helyeztek, egy fát kivágtak, vagy egy hegyen bányát nyitottak, ki kellett engesztelniük az istenségeket. Ez a szakrális gyakorlat ma sok embert megmosolyogtatna, de az alapgondolata ma is helytálló, ugyanis a környezetvédelmi jog és gyakorlat minden beruházót arra kö-

telez, hogy cselekedeteinek várható eredményét hatástanulmányban mérje fel.

Az ökoteológusok együttműködésre törekednek a civil környezetvédő csoportokkal. Az együttműködés valójában kölcsönös, mert a környezetvédő csoportok felismerik, hogy érdemes a vallás tanításaira támaszkodni, hiszen sok ember számára a vallás adja meg azt az erkölcsi alapot, hogy egyetértésben éljen a többi emberrel és más élőlényekkel. A teológia sem mondhat le az aktív szerepvállalásról az ember által kiváltott környezeti kérdések terén.

A katolicizmus és az ökológia

Ugyan a környezettel való felelősségteljes együttélés minden történelmi keresztény egyház tanításában kezdettől fogva megtalálható, a különböző felekezeteknél mégis eltéréseket találhatunk e tanítás kifejtésének módjában, retorikájában, intenzitásában. A felekezeti állásfoglalások közös jellemzője viszont, hogy olyan érdeklődést és társadalmi erőt tárnak fel, amellyel a tudományos világnak és a döntéseket hozó politikai hatalomnak is számolnia kell.

*Giotto di
Bondone:
Szent Ferenc és
a madarak*

A katolikus egyház egységéből olyan hatalom és erő sugárzik, ami határozottságot és súlyt ad a mondanivalójának, nemcsak a kereszténységben belül, hanem a világi képviseletekben is. A katolicizmusnak a világvallások közötti tekintélyét az egyházszervezés, a hierarchikus belső felépítés adja, amelyben az irányítás egy nemzetközileg is kimagasló intézményben, a pápai hivatalban összpontosul.

Ennek köszönhetően a katolikus egyház hivatalos dokumentumait a határozottság, a világos és egyértelmű megfogalmazások jellemzik. Így van ez a környezeti kérdésekben is. A katolikus egyház felfogásában az Isten által teremtet világ jó, és az ember felelőssége a világgal való helyes gazdálkodásról szól. Napjaink ökológiai krízishelyzete az ember önhittségéből és az isteni meghívástól való eltávolodásából származik. A problémák megoldásában való részvétel olyan felelősség, amelyet egyetlen hívó ember sem háríthat el magától.

A történelmi hűség kedvéért el kell mondanunk, hogy a katolikus egyház a természethez fűződő új keresztényi viszony kialakításában a kezdetektől Assisi Szent Ferenc természetfelfogásán alapuló hagyományra támaszkodott. A 12–13. században élt Szent Ferenc abból indult ki, hogy minden élőlény és léttelen jelenség, az egész világegyetem Isten teremtménye, ezért az ember kizárólag szeretettel, alázattal és az isteni jelenlétből fakadó örömmel fordulhat feléje. Szent Ferencnek ez, az ember feladatáról szóló felfogása ösztönözte II. János Pál pápát arra, hogy 1979-ben Ferencet az ökológiával foglalkozók védőszentjévé avassa.

A katolikus egyház gondolkodásának az ökológia felé történő újkori, határozottabb fordulása a huszadik század hatvanas éveiben kezdődött. Ezt követően olyan szoros egymásutániséggel látnak napvilágot az egyházi megnyilatkozások, hogy nehéz lenne most itt valamennyit felsorolni.

A református egyház és az ökológia

A korai 16. században sok hitvallás készült nagyjából egyszerre, ezeket egészítették ki a század második felében az átfogóbb igényű hitvallások. Következésképpen sohasem létezett egyetlen kizárólagos református hitvallás, és napjainkban is a világ reformátusainak családja igen sokszólamú. Erősségük viszont, hogy a különböző álláspontokat egy építő párbeszéd keretei közé terelik, a világ felé közös véleményt fejeznek ki, ami határozottságot biztosít nézeteiknek.

A jelenlegi válsággal szembeni viszonyulásukban a teremtés kérdése köré igyekeznek tömöríteni mondanivalójukat. Ugyanis sok református egyház ébredt a tudatára annak, hogy a hagyományos teológiai tanítás nem mindig vallotta az embereknek az egész teremtett világgal való harmonikus és békés együttélését. Ezért több egyház fogadott el olyan hitnyilatkozatot, amely új és felelősebb megközelítést tartalmaz. Ezt olvasuk például a Keresztyén Református Egyház által 1983-ban elfogadott *Kortárs tanúságtétel*ben: „Hálás szívvel élünk a tudomány és a technika hasznos vívmányaival, óvakodva a bálványimádástól, és körültekintően használva őket úgy, hogy az összhangban legyen Isten parancsolatával, amely felebarátunk szeretetére, valamint a föld és minden teremtményeinek a megóvására szólít fel.”

A reformátusoknál is vannak nagy elődei a jelenkori ökológiai szemléletnek. Luther véleménye, miszerint „az ember hiúságának és perverz élvhajzóságának lett a teremtés kiszolgáltatva”, a mai válságban is helytálló. Kálvin még találóbban fogalmaz, amikor a következőt írja: „az ember... ne engedje a földet megsebezni gondatlansága által, de törekedjen azt úgy adni tovább utódainak, ahogyan kapta”. Erős hasonlóság észlelhető a kálvini vélemény és a ma divatos fenntartható fejlődés irányzata között. A fenntartható fejlődés koncepciója ugyanis azt tartja, hogy úgy kell kielégíteni a jelen generációk igényeit, hogy ezzel ne veszélyeztessük a következő generációk életlehetőségeit. Kálvin néhány évszázaddal korábban megfogalmazta azt, amit a tudomány csak a 20. század végén tett meg.

A református egyházak környezettudatos szemléletének alakításában igen nagy szerepe van az 1875-ben alakult Református Világszövetségnek. A szervezetnek napjainkban több mint száz országból kétszáz tagja van.

Az unitárius egyház és az ökológia

Unitárius hitelvek és eszmerendszerek az utóbbi két évszázadban a világ más részein is kialakultak, így az Amerikai Egyesült Államokban, Angliában, Csehországban, Indiában, Fülöp-szigeteken stb. Ezért tartják elvitathatatlan büszkeséggel az erdélyi unitáriusok a hitükről, hogy egyszerre tud nemzeti és egyetemes is lenni.

Az unitárius egyház tanítása bibliai alapon áll, azonban azt nem szó szerint értelmezi, hanem a bibliatudomány eredményeinek felhasználá-

sával. Ezért mondanivalója mindig időszerű, vagyis kevésbé él a múltban, inkább a jövőt keresi. Hitelvi kérdésekben az unitáriusoknál a végső tekintélyt a lelkiismeret és az értelem képezi.

A különböző nemzeti unitárius egyházak számottevő testvéregyházi kapcsolatokat ápolnak egymással.

Az ökológiai szemlélet már eleve benne van az unitárius hitvallásban, teológiai alapállásuk szerint Isten szellem és teremtőerő, végső ok és valóság, minden lét és érték forrása. Mindenben jelen van, a természetben mint teremtő- és megtartóerő, és az emberben mint erkölcsi elhatározás.

Ökológiai szemléletének kibontakoztatására és életbe ültetésére az unitárius egyház a józan gondolkodás jegyében szorgalmazza a közös szolgálatvállalást a többi felekezettel. Fő szempontja az élet feltétlen tisztelete, az egyetemes emberi értékek, a teremtett világ védelme, a társadalmi felelősségvállalás és szolidaritás, nem utolsósorban a nemzeti közösségünk szolgálata. A közös szolgálatot úgy értelmezi, hogy a felekezetek testvéreként, a keresztyén család tagjaiként rendeltetésszerűen és hatékonyan működjenek együtt. Bűn lenne, ha hitelvi különbözőségek miatt a keresztyén egyházak nem vállalnák, vagy éppen megtagdnák a közös szolgálat lehetőségét.

Az ökológiai szemlélettel kapcsolatos unitárius állásfoglalást az unitárius egyházak és szabadelvű vallásos szervezetek világszövetségének 1982-ben Belgiumban szervezett teológuskonferenciája és az ugyanabban az évben Hollandiában megtartott XXIV. kongresszusa mondták ki. A vallás változásai témájú két nemzetközi találkozó írásos anyaga és szóbeli megnyilatkozásai az ökológiai válság világos, tárgyilagos felismeréséről és megoldások felelős kereséséről tesznek tanúbizonyságot. Feszültségekkel teli világban élünk, amelyre a szegények és gazdagok közötti szakadék kiszélesedése, népesedési robbanások, energiaválság, súlyos ökológiai problémák, fegyverkezés, nukleáris háború veszélye jellemző, az élet a legtöbb ember számára mind nehezebbé és bizonytalanabbá válik. Ebben a helyzetben a vallásnak és az egyháznak, a vallásos embernek nincs joga visszavonulni a világból és hallgatni – állapította meg a kongresszus. Az Istennel kapcsolatba került ember meg kell találja a helyes viszonyt embertársaival és a világgal.

A szabadelvű gondolkodás optimizmusát tükrözi a kongresszus zárónyilatkozata: az emberiség helyzete nem reménytelen. Rendelkezünk a szükséges erőforrásokkal arra, hogy egy új, igazságos világrendet te-

remtsünk. Nemcsak önmagunkért vagyunk felelősek, hanem embertársainkért, a világért, az egyetemes élet ügyéért is. Az együttélés és gyötrellem kollektív tudata összeköt minden szenvedéssel, ami a világban van. Ezt kell az egyénnek felismernie, hogy a társadalomnak etikus, felelős tagja legyen. Az ember feladata az élet tisztelete, felelősségvállalás mindenért, ami él, elsősorban az emberért. Eszerint jó mindaz, ami az életet megtartja, fejleszti és szolgálja, rossz mindaz, ami az életet elnyomja, rombolja és pusztítja. Ha az ember mégsem ezt teszi, akkor legyenek bármilyen nagy szellemi vagy technikai alkotásai, mégis elembertelenedik, és kiváló képességei végül is csak arra lesznek jók, hogy elpusztítsa önmagát, civilizációját és kultúráját, természeti környezetével együtt.

Unitárius felfogásban az ember nem korlátlan ura a természetnek, hanem annak része és felelős gondozója. Szabadelvűségének köszönhetően talán az unitarizmus környezetszemlélete áll legközelebb a természettudományokhoz. Ez abból is érzékelhető, hogy az említett fórumokon termékeny vitát váltott ki a környezet szennyeződésének a kérdése. Több felszólaló is kifejtette, hogy az ember beavatkozott a természet rendjébe, megbontva annak biológiai egyensúlyát. S ha tovább folytatja romboló gazdálkodását, akkor annak súlyos következményei lesznek magára az emberre is, amiről már akkor is számtalan riasztó tény tanúszkodott. Megfogalmazták, hogy egyetlen nemzedéknek sincs joga megnehezíteni, esetleg lehetetlenné tenni az életet a következő generációk számára. A kongresszus a léthez szükséges föld, víz és levegő tisztaságáért, a természet biológiai egyensúlyának megvédéséért való küzdelemre szólított fel.

Az evangélikus egyház és az ökológia

Az evangélikus egyház a második legnagyobb magyar protestáns egyház. Az evangélikus egyház meghatározója, hogy mind a hitgyakorlatában, mind a hitvallásaiban elsődleges és döntő szerepe van a közösségnek, a helyi gyülekezetnek. Ennek tulajdonítható, hogy az evangélikus vallás áll a legközelebb a környezetvédők, a természetvédők által megfogalmazott *„gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan”* elvhez.

Az evangélikus egyházat a környezetvédelmi kérdések megjelenésük óta foglalkoztatják, és a közzétett állásfoglalásokban jól nyomon követ-

hető az ökológiai gondolat letisztulása és egy határozott álláspont kialakítása.

Nem annyira időbeni, mint fontossági sorrendben először a Német Evangélikus Egyház Tanácsa és a Német Püspöki Konferencia 1985-ös, *Felelősséggel tartozunk a teremtett világért* címet viselő közös nyilatkozata állapítja meg, hogy a 60-as évek gondtalan, igényekkel és elvárásokkal teli életstílusába vetett hit után, a 80-as évekkel kezdődően egyre növekvő mértékben rombolja az emberiség a környezetet. Az okmány szembeszáll azzal a feltevessel, miszerint a jelenlegi környezeti válság történelmi következménye a bibliai teremtetéstörténetnek, amelyben Isten elhagyta a világot, és azt az emberre bízta, védtelenül és kiszolgáltatva korlátlan hatalmának. Isten azért adta az embereknek a világot, hogy fenntartsák és formálják azt.

Az Amerikai Evangélikus Egyház 1993. augusztus 28-án Kansas Cityben elfogadott társadalmi nyilatkozata szerint a környezet kifosztása mindannak a semmibe vétele, amit Istentől a teremtett világban ajándékkul kaptunk, hogy vele Isten bölcsessége szerint éljünk. Az amerikaiak szerint a bölcsességet, amellyel Isten a teremtett világot kormányozza, minden kultúra és kor más-más módon különbözteti meg. Ezért nem meglepő, ha a tudomány és technika nagyhatalmának országában a tudományt és a technológiát hívják segítségül felfedezni, hogy hogyan élhetünk Isten teremtető bölcsessége szerint.

Az evangélikus egyház többszólamú ökológiai szemléletének egy másik jellemző dokumentuma a Lutheránus Világszövetség X. nagygyűlésének zárójegyzéke (2003 júliusából). A dokumentum szerint Földünk beteg, mert elhatalmasodott rajta a pusztítás, a szenvedés, az erőszak, a tagadás, a bizalmatlanság és a mindent elvakító jólét. A gyógyulás lehetőségét egy olyan gazdaságpolitika kidolgozásában látják, amely az élet szolgálatában áll.

És végül még egy nemzetközi dokumentum a sok közül, az Egyházak Világtanácsa 1991-es canberrai (Ausztrália) VII. nagygyűlésének hivatalos állásfoglalása.

Az állásfoglalás egy igen elgondolkodtató megállapítást tartalmaz. Az emberi faj, amely mintegy 80 000 évvel ezelőtt jelent meg a föld 4,6 milliárd éves történelmében, képes volt tönkretenni az élet alapjait bolygónkon az iparosítás mintegy kétszáz éve alatt.

Egyházi feladatok a teremtett világ védelméért

Az ökoteológia nem egy újabb elméleti vita területe akar lenni azoknak, akik az egyre romló ökológiai helyzetről szeretnének véleményt nyilvánítani, hanem egy olyan eszmerendszer, amelynek segítségével a Szentírásban gyökerező környezetvédő eszméket nemcsak megismerni, hanem a hétköznapi életben alkalmazni is lehet. Erre azért is nagy szükség van, mert gyakran tapasztaljuk, hogy sok jóakaratú ember messze-menően egyetértene az ökoteológia elveivel, de nem ismerve azokat, hétköznapi cselekedeteiben nem tudja követni őket.

Annak, hogy a keresztény világban még nem eléggé terjedtek el az ökoteológiai ismeretek, több oka lehet. Ezek között minden bizonnyal ott van az idő rövidsége, amióta az egyházak foglalkoznak a kérdéssel. Tény az, hogy Amerikán kívül, ahol a zöldegyházzal kiterjedt mozgalmként találkozunk, Németország a másik ismert állam, ahol minden katolikus egyházmegyének működik a témával foglalkozó szakértői hálózata. Magyarországon jelentős előrelépést jelentett a *Felelősségünk a teremtett világért* című dokumentumgyűjtemény megjelenítése, amely az ökológiai témában eddig napvilágot látott legfontosabb egyházi, illetve vallási megnyilatkozásokból válogat.

Nálunk, Erdélyben az egyházak ökológiai irányultságú tevékenysége elége ritkás, és az ökoteológia irodalma is gyakorlatilag majdnem ismeretlen. Az egyházak jellegükből adódóan természetesen nem vállalhatják fel az ökológiai gondok megoldásának technikai feladatait, ez a racionális tudományok teendője. A vallás a környezet kérdését elsősorban erkölcsi, nevelési kérdésként fogja fel, ezért egy új életforma kialakítását tűzi ki célul. Egy olyan életformát, amelyben a hívő ember nem a társadalmi megrovástól vagy a törvénytől való félelmében védi a környezetét, hanem keresztény meggyőződéséből. A gondolkodásmódnak ezt a fajta gyökeres megváltozását a Szentírás *megtérésnek* nevezi.

„Környezeti megtérés”

Az új életmód kialakítását az egyház tanításain keresztül érheti el, mert így tudja a legkönnyebben eljuttatni szemléletét a természetért aggodó és tenni akaró emberek sokaságához, illetve másokat is érzékenyíteni. Az egyház alap gondolata pedig úgy szól, hogy védelmezni kell az

ember méltóságát, mert minden ember Isten gyermeke tulajdonságaitól és képességeitől függetlenül, és mindenki, beleértve a jövőbeli generációkat is, emberhez méltó körülmények között kell élnen.

Ahhoz, hogy az egyházak sikeresek legyenek e tekintetben, szükséges, hogy először a folyamatban részt vevők, a lelkipásztorok és azok világi munkatársai részesüljenek a képzésben. Erre a legegyszerűbb lehetőség meghívni világi szakembereket, akik tudásukkal hasznos segítséget nyújthatnak a szükséges ismeretek megszerzésében. Ajánlott, hogy környezetvédelmi képzésben részesüljenek azok a pedagógusok is, akik az egyházi vezetés alatt álló általános és középiskolákban, illetve a hittudományi felsőoktatásban tevékenykednek.

Az egyházi oktatók és a gyakorló lelkészek a környezeti ismereteket a hitélet különböző megnyilvánulásain adhatják tovább a hívőknek. Ezek között fontos szerep jut a liturgiának, különös módon az imádságnak. A teremtett világ védelmének fontosságát, a természet szeretetét méltó módon lehet erősíteni a különböző imaalkalmakkor és az egyházi ünnepeken. Itt elsősorban azok az egyházi ünnepek jöhetnek számításba, amelyek amúgy is a természet változásaihoz kapcsolódnak, és bennük helye van a természet szeretetének, ritmusának, törvényei ismertetésének.

A környezettudatos vallási nevelésre jó alkalmat szolgáltat, hogy az utóbbi évtizedekben öröndetes módon felértékelődik a helyi közösségek, közöttük az egyházi közösségek szerepe is. Ennek a fontosságát azért merem hangsúlyozni, mert a környezetvédelem vezérelve: gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan. Az új helyzetben az egyházak minden hívő embert, családot és közösséget hatékonyabban tudnak megszólítani, hogy mérjék fel, mindennapi életvitelükkel, például a fogyasztásukkal, a hulladékaikkal milyen mértékben szennyezik a környezetüket.

Itt felekezeteink figyelmébe szeretném ajánlani az Európai Keresztén Környezeti Hálózat indította kezdeményezést. A javaslat a teremtés megünneplésére vonatkozik egy egész ünnepsorozattal, amely a figyelmet a teremtő Istenre, az ő szépnek, jónak teremtett, de gondokat is hordozó világára és az ember „környezetgazdász” feladataira irányítja. A javaslat szerint ennek az ünnepkörnek a megtartására minden évben szeptember eleje és október eleje között kerülhetne sor.

A KISEBBSÉGI VALLÁSOSSÁG KIHÍVÁSAI

A nyugati civilizáció elsőként iparosodó országaiban a 19. század folyamán általánosan elterjedt nézetté vált, hogy az újonnan kialakuló, modern társadalmakban nincs helye a vallásnak. Akkor és onnan nézve úgy tűnt, hogy a vallás a civilizáció alacsonyabb fokán álló társadalmak jellemzője (ekkor még hittek a nyugati civilizáció felsőbbrendűségében), amely a tudományok fejlődésével szükségtelenné válik, sőt a társadalmi lét egyes területein, mint például a politikában vagy az államigazgatásban, egyenesen zavaróvá, diszfunkcionálissá válik. És a leginkább iparosodott társadalmakban bekövetkező változások ezt az elképzelést tényleg alátámasztani látszottak: a tudományos és a gazdasági élet egyre kevésbé figyelt vallási szempontokra, az államigazgatás laicizálódott, az egyházak társadalmi mozgásterére egyre jobban beszűkült, de az emberek mindennapi életében is egyre nőtt azoknak a területeknek a száma, amelyek kikerültek a valláserkölcsi megfontolások alól. És egyre nőtt azok száma, akik az egyházaktól eltávolodva, azokkal egyáltalán nem tartva fenn kapcsolatot élték életüket, immár nem vallásosan, vagy legfeljebb a maguk módján vallásosan. És mivel úgy tűnt, hogy a földkerekség számára mi, a nyugati civilizáció nyújtjuk az egyetlen követendő modellt, a vallás társadalmi jelentőségének csökkenése – azaz a szekularizáció – elkerülhetetlensége egészen a 20. század végéig majdhogynem az evidencia erejével bírt.

Azonban a 21. század elejéről végignézve a vallás globális helyzetén, a fenti jóslat igencsak elhibázottnak látszik, a világ ma vallásosabbnak tűnik, mint valaha. Észak-Afrikában és Közép-Ázsiában a nyugati mintára létrehozott szekuláris államok sorra iszlamizálódnak, a harmadik világ országaiban mindent elsőprő hullámként terjed a (főleg karizmatikus) kereszténység vagy az iszlám. Magukban a nyugati társadalmakban is növekszik a vallásos mozgalmak jelentősége, és a vallás fokozódó mértékben válik a politikai diskurzusok részévé is. Bár ez utóbbi országok továbbra is meglehetősen szekularizáltak, a jelenlegi globális helyzetben ma már ezeket inkább kivételnek tekintjük, amelyek jellegzetességei magyarázatra szorulnak – míg a vallásosság újra természetesnek tűnik.

E globális történeten belül Kelet-Európa sajátos utat futott be. A világ más térségeihez képest a szocialista hatalmi rezsimek fél évszázadon át nemcsak, hogy nem támogatták a vallás társadalmi jelenlétét, hanem aktívan üldözték is azt, nemritkán szó szerint tüzzel-vassal dolgozván a teljesen szekuláris állam megvalósításán. A vallás persze nem egy könnyen kiirtható dolog, a vallásosan felnövő generációk vallási világnézete nem nagyon változtatható meg – így a vallást ki lehetett ugyan tiltani a nyilvánosságból, az egyházak működését és az emberek nyilvános vallásgyakorlását lehetett korlátozni, de ennél többet nem nagyon lehetett elérni. Ehhez több generáción át kellett volna fenntartani a szigorú tiltásokat, sőt, a családon belüli vallási nevelést is visszaszorítani – ami igazából csak ott valósult meg, ahol a nők, és köztük az anyák is érdemben beléptek a munkaerőpiacra. Romániában azonban, és így az erdélyi magyarság körében is, ez már igen kis mértékben következett be. Itt az egyházak tevékenysége, és azon belül különösen az új generációk vallási nevelése korlátozott volt ugyan, de a családi, privát vallásosságra már a rendszer nem tudott hatást gyakorolni. Sőt, falvakban a vallás közösségi szerepe is igencsak fontos maradt, az életciklus fontosabb eseményeihez nem szűntek meg vallási rituálék társulni, és bár fontossá váltak a május elsejei és augusztus 23-ai ünnepek, az idő múlásának rendjét továbbra is egyértelműen az egyházi ünnepek ciklikussága teremtette meg – a rendszerváltáskor Románia lakosságának fele még falun élt.

A rendszerváltással a vallás számára itt is kedvezőbb helyzet teremtődött. Miközben az örökölt helyzet nem volt különösebben rossz, az új, intézménykrízises helyzetben az egyházak megbízható intézménynek számítottak, a recsegő-ropogó társadalomban a stabilitás és biztonság pilléreivé váltak. A társadalom újjászerveződési folyamatában a szerepük egyre fontosabb lett, az új politikai rezsim számára is megkerülhetetlen, fontos partnerré váltak. Ezek egyházszintű, az intézmények világában zajló változások – ám ezek az emberek vallásosságára is hatást gyakoroltak. Az e korszakban végzett vallásszociológiai mérésekben az emberek egyre vallásosabbnak vallották magukat, mígnem e növekedés elért egy olyan szintet, amely Romániát Európa legvallásosabb országai közé emelte.

Az erdélyi magyarok esetében e változások még erőteljesebbek voltak, hisz az amúgy is fennálló létbizonytalanságot a kisebbségi helyzet tovább fokozta, különösen az első években, amikor az államot és annak

intézményeit erősen ellenségesnek észleltük. Ennek ellensúlyozásaként egy „saját”, magyar intézményrendszer kiépülésére került sor, amelyben a magyar egyházak kiemelt szerepet tölthettek be. És e szerepük a továbbiakban csak fokozódott, mára az erdélyi magyarság léte elképzelhetetlen az egyházak oktatási, szociális és művelődési intézményei nélkül.

Az egyházak fontosságának e növekedése természetesen a vallásosságra is hatást gyakorolt. A már korábban is erőteljes vallásosság továbbberősödött, mindenekelőtt egyházközelibb lett: majdnem mindenki tagja valamilyen egyháznak (99,4%), esküvő és temetés egyházi szertartás nélkül szinte elképzelhetetlen, az elsőprő többség istenhívő és magát vallásosnak tartja. Ugyanakkor tartalmában e vallásosság már sokkal kevésbé egyházas. Míg az emberek 92%-a egyértelműen hisz Istenben, csak 80 százalékuk gondolja, hogy Isten „személy”, és bár az elsőprő többség magát vallásosnak tartja (93,2%), több mint felük a „maga módján”, azaz nem egyháza tanításai szerint. Így például a feltámadásban valójában nagyon sokan nem hisznek (45%), a pokol létezésében pedig még annyian sem (47%), miközben sokan a kereszténységtől nagyon távoli vallási nézeteket vallanak (például 15%-uk hisz a reinkarnációban).

A vallásosság e belső, tartalmi átalakulása nem ismeretlen jelenség, nyugati országokban rég megfigyelték ezt. Ám míg ott e folyamat az egyházaktól való eltávolodás mellett következett be, nálunk egy sajátos egyházközeliség fennmaradása, sőt erősödése mellett történik. Egy olyan helyzet alakult ki, amelyben a mindennapok vallásosságára továbbra is hatást gyakorolnak a szekularizációt erősítő tényezők, miközben az egyházak fontossága is megkérdőjelezhetetlen. Ez a kettősség állhat amögött is, hogy a kérdőíves kutatásokban az emberek háromszor buzgóbb templomlátogatóknak láttatják magukat, mint amilyenek valójában, azaz a templomlátogatási statisztikák szerint.

Nehéz lenne eldönteni, hogy a vázolt helyzethez hogyan viszonyuljunk, örülünk neki, vagy inkább vészharangokat kongassunk – szerencsére egy szociológiai eszmefuttatásnak egy ilyen értékelés nem is feladata. Egyházaink szempontjából azonban talán inkább kedvező helyzettel állunk szemben, hisz a modernitásnak, az ezzel járó társadalmi változásoknak a vallással szembeni kihívásaira úgy kereshetik a válaszokat, hogy közben a hívekkel sokrétű, szoros kapcsolatban vannak.

UNUS EST DEUS^{*}

Hiszek egy Istenben,
ott ül a hitehagyott világ peremén,
a teremtetten élet őreként,
s csak pergeti a halandó éveket.
A fel nem használt, áttetsző időt,
amelyre még gondot viselhet.
Hiszek Jézusban, aki
igyekezett e világban fénynek lenni,
atyjainak folytatójává válni,
olyannyira, hogy kiérdemelte
a legjobb fiú címet.
(Istenem, de nehéz így bár csak
tűrhető gyermekeddé is lenni!)
Hiszem, hogy szent a lélek.
Hiszem, hogy semmi más szentség
nincs e földön, és hogy csak saját lelkünk,
mások vagy Isten lelke
ellen vétkezhetünk igazán.
Hiszem, hogy az egyházi hivatással
nem fér össze más, csak
mi a legjobbnak is tetsző.
Hiszem, hogy a bűnök
valahogyan, valamikor
bocsánatot nyernek –
egyébként értelmetlen
és elviselhetetlen
a vég felé való,
egyre körülményesebb küszködés.
És hiszem, hogy az élet is örök.

^{*} A Magyar Unitárius Egyház jubileumi irodalmi pályázatára beküldött alkotás.

Mert örököltük a végtelen hitét,
s lubickolunk e termékeny folyamban,
majd hátra hagyjuk voltunk légkörét.
Hogy úgy legyen valami majd,
ahogy most, velünk van.
Úgy lehessen.

ÓKORI FILOZÓFUS

Helyezze el a megadott szavakat a mellékelt hálóban! Ha jól dolgozott, akkor a sötétített sorokban egy ókori filozófus neve és az általa alapított filozófiai irányzat, iskola neve alakul ki. Utána másolja át a számozott négyzetekben lévő betűket az alsó kis háló megfelelő négyzeteibe, ebből megtudja, hogy a tudós mivel foglalkozott a filozófián kívül.

A beírandó szavak:

2 betűsek: AB, AP, AY, CG, CP, FI, KO, LI, LO, ME, MI, MO, OL, ON, OT, PA, SY, TŐ, ZU

3 betűsek: ATE, DET, ERA, ERŐ, FAL, IKA, LIL, LOP, TAS, TÁP, ÚTI, ZTE

4 betűsek: ALOL, BENE, ERED, ÉTEL, IGAZ, KÉZI, TAKI, TANÚ, TETT

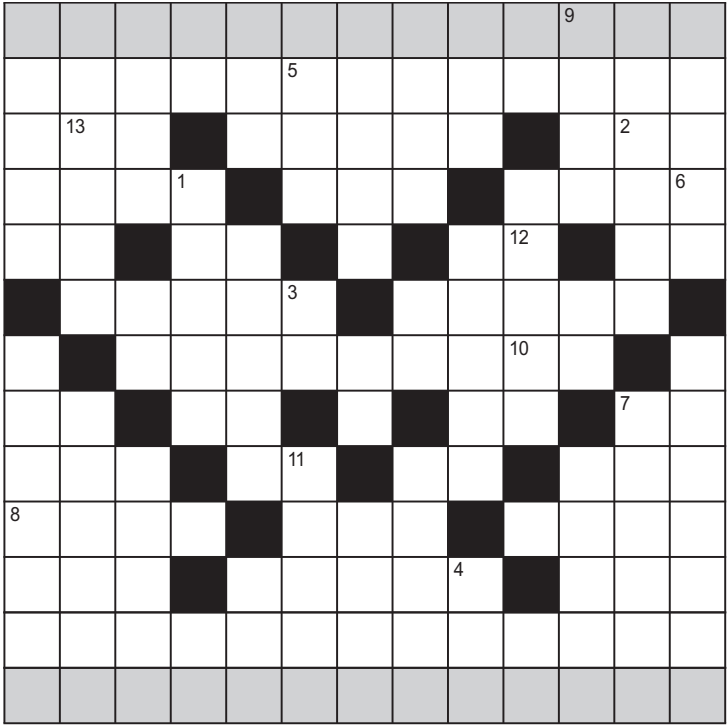
5 betűsek: AGÁTA, ALÁZÓ, ANIKÓ, BARNA, CSÁKÓ, CSÍPŐ, ENIKŐ, FELEK, IMÁDÓ, OKÍTÓ, OZANA, SEPER, TENTE, TREND, ZSALU

6 betűsek: MANITU, PAROLE, RAKÉTA, SÁROZÓ

7 betűsek: FATELEP, FELELŐS

9 betűs: ODALAPÍTÓ

13 betűsek: ELEFÁNTTEMETŐ, NAGYTAKARÍTÁS

1	2	3	4	5	6	3	7	8	6	7	9	6	8	10
11	1	3	6	3	12	1	5		6	3	12	1	13	5

Humorban nem tréfálunk

Logikus sorrend

Püspökválasztási zsinat volt 1928-ban az unitáriusoknál. Nagy hírű és nagy tekintélyű püspökünk, Ferencz József halálával, aki ötvenhárom évi püspökség után, kilencvenéves korában távozott az örökkévalóságba, megüresedett a püspöki szék.

Két jelölt volt a magas egyházi méltóságra. Az egyik dr. Boros György, aki maga is már előrehaladott korú, de köztisztviselőként álló püspök-helyettes volt hosszú éveken át, a másik jelölt pedig, akit inkább a fiatalabb nemzedék preferált, Józan Miklós budapesti lelkész, püspöki helynök volt.

Végül a többségben levő Boros-pártiak győztek, annak a jelszónak a hangoztatásával: a dolgoknak az a rendje, hogy előbb borosodjunk és csak aztán józanodjunk. És így lőn.

(Andrási György gyűjtése)

Dimény Hajnalka

A FELEBARÁTTÓL A FELELŐSSÉGIG. A FELELŐSSÉG SZÓ TÖRTÉNETE

A magyar *felelősség* szó egy hosszabb származéksor és jelentésváltozás eredménye, amely az írásos emlékek alapján a 'felebarát' jelentésű *fél* szótól kezdődik. Mutatjuk kronológiai sorrendben az állomásokat.

1. A *fél* szó egyik főnévi jelentése, az 'embertárs, felebarát' már a 12. század első feléből adatolható. Egyik első írásos említése éppen a *Halotti beszéd és könyörgés*ben található: *Latiatuc feyleym zumtuchel mic vogmuc* (1195, HB.), átírva: *Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk*. Az uráli nyelvekkel* való összehasonlításból kikövetkeztethető, hogy a szó uráli kori örökség, tehát a legrégebbi szavaink közé tartozik. A szónak az 'embertárs, felebarát' jelentése ma már nem létezik máshol, mint a *feleim* szóban, valamint a *jobbik fele(m)* szószerkezetben (ami mára elavult, nagyon ritkán használjuk). Más vagy részben más jelentéssel ellenben igen gyakran előfordul ma is, például 'valaminek a fele része' (mint *a lapnak fele*), 'oldal' (mint *az ajtó belső fele*), 'egymással kapcsolatban lévő személyek' (mint *a tárgyalófelek*), 'valaminek a közepe' (mint *az út fele*) stb.

* Urali nyelvnek nevezzük azt a nyelvállapotot, amelyet az uráli őshazában beszélhettek, és amelyből hosszú idők során a magyar nyelv is kialakult. Ez a nyelv főleg nyelv-tanában (például a nagyszámú toldalék használatában, ami a mai magyarnak is sajátos-sága) és hangtanában hasonlít a magyarra. Írásos emlékek nincsenek erről a nyelvállapotról, így keveset tudunk róla.

Az uráli alapnyelvből alakultak ki a magyar mellett például a következő nyelvek is: enyec, nganaszan, szölkup, manysi, hanti, finn, észt stb. Ezeket mind tőlünk északabbra beszélik, sok nyelvet nagyon kisszámú közösségek, sok uráli nyelv pedig ki is halt mára.

Ezek a jelentések tehát mind a *fél* szó fent említett jelentéséből alakultak ki különböző irányú változással. Ugyancsak sok szó keletkezett valamilyen képzővel is a *fél* szó ezen jelentéséből. Egyik ilyen a *felel* ige -l ige-képzővel.

2. A *felel* ige először a beszélgetésben részt vevő felek viselkedésére, cselekvésére vonatkozott, tehát csak beszélő emberre lehetett mondani. Erre a jelentésre már a 14. századból van írott adat: 1372 u./1448 k.: *nem felele neky, fellele* (JókK. 9, 18), átírva: *nem felele neki, felelé*, vagyis *nem válaszolt neki, mondta*. Később alakult ki a 'felelősséget vállal' jelentése az igrének a peres ügyekben való részvételre vonatkozó használat alapján. A törvénykezésben ugyanis felelősen kellett nyilatkozni, felelősséget kellett vállalni az elmondottakért.* Ez alapján alakult ki a 'beszélgetésben részt vesz' jelentésből a 'felelősséget vállal' jelentés. A törvénykezésben a *felel* ige műszó volt a 16–17. században 'a törvény előtt peres ügyben válaszol' jelentéssel, valamint a *feles* főnév 'pereskedő fél' jelentésben. A hétköznapi nyelvhasználatban a 14–16. században tehát a *felel* ige általában véve vonatkozott a beszédpartsként való viselkedésre, vagyis minden olyan esetre, ahol beszélgetésben félként kellett részt venni. Később különböző jelentései alakultak ki az igrének. Egyrészt a 'felelősséget vállal', másrészt a 'válaszol'. Mindkettő létezik ma is. (A *felesel* ige is a *felel* 'válaszol' jelentéséből alakult ki képzővel. Eleinte szintén 'peres ügyben részt vesz', majd 'válaszol' jelentése volt, később kapott negatív konnotációt, azt a jelentést, amiben ma is használjuk.)

3. A *felelős* és *felelősség*, valamint a *felelőtlen* szóalakok a 19. században a nyelvújítás eredményeként jöttek létre a *felel* 'felelősséget vállal' jelentés alapján, főnévképzővel. A nyelvújítás során volt javaslat *feleléstelen*ség szóalakra is, a beszélőknek viszont a *felelőtlen* volt szimpatikusabb, ez épült be a nyelvbe, mi is ezt használjuk ma.

Az 'embertárs, felebarát' jelentéstől igen távol áll a *felelős* és a *felelősség* szavak jelentése, jó tudni azonban, hogy egyáltalán nem rendkívüli ez az eset a szavak jelentésének változásában. Amennyiben egy szót használ a közösség, annak jelentése (és/vagy hangalakja/nyelvtani sajátosságai)

* Ezt a mondatot a 16. században nem lehetett volna mondani, mivel sem a *felelősen*, sem a *felelősség* szavak nem léteztek ekkor még. Itt csak a magyarázat kedvéért használjuk.

feltétlenül változni fog. Lassan vagy gyorsan, sokat vagy keveset, de előbb-utóbb történik változás a használatában. A *fél* 'embertárs, felebarát' jelentésű szó igen régi, az igen régi szavak közül pedig csak azok maradtak fenn, amelyeket a legtöbbet használtak. A sok-sok szó, amely a *fél* szóból származik (és amelyek közül itt csak párat említettünk), alátámasztja, hogy a szó már akkor is létezett, amikor a magyar nyelv még nem (ez alatt azt érjük, hogy annyira más volt, hogy ma biztosan nem értenénk meg, ezért másképp is szoktuk nevezni, uráli alapnyelvnek).

Források

- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.* Szerk.: Benkő Lóránd. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1984.
- Erdélyi magyar szótörténeti tár.* Gyűjtötte: Szabó T. Attila. Kriterion Könyvkiadó – Akadémiai Kiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Bukarest–Budapest–Kolozsvár, 1975–2014.
- Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete.* Főszerk.: Zaicz Gábor. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006.

FELELŐS JÁTÉK

Alapvetően elvont kérdés a felelősség, és talán emiatt nem is nagyon foglalkoztat senkit különösebben és rendszeresen, ha csak a bírókat nem, vagy a gyámhatóságot... Főként csak akkor találkozunk vele, amikor egy-egy konkrét eset, cselekedet kapcsán számonkérünk valakit, vagy éppen minket kér(nek) számon valaki(k). Kié a felelősség? Ki viszi el a balhét? Általában minél magasabb pozícióban ül valaki, annál felelősebb. Csakhogy sok olyan eset van, hogy a nagyfőnöknél nincs (a közelben) nagyobb főnök, aki őt is felelősségre vonja. Esetleg a lelkiismerete. Annak is a furdalása. Igaz, a ranglétra alján állók is állhatnak az erdő felől. Főleg, amikor bajok, visszaélések vannak. Minél nagyobb hiba, mulasztás, vétség következett be, annál nagyobb és erőteljesebb a felelősségre vonás. Ilyenek vannak, de vajon van-e felelősségre nyafogás is?

A viccet félretéve, a következőkben arra teszek kísérletet, hogy a felelősség elvont témáját minél személyesebb és konkrétabb irányba tereljem. Játsszani hívom hát önt a felelősség témájában. Szükség lesz a nyitottságára és a fantáziájára.

– Ha egy szint kellene társítania a felelősség szóhoz, melyik szín volna az? Miért?

– Ha egy gesztust kellene keresnie a felelősség szóhoz, milyen gesztus volna? Próbálja el! Milyen érzést hív elő ez a gesztus? És most keresse meg a felelőtlenesség gesztusát is. Próbálja el! Milyen érzést hív elő ez a gesztus?

– Gyermekkori családjában ki volt a legfelelősségteljesebb személy? Tanult tőle valamit a felelősségvállalás szempontjából? Nevezzen meg egy-két dolgot, amit tőle, az ő példája által tanult.

– Ha le kellene rajzolja a felelősséget, milyen formája lenne? És ha egy emberrel kellene lerajzolni? Hol lenne a felelősség helye? A fején, vállán, szívéen, vagy mindenhol?

– Mit tart a legfontosabb és legnagyobb felelősségének? Kiért és miért érzi magát a legfelelősebbnek?

– Mikor cselekedett életében a legfelelősebben?

– Hát a legfelelőtlenebbül? Van még ezért lelkiismeret-furdalása, vagy már régen „letudott” történet? Mit gondol, tanult a helyzetből, többé nem tenne ilyent? Vagy ugyanazt tenné?

– Van-e felelősség az ölelésben?

– Mit gondol, hány százalékban felelős ön az egészségéért? Hát a ki-nézetéért?

– A felelőtlen felhőtlen is? A felelőtlen ön szerint gondtalan is? Indokolja válaszát.

– A felelőtlen közömbös? A felelőtlen komolytalan, felszínes, megbízhatatlan?

– Melyik rosszabb: az aktív (cselekvéses) felelőtlenség, avagy a passzív (cselekedet nélküli) felelőtlenség? Tudna példákat, eseteket, helyzeteket mondani ezekre akár mások, akár a saját életéből?

– Van-e felelősségvállalás az imádkozásban? Avagy imádkozás közben éppenhogy felelősségvárás történik? Akkor éppen inkább Istenre bízunk a felelősséget, mert ő mégiscsak több mindenért felel, mint mi?

– Ön a felelőse saját boldogságának vagy más (személyek, öntől független tényezők)?

– Ön milyen mértékben tartja magát felelősnek más boldogságáért vagy boldogtalanságáért?

– Felelősségteljes. Felelősségmentes. Azt tudjuk, hogy melyik az igazabb, de melyik boldogabb állapot?

– Mindig és minden cselekedetünknek felelősnek kell lennie? Vagy néha lehetünk felelőtlenek? Amennyiben az utóbbi kérdésre igennel válaszol: milyen helyzetekben?

Kár, hogy valaki, egy önhöz közel álló személy nem hallgatja válaszait, nézi reakcióit, én is szívesen tenném.

Játsszunk most mást! Kérem, tartson még velem! Meglátja, ez sokkal izgalmasabb lesz, mint a kérdés-felelek játék, és egyedül is nagyon izgalmas.

Kérem, hunyja be a szemét, és engedje meg, hogy a Biblia szereplői közül megjelenjen egy személy, akinek a cselekedete egy adott helyzetben nagy felelősségvállalásról, helytállásról, lélekjelenlétéről szól(t). Sikertől felidéznie valakit? Ne olvassa tovább, amíg nincs meg az a személy és az a helyzet.

Ki ő, hol van, és kik vannak előtte, körülötte? Milyen a tartása, áll? Milyen ruha van rajta? Milyen a tekintete? És milyen érzés van benne ebben a helyzetben?

Miért gondolja, hogy ez a cselekedete felelősségteljes? Mi vagy ki adhatott neki erőt abban a helyzetben?

Most képzelje el, hogy ön az a bibliai személy abban a leírt helyzetben, az elképzelt körülmények között. Hogyan kapcsolódik az a szándék, érzés és cselekedet önhöz, az ön életéhez?

Itt most megállunk. Pihenjen egy kicsit.

Noé, miután családjával és az állatokkal kilépett a bárkából és hátatelt szívvel égő áldozatot mutatott be Istennek, az Úr az emberek hatalmába helyezte a világ összes állatát, majd ezt is megjegyezte: „A benneteket életető vért pedig számonkérem. Minden élőlénytől számon kérem azt, az embertől is. Számonkérem az ember életét: egyik embertől a másiktól” (1 Mózes 9,5).

Én nem a számonkérés miatt szeretnék és próbálok felelősségteljesen élni, hanem mert azt tapasztalom, hogy felelősségem mértéke életemet, valamint szeretteim életminőségét jelentős mértékben befolyásolja. Vannak dolgok, amikben nem érzem eléggé felelősnek magam, például a környezetvédelem terén. És vannak idők, amikor nem érzem, hogy térségi, kistérségi, nagytérségi és globális szinten érne valamit az én hozzáállásom a dolgokhoz. Pedig ér, mert minden lépésünkkel és cselekedetünkkel a Föld szerves részei vagyunk. Most felelős voltam azért, hogy értelmes gondolatokat közöljek, vagy ébresszek önben. Megtiszteltetés volt felelősnek lennem az írásomra szánt időért és figyelemért.

PÉNZÜGYEINK KÖVETÉSE

Egy kedves ismerősünk, aki igencsak szeretett költekezni, mindig azt mondta, hogy a pénz maga az ördög, ezért mielőbb meg kell szabadulni tőle. A pénz valóban veszélyes dolog lehet, amennyiben nem kezeljük megfelelő módon, és nem fordítunk rá kellő figyelmet. Sokan vagyunk, akik felelőtlenül költekezünk anélkül, hogy a következményekre gondolnánk. Ezt is megvesszük, az is kell, míg egyszer csak ráébredünk, hogy a zsebünk üres, és a következő fizetés még messze a láthatáron. Mivel pénz nélkül nem lehet megélni, ezért fontos, hogy megfelelően bánjunk vele, és be tudjuk osztani. Nem tudatosul mindenkiben, hogy nem a számára legmegfelelőbb módon használja fel havi keresetét, ezért a következő kis táblázatokkal szeretnék segíteni azoknak, akik tenni akarnak érte, ugyanakkor szeretnénk felhívni a figyelmét azoknak is, akik eddig nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget ennek.

A Bibliában a következőket találjuk a pénz fogalmáról: „Ne szedj kamatot testvéredtől se pénz, se élelem, se egyéb dolog után, amit kamatra szoktak adni!” (5Móz 23,20). „Mire jó a pénz az ostoba kezében? Vethet-e bölcsességet, akinek nincs esze” (Péld 17,16)? „Mert oltalom a bölcsesség, akárcsak a pénz, de hasznos dolog tudni, hogy a bölcsesség élteti azokat, akiknek van” (Préd 7,12). „Mert minden rossznak gyökere a pénz szerelme, amely után sóvárogva egyesek eltévelyedtek a hittől, és sok fájdalmat okoztak önmaguknak” (1Tim 6,10).

Bízzatok meg egymásban, és működjetek együtt, amikor pénzügyekről döntötök, vállaltok közösen a felelősséget, így elkerülhetőek a pénzügyi jellegű nézeteltérések.

Az alább segítségként bemutatandó két módszer pár egyszerű kis táblázattal követhetővé teszi a pénzügyeinket. Alkalmazható akár egy személy, akár többfős család részére is, csak a körülményeknek és életvitelnek megfelelően módosítani kell a tételeket. Az alábbiakban bemutatott kimutatásokat ajánlott táblázatkezelő programban vezetni.

I. Az első módszert napi szinten ajánlott vezetni. Az első táblázat a bevételek követésére szolgál. Itt fel kell tüntetni a potenciális bevételi források nevét, majd az adott hónapoz tartozó cellába mindig beírni, amikor

bevételeztünk egy összeget (pl. bejött a fizetésünk vagy az ösztöndíjunk). Az összeget ajánlott még aznap beírni, amikor a pénzt megkapjuk.

1. táblázat

Bevételek (lej)	január	február	március	...
Fizetés, előleg	= 2000 + 500 + ...			
Ösztöndíj/segély/ gyerekpénz	= 500 + 250 + 300 + ...			
Egyéb	= 400			
Összesen (= <i>fentiek összege</i>)	= 3950 (2500 + 1050 + 400)			

A második táblázat a kiadások követésére szolgál. Ebben a lehető leg-részletesebben feltüntetjük az életvitelünknek megfelelő költségteteleket. Ajánlott minden este közösen bevezetni az aznapi kiadásokat.

2. táblázat

Kiadások (lej)	január	február	március	...
Közköltségek (víz, gáz, villany, telefon, internet)	= 52 + 250 + 108 + 49 + 32 + ...			
Élelmiszer	= 23,5 + 37 + 78 + 2,5 + ...			
Autó fenntartása	= 235 + 50 + ...			
Szórakozás	= 35 + 8 + 15 + ...			
Orvos/gyógyszer	= 143 + 16,5 + ...			
Ruházat	= 18 + 25 + 100 + ...			
Zsebpénz	= 10 + 10 + 10 ...			
Egyéb	= 47 + 50 + 3,5 + ...			
Korrekciónál II. módszer szerint (lásd lentebb)	minél kisebb legyen			
Összesen (= <i>fenti</i> <i>költségtetelek</i> <i>összegei</i>)	= 1408 (491 + 141 + 285 + 58 + 159,5 + 143 + 30 + 100,5)			

A harmadik táblázat összegzi a fenti kettőt. Ehhez az alábbiakban javasolt képleteket kell alkalmazni. Amennyiben napi szinten aktualizáljuk az első két táblázatot, a harmadik naprakészen megmutatja, hogy mennyi pénzzel rendelkezünk. A teljes pénzállományt a bevételek és kiadások különbsége jelenti (a mi példánkban ez 2542 lej).

Ajánlott mindig célként kitűzni, hogy a bevételek hány százalékát akarjuk félretenni (pl. a fizetés 20%-a vagy egy fix összeg), így ezt levonva a teljes pénzállományból megkapjuk, hogy mennyit költekezhetünk még az adott hónapban (a mi példánkban ez 1752 lej). Ez által megszabunk magunknak egy határt, amelyhez hűen tartanunk kell magunk, ha eredményt akarunk elérni. A megtakarításra szánt összeget ajánlott külön helyen tárolni.

3. táblázat

	lej
Teljes pénzállományom (= összes bevétel – összes kiadás)	2542 (= 3950 – 1408)
Megtakarításra szánt (a bevételek 20%-a)	790 (= 3950 × 20%)
Elköltségre szánt	1752 (= 2542 – 790)

II. A második módszerben használt táblázatot csak a hónap utolsó napján kell kitölteni a következők szerint:

1. Megszámoljuk az összes pénzünket, és bevezetjük a teljes pénzállomány oszlopba.

2. A havi megtakarítás oszlopban kivonjuk az e havi összes pénzünkből a múlt havi egyenlegünket (feltételezzük, hogy 0 lejjel zártuk decembert), amiből kiderül, hogy mennyi pénzt sikerült megtakarítanunk egyik hónapról a másikra.

3. A havi bevételi oszlopba összeadjuk, amit az adott hónapban megkerestünk.

4. A havi kiadás pedig kimutatható a bevétel és a megtakarítás különbségeként.

Hónap vége (lej)	Teljes pénz- állomány	Havi meg- takarítás	Havi bevétel	Havi kiadás
december	0			
január	2542	2542 (= 2542 – 0)	3950	1408 (= 3950 – 2542)
február	...	...	...	...

A legjobb megoldás, ha napi szinten vezetjük a pénzügyeket az első módszer szerint, majd ellenőrizzük hónap végén a második módszer szerint. Az első módszerben nagyobb a hibázási lehetőség a költségek hanyag vezetése miatt, míg a második esetben biztosan meg tudjuk számolni, hogy mennyi pénzünk van, és a bevételeket is pontosan meghatározhatjuk, így ezek által meghatározhatjuk a pontosan elköltött és megtakarított összeget is, ami szerint javítani kell az I. módszer költség-táblázatát. Akkor dolgoztunk jól, ha ugyanazokat a számokat kapjuk mindkét módszer szerint.

Arra buzdítanánk mindenkit, hogy tűzzön ki egy célt, majd annak elérése érdekében anyagi lehetőségeihez mérten rendszeresen tegyen félre egy fix összeget. A pénzügyek felelősségteljes követése és annak átláthatósága egy családban sok veszekedéstől megkímélhet.

Gondolatainkat Mérő László szavaival zárjuk: „A pénz önmagában nem boldogít, ugyanakkor a tartós és súlyos pénzhiány kifejezetten boldogtalanít.”

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 1.

Apám műhelyének közönsége olykor kibővült a fonó szomszédasszonyaival. A soros rendszerrel működő fonó vagy a kukoricafosztó kaláka népe nagyon beszédes szokott lenni. A negyvenes évek elején a fonót az is indokolta, hogy a háború miatt Észak-Erdélyben hiánycikk volt a lámpaolaj (a petróleum). Úgy spóroltak a fonóasszonyok, hogy többen egy helyre gyűltek össze, így csak egy lámpát kellett égetniük. Nálunk viszont minden este égett a lámpa, mert a mesternek sok volt a megrendelése, és a magyar állam az adófizető mestereknek a Hangya szövetkezeteken keresztül biztosította a munka zökkenőmentes folytatásához szükséges fotogént, valamint a talp és bőr kiutalását. Volt is ezért irigység, de anyám a soron felüli fonó befogadásával próbálta elvenni az irigyek nyelvének az életét.

Sobri Jóska

A suszterműhely éjszakába nyúló mesélési partijait szívesen hallgatta apám, mert ezek mellett megállás nélkül dolgozhatott. Jól jött neki egy-egy figyelmét felébresztő rémtörténet, amelyet Sobri Jóska és Bogár Imre betyárról mesélt a sokat olvasott szomszéd, Kerekes Ferenc. A Rika és a Bogát rengetegeiben rejtőzködő híres rablókról regélt az életét szekerességben eltöltött Tóth István bácsi vagy a nagytudományú, gyöngybetűs írású Fekete Mózsai bátyánk a vidékünkhez kötődő tolvajokról adott elő szavahihető történeteket. Hát hogy esett mindez nekem, a csupa fül, csupa szem gyermeknek, aki a műhelyben nannyo hátába bújva tettem magam, hogy alszom a kihúzos kanapéban! Gyakran ellenőrizték az ébrenlétemet, különösen akkor, ha kikapós menyecskéről, félrejáró férfiak és hetyke legények nem gyermekfűlnek való szerelmi kalandjairól volt szó. Neveket elhallgatva vagy rejtett szóhaszná-

lattal, s mimikával, gesztussal adták egymásnak tudtára, hogy „jól tudjátok, kiről van szó”. Máskor figyelmeztettek, hogy dugjam be a fülem, mert meg találom álmodni a rémtetteket, ami elég gyakran meg is történt.

Az álmomból felriasztó kiabálásaim miatt önt is öntetett anyám az öreg Barcán Biri nénivel. A fejem felett tartott mosdótálba dobott ónból egy lovas katona alakja formálódott ki. Az orvosság ellene az volt, hogy lószórt kellett rádobni a szeneslapáton a kályhából kivett, parázsló szénre, és annak a bűdös füstjét kellett beszívnom, hogy többet ne verjen fel mély álmomból a huszár. Hiábavaló volt, mert lótól és lovastól soha meg nem ijedtem, de szípós gúnártól és harapós kutyától annál többször. Olyankor felugrottam az ágyból, nyitott szemmel ordítottam, és semmit sem tudtak kiszedni belőlem, hogy miért sírok, mi vagy ki bánt. Csak felnőttkoromban ástam ki emlékezetem mélyéről azt a szörnyű álmképsorozatot, amelynek főhőse a szomszéd Perci Dénesék rongyos, nagy, fekete kutyája volt. Egyszer, amint a felállítós kerítés deszkái közt átnyúlva hergeltem egy vesszővel, a kutya nekilendült az egyik gyengén álló deszkának, és rám döntötte úgy, hogy át is vágatott felettem. Az eset befejező részére nem emlékszem, de folytatása lett ennek a minden rémálomban megismétlődő, rám rontó kutya alakja, ami elől sem a házak fölé emelkedve, szállva, mint a madár, repülve, sem a földön villámgyorsan rohanva nem tudtam szabadulni. Mindig a nyomomban volt, éppen egy harapásnyira maradt csak el mögöttem az a ronda szörny. Az ilyen felijedés és nyitott szemmel való, magamból kikelt ordítás után valamiképp lecsillapodtam, elhallgattam, és álmotlan mély alvásba zuhantam.

A homoródalmási (Szabó) Rebi né, a javasasszony azt mondta anyámnak, hogy farkashúslevest kell etetni velem, hogy bátorodjam, és elmaradjanak rémes látomásaim. A farkashúsleves íze nem emlékszem, lehet, hogy elmaradt a kúra, és azért lettem olyan gyáva gyermek, aki ugyan hirtelen indulatú volt, de szándékos és megfontolt bosszúállásra sohasem vetemedett. Akkor nem gondolt anyám valamilyen örökölt vagy a növekedésem alkalmával előállt ideggyengeségre (mai felfogásunk szerint), fantáziatúltengésre, amit az orvos által rendelt nyugtatóval vagy vitamin pótlásával próbáltak volna megszüntetni, hogy kimaradjon ez a fejlődési rendellenességem.

IMMANUEL KANT

Helyezze el a megadott szavakat a mellékelt hálóban! Ha jól dolgozott, akkor a sötétített sorokban kialakuló szavakból megtudhatja, milyen nemzetiségű volt Kant, mivel foglalkozott, milyen nyelven is értett, illetve mit tanult az egyetemen. Utána másolja át a számozott négyzetekben lévő betűket az alsó kis háló megfelelő négyzeteibe, itt a Kant által meghatározott legfőbb morális törvény idegen eredetű nevét kapja megfejtésül.

A beírandó szavak:

2 betűsek: AF, AL, AO, ÉL, GA, IF, IT, KA, KZ, OB, SO, TA, VÁ

3 betűsek: DOH, ERA, ICA, IMA, KÁD, LEP, LIV, NEF, NEM, NOS, RAG, TAK, TÍZ, ULI

4 betűsek: ALOM, BAKA, EZ AZ, ÉDER, IRAT, IRUL, KÓSA, LIDA, MAKI, ODOR, OKIT, OLAF, RÁTA, TÉKA, TOGA, TORY

5 betűsek: TELEL, TITEL, ZAVAR, ZORÁN

6 betűsek: AKARAT, DEBÓRA, ÉK ALAK, HAMARI, IKA VÁR, ÓRATOK, PICURI

7 betűsek: KITELIK, RAGASZT

8 betűsek: OKADATOL, TOLÓKAPA

9 betűs: LEFIZETÉS

13 betűsek: KARÁDY KATALIN, NABUKODONÓZOR

PILLÉREK^{*}

Mint a karban elalvó gyermek
pillái mögött futó végtelen,
emlékképeim tárházában úgy szalad s
közelít megannyi rég elmúlt arc.
Ahogy milliónyi féltve óvó hang
kiált az eljövendő idők felé,
úgy szólnak ŐK, de már csendesen,
s bennük századok megtapasztalásainak
tömörített másai megszentelt pillanatok
sokaságában mint csillagok,
ragyogó térképet rajzolnak az égre.
Csak föl kéne pillantani végre, nem
megijedve a teremtetett őstörvényű rendtől,
miben az igen még igen, s a nem nem,
még ha a múltó idő óriásecsetével
gondosan el is keveri a színeket,
ott van a fényívek közt
ragyogó hálóként kifeszítve mind,
miért csak lehet dolgunk.
Igen, újfent hidat kéne rakni át, oda, föl,
milliárd a milliárdnyi hatványán
igaz emberpillanatból követ égetni,
csiszolni pillérekké, izzó vasból
íveket húzni a túlsó part
örök mágnesé felé,
s hinni, tudni, hogy a
szegeletkő odaát már készen.

^{*} A Magyar Unitárius Egyház jubileumi irodalmi pályázatára beküldött alkotás.

Fekete Ágnes Heini

A KORAI FEJLESZTÉS FONTOSSÁGA

„Megváltozott a világ, kezelhetetlenebbekké váltak a mai gyerekek. Nem lehet őket fegyelmezni.” Ezt halljuk úton-útfélen. Viszont egy dolgot biztosan kijelenthetek: nem a gyerek a hibás azért, ami vele történik. Mi akkor a baj? Mi állhat a háttérben? Vizsgáljuk csak meg egy picit: mit eszünk? A táplálék minősége nagymértékben befolyásolja a magzati fejlődést. A hatást tekintve hasonlít a cigaretta, illetve alkohol magzatra kifejtett hatására. A tartósítószerrel ellátott ételek ugyanilyen negatív befolyással vannak a magzatra. A hiperaktivitás kialakulásának egyik feltételezett oka pontosan ez.

A másik dolog a stressz: azzal tisztában vagyunk, hogyan hat a saját egészségünkre. Viszont azt tudjuk-e, hogy a fejlődő babát is komolyan befolyásolja? Stressz alatt megnő a vérben a kortizolhormon szintje, amely abban segít, hogy vészhelyzetben gyorsan tudjunk cselekedni. Ez a folyamat történik érzelmi stressz alatt is, amikor valójában nem kell menekülni. A test pedig nem tesz különbséget érzelmi és fizikai stressz között. Napjainkban a kortizolszint folyamatosan magasban van, ami teljesen kifárasztja a szervezetet. Fizikailag és érzelmileg is károsan hat az egészségre. Terhesség alatt pedig a baba egészségére is. A londoni Imperial College professzora, Vivette Glover szerint „a terhesség alatti stressz növelheti a korai problémák kialakulásának rizikóját”. Mivel a kortizolhormon képes átjutni a méhlepényen, annak magas szintje befolyásolja a baba agyának dopamintermelését. Érzékenyebbé teheti a magzatot a kismamát érő tartós stressz, amelynek hatására a baba stressztűrő képessége az átlagosnál alacsonyabb lesz. A stresszhormonok biológiai változást hozhatnak létre a magzatban, amely sebezhetőbbé teszi a világra

jött gyermeket, és ezt pedig összefüggésbe hozták a hiperaktivitás kialakulásával, sőt később autoimmun problémák jelentkezésével is.

A korai gyermekkor első éve az idegrendszer fejlődésének legdinamikusabb időszak. A kisbaba agyának a fejlődése az idegsejtek kö-

zötti kapcsolódások hálózatos fejlődésének a következménye. Minden tapasztalat, amelyet a gyerek kiskorában szerez a látás, hallás, tapintás, szaglás, mozgás, ízlelés terén, lenyomatokat hagy az agyban, és az idegsejtek között újabb hálózatok keletkeznek a szinapszisok között. Azok az összeköttetések, amelyeket a gyermek ritkán használ, elgyengülnek és megszűnnek. Az agyi struktúrák felépítése hierarchikus. Ami azt jelenti, hogy először az alapképességekért felelős idegrendszeri kapcsolódások alakulnak ki. Erre épülnek rá a bonyolultabb képességekért felelős területek. Ha az alapképességek kiépülésénél valami probléma lép fel, az erre épülő komplex képességek elsajátítása is sérülni fog. Ez a folyamat magyarázatot ad minden szülőnek és pedagógusnak arra, hogy miért nem tud összpontosítani egy gyerek, hiszen ha problémája van a különböző részképességek terén, mint például vizuális figyelem és észlelés, ebben az esetben problémája lesz az írás és olvasás elsajátításában. Nyilván elsősorban a különböző részképességek elsajátítása szükséges ahhoz, hogy a gyerek el tudja sajátítani az iskolai készségeket is (írás, olvasás, számolás). Egy érdekességre hívom fel a figyelmet: ha a gyerekeknek nincs kialakulva a testsémája, illetve a térbeli orientációja, ez befolyással van az íráskészség elsajátítására, mivel mindkét esetben szükséges a térbeli irányok használata (lent, fent, jobbra, balra).

A gyermek észlelési fejlettségének kulcsát az első három év tapasztalatai adják. Egyéves kor alatt a mozgásfejlődésnek van a legnagyobb szerepe. Ha a mozgásfejlődés során kimarad valamelyik fejlődési szakasz, pl. a forgás vagy a kúszás, a mászás, ennek hatásaként később feltűnhet a nagymozgás ügyetlensége, a mozgáskoordináció gyengesége, a finommozgás fejletlensége, illetve ennek lehet hosszú távú következménye az iskolás évek alatt az írás-olvasás zavara, nehézsége.

Az agy felépülésének vannak szenzitív szakaszai, azaz minden készség, képesség elsajátításának megvannak a különösen alkalmas időszakai. A szenzitív szakasz a korai fejlődés első néhány évében domináns. Előfordulhat, hogy ezekben a speciális időszakokban a gyermek nem kapja meg a megfelelő külső ingereket, amelynek következménye, hogy az adott funkciók működéséhez szükséges kapcsolati háló nem alakul ki, vagy eltérő fejlődési irányt vesz. Minél korábbi életkorban és minél hosszabb ideig megvonják a fejlődésükhöz szükséges ingereket, annál kisebb az esélye annak, hogy később pótolni lehessen ezeket az elmaradásokat. Például azoknál a gyerekeknél, akiknél későn veszik észre, hogy hallásproblémájuk van, sérül a nyelvi fejlődés, hiszen a nyelvi ingerektől való megfosztottságot élük át. Ezért nagyon fontos a korai felmérés és prevenció, illetve a korai fejlesztés. Abban az esetben is ajánlott a korai felmérés, ha úgy gondolja a szülő, hogy minden rendben a gyereke fejlődésével. Ezen felméréseken kiderül, hogy mik azok a készségek, amelyeket már elsajátított a gyerek, illetve mely területeken ajánlott a fokozott odafigyelés, fejlesztés. A korai fejlesztés az eltérő fejlődésű gyerekek segítségét szolgálja, hogy képességeiket a lehető legteljesebben kibontakoztassák. Ennek célja a fejlődési elmaradás korai életszakaszban történő felismerése és fejlesztése: gyógypedagógiai, mozgásfejlesztő és egyéb terápiás szolgáltatások köre.

Én mint gyógypedagógus, korai fejlesztő, amit tanácsolni tudok neked, kedves szülő, abban, hogyan segítsd gyereked egészséges fejlődését, talán már mind tudod: olvassatok sok mesét, szervezzetek minél több közös családi programot, amelyben a gyerek is részt vesz, szaladgályatok a szabadban, énekeljetek, mondókázatok rengeteget. Ezek mind hatással vannak a gyerek kognitív, nyelvi, motorikus képességeire, készségeire, érzelmi és értelmi intelligenciájára, a társas és adaptív viselkedés kialakulására és nem utolsósorban a szülő-gyerek kapcsolat megerősítésére is. Hogyha pedig valami eltérést figyeltek meg gyerekeitek fejlődésében, forduljatok szakemberhez.

És neked, aki állapotos vagy, azt tanácsolom, hogy éld is át ezt az áldott állapotot! Lazíts, hallgass zenét, sétálj, táplálkozz egészségesen, beszéljess a pároddal, olvass, végezz olyan tevékenységeket, amelyek ki kapcsolnak, használd ki az alvás lehetőségét is, ameddig lehet. Ezek olyan tényezők, amelyekkel pozitívan hatsz gyereked fejlődésére, és nem utolsósorban saját magad testi és lelki egészségére.

KÖZÖS VILÁG – KÖZÖS OKTATÁS

Amikor a fogyatékos vagy sérült szót halljuk, akkor általában mindenki reakciója negatív. A fogyatékos valóban valaminek a hiányát jelenti, a sérült pedig azt, hogy nem hibátlan. Azonban ez nem feltétlenül baj. Ha megfigyeljük a természetet, akkor minden elemében felfedezhetünk valami hibát. Ha eltekintünk a számítógéppel tervezett, génmanipulált élelmiszerektől, akkor nincs tökéletesen kerek alma, nincs két egyforma körte, nincs olyan saláta, amelyből legalább egy csiga jól nem lakott volna, nincs olyan búzátábla, ahol legalább néhány kalászt a szél meg ne gyötört volna, stb. Mindenhol jelen van valami hiányosság, valami fogyatékoság, mégis így kerek és így, a maga tökéletlenségével tökéletes a világ. Ehhez pedig hozzátartoznak a gyerekek és a felnőttek, a világos és a sötét hajúak, a fehér és nem fehér bőrszínűek, a sovány és a teltebb testalkatúak, az egészségesek és a betegek, az ép és a sérült emberek. Ahogy a De juRe Alapítvány (DRA-H, a sérült emberek jogaiért dolgozó alapítvány) megfogalmazta: „Közös a világunk: nincs külön világ az épek és egy másik a sérültek számára; egyetlen világ van, s valamennyiünknek abban kell élnünk, emberséges békességben.” Ez így volt több mint harminc éve, amikor a *közös világ* mottó megszületett, így van ma is, és hiszem, hogy így lesz még sokszor harminc év múlva is. A sérültekről már a középkortól kezdődően gondoskodtak a különböző társadalmak, igaz, eltérő módon, mint azt ma emberségesnek tartanánk. Az olyan katonai államokban, mint Spárta, egyáltalán nem volt helyük. Máshol, illetve később az egyház ispotályokban gondoskodott róluk. Bizonyos szemléletek szerint az égiek büntetéseként vagy esetenként intő jelként küldték az emberek közé, éppen ezért volt, ahol ördögűzéssel igyekeztek gyógyítani. Alapvetően azonban gyógyíthatatlan betegek-ként kezelték őket. Azok számára, akiket taníthatónak ítélték, tanodákat szerveztek, ahol lényegében szakmunkásokat képeztek. Ugyanakkor még a 19. században is nagyon sok számukra kialakított intézmény csak egyszerűen „megőrzőként” és nem oktatási intézményként működött. Úgy tartották, hogy mindent távol kell tartani tőlük, amivel árthatnak önmaguknak, így sem írószereket, sem játékokat, sem egyebet nem kap-

hattak, lényegében vegetálásra voltak ítélve. Ennek megváltoztatására szentelte az életét az első női orvos, Maria Montessori. Kidolgozott egy olyan alapvető, mai napig használatos módszert, amellyel a sérülteket fejleszteni tudta: eszközöket, kifaragott betűket és számokat, mintákat, alakzatokat adott a kezükbe, és lépésről lépésre, saját ütemükben kezdte tanítani őket. Támogatókat keresett, iskolákat épített, ahol a berendezést a gyerekekre méretezte, és találóan a *gyermekek házá*nak nevezte.

A világ modernizálódásával és fejlődésével új szemléletek terjedtek el, a sérültek sorsa mindig ennek megfelelően alakult. Napjainkra számos érdekvédelmi szervezetük van, amelyeknek célja, hogy a sérültek ép társaikkal egyenértékűen élhessenek, a társadalom értékes tagjainak számítsanak. Első lépésként a megnevezésük tisztázására volt szükség, hiszen manapság elég gyakori jelenség, hogy nem is tudjuk, hogyan nevezzük meg őket. A fogyatékoság és a sérült kifejezés meglehetősen pontos, azonban az érintettek az esetek legnagyobb részében sértőnek érzik. Végül az elmúlt néhány évben az SNI betűszóval találkozunk gyakran, amely a *sajátos nevelési igényű* kifejezés rövidítése. Úgy tűnik, hogy e betűszó mindenki számára elfogadható, az érintettek sem érzik pejoratívnak, a szakemberek pedig egyetértenek abban, hogy minden sérült valamilyen formában sajátos nevelési igényű. Itt felmerül a kérdés, hogy kik is tartoznak e megnevezés alá. Erről a szakembereknek pontos, terjedelmes listája van, azonban van néhány főbb kategória, amelyek számunkra is könnyen értelmezhetőek a mindennapokban. Ők a látás- és hallássérültek, mozgássérültek, értelmi akadályozottak, autisták, hiperaktívak vagy figyelemzavarosak, tanulási zavarokkal, illetve viselkedési zavarokkal küzdők.

Az említett érdekvédelmi szervezetek törekvéseiknek hála egyre több tanintézmény vállalja fel az oktatásukat, egyre inkább felváltja a szegregációt az integráció és az inklúzió. De mit is jelent e három fogalom? A szegregáció teljes elkülönülést, elkülönítést jelent, azaz a sajátos nevelési igényűekre vonatkozóan ép társaiktól külön, másik tanintézményben, sajátos tanterv alapján, saját ütemben, sajátos módszerek alkalmazásával tanulnak. Az integráció befogadást jelent, azaz egy többségi tanintézmény befogadja az SNI-ket, ép társaikkal egy épületben, de külön tanteremben, külön tanterv szerint sajátos módszerek alkalmazásával tanulnak. Ép társaikkal szünetben találkozhatnak, együtt játszhatnak, iskolai programokon, szereplésekben közösen vesznek részt.

Az inklúzió teljes befogadást és elfogadást jelent, azaz az SNI-k az épekkel egy osztályba járnak, ugyanazon tananyag mentén haladnak, a pedagógiai módszerek is azonosak, a sérültek azonban pluszsegítséget kaphatnak. Ennek előnye, hogy ténylegesen megvalósul az esélyegyenlőség, sőt a két fél tanulhat egymástól: a sérültek az épektől azt, hogy miképpen kell boldogulni a világban, az épek pe-

dig azt, hogyan kell elfogadni és megérteni, együtt élni a mássággal egymás csúfolása és elítélése helyett. A gyerekek csoportja minden esetben empatikusabb, elfogadóbb és segítőkészebb viselkedést mutat azokkal a társaikkal szemben, akik nem inkluzív intézményben tanultak. Ami a sajátos nevelési igényűeket illeti, inkluzív osztályban tanulva szembesülnek azokkal a szociális problémákkal, amelyek később az iskola padjai közül kilépve várják őket. Megtanulnak bizonyos szociális helyzeteket kezelni, látják ép társaiktól, hogy mi a helyes megoldás, mikor hogyan kell viselkedni.

Az együtt nevelés tehát hasznos mindkét fél számára: az esélyegyenlőség korai megvalósulása által a felnőtt életbe kilépve természetes annak fenntartása. Vannak ennek az oktatási formának is negatívumai, kapásból eszünkbe juthat néhány olyan egyszerű példa, hogy az SNI-k visszatartják a jó képességű gyerekeket a haladástól, vagy negatív viselkedési mintát láthatnak. Meglátásom szerint azonban megéri a kockázatot: a tananyagon felül első kézből tanulhatnak emberséget egymástól.

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 2.

Még éltek a falusi vagy a népi gyógyászatnak nagyon erős beidegződései nemcsak a mi családjunkban, de a Homoródok mentén élő emberek tudatában is. Ha valakinek fejfájása volt, rossz volt a közérzete, mindjárt a dörgölő (masszírozó) asszonyhoz mentek javulást keresni. Nekem nagy szerencsém volt, hogy nannyo, Fekete Mári (Balázsi Dánielné) kiválóan tudott dörgölni. Ha megcsömörlöttem, mert jól esett az étel, vagy éppen nem szeretett ételt erőltettek rám, hogy megegyem, és emiatt fejfájás gyötört, vagy hányinger kerülgetett, nannyo kezelésbe vett. Leültetett a kicsi székre, és a megszokott arc-, fej-, nyak- és háttájékokon kezdte a jó erős, csontos kezével a masszírozást. Közben szappanos vízbe mártotta a kezét, hogy ne tépje a bőrömet, hogy jobban sikuljon a keze a nyakamon és az állkapcsomon. Utána megmosdatott, és almaecetes vízzel még egyszer végigsimogatott.

Megjegyzem, vadalma- és vackorecetet rendszeresen készítettünk. Ősszel, amikor a legelői vadgyümölcsfákon megérett a termés, egy-két napot rászántunk. Az egész család felrándult a hegyre, és megszedtük az évi ét- és gyógyecetnek valót, amit a Bartha-kastély pincéjében ledaráltunk, kipréseltünk, és otthon nyitott szájú fahordókban (csobánokban)

Vadkörtefa

forraltunk ecetté. Az érlelés első napjaiban kellemes ital volt a must (csügör), aztán egyre csípősebb lett. Ágyat – vastag habot –, majd bőrt húzott magára, amelyet lopóval törtünk át, hogy kész ecetet húzzunk használatra.

A faluban aligha volt még egy olyan ügyes kenőasszony, mint nannyo. A családban, a szomszédságban vagy a faluban, ha valaki fejfájásra, gyomorbántalmakra, csömörré panaszkodott, azzal irányították hozzá:

– Menj Mária nénihez, ő megkeneget, s meglátod, helyrejössz!

Úgy is volt. Erős, csontos kezével jól megtapogatta, dörzsölte, dögönyözte az ember fejét, homlokát, nyakát, hátát s a karjait. Aztán megrángatta, és húzogatta a karjait a betegnek, hogy a frissítő mosdatás után, amivel befejezte nannyo a kezelést, a betegben megpezsduült az élet, s helyből hálálkodott, hogy a jó Isten tartsa meg az erejét s a tudományát Mária néninek. Elég gyakran kerültem a kezébe torkosságom miatt. Ilyenkor azt kérdezte, hogy mi esett olyan jól, mert attól csömöröltél meg.

Rendes bejárója volt nannyonak az öreg Csala. A felső faluvégéről jött el nannyohoz, hogy dörgölje meg, mert olyan rosszul érzi magát, hogy mindjárt meghal. Nincs olyan tévériportere a mai világnak, aki úgy nyomon tudta volna követni az eseményeket, mint én. Anyám hiába lódított ide-oda a dolgomra, én a leggyorsabban visszaloptam magam, mert roppant érdekelt engem a két öreg diskurálása. Dörgölése közben Csala bá óvatosan elővett a kebeléből egy lapos, kerek üvegecskét.

– Mária, ebből a piritusból es kenegess egy kicsit! – így az öreg a kezelés végén. Engem törülközőért szalasztottak, de amint az ajtó közül viszszapillantottam, megláttam, hogy kortyolgatnak a kerek üvegből az öregek. Anyámnak meg is suttantottam rögtön a felfedezésemet, de ő meghagyta, hogy ne beszéljek erről senkinek. Anyám is meggyőződött, hogy a gyógykezelésnek ezt a formáját csak a Csala bá esetében szokta nannyo alkalmazni. Történt egyszer, hogy nannyo hosszabb időre elment Derzsbe. Megjelent az öreg Csala. Megkérte anyámat, hogy próbálja meg, hátha anyám is tanult annyit nannyótól, hogy meg tudná dörgölni. Anyám vállalkozott rá. Kíváncsian várta, hogy mikor kerül elő a kerek, lapos üveg, de elmaradt, ellenben megköszönte szépen az öreg a dörgölést, és megígérte, hogy ezért a jóságáért hálás lesz anyámnak. Meg is kapta nemsokára a fakanalat és a puliszkakeverőt Ferenc bától, mert ő volt a falunk utolsó orsó-, puliszkakeverő-, fakanál- stb. esztergályosa.

ANGOL KIRÁLYNŐ

Helyezze el a megadott szavakat a mellékelt hálóban. Ha jól dolgozott, akkor a sötétített részben a következő szavak alakulnak ki: egy angol királynő neve, az őt kínzó betegségek neve, annak a betegségnek a neve, amely elől apja egy faluba menekítette. Utána másolja át a számozott négyzetekben lévő betűket az alsó kis háló megfelelő négyzeteibe, ebből megtudja, hogyan nevezték a királynőt alattvalói, és még egy betegségének a nevét.

A beírandó szavak:

2 betűsek: CR, EP, EÜ, KO, MA, MS, MY, OL, SL, UZ

3 betűsek: ÁSÓ, ÉSZ, HÁM, JÁK, JÓB, KAP, LÁT, LOB, LOS, OSO, SÉM, TOM, ZET

4 betűsek: AKÓS, A ROM, AZ IS, ÁLOM, FRAM, FÓKA, GEZE, GIDÓ, MÁLÉ, MIKE, OMÁR, RAKÓ, SETE, SILÓ, SOMA, SÜTŐ, TILÓ, TÜDŐ, UTAL, UTAS

5 betűsek: ÁTÁZÓ, ÁTRAK, EZ ELÉ, ÉKELŐ, ÓHAZA, ÓHITŰ, TAROM, VERON

6 betűsek: DELELŐ, ÉTELÍZ, GÉPÍRÓ, KARBOL, MOSZAT, SÓLYOM

7 betűsek: ALAPÍTÓ, PÁRTOLÓ, CSALÓKA

13 betűs: OH, ÉLETEK ÉLETE

KELL LENNIE

(részlet)

Kell lennie, kell lennie egy szónak,
melyet hogyha elkiáltanék,
megoldódnának minden görcsös titkok,
és szent-békésre virulna az ég,
egy szó, mitől az egyensúlyavesztett
világ helyére billen csendesen,
egy szó, amely a harcokon túl vibrál
és tilinkózik túl a csendeken.

Kell lennie, kell lennie egy szónak,
mitől szétporlad minden torz, hamis,
egy szó, amely gyöngédség s vad erőszak,
együttessen korbács és balzsam is,
egy szó, melyben pokoli partitúrák
robaja mellett égi hang dalol,
egy szó, amely káromkodásnak indul,
de zsolozsmává szépül valahol.

Kell lennie, kell lennie egy szónak,
mitől a vad láng bénultan kihuny,
mitől a dac a semmiségbe hamvad,
és önmagától megtorpan a gúny:
e szomorú és kirabolt világnak
oly keservesen nincs már semmije,
hogy e mágikus, bűvös, drága szónak
kell valahol, nagyon kell lennie!!...

Török Karola

BIBLIOTERÁPIA

Napjaink átlagembere divatjamúlt szórakozásként emlegeti az olvasást, legfeljebb olyan közhelyeknek hangzó érvekkel találkozunk, mint „az olvasás gazdagabbá tesz” vagy „az olvasás fontos”. Más álláspontok szerint „ma már nem fontosak a könyvek”, „a mai gyerekek egyáltalán nem olvasnak”, „a digitális világ háttérbe szorítja az olvasást”. A maga módján mindegyik állítás helytálló. Mégis a 90. Ünnepi Könyvhét alkalmával több, mint száz könyvkiadó standjával és hömpölygő tömeggel telt meg Budapesten a Duna-part. Az ötnapos rendezvény színes programokkal, mesehajóval, könyvbemutatókkal, dedikálásokkal várta az olvasókat. Mindegyik program középpontjában a könyv állt, tehát legyen is bármily régi szórakozási forma az olvasás, még mindig szép számmal vannak érdeklődők. Ennek okára magyarázatot kapunk, ha megvizsgáljuk e tevékenységet olyan szempontból, hogy a szórakoztatáson túl mit is nyújt számunkra.

Az olvasás olyan alapvető készség, amelyet mindenki már gyerekkorban elsajátíthatja. A tanulás, a fejlődés, az iskolai sikerek, az életben való boldogulás és nem utolsósorban társadalmi kapcsolataink alapját képezi. Az olvasással és a betűk világával kapcsolatos tevékenységet két fő részre tagolhatjuk: befogadásra és kifejezésre. A befogadás magát az olvasást és az auditív, hangzó megértést, az expresszív, kifejező rész pedig az írást és a beszédet foglalja magába. A különböző írott szövegek és a hangzó beszéd megértésében központi szerepet kap a szókincs, sőt több pszichológiai, illetve pedagógiai jellegű kutatás megkülönböztet olvasási, megértési, beszéd- és írásbeli szókincset is. A szókincs bősége tehát nemcsak az olvasott szövegek megértésében fontos, a kommunikáció

révén kihat az egyén szocializációjára, társadalmi kapcsolataira is. A szókincsbővítés leghatékonyabb módszere éppen az olvasás, sőt a folyamat során új szavak mellett új fogalmak tanulása is történik, és mindezek a már meglévő tudáshoz kapcsolódnak. Az említett pragmatikai szempontok mellett edzésben tartja a gondolkodást és az agyműködést, fejleszti a problémamegoldó készségünket, gyógyítja a lelkünket.

Az utóbbi két évtizedben egyre népszerűbbé és elterjedtebbé váló biblioterápia éppen az olvasás egészségügyi vetületeivel foglalkozik. A szó előtagja könyvre, a második része a gyógyulásra, az egészség felé vezető útra utal. E tudományág azt igyekszik alátámasztani – a tapasztalatok szerint sikeresen –, hogy a lelki sérelmeink gyógyítására kiváló eszköz lehet egy jó könyv, egy történet, egy vers, valamint az, hogy beszámolunk az olvasmányélményeinkről.

Fontos elkülönítenünk a két fő típusát, hisz a biblioterápia lehet klinikai vagy fejlesztő. Az alapelv mindkettő esetében azonos, viszont az egyiket kizárólag orvosi végzettséggel rendelkező pszichiáter vagy esetleg pszichológus vezetheti, addig a másikat egy könyvtáros vagy egy tanár is irányíthatja. A terápia lényege, hogy egy olyan történetet, könyvet keresünk, amelynek tartalmáról azt érezzük: mintha ránk szabták volna, akár rólunk is írhatták volna, mi is lehetnénk valamelyik szereplője. Az olvasást követő fontos lépés, hogy beszámoljunk arról. Ezen a ponton különül el egymástól a klinikai és a fejlesztő biblioterápia.

A klinikai esetben az olvasmányélmények megbeszélését minden esetben egy egészségügyi szakember vezeti, zárt csoportban történik, amelyet egymás számára ismeretlen, mégis hasonló jellegű problémával küzdő tagok alkotnak. Ezt követően az egészségügyi végzettségű moderátor segítségével az elolvasott történet vagy mű közös megbeszélése által tárják fel saját problémáikat a résztvevők.

A fejlesztő biblioterápiás csoportot egy tanár vagy egy könyvtáros is vezetheti. Ez lényegében a konstruktivista pedagógiához kapcsolódik, hisz annak módszereivel történik az olvasottak közös feldolgozása. Ennek alapelve, hogy a már meglévő tudásba, élményekbe bekapaszkodva ad át új ismereteket. Itt a cél a problémamegoldó készség fejlesztése, a tanulás, vagy ha úgy tetszik: az egészségmegőrzés. A foglalkozásvezető a moderátor szerepét tölti be: vezeti, koordinálja, segítőkérdéseket tesz fel, ha elakadna a beszélgetés, illetve odafigyel arra, hogy a véleménynyilvánításokat az adott csoport ne kezdje elítélni, egy-egy kialakuló vita a megfelelő keretek közt zajlódjon. „A foglalkozás résztvevői a saját szubjektív élményeiknek, eddigi tapasztalataiknak, a már meglévő belső tudásuknak megfelelően alkotnak véleményt, mások véleményét pedig a saját átdolgozásukban hozzáépítik eddigi tudásukhoz” – fogalmazza meg Gulyás Enikő. A foglalkozáshoz itt már nem feltétlenül szükséges a zárt csoport, hiszen itt a tanulás a cél, az, hogy új tapasztalatokkal gazdagodjanak a résztvevők, és nem pszichológiai problémák boncolgatása. Az azonban fontos, hogy jó vagy rossz vélemény, illetve helyes vagy helytelen meglátás, hozzászólás nincs. Bárki érdeklődő bekapcsolódhat, éppen ezért nem egy probléma köré csoportosulnak a résztvevők. Nem a probléma határozza meg a témát, hanem a csoport. Célszerű köznapi, a résztvevőket érdeklő témákat feldolgozni, viszont itt nem minden könyv fog mindenkire találni. Itt nem a résztvevőkre szabott könyvet, művet kell keresni, hanem olyat, ami a kiválasztott témát minél jobban feldolgozza, minél több vetületét körbejárja. Azzal, hogy a résztvevők elolvasnak és megbeszélnek egy történetet, különféle lehetséges problémamegoldási stratégiákkal találkozhatnak. Ideális esetben ezeket a lehetséges jó megoldási mintákat beépítik a tudástárukba, és ha hasonló helyzetbe kerülnek, akkor elő tudják venni a tarsolyukból.

A biblioterápiát egyre szélesebb körben alkalmazzák, nyugaton már legalább annyira elfogadott és elterjedt, elismert, mint a művészetterápiák. Felénk legjellemzőbben olyan témákban tartanak biblioterápiás

foglalkozásokat, mint örökbefogadás, nevelőszülői ellátás, gyermekbántalmazás, függőségek, halál és haldoklás, krónikus betegségek, különféle sajátos nevelési igénnyel való együttélés, illetve az őket gondozók problémái, válás, külön élés, egyedülálló szülőség, táplálkozás és egészséges táplálkozás, táplálkozási zavarok stb. Ezeket általában egészségügyi szakemberek vezetésével, klinikai környezetben szervezik. A biblioterápiás csoportok azonban nem mindig tematikusak, és nem minden esetben klinikai jellegűek. A fejlesztő biblioterápia esetén az adott csoporthoz és annak résztvevőikhez igazodik a téma. Ilyen csoportokat leginkább közkönyvtárak szolgáltatásaiként találhatunk, de gyakran bizonyos iskolák is indítanak az iskolai könyvtáros vagy egy ezt felvállaló tanár vezetésével.

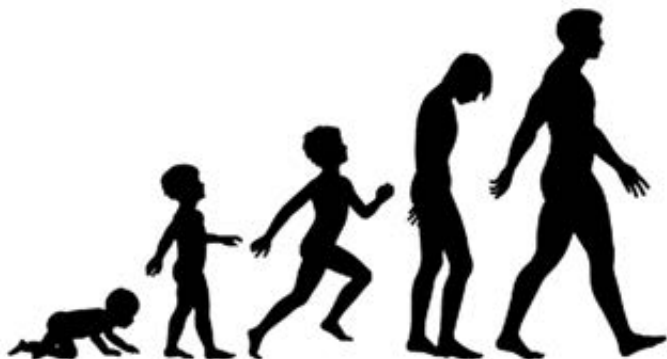
Amint a fentiekben láthattuk, a könyvek olvasása olyan hasznos tudást nyújt, amely az élet nagyon sok területén alkalmazható. Bizonyos esetekben segíthet átvészelni lelki problémáinkat, más esetekben viszont megerősít eddigi tudásunkban, és fejleszt, ezáltal felkészítve modern, rohanó világunk új élethelyzeteire. Azt, hogy mégis érdemes időt szakítanunk a könyvek olvasásának ómódi tevékenységére, Astrid Lindgren svéd író a következőképp fogalmazza meg: „Egy gyermek egyedül a könyvével valahol bent a lélek titkos szobáiban saját képeket alkot, amelyek minden mást felülmúlnak. Ezekre a képekre az embereknek szüksége van. Azon a napon, amikor a gyerekek fantáziája többé már nem tudja megalkotni őket, azon a napon az emberiség szegény lesz. Minden nagy dolog, ami a világban történt, először egy ember fantáziájában történt, és hogy a holnap világa hogyan fog kinézni, nagyrészt annak a képzelőerőnek a mértékétől függ, amit azok birtokolnak, akik éppen most tanulnak meg olvasni. Ezért van szüksége a gyerekeknek könyvekre.”

A FELELŐSSÉG FEJLŐDÉSE GYEREKKORBAN

A húszéves gyermekpszichológusi praxisom során sok általános és talán még több rendkívül változatos, egyedi problémával találkoztam, de még senki sem fordult hozzám azzal, hogy szeretné, ha gyermeke felelősségteljesebbé válna. Hiszen egy jó szülő arra törekszik, hogy a gyermekének mindene meglegyen, mind anyagiak, mind a szellemiek terén, minél szebb, felhőtlenebb gyermekkorra legyen. A felelősség viszont teher, amit ekként le szeretnénk venni a válláról. Amikor a felkérést megkaptam e cikk megírására, az jutott eszembe, hogy milyen sok pszichológiai témakörben fellelhető a felelősség fogalma, választani is nehéz, honnan közelítem meg, mégsem szól egyetlen szakkönyv, tanulmány sem erről. Pedig a jelen társadalom egyik nagy betegsége az elköteleződés hiánya – egyre gyakrabban váltunk szakmát, lakhelyet, párt. Így a médiában, a tanulmányokban a témát egyre gyakrabban a negatív oldalról közelítik meg: a felelőtlenség irányából (legyen szó akár politikusokról, újságírókról, szülőkről).

Az elvárásiasodás következtében szétesnek a kis, megtartó közösségek. A nagyvárosokban óriási a kínálat nemcsak a megvásárolható cikkek, de az iskolák, szakmák, munkahelyek körében is, így nagy a kísértés, hogy bármilyen felelősséget is vállaltunk, azt letegyük egy jobb lehetőség reményében. Ebben a környezetben az elszigetelődés egyre nagyobb veszély az egyének számára, akik gyakran egyeként nőnek fel, így nem lévén lehetőségük megtapasztalni a családon belüli felelősségvállalást. De a nyugati társadalomnak az egyéni érvényesülés irányába való nyomása is ellene dolgozik a közösségért, másokért vállalt felelősségérzetnek. Egy további akadálya a felelősségérzet kifejlődésének gyermekkorban a jóléti társadalom nyújtotta kényelem, ami miatt a gyermekektől egyre később és egyre kevesebbet várnak el a szülők, és egyre tovább tart, míg egy fiatal felnőtt önfenntartóvá válik.

De ha pozitív irányból szeretnénk megközelíteni a témát, nézzük, mik az alapfeltételei, és mik segítik elő a felelősségteljes viselkedés kifejlődését gyermekkorban. A felelősségérzet elsősorban öntudatot feltételez az egyed részéről, másodsorban a jó és a rossz megkülönböztetési ké-

pességét, és végül, de semmiképpen sem utolsósorban valakit, aki a mintát nyújtja és az elvárást felállítja a követésére. Ebből a hármából az öntudat az egyetlen, ami genetikailag programozott, és minden egészséges egyén életében a második életéve táján magától megjelenik. A biztos kötődéssel rendelkező gyermekek, akiket szeretetben, odafigyeléssel neveltek eddig az életkorig, képessé válnak az ugyancsak genetikailag programozott utánzási képességük által a saját cselekedeteik irányítására, önálló célok kitűzésére, és ezek végrehajtására.

A felelősség tehát kétéves kor tájékán jelenik meg, egyelőre csupán a gyermek önnön cselekvéseivel szemben, és nem kell hozzá más, mint egy szeretetteljes, igényeit kielégítő légkör a csecsemő körül. Nagyon alapvető személyes szabályok azok, amelyeket ebben az életkorban követni tud: lehúzza a cipőjét, ha bemegy valahova, jelzi, ha egy játékon valami elromlott stb., csupán ilyen szempontból jó vagy rossz az, ami körülveszi, vagy történik vele, és csak külső kontrollal (a szülő mosolya, hanglajtása) képes cselekedeteit ezekhez igazítani.

Amint az anyáról való leválás bekövetkezik, és a gyermek kikerül a zárt családi rendszerből a bölcsődébe, óvodába, más csoportnormákat is megismer és gyakorolni kezd. Ebben az időszakban válik a külső kontroll belsővé, önkontrollá, amikor mozgását (meg tud időben állni), érzelmeit (akkor juttatja kifejezésre, amikor valakitől együttérzést remélhet), később pedig következtetéseit (előbb gondolkozik, aztán reagál) és választásait (lemond a gyors jutalomról egy hosszabb távú cél érdekében) is gátolni, irányítani tudja. Már nemcsak saját viselkedéséért felelős, figyelembe tudja venni a másik szempontjait is.

A tágabb közösség és kortárscsoport tehát nélkülözhetetlen a gyermek fejlődése és a felelősségérzetének kialakulása szempontjából. Ez lehetővé teszi, stimulálja a szimbolikus játékot (papás-mamást stb.), ami által a gyermekek gyakorolhatják a társadalmi konvenciókat (megfelelő öltözködés, viselkedés), fejlesztik empátiájukat a mások bőrébe való bújással. Míg csecsemőkorban csupán ösztönösen utánozza azt, aki sír mellette, úgy, hogy ő is sírva fakad, a második életéve körül a gyermek már rájön, hogy nem ő szenved, és úgy próbálja megvigasztalni az édesanyját, ahogyan az tette, amikor ő sírt: odanyújtja a kedvenc pokrócát. Óvodáskorra igazi együttérzést vált ki belőle akár egy mesehős is. Iskoláskorra tehát az a gyermek, akinek lehetősége volt kortárs csoportban, megfelelő irányítás alatt játszani, képessé válik olyan proszociális viselkedésekre, mint osztozkodás, segítségnyújtás, gondoskodás, részvétel vagyis felelősségérzetre a környezetében lévő személyekkel szemben!

A kisiskoláskorú gyermek, ideális esetben, sokkal több időt tölt felügyelet nélkül a kortárs csoportban, hacsak nincs otthon egyedül vagy állandó kötött programokkal elhalmazva vagy számítógéppel, telefonnal lekötve. A közösségben a gyermekeknek osztozkodniuk kell a hatalmon és a felelősségen, külső segítség nélkül. Néha az erősebb győz, de általában az egyezkedés, alkudozás, vita dönt. Ekkor már a szabályjáték kerül előtérbe a szerepjátékkal szemben, abban az esetben, ha erre elég idejük van a gyermekeknek. A tízperces iskolai szünetekben erre nincs idő, így itt inkább az erősebbek győznek, mert ez hamarabb eldönti a vitát. Ennek következtében jelent meg egy súlyos probléma az iskolai közösségekben: a bullying. A fogalom azt a bántalmazó, kiközösítő viselkedést fedí, ami az egocentrikus, alulszocializált gyermekek jellemzője, akiknél vagy a helyes minta hiányzott, vagy az elég határozott elvárás, vagy az önérvényesítés volt túlhangsúlyozva eddigi életük során. Azok a közösségek viszont, ahol megfelelő minta és elvárás alapján működnek, a szabályjátékokon keresztül eljutnak a társadalmilag is helyes, elfogadott erkölcsi szabályok begyakorlásáig, mint a becsületesség, igazságosság stb., kifejlesztve ezáltal az önmaguk és környezetük iránti felelősséget, azt az egyetlen viselkedésmódot, ami a környezet, az emberi élet és az ember által teremtett értékek fennmaradását szolgálja.

A serdülőkor legfőbb kihívása a szülőkről való végleges leválás és önállósodás. Ez a folyamat gyakran szembeállítja a felnőttet a kamasszal, hiszen ez utóbbi keresi saját, szüleitől független értékeit. Ami nem azt

jelenti, hogy kerülni kell a kamasszal az érintkezést, sőt, talán még nagyobb erőfeszítést kell tennünk arra vonatkozóan, hogy elmélyítsünk egy-egy beszélgetést, kifejezzük elfogadásunk, szeretetünk iránta. A szakemberek tapasztalata az, hogy ebben az időszakban a megfelelő odafigyeléssel, szeretetben nevelt gyermekek véleménye inkább csak formaságokban tér el a szüleikétől, mint az öltözködés, alvásrítmus, szex. Egyetértés marad a morális kérdésekben, a vallás és a házasság sokkal fontosabb témaköreiben. Eddig a szerepmóddal is a szülő volt számukra, de ki kell alakítaniuk egy egyéni személyiséget, így újabb ideálok után kutatva olyan személyeket vagy gondolatrendszeret keresnek, amelyek megragadják őket. Ha eddig minden viszonylag rendben volt, a minden újra nyitott serdülőt egy karizmatikus tanár vagy a vallásos közösség vonzza be, akik megerősítik a fiatal erkölcsi szabályait, növelik felelősségérzetét önmagukkal és környezetükkel szemben.

HÚSVÉTI ESÉLY

Holnap reggel, amikor az első napfény átsüt a világon, az embernek ki kell nyitnia a lelkét! Az alvó világot az örökkévalóság fénye fogja ébreszteni. A szent és a profán találkozása fényt bocsát a földre. Az emberi gonoszsgot, zsarnokságot, árulást, szenvedést, betegséget, fájdalmat újra legyőzi a szeretet. Nincs mese. Húsvétal kezdődik a feltámadás. Az orgonasípok hangja elkergeti a felhőket, és mindenki, aki kicsit is hisz az életben, hogy nem csak lakni van itt, az tudni fogja, hogy más időszámítás kezdődik, nemcsak naptárban mérhető pillanat ez, hanem emberi érzelmeket megmozdító lelki idő, a visszatalálásé, olyan, ami újra visszadja az embernek önmagát. Húsvét gyönyörű, tele misztériummal, tele valaki szeretetével, ami legyőzi minden évben a halált, az emberi félelmet, a szenvedést. Húsvét helyrepackolja a dolgokat, a virágvasárnapi hozsannázókat, a kereszt előtt bámmézkodókat, a bekiabálókat, a megmondókat, mindenkit. Aki arra érdemes, húsvétkor újra feltámad: újra kinyitja magát a világ előtt, megmutatkozik és vállalja önmagát. Húsvét az ember lelke megnyitásának ideje! Eljön húsvét, és az örök élet fénye fog ragyogni minden emberen, aki kicsit is hiszi, hogy szeretett igazán ebben az életben. Húsvét megnyitja azokat, akik át mernek lépni a halál küszöbén, azokat, akik képesek átadni magukat az életnek. Húsvét tisztaságot követel, tiszta életet. Hozza a lélek szabadulását a hamis csókoktól, hozza a lehetőséget az élet újrakezdésének, hogy levedd a sarudat, és mezítláb menj át az életen, hogy ne átugord, kikapukat és magyarázatokat keresve az emberi gyarlóságra. Húsvét újra lehetőséget ad, hogy állj meg a patak előtt, gondolkodd, és vállald fel önmagadat, hogy belemész a patakba. Annyi patakon, csermelyen, pocsolyán átugrott az ember. Ideje végre valamibe belemenni, vállalni, hogy hideg lesz a víz, hogy talán szűrnak majd a kövek, hogy a homok bemegy a köröm alá, hogy nem lehet majd látni, kiszámítani előre minden lépést, mert az életet nem lehet örökké átugorni, átlépni a problémákat, halogatni. Aki végig tud menni így egy patakon, az vállalja a lába és lelke megtisztulását, életének a feltámadását. Emberek, hiszem, hogy húsvét meg fogja változtatni az embert. Évezredek óta szüntelenül jön, időről időre elhossa a

vágyat, hogy végre felébredjen mindenkiben a názáreti tanítása, hogy a szeretet jegyében, itt, a földön nyitható ki Isten országának kapuja. Az ember, aki átmegy a patakon, nem lesz ugyanaz. Virágvasárnap, nagycsütörtök, nagypéntek mind ott van bennünk, de a húsvét képes lemosni az ember lelkét! Pásztor Annával mondom, kezdjete el élni, hogy legyen mit mesélni...

RITMUS A KÖNYVRŐL
(A MAGYAR KÖNYV ÜNNEPÉRE)

Óh ne mondjátok azt, hogy a Könyv ma nem kell,
hogy a Könyvnél több az Élet és az Ember:
mert a Könyv is Élet, és él, mint az ember –
így él: emberben könyv, s a Könyvben az Ember.

Tudom én, hogy ülj bár autód volánja
mögött, vagy a gyár köt, rabként, vagy a bánya –
mostoha vagy édes: az Élet leánya
leked, s csak a forró Cselekvést kívánja.

De jaj, a Cselekvés! jaj, a híres Élet!
Próbáltuk eléggé, láthattuk, mivé lett?
Csatatér a világ, s minden csuromvér lett,
mióta az Írást legyőzte az Élet.

És azt se mondjátok, hogy elég a könyv már,
hogy sok is az írás, s elborít e könyv-ár,
s alacsony lármával tellik ma a könyvtár,
ami volt szent kincsek csarnoka, és mentsvár!

Mert a Könyv is élet, nem hideg kincs az se;
s mint az emberkertben, nem hiányzik gaz se:
de a gaz is trágya, ne bánjátok azt se!
Csak a Holnap tudja, jó volt-e vagy rossz-e?

Óh öntözd lelkünket, termékeny áradás,
melytől szőlőnkben a bölcs részegség csodás
bora érik, s melynek sodrán a tanodás
fiú messze tenger öbléig csónakáz!

Óh elröpítő bor, gyors csónak, tárt ablak!
Jó oktató, aki virgács nélkül oktat!
Választott, hű barát, ki sohase zaklat,
de kész a hívásra, s mindig ad, ha adhat.

Öröklött, nagy Varázs, holtak idézője,
messze nemzedékek egymáshoz fűzője;
mert csak a Könyv kapcsol mutat a jövőbe,
ivadék lelkeket egy nemzetté szőve.

Ki nélkül a nép csak feledkező falka,
emlékezet! áradj szerte a magyarba!
Jaj, nem elég minket kapcsolnod a Múltba:
jelent a jelenhez kell kötöznöd újra!

Jelent a jelennel, testvért a testvérral
köss össze, Magyar Könyv, dús közös eszmékkal!
S elszorított, fájló tagokba is érz el:
ne engedd zsibbadni, fussad át friss vérral!

Különös háló, mely országokat fog be!
Óh megmaradt fegyver: út messze szívekbe!
Ködön át, bús társak, törjétek küszködve:
s fonjuk majd kis hálónk a Nagyba, az Egybe,

az Emberszellem szent hálójába, amely
idegent is szelíd testvérségbe emel,
mint titkos felhő, mely e földi vesztőhely
szegény elítéltjét ég felé viszi fel.

1929. tavasz

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 3.

A vizet vetést is elég gyakran alkalmazták a mi családunkban szemmel verés ellen. Ha valamelyikünknek megfájdult a feje, de nem gyomorrontásnak vagy táplálkozási eredetűnek gondolták a gyengeséget, akkor azt mondták, hogy megigéztek. Akinek összenőtt sűrű szemöldöke volt, az tudott ígézni. Volt olyan, aki akkor is ígezett, ha nem akart. Ha jóindulatú volt az ilyen ember vagy asszony, és meglátott egy szép kis babát vagy újszülött állatot, azt mondta: Ptű, ptű, nehogy megigézzetek! Különösen a kis húgaimnál alkalmazta anyám is. Ígezés ellen egy pohár vízbe égő paraszt dobtak, amit a kályhából vettek ki. Keresztet vetettek és valami kuruzsló szót mormoltak. Valami „kurucsát” is emlegettek (krucsa – nem a kereszt román neve-e?). A szén sisteregve leszállt a pohár fenekére. Ebből is jósoltak valamit. A vízzel megspiccolták (megpereckelték) a megigézett arcát, majd itattak belőle egy pár cseppet. A fejfájásnak el kellett múlnia. Az ígezés állatra és növényre is hatott. El-lene való védekezéséppen piros szalagot vagy cérnát kötöttek a virágra, facsemetére vagy a kis bárány nyakára.

A szemünkre nőtt árpát (szemhéjgyulladást) learatta Nannyó. A szemünk előtt arató mozdulatot végzett a sarlóval, közben ezt mondta: – „Árpa, árpa, learatlak, kévébe kötlek, hazaviszlek, kicsépellek, megrostállak, megőröllek, megdagasztalak, kemencébe vetlek, jól megsütlek. Ptű, ptű! Ragadj a papné s...gire!”

Boszorkánytörténetek is elhangzottak a műhelyünkben. B. Marciné volt a falu boszorkánya, akiről azt tartották, hogy este, amerre elszáll a seprűnyelén, ott a veteményből azt emel föl a kötényébe, ami éppen neki tetszik. Templomba a hívek nagy megbotrántkozására mindig a tiszteletes úr imája alatt somfordált be. Emlegettek egy férfi boszorkányt is, aki a tehenek tejét lopta el éjszaka. A boszorkányt megcsináltatta a károsult a homoródalmási javasasszonnyal, Rebi nével, és másnap már fél szemére megvakult az illető. F. M.-t én is ismertem, fekete bőrvédőt viselt az egyik szemén.

Lüderccel (lidérccel) ijesztgettek a nagyobb fiúk, M. A. és a faluban szorgáló Kalányos nevű pakulár. Ezek a cigányok hiedelemvilágából

hozhatták a rémmeséiket. Azt mondták, szürkület után alacsonyan, a földhöz közel repülnek ezek a kötőrúd hosszúságú, tűzcsóva alakú szörnyek. Aki útjukba kerül, azt elragadhatják, vagy a földre tiporják, ezért nem tanácsos este csavarogni. Esti harangszó után a gyermeknek otthon volt a helye.

Boszorkányok
egy 15. századi műben

SKÓT TUDÓS

Vízszintes: **1. Ehhez a filozófiai irányzathoz tartozott a tudós.** 11. Élet. 14. Ágyban a fejünk alá tesszük. 15. Francia divatcég. 16. Régi magyar férfinév. **17. A tudós szülővárosa.** 18. Korai gyümölcs. 19. Az ilyen víz fertőtlenít. 21. De Amicis műve, magyarul: A szív. 23. Alma közepe! 24. Ebbe az irányba. 26. Német kancellár volt (Helmuth). 29. Az oldalához. **31. A skót tudós neve.** 35. Lengyel író volt (Bolesław). 37. Állatot betanít. 39. Lettország fővárosa. 41. Nagy kártyalap. 42. Az Amerikai Egyesült Államok egyik tagállama. 43. Időmérő eszköz. 44. Bogár tojása. 46. Véredény. **47. Tulajdonképpen ez volt a tudós.** 51. Részvénytársaság, röviden. 52. Park fele! 54. Erich Köstner hőse. 55. Verseny eredményének a hivatalos kétségbe vonása. 58. Kopasz. 59. Hideg évszakra jellemző. 61. Az utolsó magyar királyné. 63. Nyomdai munkás. 66. Lapáttal csónakot hajt. 67. Futva menekülő. 69. Juhok szállása.

Függőleges: 1. Erősen vágyakozik. 2. Magyarország elnöke volt (Ferenc). 3. Kolostorfőnök. 4. Folyó Ausztriában. 5. „... legyünk, vagy szabadok?” (Petőfi). 6. A hónap közepe, de női becenév is. 7. Magyarországi település Veszprém megyében. 8. Észak-indiai birodalom volt uralkodóinak címe. 9. Ultrarövid hullám, röviden. 10. Színész alakítja. 11. Fátyol. 12. Ennivaló. **13. A tudós fő művének címe (befejező rész).** **20. Ebben a francia városban is tanult a tudós.** 22. Görög betű, de magyar zenekar is. 25. Sebességmérő készülék az országúton. 27. Indulat-szó. 28. Hegedűt, gitárt felszerelő. 30. Szemle, összeírás, rég, latin eredetű szóval. 32. Maga után húz. 33. Veseelégtelenség esetén vértisztító eljárás. 34. Spanyol festő volt (Juan). 36. Tetejére. 38. Temes partok! 40. Szülő bizalmasan. 45. Napszak. **46. A tudós fő művének címe (első rész).** 47. Pontosan kettéoszt. 48. Lám. 49. Idegen női név. 50. Öreg a retek. 53. Gabonanyaláb. 56. Régi római köszönés. 57. Anyagot méretre vág. 60. Minden szó helyett mondjuk. 62. Orosz folyó. 64. Erdélyi Kárpát-Egyesület röviden. 65. Ógörög törzs volt. 68. Nagy szibériai folyam.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14					15				16			
17									18			
19			20			21		22			23	
24	25			26	27	28		29			30	
31		32		33			34		35	36		
37					38	39			40	41		
42						43			44	45		
46		47	48		49			50			51	
52	53	54				55	56		57	58		
59			60	61		62		63		64	65	
66				67				68	69			
 K												

Humorban nem tréfálunk

Feladatleosztás

Kelemen Imre lelkész-esperes közvetlen elődöm volt Oklándon. Az egész Homoródmente nagyra értékelte sokoldalú lelkészi tevékenységét. A hívek támogatásával templomot épített, a templomkertet parkosította, a valláserkölcsi nevelési tevékenység végzésére a templom mellé szereztetothont, az egyházközségi élet fokozására gyülekezeti házat, az ifjak foglalkoztatására sportcsarnokot épített. Lelkészi tevékenysége központjában természetesen gyülekezete szellemi-lelki gondozása állt. Minden tevékenységi területen nagy gondot fordított a pontosságra. Ebben nemcsak saját magával szemben volt igényes, de a pontosságot másoktól is elvárta. Kisebb legendák terjengtek és maradtak meg szájhagyományként ezzel kapcsolatban. Egy vasárnapon a tizenegy órakor kezdődő istentiszteletre kellett volna megszólalnia az első harangozónak, délelőtt 10 órakor. 10 óra elmúlt 5 perccel, de a harang nem kondult még meg. 10:10-kor a lelkész már nem bírta tovább, lerohant a torony földszintjére, megragadta a harangkötelet, és elkezdett harangozni. Lóhalálában érkezett meg a riadt harangozó.

– Tiszteletes úr, hát maga harangoz? – kérdezte.

– Igen, ma én harangozok, és maga fog prédikálni – hangzott az indignált válasz.

Ez természetesen nem történt meg, de a harangozó többé nem késett a harangozással.

(Andrási György gyűjtése)

Simó Melinda

KI AZ A VALAKI?

Az első mondat, ami a felelősség téma kapcsán eszembe jutott: „A legnehezebb történelmi időkben is van mozgástér a jóra”, ezt írta Nyáry Krisztián *Az igazi hősök* című könyvének székelyudvarhelyi bemutatóján egy nekem dedikált könyvbe. Ragaszkodtam ehhez a mondathoz, amelyet tőle hallottam, mert útjelzőnek szántam olyan helyzetekben, amikor nehéz dönteni a kényelmes, megszokott, széles és a kényelmetlen, újszerű, keskeny út között.

Az egyik előnye a jól működő testvérkapcsolatoknak, hogy olyanoknak a mindennapi életre és kihívásaira adott válaszait láthatjuk meg, akik egy más társadalmi háttérben élnek.

Homoródjánosfalván évi rendszerességgel fogadtuk a wassenaari protestáns egyház küldötteit, Truke és Bert Steinmetzet. Egyik ittlétük alkalmával a Homoród feltelt, és át kellett szakítani a gátat, hogy ne keletkezzen nagyobb kár. Alig csitult el a homokzsákolás fáradtsága, Bertnek az az ötlete támadt, hogy szervezzük meg a meder tisztítását, mert a sok kinőtt fa meg bokor akadályozza a víz gyorsabb lefolyását, és ha nem cselekszünk, hasonló esetekre fog sor kerülni.

Ötletének kivitelezése elakadt, arra hagyatkoztunk, hogy majd a vízügyi hivatal, amely felelős a folyók tisztításáért, intézkedni fog, és nem nekünk kell.

Ezen intézkedéseket az illetékesek nem siették el, és nem is végzik kellő gyakorisággal, így azon a nyáron még négyszer telt meg a falu fő-utcája vízzel.

Ezt a történetet gyakran elmesélem a diákjaimnak, mert úgy gondolom, a mi társadalmunkban újra kell tanulni a magunkról való gondoskodás, a magunkért tenni akarás felelősségteljes viszonyulását.

Dragomán György *A fehér király* c. könyvéből gyakran felolvasom diákjaimnak *A szelep* című rövid történetet, amely a romániai kommunizmus idején zajlik.

A kiskamasz főhős egyik társával kilopja rettegett tanáruk motorbiciklijéből a szelepet. Erre a megkárosított rájön, majd megszarolja a diákot, hogy álnéven vegyen részt egy iskolák közti bajnokságon, ahol céllovás lesz a feladata. Igen ám, de azért esik rá a tanár választása, mert annyira jó céllovó, hogy egészen pontosan rontani is tud. Erre azért volt szükség, hogy így az az iskola nyerjen, akinek forgatókönyv szerint nyernie kellett.

A főhős hatalmas belső konfliktust él át, mert lőni az édesapjától tanult, akit a szeme láttára hurcoltak el, és nem tudja, hogy életben van-e még. Édesapja sportszerűségre tanította: arra, hogy a sport lényege versenyhelyzetben kihozni magadból a legjobbat.

Puskával a kezében végül a tanár fenyegetései, zsarolásai ellenére is úgy dönt, hogy a maximálisra törekszik, ami sikerül is neki.

Az eredményhirdetéskor döbben rá, hogy az eredményeket úgy is úgy manipulálták, hogy az az iskola nyerjen, akinek nyernie kellett. Mindegy volt, hogy ő hogyan teljesített, a lényeg az előre gyártott forgatókönyv szerinti manipulált valóság érvényre jutása lett.

Gyakran találkozom ezzel a súlyos szellemi örökséggel: sokakat megátol a cselekvésben, hogy úgy gondolják, úgyis mindegy, valaki már úgyis előre elrendezte a dolgok alakulását, és mi csak statiszták, bábuk vagyunk egy előre megírt forgatókönyvben.

Találkoztam már forgatókönyvíróval is, aki a dolgok alakulásának teljes terhére viselte magán, kidolgozva egy történet alakulásának apró részleteit is. Igen ám, de számos kísérletből tudjuk, hogy hajlamosak vagyunk úgy viselkedni, ahogy azt elvárják tőlünk.

Ha a kényelmes bábu szerepét osztják ránk, akkor előbb-utóbb lemondunk kreatív, világújító ötleteinkről. Ezt a jelenséget tanult tehetetlenségnek nevezi a pszichológia.

Donald Hirito egy-egy olyan szobát használt kísérletéhez, ahol kellemtelen zaj volt. Mindkét szobában volt egy-egy kapcsolótábla, több kap-

csolóval. A kísérleti alanyokat felkérték, hogy találják ki, miképpen tudják megszüntetni a zajt.

Az egyik szobában a kapcsolótáblán volt egy olyan gombkombináció, amely megszüntette a zajt, a másik szobában nem volt ilyen. Ebben a szobában akkor szűnt meg a zaj, ha a másik szobában lévő kísérleti alanynak sikerült kikapcsolnia azt.

Egy harmadik szobában folytatódott a kísérlet, ahol egy másfajta kombinációval működött a kapcsolótábla. Ez mindegyik kísérleti alany esetében működőképes volt.

Azok, akik a kísérlet első felében megtanulták kikapcsolni a zajt, itt is hamar megtanulták a kapcsolók használatát. Ám akik korábban nem tudták lekapcsolni, azok többsége már meg sem próbálta megszüntetni a zajt, és beletörődve túrték (Seligman, 2006).

A tanult optimizmus jelensége szintén Seligman nevéhez kapcsolódik és fontos kihangsúlyozni, hogy „Az embergyerekek esetében is sok vizsgálat mutatta ki, hogy minél többféle dolog fölött van kontrolljuk, annál kevésbé lesznek hajlamosak a tanult tehetetlenségre felnőttkorukban, és általában is optimistábbak lesznek” (Mérő, 2010).

2019 tavaszán Hollandiában elvittek az Északi-tengert kontroll alatt tartó Delta-művekhez. Egy rövid filmben ismertetik a nagy 1953-as árvíz pusztításait, de párhuzamosan azt is, hogy a hasonló katasztrófa-helyzetek feldolgozása az, ha tanulunk belőle. Ott jöttem rá, hogy egy holland számára az árvíz egészen más jelentéssel bír, mint nekünk.

A vízszabályozás szinte lehetetlennek tűnő feladat, és csak úgy oldható meg, ha mindenki egyéni felelősséget vállal. Emlékszem, milyen csalódott és dühös volt Bert, amikor egy vállrándítással intéztük el az ötletét, hogy majd valaki kitakarítja a Homoród medrét.

Errefelé gyakran gondoljuk azt, hogy majd valaki megteszi, amikor feladatok leosztásáról van szó. Események szervezésekor szeretem pontosítani, hogy kinek mi a feladata, felelőssége, és gyakran kapom azt a választ, hogy valaki...

Amikor magamban fedezem fel, hogy a *valaki* mögé rejtőzöm a nemet mondás kellemetlensége helyett, akkor a Nyáry Krisztián mondata mellett még van egy útjelző, amelyet szintén önerősítésként ajánlok.

Viktor Frankl etikai felépítménye: „Ha én nem teszem meg, akkor ki tegye? Ha nem most teszem, akkor mikor tegyem? És ha nem teszem, akkor ki vagyok én?”

Érdemes feltenned magadnak a kérdést, kedves Olvasó, hogy a mindennapok megoldásra váró feladataiban elbújsz-e a valakizés mögé, avagy vállalod magadat felelősséged teljes tudatában.

Hollandia egyéni felelősséget serkentő egyik története a Hans Brinkenről szóló, amely szerint ez a kisfiú úgy állította meg az árvizet, hogy mutatóujjával tömte be a gáton keletkező nyílást.

Hány hasonló történetre lesz szükségünk, hogy a kommunizmus mentális hagyatékát át tudjuk változtatni?

FELELŐSSÉGVÁLLALÁS ÉS KÖTŐDÉS MENTÁLHIGIÉNÉS MEGKÖZELÍTÉSBN

„Az idő nem gyógyítja be a sebeinket. A gyógyulásunk azon múlik, mihez kezdünk az időnkel. Akkor gyógyulhatunk meg, ha a felelősség mellett döntünk, ha a kockázatot vállaljuk...” (Edith Eva Eger)

Egyszer mindenkinek felelőssége teljes tudatában számot kell adnia az életéről. A nagy kérdés az, hogy hol, mikor és kinek. Van, aki könyvbe írja le az életét, mintegy számot adva így mindenkinek. Van, aki gyermekeinek, unokáinak próbálja elmondani vagy hagyatékként, nagy titokként lezárt borítékban hátrahagyni. Van, aki mindenkinek igyekszik életéről, a számvetésről beszélni, akivel csak találkozik. Hogy mi a jelentősége a számadásnak, döntse el ki-ki maga. Isten úgysis ismeri szívünk legfinomabb rezgéseit, tudja minden titkát, és majd aszerint ítéli meg, amikor eljön a végső számadás órája. Milyen jó, hogy erre nincs recept vagy előre borítékolható, kitöltött kérdőív vagy esetleg kiskapu, ahol becsengetve megvásárolható lenne néhány jó cselekedet vagy valami hasonló.

De mit is jelent felelősségteljesen élni az életet? Mi a felelősség?

A magyar nyelv értelmező szótára szerint: „Erkölcsei, jogi v. hivatalos kötelezettség, amelynek alapján vki, vmely testület v. közösség vkiért v. vmiért felelős, számot adni tartozik. (felelősség[e-e] főnév -et, -e[ë, e] csak egyes számban).” Szinonimái: obligó, számadás, kötelem, jótállás, kezesség, szavatolás, biztosíték.

A felelősségteljeséget számomra ezek a szavak fejezik ki legszemléletesebben: lojalitás, becsületesség, erkölcsösség, lelkiismeretesség, őszinteség, szavahihetőség, egyenesség, sportszerűség, megingathatatlanság és megbízhatóság. A felelősségvállalás egyben a kockázat vállalását is jelenti. Ugyanakkor a felelősségvállalás valakiért oda-vissza kötődéssel, elköteleződéssel is jár. Ez utóbbi olykor teher lehet a viselőjének. Néha könnyen teszünk ígéreteket, de nem mindig gondolunk arra, hogy az adott szó, az ígélet egyenlő a felelősségvállalással. Olyan is van, hogy élethelyzetünk, hivatásunkból vagy házastársunk hivatásából vállalt

vagy ránk ruházott szerepeinkből adódóan elvárja tőlünk a környezetünk, hogy felelősséget vállaljunk másokért vagy valamiért, akikhez/amihez egyébként nem túl sok közünk van.

Vajon mikortól, életünk melyik szakaszától számítva kérhető számon a felelősségteljes viselkedés, életvitel? Feltételezem, hogy legtöbbször azt válaszolják, hogy a felnőttkortól. De ha eltekintünk a biológiai kortól, *vajon mikortól számít valaki felnőttnek?*

Lássuk, mit mond a protestáns egyház felnőttéavatási gyakorlata! Nem kompetenciám megkérdőjelezni a hitelességét. Nem az én dolgom a felelősségtudatos eskütételt vagy felnőtté válás tudatosságát taglalni egy 13-14 éves fiatal esetében, mégis úgy érzem, meg kell említeni. Vajon mennyire érti, érzi a konfirmáló ifjú a válaszaiban rejlő felelősségét Istennek és embernek címzett kijelentéseiért? Egyáltalán gondolkodik azon, amiket kimond? Mérlegeli a konfirmáció jelentését, a szerepét személyiségének további formálódásában, a mindennapi életvitelében? Foglalkoztatja egyáltalán a gondolat, hogy a hitbéli felnőtté válása felelősségteljesebb viselkedést és elköteleződést kellene jelentsen egyháza iránt? Csernus Imre egyik előadásában megkérdézi hallgatóságát: mikor számít valaki felnőttnek. A közönség válaszol is, de feleletüket nem tudják megmagyarázni, indokolni. Csernus a felnőtté válást a felelősséggel kapcsolja össze. Szerinte az a felnőtt, aki a gondolatait hangosan kimondja, és vállalja érte a felelősséget. Döntéseink a gondolataink mérlegelése következményeképpen születnek meg. Amikor a döntéseinket átvisszük a gyakorlatba, akkor születnek meg a tettek. Szerinte tehát a felnőtté válás jele a gondolataink kimondásáért vállalt felelősség. De mi történik előtte? Hogy alakul ki ez a felelősségvállalás? *Mi van a felnőtté válás előtt?*

Ha felelősséget vállalunk valakiért, akkor az kötődéssel jár, mert kötődünk hozzá, és mert úgy érezzük, jót kell állnunk érte. Ez a kötődés kölcsönös kellene legyen, hiszen döntően befolyásolja beilleszkedésünket a közösségekbe, a társadalomba. Nem győzik hangsúlyozni a szakemberek – a lélektannal foglalkozók, az agykutatók –, hogy a magzati kor és életünk első éveinek a milyensége döntő módon befolyásolják későbbi életünket. Az első majdnem egy évben a gyermek viselkedését a felfedezés, a megismerés és ugyanakkor a felnőtt közelségének a biztonságtudata vezeti. A kötődés lényege e két vezető vágy közötti egyensúly megteremtése.

Mary D. Salter Ainsworth, a kanadai, fejlődéslélektannal foglalkozó pszichológus négyféle kötődést különböztetett meg:

1. Biztonságos kötődés.

A gyermek az anyja jelenlétében magabiztos, bátor. Távollétében nyugtalan, és ennek hangot is ad, nem lehet megnyugtató, elcsendesíteni. Az anyja megjelenésével azonban azonnal megnyugszik.

2. Elkerülő kötődés

A gyermek nem adja jelét annak, hogy hiányzik neki az anyja. Nyugodt marad. Ebben az esetben legtöbbször nem megfelelő az anyai válaszkészség, és ez a gyermeket arra tanítja, hogy elfojtsa érzelmeit. Az ilyen anyák általában nem kedvelik a testi kontaktust, visszafogottabbak az érzelmeiket illetően, gyermekeikkel nyíltan elutasítóak tudnak lenni.

3. Ambivalens, ellenálló kötődés

A gyermek anyja jelenlétében is feszült, nyugtalan. Anyja távolléte ugyan felfokozza a nyugtalanságát, de a visszajövedele nem nyugtatja meg. Az ilyen anyákat a mindennapokban a kiszámíthatatlan viselkedés jellemzi, nem a gyermek jelzésére, hanem a saját belső állapotuk függvényében reagálnak.

4. Dezorganizált kötődés

Ezek a gyermekek mintha menekülnének az anyjuktól. Sokszor lemevednek, autoagresszív viselkedést mutatnak, pl. fejüket a kiságyba vagy a falba verik. Ebben az esetben az anyja egyszerre a félelem és megnyugvás forrása. Ez a kettősség az oka, hogy szétesik a kötődés. Ezek az anyák érzelmileg elhanyagolják, sőt gyakran fizikailag is bántalmazzák a gyermeket.

John Bowlby brit pszichiáter, pszichoanalitikus, akinek munkássága középpontjában szintén a fejlődéslélektan állt, azt vallja, hogy késztetésünk a kötődésre velünk születik. Ezt a késztetést erősítjük születésünk pillanatától a sírásunkkal, mosolyunkkal vagy hangos kacagásunkkal, a kapálózásunkkal, így keressük az anyja reakcióját, válaszát. Lássuk, mit, milyen viselkedési formákat jelentenek ezek a kötődési típusok a szakemberek szerint.

Elisabeth W. Stone író a születendő gyermekünkért vállalt felelősséget gyönyörű képpen fogalmazza meg: „A döntés meghozatala, hogy anyává válj, semmihez nem mérhető: örök időre vállalod, hogy szíved szüntelenül a testeden kívül örködjön valaki felett.”

Ez a felelősségvállalás, a kötődés mélysége és a felelősség tudatossága lesz személyiségünk milyenségének egyik mérőeszköze. A kötődés szüleink felé és fordítva már születésünk előtt elkezdődik, és hogy milyenné válik, az az anya életvitelétől is függ. Lényeges szempont, hogy vállal-e az anya felelősséget azért, amit tesz, vagy amit elmulaszt megtenni, hogy milyen a viszonya saját magával, a környezetével, hogy a saját lelki boldogságáért, spirituális életének megéléséért képes-e felelősségteljes döntéseket hozni.

Rebecca Adamson cherokee indián anya és svéd apa gyermeke, Amerikában a bennszülött indiánok anyanyelvi oktatásának megteremtője elmesélt egy cherokee indián nevelési szokást. Számomra ez a szokás, vagy talán rítusnak is nevezhetném, a családi felelősségvállalásra nevelés gyönyörű példája. A gyermek családja összehívja a bővebb, nagyobb család minden tagját, és ekkor elkezdődik a szertartás. A sátorban a gyermeknek egy előre elkészített batyut akasztanak a karjára, kimennek a sátor elé és elkezdik küldeni őt, távolabbra és távolabbra. A gyermek addig megy, ameddig a család tagjai a hangjukkal még utolérlik. Utána elkezdik hívogatni. Visszahívják az elhagyott családhoz. Örülnek neki. Megdicsérik, hogy milyen ügyes volt, hogy el mert menni, és hogy viszszaért. Utána kibontják a batyut, adnak belőle a gyermeknek és a maradékot a gyermekkel szétosztatják a nagy család tagjai között. Utána együtt elfogyasztják. Ezzel a szertartással alakítják, nevelik a gyermekben a felelősségérzetet a népe, közössége, családja iránt. De nem csak. Arra is ezzel a rítussal szoktatják, hogy ami megmarad, azt ossza meg másokkal. Hála Istennek nem csak az óceánon túl él ez a hagyomány, hanem itthon nálunk is sok helyen kezd meghonosodni ehhez hasonló ha nem is rítus, de remélhetőleg hagyománnyá alakuló szokás. Tudom, hogy karácsonykor itthon, nálunk is vannak közösségek, ahová a gyermekek beviszik a fölösleges édességet, és elviszik szegényebb sorsú gyermektársaiknak. Ez is nagyon szép példa a másokért való felelősségvállalásnak, de a mértéktartásnak is.

Nekünk, anyáknak felelősségteljes szerep jut gyermekeink viselkedésének, felelősségérzetének alakulásában. Ennek a szerepnek egyik legfontosabb szelete a gyermekeinkkel való kötődés milyensége. Felnőttkori életünk minőségének egyik alapfeltétele a biztonságos kötődés. Kádár Annamária Simpsonra hivatkozva azt írja, hogy „A biztonságosan kötődő személyek felnőttként értékesnek és szerethetőnek érzik ma-

gukat. A párkapcsolatukat megbízhatónak és őszintének tartják, magas az elégedettségük a párkapcsolatban, érzékenyebbek a partnerük szükségleteire, és hosszabb a kapcsolatuk időtartama, mint a bizonytalan kötődésű személyeké.” Nem ezt szeretné minden szülő magának is és gyermekének is? De vajon elég, amit ezért teszünk? A kötődés ugyanúgy, mint a felelősségvállalás, már a fogantatás pillanatában elkezdődik. Hiszen az anyával együtt töltött minőségi idő a terhesség ideje alatt lényegesen több, mint a biológiai kifejlődés garanciája. Ezért is van, hogy az anya-gyermek kötődés sajátos, és sokkal szorosabb lehet, mint az apa-gyermek kötődés, nyilván vannak kivételes esetek is.

Felelősséget vállalunk születendő gyermekünknek nemcsak a fizikai, hanem a lelki fejlődéséért is. Mégis sokszor a kevés időre hivatkozva szívesen ültetjük le a gyermeket rajzfilmet nézni, és örülünk, ha csendben van. Aztán, amikor már kicsit nagyobb lesz, már nem is kell odaültetni, veszi a telefont és belebújik. Jó menekülési lehetőség. Jó társ a telefon. Mindig kéznél van, aztán csak csodálkozunk, hogy később elbizonytalanodik, magába fordul, szorongóvá válik. „A tudomány, a technika hatalmas erőket ad az ember kezébe, minek következtében megnő az emberi felelősség és vele együtt a tudomány erkölcsének a jelentősége is” (Horuczi László). Rajtunk múlik, mennyire felelősségteljesen használjuk fel a tudomány vívmányait, mennyi szerepet, helyet biztosítunk nekik az életünkben. Az is tőlünk függ, hogy életminőségünknek segítői vagy megfélekezhetetlen irányítói lesznek. Nézzük meg, milyen irányba viheti el a legújabb elektrotechnikai eszközök hajszolása a család életét, ha nem felelősségünk tudatában hozzuk meg döntéseinket! Miért szorongunk? A saját szabadságunk korlátaíért, amit az időhiánnyal magyarázunk? A gyermek miért szorong? Azért, mert a szülő az ő saját idejéből nem juttat neki eleget? Idős szüleink miért szorongnak? Mert állandóan rohanó gyermekeiknek nem jut rájuk is az amúgy is szűkös idejükből?

Csernus Imre egyik előadásában megkérdezte a nagyszámú hallgató-ságát, hogy vajon mi a legféltettebb kincsünk. Legtöbben a gyermeküket mondták, de ő azt mondta, hogy szerinte az idő a legdrágább kincsünk. És azt hiszem, igaza van. Mennyi időt szánunk magunknak, hogy feltöltödvé, egészségi hibajelzéseinket korrigálva, több és jobb időt szánhas-sunk szeretteinknek? Hiszen ha nem szánunk elég időt egymásra, akkor hiába vállalunk felelősséget, nem tudjuk betartani vállalásunkat. Ez

hiba. Ez már nem felelősségvállalás. Nagy a technika kísértése. Szeretünk tévézni, laptopunkat vagy a telefonunkat simogatni. De nem csak. Szeretünk barátokkal kocsmázni, kaszinókba vagy a most olyannyira divatos teambuildingekre járni, család nélkül. Ilyenkor arra szoktunk hivatkozni, hogy ennyi szabadság nekünk is kijár. Vajon tényleg ez jelenti a mi saját szabadságunkat? Csodálkozunk, hogy nincs idő, energia megkérdezni életünk párjától, gyermekeinktől, szüleinktől, hogy hogy vannak vagy milyen volt a napjuk? Így aztán beíródhat a sikeres karrierbe egy áthidalhatatlan üresség. Majd jöhet az összeomlás, a kiégés, a feledni vágyás és a valamilyen szer (gyógyszer, kábítószer, ital, játékbárlangok, online vásárlás/játékok stb.) igénylése. Ilyenkor a felelősségvállalás értéke a tetteinkért vagy a történésekért lenullázódik. Kuncz Aladár azt írja, hogy „Ha ittunk, sokszor olyan dolgokat követtünk el, amelyért másnap nem vállaltuk volna a felelősséget”. Ez a gyakorlatban ma is így van.

Szülőként tévesen úgy véljük, hogy a gyermekünkkel szembeni felelősségnek akkor felelünk meg, ha mindent megveszünk neki, hogy semmiben ne szenvedjen hiányt. A reggeltől estig hajtás, a több munkahely vállalása vagy a külföldön dolgozás jelenségével naponta találkozunk. Nagy igyekezetünkben megfélekedünk arról, hogy ezzel épp a legértékesebbet vesszük el a gyermekunktől, az életünk párjától, az együtt töltött időt, a felelősségteljes odafigyelést. Újból Kádár Annamáriát idézem: „Az egyik legfájdalmasabb érzés, amit egy gyermek megélhet, hogy nincs idő rá, hogy lerázzák, csak kötelességből figyelnek rá. Semmi értelme mesét olvasni, ha ez is csupán egy a kipipálandó kötelességek közül. Az egyperces instant mese olyan, mintha egy pohár nemes bort egyhajtásra felhörpintenénk, egy klasszikus zeneszámot felgyorsítva hallgatnánk.” Hanula Erika pedagógus-író szerint ha nem tanítjuk meg a gyermeket időben a felelősségvállalásra, akkor zsákutcába tereljük. „Fekete pontot kaptam, mert anya nem tette a táskámba a matekkönyvet” – megtörténhet, hogy a gyermekünk élete végéig így fogja gondolni. Minden sikertelenségéért, minden hibájáért bűnbakot keres, más lesz a felelős. Hanula Erika így szedi pontokba a felelősségvállalás tanítását:

1. Merj bocsánatot kérni a gyermekedtől!
2. Vállald fel te is tetteidért a felelősséget!
3. Bízz a gyermekre feladatot, házimunkát!
4. Már kicsikorban szoktasd rá a gyereket a felelős viselkedésre!

5. Semmiképpen se csinálj meg helyette mindent – még akkor sem, ha ezzel időt spórolnál!

Bár nem szeretem a virtuális oldalakról összeollózott nevelési tanácsokat, most mégis ezt teszem, és a Kamasz Panasz oldalról bemásolom a szülőknek javasolt négy módszert, amit a gyermekeink felelősségtudatának az erősítésére javasolnak. Hozzáteszek egy saját ötödiket és a gondolataimat:

1. Mutasson pozitív példát a viselkedésével!

Az általunk nyújtott mintázatok, példák beépülnek gyermekeink életébe, és csendes társként jelen lesznek életük minden pillanatában. Ne fukarkodjunk a dicsérésekkel, az elismerő szavakkal mi, felnőttek egymás között sem. A mi példánk a megtanulandó felelősségteljes kötődés mintája részünkről.

2. Engedje, hogy a gyermeke kipróbálhassa önmagát!

A túlzott féltés, az inkubátor vagy gömbnevelés nem engedi a gyermek kiteljesedését. Engedjük meg neki, hogy képességeit kipróbálhassa, hogy tévedjen, és hogy a hibát felelősséggel kijavíthassa. Merjük ilyenkor megdicserni a gyermeket.

3. A gyermeknek vállalnia kell tetteiért a felelősséget!

Ismételten hangsúlyozom, engedjük meg, hogy hibázzon, kérjük számon, de ne feltétlen a büntetéssel, hanem szeretettel próbáljuk meg feloldani a tévedését. Arra vezessük rá, hogy megtapasztalhassa, felelősek vagyunk egymásért és tetteinkért, sőt tetteink következményeiért is. Segítsük, hogy megindokolhassa tettét. Tanítsuk meg a saját példánkkal, hogy hogyan vállalja a felelősséget, még akkor is, ha tudja, hogy rá nézve nem jár pozitív következményekkel a felelősség vállalása.

4. Bízson gyermeke képességeiben!

Ha a gyermekünk által választott út mégsem az övé, ha hibázik, vagy hirtelen járhatatlanná válik az útja, akkor segítsünk neki, hogy megbizonyíthassa, képes felelősségteljes döntéseket hozni, és a hibáit képes jóvá tenni. Segítsük megtalálni a saját járható útját, még akkor is, ha ez fájdalmasan más, mint a miénk, mint amit mi elképzeltünk neki, vagy amit a társadalom elvárna tőle.

5. Segítsen a hibákat, a gyermeke másságát átkeretezni!

A hibák nem feltétlen fogják összetörni az életét, a mássága sokkal hamarabb. Úgy álljunk a gyermekünk mellé, hogy ne nehezítsük mi is a lelkét a leckéztetéssel. Azzal úgysem segítünk. Ne akarjuk átformálni a

saját magunk alkotta képre vagy normalitásra. Éreztessek vele a biztonságos kötődés támogató erejét, a felelősségvállalásunk lényegét, hogy felnőttként is számíthat ránk. Fogadjuk el a másságát és szeressük feltétel nélkül úgy, ahogy van. Az amúgy is nehéz helyzetét, hogy hibázott, vagy hogy más, mint mások, vagy hogy eltér attól a mintától, amit az általunk felállított társadalmi normák elvárnak, ne súlyosbítsuk azzal, hogy elutasítjuk a történetét. Könnyítsünk rajta azzal, hogy segítünk neki kimondani a kimondhatatlant, azzal, hogy támogatásunkról biztosítjuk. Sok olyan szülővel és gyermekkel találkoztam, akik nemi identitási zavarral küzdenek. De találkoztam olyan szülővel is, akinek azért lett öngyilkos a gyermeke, mert ő képtelen volt elfogadni ezt a másságot. És találkoztam olyan gyermekkel is, akinek a kezét fogtam a szülő helyett, hogy ne vesse el az életét azért, mert ő más. Nem bújhatunk ki a felelősség alól, ha rádöbbenünk, hogy imádott gyermekünk nem olyan, mint amilyennek mi szeretnénk látni.

Ha saját magunkért képesek vagyunk felelősséget vállalni, akkor a másokért való felelősségvállalás sem lesz nehéz. A saját életvitelünk, egészségünk, az elszakadt szálak elvarrása, a hibák kijavítása és a veszteségek feldolgozása, a spiritualitásunk megélése a kötődéseink által mind saját belső és külső harmóniánk, békességünk alapkövei. Hogy meg tudunk-e bocsátani magunknak, vagy hogy el merjük-e hinni, hogy értékesek és hasznosak vagyunk, mind a kötődésekre vezethető vissza. Sok mindent meg lehet tanulni később is, de úgy gondolom, hogy erős, biztonságot, lelki békességet nyújtó, kötődésekből fakadó támogatás nélkül nehéz felelősségteljes életet élni, és nehéz lesz magunkat felvállalni. Pedig csak a saját magunkért vállalt felelősségünk által tudunk másokért is felelősséget vállalni.

Hamvas Béla *Útravaló* című versében írja:

„Felelős vagy minden emberért, aki veled él,
s el kell számolnod minden fillérrel,
amit magadra költesz,
minden örömmel, amit magadba zártál,
és minden boldog pillanattal,
amit magadnak tartottál meg.
Most eredj és élj, mert a világ a tiéd.”

AZ ANYA MELEG KEZE

A napokban összeszaladtam egy régi ismerőssel, s miután tudtam, hogy pár hónappal azelőtt adta férjhez lányát, természetesen a fiatalok iránt érdeklődtem. Hogy érzik magukat, kaptak-e már lakást, s ha igen, hol, és így tovább.

– Ami a lakást illeti – mondta –, ez volt a legkönnyebb az egész dologban.

Meglepődtem, mert tudtam, hogy a betegnyugdíjas asszony csak a szerény nyugdíjából él.

– Átengedtem nekik saját lakásomat – felelte –, én pedig egy kis albérletet vettem ki magamnak, az nekem egyedül elég, sajnos a férjemet pár éve eltemettem.

Nagyon elcsodálkoztam ezen a nemes gesztuson, mintaszerű anyai áldozatkészségen.

– Ahhoz nem volt elegendő anyagi erőm – folytatta –, hogy új otthont rendezek be a fiataloknak, de azt akartam, hogy nagyon jól érezzék magukat. Eszembe jutott az én fiatalságom, az én boldog menyasszonykorom. Hány meghitt kedves órát töltöttem el a vőlegényemmel, miközben a jövőnket tervezgettük, álmodoztunk a mi kis fészkünkről, előre berendezve gondolatban a szobákat, minden egyes bútordarabnak kijelölve a helyét nem feledkezve meg itt egy vázáról, ott egy képről, perzsaszőnyegről, futószőnyegről, függönyökről, meg színes asztalterítőkről. És mindez csak házasságunk után tíz évvel valósulhatott meg, kemény munka árán. Most, hogy egyetlen lányomat férjhez adtam, arra gondoltam, jóságos Isten, hiszen ezeknek még az is szörnyű gondot okoz, hogyan teremtsék elő a legszükségesebb bútordarabokat és háztartási eszközöket. Talán nekik is csak tíz, vagy éppen a válságos világban csak húsz év múlva lesz meg. És én esetleg ne lássam az egyetlen lányom új otthonát, és ne tudjak örvideni vele együtt a szépen berendezett lakásnak, a gyönyörű holminknak? Ezt nem tudtam még csak gondolatban sem elviselni. Odaadtam bizony én a lakásomat, teljes fölszereléssel együtt, ahogy mondani szokás, az élő szülő meleg kezével együtt, mert

más az, amikor a gyermek ebből a meleg kézről kap, mint mikor már hideg a kéz, és még csak egy gyermeki csókot sem lehet rálehelni többé.

Nagyon meghatott az asszony gesztusa, mire ő újabb magyarázatba kezdett.

– A jó anyát odaadás és önzetlenség jellemzi. Attól, hogy nem mondok le a megszokott kényelemről, és nem adom át a lakásomat, mások szerint még nem lennék rossz anya. De engem egy nagyon közönséges emberi ösztön vezetett: az, hogy szeretem, ha szeretnek. Anya vagyok, tehát ha szeretetre vágyom, ezt igazán csak a gyermekemtől kaphatom meg. Én azt akartam, hogy a lányom változatlanul szeressen akkor is, ha idegen férfi nevét vette fel, ha elindult az életnek arra az ösvényére, amely a természet örök törvényénél fogva mindnyájunkat más irányba vezet – kit közelebbre, kit távolabbra –, de többé nem vezet vissza a szülői házba. Bevallom, nem tudok a lányom szeretete nélkül élni, és volt bennem annyi jóindulatú önzés, hogy a szeretet magas hőfokát biztosítsam a magam számára annál az egyetlen lénynél, akit mindenkinél jobban félték és imádkok. Tudom, a lányom ezt nem tartja önzésnek, és enélkül is szeretnének ő is, az ura is.

– Milyen gyakran látogatja meg őket? – kérdeztem.

– Az első hónapban kétszer, aztán háromszor, de most azt a hibát követtem el, hogy minden héten elmentem hozzájuk.

– Hol van itt a hiba? – kérdeztem újra.

– Mondtam már, hogy azt akarom, hogy szeressenek a fiatalok. Ezért lehet, hogy nem kellene, annyszor zavarjam őket. Pedig nagyon szívesen látnak. Nem akarnak elengedni, minden áron ott tartanának ebédre,

vacsorára és tele vannak panasszal, hogy olyan ritkán járok el hozzájuk. A vejem egyenesen kijelentette, hogy nagyon megharagszik rám, ha minden nap nem látogatom meg, azt mondja, neki szüksége van rám, a tanácsaimra, a tapasztalataimra és olyan szívesen hallgatja, amikor régi dolgokról mesélek.

A múlt héten utánam küldte a szomszéd gyermeket, hogy azonnal menjek el hozzájuk, szükségük van rám, de ne ijedjek meg. Bizony megijedtem egy kicsit és azonnal siettem is hozzájuk. Mikor beléptem, nevetve fogadtak, és azt mondták: ne tessék haragudni, hogy idecsaltuk és mindketten megcsókoltak, miután közölték: reméljük ezután sűrűbb vendég lesz nálunk.

Határozottan kijelentettem, hogy nem engedek az elveimből – mondta, mert azt akarom, hogy tíz, sőt húsz év múlva is így szeressenek mindketten, és ha Isten megsegít – az unokám is. Egy előrelátó anya így gondolkodik.

Ezt a rövid beszélgetést azért írtam meg, hogy a fiatalasszonyok anyáinak véleményét is megtudjuk: helyes-e, okos-e, ahogyan ez az asszony cselekedett (mert e sorok írója annak tartja) s vajon az ilyen eljárás, vagy másféle eljárás alkalmasabb-e arra, hogy férjhez adott lány és anya között mindvégig szíves, meleg, odaadó és őszinte legyen a viszony.

Szondy György

(MINDEN NÉV)*

Emlékezzünk meg arról is, hogyan
sújtott, és pusztított, mikor az út
jó részét megtettük már, hova jut
bármilyen igyekezet áldozat
híján, és aztán szörnyű büntetésre
hogy kényszerítettük, mert egyszerű
szavából parancsának rendre szűk
nyelvvel és szerényebb szókinccsel mérve

osztottunk ugyanazon tiszta napján
az embernek, a földtől ugyanúgy
tartunk, mint a szótól, nem vagyunk
közelebb, se távolabb más szavaknál,
és mégis, bárhogyan nevezzünk, tiéd
minden szándék ígénkben, minden név.

* A Magyar Unitárius Egyház jubileumi irodalmi pályázatára beküldött alkotás.

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 4.

Az egyik roma szomszédunk elmesélte, hogy a kalugyerekkel (görényi román ortodox szerzetesekkel) miként csináltatta meg az anyósát. Tejszín- és vajkereskedéssel foglalkozott Mátyás Károly. Egy kondér friss tejszín szállításra várt. Brassóba, a Korona vendéglőnek a megrendelésére vásárolta fel a Homoród menti gazdák szövetkezetétől a tejtermékeket. Jól fizetett, mert a megrendelő is bőkezű volt a gyors, friss és garantált termékért. Indulás előtt még egyszer ellenőrizte a kondért. Megrökönyödve látta, hogy erjedésnek indult (összement) a tejszín, mert valaki kenyérmorzsát dobott bele. Eladhatatlan lett az áru. Miután megoldotta a problémát, a családtagjaihoz fordult, hogy vallja be a tettes, mert ha idegen, rosszindulatú a tettes, akkor ő bosszút áll azon. Senki sem vállalta magára, hogy belekóstolt a tejszínbe. Elment a kalugyerekhez, és megcsináltatta, hogy a bűnös élete végéig hordozza a tettenek a következményét. Amikor hazaérkezett Görgényből, elszörnyedve látta, hogy az anyósának a szája a bal füléig csavarodott, s úgy ordít, mint egy állat.

– Anyám, hát mért nem mondta meg, hogy maga volt, nem tettem volna meg ezt a nagy utat s a nagy költést, akkor csak a tejszín kárával maradtam volna – szidta anyósát a veje. Károlyné, a feleség is jajveszékelt, hogy ilyen csúffá tette az édesanyját a tulajdon veje. Az lett a megoldás, hogy Károly bának el kellett mennie ismét Görgénybe, hogy a kalugyerral visszarendeztesse a csinálmányt. S ez ismét sok pénzébe került neki.

Ha már a babonáknál tartunk, hadd említsem, amit ugyancsak ő mondott el, hogy a nagyapja milyen hirtelen halt meg. A Homoród partján sétált a vénember, kosárnak való fűzfaporontyot szedett. Egyszer csak megjelent előtte egy földig érő, hosszú, fehér szakállú ember. Amikor meg akarta szólítani, a szakállas hátat fordított neki, és eltűnt a füstben. Otthon elmondta, hogy milyen élményben volt része. A felesége azt tanácsolta, hogy menjen el a szomszédos Bükkfalvára a görögkatolikus paphoz, mert oda tartoztak ők. A pap meggyóntatta, és azt mondta, hogy készüljön fel, mert a látomás az öreg Isten maga volt, s hamarosan

az ő országába hazavárja. A romák hiedelme szerint, aki az Istent meglátja életében, az hamar halálát leli.

Ezeket a történeteket olyan őszinteséggel adták elő azokon a téli estén, hogy az én gyermeki agyamban soha meg sem fordult a kételkedés gondolata. Minden mese olaj volt a tűzre, ami az én rémálmainak újabb tápanyagul szolgált.

Itt begyelttem be a minden kritikai ellenvetés és válogatás nélkül előadott okosabbnál okosabb orvosi tanácsokat és balhiedelmeket is.

*Védekezés rontás ellen: ajtónak támasztott söprűvel, lapáttal és villával – Tunyogmatolcs, Szabolcs-Szatmár m., 1939
(Magyar néprajzi lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977–1982)*

ARTHUR SCHOPENHAUER

Vízszintes: **1. Schopenhauer nagy műve.** 13. Magyar koronaőr volt (Péter, 1502–1548). 14. Az emésztés szerve. 15. Származik. 16. Pedagógus. 18. A teve amerikai rokona. 19. Szintén ne. 20. Nem szakember valamiben. 21. Farol. 22. Kikötőhíd, horgászó hely. 25. Szavaz, idegen szóval. 26. Katekizmus. 28. Muzsika. 29. ...-pirul, szegyenkezik. 30. Harapásnyi étel. 31. Bizony, rég. 33. Régen ebből a fémből voltak a nyomdai betűk. 34. Alul. 36. Félig halk! 37. Pénzt valamiért kifizet. 41. Könnyűfém rövid neve. 42. A viszály görög istennője. 44. Ehhez hasonló. 45. Felfüggesztgetés. 47. Slágerlista. 48. A fű színe. 50. Férfinév. 52. Megbabonáz. 55. Kínai kommunista vezető. 57. Kémiai mennyiség. 58. Pápai szolga. 61. Német férfinév. 63. Sepreget. 64. Szikladarab.

Függőleges: **1. Így is nevezték Schopenhauert.** 2. Míves, nemes. 3. Fonalat erősít. 4. Ady szerelme, Brüll Adél. 5. Régi idő. 6. Tökéletesíti magát a zenész. 7. Perc, régiesen. 8. Például a ló, az ökör. 9. Nyugat, röviden. 10. Régi zár része. 11. Falusias női név. 12. Gyermekágyas anyának viték. 17. Német műholdas tévécsatorna. 23. Magam. 24. Idegen szavakban jelentése: föld. 27. Hiteget. 30. Föld megmunkálásába kezd. 32. A központi idegrendszer szerve. 35. Becézett Anna. 38. Szoba is van, szó is van ilyen. 39. Szilaj. 40. Innen ered a Nílus. 43. Állóvíz. 46. Családnév. 49. Papagájnév. 50. Becézett József. 51. Skandináv férfinév. 53. Német város. 54. Pirosodik az eper. 56. Fura ormányos rajzfilmhős. 57. Az írek mitológiai őse (... Espáine). 59. Túrabakancsmárka (AKU). 60. A hét vezér egyike. 62. A frekvencia mértékegysége.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
13							14					
15				16				17	18			
19		20						21				
22		23	24	25					26	27		
28				29				30				
31		32	33				34		35		36	
37	38		39			40	41			42	43	
44			45		46					47		
48		49		50			51		52	53	54	
55	56		57			58		59	60			
61					62	63						
											64	

Humorban nem tréfálunk

Az apró sejttitkár

A második világháború után a kommunista párt hatalomra jutásával szovjet mintára megkezdődtek a megtorlások, a magán- és egyházi tulajdonok kisajátítása, az államosítások és nem utolsósorban 1950-es évektől a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálása.

Aktivisták lepték el a falvakat a terv végrehajtására. A zaklatások a lelkészeket sem kímélték. A homoródmonti Szentpálon egy ilyen alkalommal, amikor a városi kommunista párt küldöttje érkezett a faluba, Vári Domokos lelkészünket, aki ismert volt jó humoráról, behívták a tanácsházába, hogy megpuhítsák ellenállását. A néptanács irodájában a kiküldött elvtárs fogadta, kezét nyújtott és bemutatkozott:

– Apró Pál sejttitkár vagyok.

Lelkészünk hosszasan ránézett, majd így szólt:

– Sejtettem, kérem. Én pedig a helybeli lelkész vagyok.

Nincs visszatérés

Az 1950-es években az erőszakos kollektivizálás során a kirendelt kommunista pártaktivisták a helybeli karhatalmi szerv, a milícia segítségét is igénybe vették. Sok helyen azonban ellenállásba ütköztek, amiért a lelkészeket is zaklatásoknak, sőt fenyegetéseknek tették ki.

Vári Domokos lelkészünket is újra és újra berendelték. Hosszas, de eredménytelen gyözködés után a milicista ráripakodott:

– Ha maga nem azt teszi, amit mondunk, én bekísérem magát a tömlöcbe!

Jött a replika:

– Maga kísérhet engem akárhová, mert él bennem a remény, hogy onnan csak visszajöhettek, de ahová netán én kísérem el magát, onnan már nincs visszatérés!

(Andrási György gyűjtése)

758

BALÁZS
KATALIN

Lönhárt Tamás

ERDÉLY AZ 1918-AS ÖSSZEOMLÁSTÓL TRIANONIG

Az 1918–1920 közötti erdélyi magyar, román, sváb, szász közösségek kollektív emlékezetét is alakító események mai napig nem csak történetírói vita tárgyát képezik. A megidézett eseményeket az illető közösségek egy időben önnön sorsukat meghatározni igyekvő alanyként, valamint rajtuk kívül álló hatalmi entitások akaratának tárgyaként is megélték, s e kettősség jegyében váltak részévé a később megidézett kollektív emlékezetnek.

A Román Királyság 1918. december elején megkezdte a belgrádi katonai egyezményben rögzített demarkációs vonalon túli területek katonai megszállását. Marosvásárhely 1918. december 2-án, Beszterce 1918. december 4-én, Brassó december 7-én került a Román Királyi Hadsereg megszállása alá.

Károlyi Mihály kormánybiztosnak nevezte ki Apáthy Istvánt, aki időközben átvette Antalffy Endrétől az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöki tisztségét. A Kolozsvárra 1918. december 22-ére összehívott magyar nemzetgyűlés egyértelműen kinyilvánította ugyanazon területek magyar lakosságának rendíthetetlen akaratát, hogy továbbra is a magyar állam részeként folytassa létét. A nemzetgyűlés előestéjén Tordán tartózkodó Constantin Neculcea tábornok már megüzente az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács vezetőinek, hogy a Román Királyi Hadsereg egységei bevonulnak rövidesen Kolozsvárra is. 1918. december 23-án Henri Mathias Berthelot tábornok – a Román Királyság területén működtetett francia katonai misszió vezetője – jegyzékben közölte a magyar kormánnyal, hogy a Román Királyi Hadsereg felhatalmazást kapott a belgrádi katonai egyezményben meghatározott demarkációs vonal átlépé-

sére. Ezt követően, 1918. december 24-én bekövetkezett Kolozsvár román katonai megszállása.

December második felében már elkezdődött a városban a későbbi Székely Hadosztály magvát adó egység szervezése. Egy korabeli dokumentum tanúsága szerint a Kolozsvár környékbeli románok a Nyugati Szigethegység román lakosságának, az 1848–1849 véres összecsapásai kapcsán hírhedté vált mócoknak üzentek, hogy csak bennük bíznak, erre kapták válaszként, hogy a mócok „égnek a türelmetlenségtől, hogy Kolozsváron lássák már magukat”. Nem a mócok érkeztek, hanem előbb az Erdélyi Magyar Nemzetgyűlés küldöttei (1918. december 22.), majd két napra rá a Román Királyi Hadsereg egységei (1918. december 24.).

Apáthy István

Apáthy István, Henri Mathias Berthelot és Neculcea tábornok között előzőleg megegyezés született a belgrádi katonai egyezmény által meghatározott demarkációs vonalon túl egy semleges övezet kialakítására, amely a nyugat felé távozó Székely Hadosztály által ellenőrzött területek és az előrenyomuló Román Királyi Hadsereg által megszállt Nagybánya–Kolozsvár–Déva vonala között kellett volna húzódjon. A Bánságban az Arad–Temesvár–Lugos övezetébe felvonuló Francia Hadsereg egységei biztosították a semleges övezetet: 1918–1919 fordulóján fennállt a lehetősége az antant két szövetségese kö-

zötti közvetlen katonai ütközésnek, ugyanis a Szerb Királyi Hadsereg keleti irányban, míg a Román Királyi Hadsereg nyugati irányban vonult be a Bánságba. Ugyanúgy egy hasonló semlegességi övezet pacifikálhatta volna a békekonferencia végleges határokról szóló döntéséig a román–magyar viszonylatban a kalotaszegi és szilágysági vidéket. Nem így történt: Kolozsvár román megszállása után a Román Királyi Hadsereg egységei tovább nyomultak nyugati irányba. Az így elkerülhetlenné vált Zilah melletti összecsapásokra hivatkozva 1919. január 15-én Apáthy Istvánt tartóztatták le, Kolozsvárt megsarcolták, s január 18-án már román prefektust neveztek ki a város élére.

Erdélyben a domináns politikai pozícióba kerülő román intézmények már a párizsi békekonferenciának a régió hovatartozására vonatkozó döntése előtt a többi közösséggel szemben gazdasági-társadalmi depozicionálást, intézményhálójuk destruálását célzó tevékenységet is folytattak. Ezen jelenségek 1920. június 4. után már egyértelműen meghatározó részévé váltak a többség és kisebbség viszonyrendszerének, azonban történelmileg fontos körülmény e jelenség 1918–1920 közötti előtörténete.

Az 1918 végén létrejött, szebeni székhelyű Kormányzótanács jóval a trianoni békeszerződés előtt a Román Királysághoz való hűségeskü letételéhez akarta kötni az erdélyi, máramarosi, partiumi, Körös-vidéki, bánági iskolákban az oktatói tevékenység folytatását, ennek elmaradása esetén retorziókkal sújtva az egyes tanárokat vagy tanári kart. A közigazgatásban és igazságszolgáltatásban alkalmazott közszolgákra vonatkozóan ezt gyakorlatba is ültette: a Kormányzótanács 1918. december 10-én határozott először a román állammal szembeni hűségeskü letételének kötelezettségéről. 1919. január 28-án újabb határozatot hozott, amely minden felsőbb beosztású közigazgatási alkalmazottat kötelezett a hűségeskü letételére. 1919. február 1-jén mindezt tovább pontosították, a felső rangú közalkalmazottak hűségesküjére vonatkozó kötelezettség mellett az alacsonyabb beosztású közalkalmazottakat kötelezve a „tevékenységük folytatására román állam keretei között”, s aki ezt visszautasította, azt eltávolították hivatalából.

1919. január 19-én Kolozsvár addigi városi hatóságainak közalkalmazottai nem voltak hajlandók letenni a hűségesküt. Ez 1919. január 19–24. között áterjedt Marosvásárhelyre és Szolnok-Doboka megyére is, a magyar közalkalmazottak a hűségesküt megtagadták, és sorra léptek ki hivatali állásukból. A Kolozsvárra érkező Henri Hippolyte Patey francia tábornok előtt az elmozdított magyar városvezetés és a szociáldemokraták is tiltakoztak, mindhiába: a hűségesküt a „fennálló háborús helyzetre” való tekintettel a francia tábornok szükségesnek és méltányosnak tekintette. 1919. február 15–18. között a városba látogató Sangnier francia alezredes a közhivatali alkalmazottak felvétele és munkába állítása terén tapasztalt nehézségek túllépéséről írt. A kötelező hűségesküvel szembesített közalkalmazottak Fehér megyében 1919. március 20-án jelentették be hivatalukból való kilépésüket. Kisküküllő megyében ezt a közalkalmazottak 1919. március 22-én ismételték meg. A különleges

helyzettel szembesülő román prefektus a Kormányzótanácshoz fordult segítségért, s csak „energikus fellépéssel” tudták biztosítani a közigazgatási intézmények további működését.

Ezzel párhuzamosan a Kormányzótanács 1918. december 29-én megkezdte a hatásköre alá tartozónak nyilvánított területeken az illető megyék élére román prefektusok kinevezését. Első körben Fogaras, Szeben, Hunyad, Fehér, Torda-Aranyos, Beszterce-Naszód, Nagykovácsfalva kapott új román prefektust. 1919. januárjában már Kiskovácsfalva, Maros-Torda, Kolozs, Szolnok-Doboka, Csík, Háromszék és Brassó megyék élén is a Kormányzótanács által kinevezett prefektusok álltak. 1919. március 27-én Szilágy, Szatmár, Bihar, Arad élére nevezték ki román prefektust. 1919. április 28-án pedig Máramarossziget román prefektusát iktatták be. Érdekes adat, hogy Udvarhely megye élére – 1919. november 1-jétől számolt hatállyal – csupán 1920. február 4-én kapta meg hivatalos kinevezését az addig a Kormányzótanács küldötteként szereplő Valer Neamțu.

A megyejogú városok (municipiumok) élére a román Kormányzótanács polgármesterek helyett a megye prefektusaitól különböző, de ugyancsak prefektusnak nevezett személyeket nevezett ki: Kolozsvárra és Szebenbe 1919. január 11-én, Marosvásárhelyre 1919. január 16-án, Aradra és Nagyváradra 1919. szeptember 23-án, Temesvárra 1919. október 2-án.

Szatmárnémetit 1919. április 19-én szállta meg a Román Királyi Hadsereg, Nagy Vincét, az 1918. októberében alakult Károlyi-kormány volt belügyminiszterét letartóztatták, és túszként Dél-Erdélybe szállították. Visszaemlékezéseiben érzékletesen leírta korabeli élményeit, a Kormányzótanács egyre szűkülő mozgásteréről szóló tapasztalatait.

Nagyváradra a Román Királyi Hadsereg csak 1919. április 20-án vonulhatott be – a „csucsai front” összeomlását követően. A helyi román nemzeti tanács e pillanatban igyekezett átvenni a közigazgatás feletti ellenőrzést. A Kormányzótanács által kiküldött Aurel Lazár 1919. április 24-én érkezett meg a városba, s rögtön kinevezte Coriolan Popot a város és Bihar megye prefektusának. A hűségeskü kötelező letétele után a hivatali nyelv a román lett, a közhivatalnokok számára kötelező nyelvkurzust vezettek be.

Nagyvárolyt 1919. április 27-én szállta meg a Román Királyi Hadsereg. Előző nap Szatmárra érkezett Iuliu Maniu, a Kormányzótanács el-

nőke, másnap személyesen tett látogatást a városba. 1919. április 28-án iktatták be Máramarossziget első román prefekusát. Ezzel párhuzamosan Szilágy megye is átesett ugyanezen a folyamaton.

1919. május-júniusában Csanád, Békés, valamint Temes és Torontál megyék román prefektusait is kinevezték. 1920. április 7-én a román hatóságok megállapították, hogy Békés megyéből, Csanád megye nagyobb részéből és Ugocsa megyének a román állam alá eső részéből az evakuálás befejeződött. A trianoni békeszerződés értelmében a Román Királyság fennhatósága alatt maradt Csanád megyei részek Arad megyébe lettek integrálva, az Ugocsa megyei települések pedig Szatmár megyébe.

A román nemzetállam és annak 1918 utáni határai között a román nemzet domináns pozíciója lényegében az azt követő évtizedek központosító kormányzati politikája révén valósult meg. A többségi román államnemzet egy, a központi kormányzat által következetesen végrehajtott „nemzetépítési” („nation building”) politika eredményeként vált egységes és meghatározó erővé minden régióban. Ennek folyamán az ókirályságbeli elit, a Nemzeti Liberális Párt köré szerveződve, könyörtelen következetességgel depozicionálta az újonnan egyesített régiók helyi elitjeit: nemcsak a magyar, szász, sváb, zsidó, hanem a helyi román elitcsoportokat is. A románság a Román Királyság részét újonnan alkotó régiók vidéki környezetében, valamint a ókirályságbeli területen volt többségben. Ezért a felgyorsított urbanizáció nemzetstratégiai értelmezést nyert: a faluról város felé történő belső migráció már nem csak gazdasági, hanem etnopolitikai motiváció által is legitimált kormányzati érdekké vált 1919-ben. E folyamat tervezett és várt eredménye a románság gazdasági, közigazgatási és politikai értelemben való központi szerepének intézményesítése. Eszköze a román falusi társadalom központi politikák által felerősített urbanizációja, modernizációja, polgárosodása. Ennek lényegi eleme az erdélyi és bánági városokban lezajló folyamatok: Erdélyben a román nemzetiségűek arányszáma az összlakosság 51,9%-ról csupán 57,8%-ra nőtt 1910 és 1930 között, azonban az erdélyi városi lakosság körében 17,6%-ról 35,0%-ra nőtt ugyanabban az időszakban. 1910-ben ezen városok lakosságának 55,6%-a magyar, 14,2%-a német ajkú (szász és sváb), 9,6%-a zsidó, miközben a 17,6%-ot jelentő román városi lakosság sem kulturális, sem gazdasági szempontból nem lehetett e városokban döntő befolyással. A románság csupán 12,4%-át adta a 100 000-nél nagyobb lakosságú városok összlakosságának, míg az

5000-nél kevesebb lakosú városok összlakosságának 38,4%-át. Ezek nagy része nyelvileg elkülönülve, kizárólagosan román egyházi vagy egyesületi intézményháló alkalmazottaként tevékenykedett, tehát alig rendelkezett befolyással a városi elitek egészének felfogására, kapcsolati hálójára. Mindezek együttesen, összevetve a zsidó és sváb lakosságnak a századelőn a magyarság irányába megnyilvánuló nagy fokú akaratlagos asszimilációjával, a magyar közösség domináns kulturális és gazdasági pozíciójának valóságát jelentette. E valóság gyökeres megváltoztatását stratégiai fontosságúnak tekinthette e régiók feletti központi hatalmat gyakorló Román Királyság államhatalmat gyakorló politikai elitje – s ebben számíthatott a helyi román társadalom érzelmi közösségére. Ugyanis a román nemzetiségű közösségnek a gazdasági intézményekben való részesedése Erdélyben még 1938-ban is csak 36,15%, a Bánságban 47,36%, a Partium és Máramaros vidékén pedig csupán 21,22% volt.

Mindezt kiegészítették a magyar nemzetiségű közösségnek a háború utáni nemzedékek révén történő kulturális reprodukcióját biztosító intézményrendszer román kulturális identitást építő és megerősítő hálózattá alakítására vagy destruálására tett erőfeszítések. Már 1919 elején, a magyar állam hatalmi monopóliumának megszakadása időszakában létrehozott Erdélyi Kormányzótanács Oktatás- és Vallásügyi Igazgatósága kezdeményezte a létező iskolaháló román vezetés és ellenőrzés alá vételét, valamint új román iskolák alapítását, oktatókat képző gyorstanfolyamok nyitását román nyelv, történelem, földrajz és polgári nevelés tantárgyakra. A képzés során a nemzetépítés és a román nemzeti kulturális hegemonia megteremtésének céljával igyekeztek érzelmileg azonosítani a jövőbeni tanítókat, akiket majd nyugodtabb időkben egyébként egyetemi továbbképzőre szándékoztak irányítani. A gyorsképzőt elvégzők a román és „más nemzetiségűek” iskoláiban kellett volna kifejtsek tevékenységüket. 1918. december és 1919. szeptember között a Kormányzótanács ezen igazgatósága már 1306 állami elemi iskola, húsz líceum, negyven polgári és nyolc reáliskola fölött rendelkezett, amelyekben immár a Román Királyságból hívott tanítók és tanárok is tevékenykedhettek. Az igazgatóság ezen felül felügyelete alá vett tizenegy képzőművészeti és szakiskolát, megnyitott hat állami kereskedelmi iskolát, és kiterjesztette ellenőrzését a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemre és a nemzeti színházra is. A Román Királyság kormánya által 1920. április 2-án feloszlott Kormányzótanács a más nemze-

tiségektől összesen 1611 iskolát vett át és működtetett román oktatási intézményként. Figyelemre méltó körülmény, hogy már 1914-ben 2392 román egyházi iskola működött Erdélyben. Az 1918 utáni másfél évtizedben a székelyföldi Maros, Csík, Udvarhely és Háromszék megyékben nemcsak a volt magyar állami iskolahálót alakították át teljesen román nyelvűvé, hanem összesen 124 új román nyelvű iskolát indított a román állami oktatásügyi intézményháló. Eközben a magyar nyelvű oktatás lényegében visszaszorított az egyházi intézményrendszer korlátai közé, amelyet különleges állami törvénykezés szabályozott. Mindezt „Erdély és az Ókirályság legjobbainak közös műveként”, nagy megelégedéssel nyugtázta a román kulturális hegemonia megvalósítását személyes hivatásának tekintő Onisifor Ghibu. Vele szemben Vasile Goldiș egy sokkal mérsékeltőbb, fokozatos folyamatként látta megvalósíthatónak az oktatás minőségi rendszerét, valamint a más nemzetiségűekkel szembeni méltányosság biztosítását: 1919 után évente egy évfolyam átvételét irányozta elő, amely nyolc év alatt vezetett volna ugyanahhoz az eredményhez. Nem az ő szemlélete valósult meg.

Az erdélyi magyar közösség és intézményeinek egzisztenciáját alapvetően meghatározó földtulajdon birtoklása is már jóval Trianon előtt megkérdőjeleződött: 1919-ben Erdélyben megindult egy helyi radikális földreform bevezetésének folyamata, amelynek jogforrásait a Kormányzótanács rendeletei jelentették. Ennek következtében 1920 után már lényegesen eltérő birtokviszonyokkal és földosztásról vallott nézetekkel kellett számolni a Román Királyság különböző régióiban. Az 1921-es egységes földreformtörvény ezeket az állapotokat még inkább elmérge-sítette, ezért sem keltett egyértelműen elégedettségerzetet – habár európai mértékkel mérve is az egyik legradikálisabb földreformtörvényről van szó.

Az 1918–1920 közötti időszakban jelentős számú magyar hagyta el Erdélyt: 1918-ban 40 952, 1919-ben 33 551, 1920-ban 70 773, 1921-ben 19 879, 1922-ben 13 651, 1923-ban 7536, 1924-ben 1693 személy hagyta el ezt az országrészt (lásd a Mikó Imre által az eseményeket közvetlenül követő korszakban rekonstruált adatsort: *Huszonkét év. A romániai magyarság története 1918. december 1. – 1940. augusztus 30. között.* Budapest, 1990, 17.). Megfogalmazható tehát, hogy az 1918–1919 közötti időszakkal megindult menekülthullám mértéke a teljes létbizonytalanság és rendezetlen helyzetek közepette 1920-ban volt a legnagyobb,

majd drasztikusan visszaesett. Tehát a jelentősen megromlott, de fokozatosan intézményesülő és valamennyire kiszámítható létkörülmények mégiscsak az itthon maradásra, pozícióőrzésre, az erdélyi viszonyok közt új egzisztencia lehetőségének keresésére ösztökélte a kor emberét. Része lehetett ebben a budapesti „vagonlakók” elhúzódó nyomorúságáról szóló híreknek, leveleknek, beszámolóknak is.

Trianon után rövideSEN újabb vezatúrák kezdődtek: a Román Királyság hatásái beindítottak olyan disszimilációs politikákat is, melyek nemcsak a magyar ajkú zsidó és sváb lakosságnak a magyar nyelvű közösségről való leválasztását célozták, hanem a székelyeket is igyekeztek a magyartól elkülöníteni. E törekvések képviselői közé tartozott Nicolae Iorga, Sabin Manuilă, Gheorghe Popa-Lisseanu, August Caliani. Alapvető eszköze a „névelemzést” követően német, román illetve zsidó tanintézményekbe való beíratás kötelezettségének bevezetése. A szülők tehát megfosztattak azon elemi joguktól, hogy maguk dönthessenek a saját gyermekeik számára követendő tanulmányok és annak intézményes kerete szabad megválasztásáról. Ezzel szemben például a partiumi sváb közösség jelentős számú tagja folyamodott a román királyi házhoz intézett memorandum eszközához. A tömbmagyarságot szűkebb hazájában, a Székelyföldön pedig a kultúrzóna bevezetésével tették próbára: a román hivatalnokok, rendfenntartó testületek személyzete mellett kiemelt járadékkal, államtól ingyen kapott házhellyel, gazdasággal vonzottak román tanítókat, tanárokat, kultúrmissziót ellátó személyeket, természetesen családostól. A kultúrzónában a román tannyelvű tanintézmények, osztályok indítására a magyar tannyelvű azonos intézmény működtetéséhez megkövetelt beiskolázandó gyermekszámnak töredéke esetén is engedélyt adtak. Így teremttették meg az abszolút magyar etnikai többségű településeken a vegyes iskolák bevezetésének rendszerét, a kulturális asszimiláció alappilléreit.

HITEK ÉS TÉVHITEK KÖZÖTT: TÍZ TÉNY TRIANONRÓL

Évfordulók korát éljük. Száz évvel ezelőtt hunyt el a Pece-parti Párizs halhatatlan költője, Ady Endre, nyolcvan esztendő forgott le a második világháború kitörése óta, százéves centenáriumát ünnepli a román állam – hogy csak a közismertebb, kerek számú jubileumokat említsem. Utóbbinál maradva, írásomban – Románia modern formában való megszületéséhez kötődve – a Trianonhoz kapcsolódó percepciókról szeretnék röviden értekezni. Régióink e nagy jelentőségű eseményéről ugyanis számos tévhit terjeng, amit az utóbbi évszázad különböző korszakainak „hivatalos” történetírásai gerjesztettek vagy éppen gyártottak.

Feltehetjük a kérdést: mit is jelent ma valójában magyaroknak és románoknak Trianon? A nemzetközi szerződés előírásából és rendelkezéseiből eredően alapvetően két ellentétes nézőpontról van szó: míg a hatalmas veszteségeket szenvedő magyarok szemében – joggal – valódi modernkori nemzeti tragédia, addig a jelentős területi nyereségek folytán a románok számára a nagy egyesülés betetőzése, mintegy kulmináns pontja. Mindkét percepció bizonyos aspektusaiban túldimenzionált. Trianonhoz ugyanis a több évszázados magyar–román nemzeti ellentét miatt igen jelentős érzelmi töltet társult, ami az utókor szemében elferdíti, de legalábbis elmosódottá teszi a valódi történelmi tényeket. Írásomban tíz ilyen tévhitre szeretnék rávilágítani.

1. Mi vezetett Trianonhoz? Magyar oldalon ma már általánosan elfogadott nézet, hogy a trianoni területvesztés elsődleges oka a románok 1918 őszi váratlan támadása a háborúban meggyengült és védekezésre jórészt képtelen magyar állam ellen. Román részről pedig Trianon beágyazódik a több évszázados nemzetiségi elnyomásból való fokozatos felemelkedés mondaszerű történetébe, annak utolsó, sikerre vezető szakaszaként. Mindkét megközelítés részgazságságokat tartalmaz, miközben az utókor gyakran megfélemedezik arról, hogy a történelmi Magyarország széteséséhez – minden meseszerű elemen túl – voltaképpen egy feloldhatatlan dilemma szolgáltatta az alapot: a vérbefojtott 1848–49-es

forradalom és szabadságharc után politikai értelemben nem születhetett teljes értékű modern magyar állam az adott történelmi-földrajzi keretek között. Választani kellett az egész Kárpát-medencére kiterjedő, ha úgy tetszik, Szent István-i integer, de külpolitikájában, hadügyében és pénzügyeiben jelentősen korlátozott, azaz nem teljesen szuverén Magyarország, vagy a területében jelentősen megkisebbedett, de a környező kelet-európai és balkáni nemzetekkel osztrákellenes szövetségre lépő, valóban önálló magyar állam között. Ezt gyakran a két irányzat vezető politikai személyiségei nyomán csak Deák–Kossuth vitaként említik. Ez, pontosabban a Deák Ferenc által véghezvitt 1867-es osztrák–magyar kiegyezés vezetett oda, hogy Magyarország – 19. század végi nagy mértékű gazdasági és társadalmi fejlődése ellenére – politikailag továbbra is Bécsnek alárendelt helyzetben maradt, és végül öngyilkos háborúba sodródott. Jól mutatják e kényszerpályát Tisza István magyar miniszterelnök sikertelen kísérletei a nagy háborúból való kívül maradásra 1914 júliusában. A magyar kormányfő befolyása azonban távolról sem volt elegendő arra, hogy a háború indítására nagyszerű okot szolgáltató sarajevói merénylet katonai megtorlásában a Monarchiát és fő szövetségését, a Német Császárságot meggátolja. Ezzel pedig Magyarország megindult a Trianonhoz vezető lejtő utolsó, legmeredekebb pályaszakaszán.

2. Trianon elsődleges okai. Az elmúlt száz évben sokan sokféleképpen próbálták magyarázni a trianoni országcsontkítás okait. Ezek között feltűnően ritka a háborús vereség elismerése és annak valódi súlya szerinti megítélése. Az Osztrák–Magyar Monarchia 1914 augusztus első napjaitól kezdve 1918 november elejéig összesen négy állam, köztük két nagyhatalom ellen, négy fronton vívott háborút: délen Szerbia ellen, északkeleten Oroszország ellen, délnyugaton 1915-től az Olasz Királyság ellen, délkeleten pedig 1916-tól Románia ellen. Mindeközben a román állam csak 1916 augusztusában kapcsolódott be a háborúba és a részvételével megvívott jelentős csaták 1917 nyarára véget is értek. A háború végére így a Monarchia katonailag a végkimerülésig jutott, Románia azonban még rendelkezett tartalékokkal. Bukarest remek diplomáciai mozgása mellett ez magyarázza 1918 őszen és 1919 tavaszán a román sikereket a jórészt védtelenül maradt Erdély birtokbavételében. Talán mégsem vezetett volna idáig a helyzet, ha mindehhez nem társult volna Budapest korábbi rövidlátó kisebbségpolitikája, amely a kisebb-

ségi jogok megadásának halogatásával 1867 után állandóan fokozta a nemzetiségi ellentéteket Erdélyben. Így történhetett, hogy az erdélyi román lakosság már-már felszabadítóként fogadta az Őkirályságból érkező román hadsereget, és kezdetben örömmel üdvözölte Erdély román megszállását.

3. Demográfiai háttér. Megkerülhetetlen tényezője a történeteknek az a tény, hogy a történelmi Erdélyben már a 18. század közepétől többségbe került a Moldva és Havasalföld felől állandóan érkező románság. A magyarok 1910-re, a Trianon előtti utolsó népszámlálás idejére már csupán a régió lakosságának 32%-át tették ki. A „magyar Erdély” tehát ekkorra már régen elveszett. Trianon nyomán lényegében csak a politikai kisebbségbe szorulás következett be – a demográfiai már másfél évszázaddal korábbra datálható. Ilyen népességi számadatok mellett Bukarest mondhatni joggal hivatkozhatott a nemzeti önrendelkezés Párizsban 1918–1919-ben oly divatos jelszávára, amikor magának követelte egész Erdélyt.

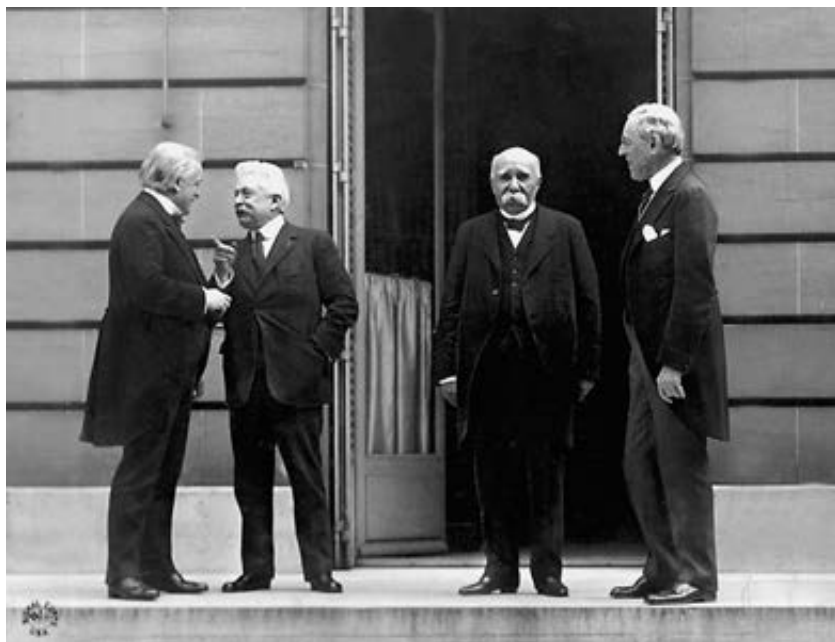
4. A Tanácsköztársaság szerepe. Talán semmilyen más tényező nem volt annyi vita tárgya az elmúlt évszázadban, mint a 133 napig tartó magyar Tanácsköztársaság szerepe a trianoni határok meghúzásában. A két világháború közötti magyar történetírásban démonizálták Kun Béla proletárdiktatúrára épülő rendszerét, a későbbi magyar kommunista történetírók pedig 1945 után természetesen minden felelősség alól megpróbálta felmenteni. Ugyanakkor a román történetírás és bizonyos értelemben a román köztudat is úgy tartja számon, mint a kommunizmus illegális hatalmát Európa közepén, aminek sikeres leverése a Magyarország keleti felét és Budapestet megszálló román hadsereg fényes diadala és Európának tett szolgálata volt. Az igazság ez esetben is valahol a kettő között van: a sikeres oroszországi bolsevik hatalomátvétel és a cári család 1918. nyári kegyetlen legyilkolása után a kommunizmus Nyugat felé való terjedésének megtestesítőjeként elkönyvelt magyar Tanácsköztársaság a háború utáni párizsi döntéshozók előtt mint ellenséges államalakulat tűnt fel. Ezzel szemben az antant érdekeit szolgáló román hadsereg a rend őreként tetszelegetett, miközben nyugati anyagi és diplomáciai segítséggel kiterjeszthette fennhatóságát Magyarország legnagyobb részére. A háborúban győztes nyugati nagyhatalmak vezető

politikusai ugyanis úgy gondolkodtak, hogy ha már kommunista uralom alakult ki Magyarországon, akkor az lehetőleg legyen minél kisebb területre kiterjedő, s ezáltal minél jelentéktelenebb. Így látták visszaszoríthatónak a kommunizmus rémét, miközben hasonló szélsőbaloldali mozgalmak rázták meg a Német Császárság romjain Bajorországot és Szászországot is. Az 1919 tavaszán-nyarán meghatározott új, trianoni magyar határok többek között ezért lettek úgy meghúzva, hogy a helyi lakosság nemzetiségi összetétele sokszor nem számított (pl. Partiumban, Délvidéken vagy a Csallóközben). A hangsúly ez esetben nem a nemzetiségi önrendelkezés elvén volt, hanem a forradalminak tartott és a nyugati győztes országok háborúban megfáradt társadalmára is veszélyt jelentő kommunista tanok visszaszorításán. Ennek örve alatt terjeszthette ki Bukarest az új román határokat a magyar Alföld pereméig. A Tanácsköztársaság tehát önnön létében és minden forradalmi elfogultsága ellenére – akaratán kívül – is hozzájárult a magyar nemzetre nézve nagyon igazságtalan, egész nemzetrészeket, tömbmagyar régiókat leszakító trianoni határok kialakulásához.

5. A Székely Hadosztály szerepe. A Kratochvil Károly ezredes, dandárparancsnok vezetésével 1918 decemberében létrehozott ún. Székely Hadosztály és annak honvédő harcai, a Tanácsköztársasághoz hasonlóan, mindmáig eltérő megítélésben részesülnek. Magyar részről a hadosztály és tevékenysége gyakran üdítő színfoltot jelent a nagy összeomlás idején, amikor arról esik szó, hogy egy kicsi, pár ezer főből álló csapat megpróbálta megvédeni Erdélyt. Román oldalról ugyanakkor a Székely Hadosztályt terrorizmussal, az Erdélybe benyomuló regulális román hadsereg által megtestesített „legális” hatalommal szemben álló, törvénytől kívüli, fegyveres partizántevékenységgel vádolják. Mindkét megítélés túlzó és a valóságtól távol álló. A Székely Hadosztály egy valódi frontkatonákból és önkéntesekből sebtében felállított, gyengén felszerelt, de hazaszeretete által erősen motivált katonai egység volt, amely azonban nem volt alkalmas arra, hogy megvédje Erdélyt. A vele szemben álló Román Királyi Hadsereg nyomasztó létszámfölényével, összehasonlíthatatlanul jobb felszerelésével és a mögötte álló politikai-diplomáciai támogatással szemben a Tanácsköztársaság által nem, vagy minimálisan segített (sőt vélt ellenforradalmisága miatt inkább gátolt) Székely Hadosztály csak lassíthatta a román előrenyomulást. Azt tartó-

san megállítani, és így Erdélyt megvédeni nem volt képes. A magyar határok meghúzásakor a trianoni döntéshozókat pedig a magyar katonai ellenállás csak még jobban felbőszítette, ami bizony nem tett jót a határvonalak végső rögzítésekor. A Budapesten hatalomban levő Tanácsköztársaság egyértelmű támogatását nem élvező Székely Hadosztály így minden elismerésre méltó hősiessége ellenére nem tekinthető a haza megmentőjének. Trianon bekövetkeztét nem gátolhatta meg. Katonai parancsnoka, tisztikara és jórészt korábban frontszolgálatot teljesítő légénységi állománya miatt a hadosztály nem tekinthető egyszerű partizáncsoportnak. A civil lakossággal szemben pedig semmilyen atrocitást nem követett el, ezért az a vád sem állja meg a helyét, hogy terrorcsoport lett volna.

6. A Clemenceau-mítosz. A Trianon-katasztrófa magyarázói között nem kicsi azok táborá, akik a politikai erőviszonyok és a korszakot uraló körülmények helyett hajlamosak egyszerűen bizonyos démonizált személyiségekhez kötni a magyar tragédia bekövetkeztét. A történész szakmában kevésbé, de a magyar közvéleményben eléggé elterjedt az a nézet, hogy Trianon könyörtelen határmegvonásai elsősorban, sőt szinte kizárólag az első világháború utáni, Párizs környéki békekonferencia házigazdájának, Georges Clemenceau-nak köszönhetőek, aki személyes indítatásból, mintegy bosszúból nyirbálta volna meg a magyar állam területét. Történt ugyanis, hogy Michel nevű egyetlen fiának magyar volt a felesége, Michnay Ida, akivel 1901-ben kötött házassága – nem kis részben éppen Clemenceau hatására – az első világháború éveiben hamar megromlott és válással végződött. Az összeesküvés-elméletek mindenütt fellelhető hívei e tényből kiindulva gyakran kötik össze a francia miniszterelnök családi életének nehézségeit Magyarország és a magyarokkal szembeni állítólagos bosszúvágyával, és a határok megvonásában ezt a lelki hozzáállást tartják perdöntőnek – helytelenül. Clemenceau-t magyarbarátsággal valóban nem lehet illetni, de egyrészt nem ő döntött egyedül a háború utáni határokról (bár házigazdaként valóban jelentős befolyása volt), másrészt a nagypolitikában mindenkoron sokkal fontosabbak voltak egy nagyhatalom első számú vezetője számára a politikai, katonai, gazdasági, pénzügyi érvek és érdekek, semmint az esetleges személyes ellenérzések.

Balról jobbra: David Lloyd George, Vittorio Emanuele Orlando, Georges Clemenceau, Thomas Woodrow Wilson

7. Az Amerikai Egyesült Államok mint a Trianoni békeszerződést elutasító nagyhatalom. „Semmi kétség, hogy Magyarországot igazságtalanság érte, s ez az igazságtalanság olyan természetű volt, amelybe jó lélekkel nehéz volt belenyugodni” – írta Bibó István. Sokszor bukkan fel ezért ma is az a hamis illúzió, hogy az Amerikai Egyesült Államok, egyedülként a győztes nagyhatalmak közül, elutasította a trianoni békeszerződést és nem volt hajlandó aláírni azt. Az USA békedelegációja 1919 áprilisában valóban elhagyta Párizst, így nem is vehetett részt a több mint egy évvel későbbi, 1920. június 4-i aláírási ceremónián. Woodrow Wilson elnök és kísérete távozásának oka azonban nem a tervezett magyar határok el nem fogadása volt, hanem az Egyesült Államok vezetése által remélt új globális rend megghiúsulása. Az európai győztes nagyhatalmak ugyanis csak részben követték az USA által felvázolt liberális elveket, és nem akarták elfogadni a Washington által megvalósítani szán-

dékozott „győzelem nélküli béke” elvét. Elsősorban Franciaország, de részben Nagy-Britannia vezetőkörét is a bosszú és megtorlás vezérelte; az a gondolat, hogy a háborúért felelősnek tartott Németországon és annak szövetségesein elégtételt vegyenek. Ebben azonban az Egyesült Államok nem volt hajlandó részt venni, és a létrejövő Népszövetségtől is távol tartotta magát, holott eredetileg még maga az USA kezdeményezte azt. Mindettől függetlenül az Amerikai Egyesült Államok is aláírta a trianoni szerződést, igaz, a Magyarországgal 1921-ben Washingtonban kötött különbéke révén és némileg módosított formában, azaz a Népszövetségre vonatkozó cikkelyek kivételével. E különbségtől eltekintve az amerikai–magyar szerződés többi része szó szerint megegyezett a trianoni békeszerződés szövegével. Hozzá kell tenni azonban, hogy mindennek csak konjunkturális szerepe volt, hiszen az USA politikacsinálói számára, de a magyar diplomácia szemszögéből is csak az volt a fontos, hogy a háborús viszony megszűnjön a két ország között. A szerződés konkrét, határookra vonatkozó tartalma kevésbé számított, hiszen azt már addigra úgyis elfogadta, a versailles-i Trianon-palotában aláírta és ratifikálta a magyar fél.

8. Trianon: egyszeri esemény vagy folyamat? Érdekes aspektusa a Trianon-kérdéskörnek az, hogy a közösségi tudat a történelmi Magyarország szétesését általában egy dátumhoz, 1920. június 4-hez köti. Így van ezzel mind a magyar, mind a román társadalom. A magyar Országgyűlés 2010-ben június 4-ét az XLV. törvény értelmében a nemzeti összetartozás napjának nyilvánította. A román nemzeti tudat pedig Trianon kapcsán 1918. december 1-jét, a gyulafehérvári román nagygyűlés időpontját tekinti mitikus dátumnak. A maga tekintetében mindkettő helytálló, ugyanakkor mindkettő csak egy-egy részletét képezi a trianoni szerződés létrejöttének és érvénybelépési folyamatának. Amit ma Trianonnak tartunk, az lényegében 19. századi gyökerű, 1914-től, az első világháború kitörésétől formálódó és 1918. november 3-tól, az Osztrák–Magyar Monarchia fegyverletételétől, illetve de facto felbomlásától kezdődő folyamat, amelynek csak egy-egy stációja a december 1-jei román nagygyűlés, akárcsak a Székely Hadosztállyal vívott 1919. január–áprilisi harcok vagy a magyar Tanácsköztársaság 1919. március 21. és augusztus 1. közötti uralma idején folytatott politika és a csehszlovákok, illetve a románok elleni háború. Ugyanilyen részelemek a folya-

matban a Párizs környéki békekonferencia 1919 januári megnyitása, a magyar delegáció 1920. január 7-i megérkezése Párizsba, a szerződés vagy inkább békediktátum június 4-i aláírása és végül a magyar Nemzetgyűlés általi ratifikációja, azaz az 1921. július 26-án, XXXIII. törvényként való becikkelyezése. Trianon tehát egy hosszú, minimum hároméves folyamat, amelyet nem lehet egy konkrét dátumhoz kötni. A közösségi történelmi emlékezetnek azonban mindig szüksége volt és szüksége van kézzelfogható, pontos elemekre. Ezért van az, hogy adott dátumhoz köti a történelmi folyamatokat, amiket a történész szakmának is el kell fogadnia.

9. Trianon politikai, gazdasági, társadalmi következményei. Napjainkban a legtöbb ember Trianon következményeinek felsorolásánál megáll a határmódosulásoknál, és nem veszi figyelembe a szerződés egyéb – igen fontos – utóhatásait. Amellett, hogy a magyar állam elvesztette háború előtti területének 70%-át és lakosságának 64%-át, illetve mintegy 3,3 millió magyar került a környező államokban kisebbségi helyzetbe, a trianoni szerződés számos más igen fontos következménnyel járt: a magyar hadsereg elvesztette nehézfegyverzetét, létszáma 35 000 főre csökkent, és ettől kezdve hosszú időn át nem volt képes még az ország megvédésére sem, nemhogy támadó hadműveleteket folytatott volna. Ugyan Magyarország Trianon révén visszanyerte szuverenitását, de sokáig ellenséges bánásmódban volt része egyrészt a háborúban győztes nagyhatalmak, másrészt a szomszédos, magyar területeket megszerző kisállamok részéről is. Ugyanakkor 1919 augusztusáig teljes belpolitikai káosz, 1920 nyaráig pedig lassan javuló körülmények jellemezték az országot. Előbb a Tanácsköztársaság idején folytatott ún. vörösteror, majd a színre lépő Horthy-rendszer által kezdetben alkalmazott megtorló intézkedések, a fehérterror söpört végig az államon. A szerződés gazdasági megszorító intézkedései miatt pedig általános hanyatlás, szegénység lett úrrá Magyarországon. Ugyan Horthy Miklós kormányzása alatt a rend viszonylag hamar helyreállt, és az 1930-as évek végére némi gazdasági növekedés is tapasztalható volt, ez azonban a második világháború árnyékában hamar jelentőségét veszítette. A következmények tehát a határmegvonásokon túlmenően más szempontokból is nagyon súlyosak voltak. A történelmi hűség érdekében fontos mindezeket számontartani.

10. Trianon utóélete. Trianon-percepciók. „Ez nem béke, csak fegyverszünet húsz évre!” hangzott 1919-ben Ferdinand Foch marsall, francia vezénylő tábornok azóta számtalanszor idézett, sommás ítélete a Németországgal június 28-án megkötött versailles-i békeszerződésről. Ugyanez érvényes a trianoni békeszerződésre is. Annak e rövid írásban részletesen ki nem fejthető megszorító rendelkezései, de mindenekelőtt a történelmi Magyarország határainak borzalmas megcsonkítása sokáig felfoghatatlan és a mai napig a legtöbb magyar ember számára elfogadhatatlan volt. Nem csoda, hogy a magyar állam az interbellum két évtizedében mindvégig a revizionizmust, azaz az elvesztett területek visszaszerzését tekintette fő céljának. A korabeli lehetőségeket felmérve azonban hamar tudatosult a magyar vezetőkörökben, hogy Trianon teljes „visszacsinálására” nincs esély. Ezért míg a propagandában a „Mindent vissza!” jelszava uralkodott, a diplomáciai kapcsolatokban a nyelvhatárt figyelembe vevő, ún. etnikai revízió gondolata volt a vezérelv. Gyakorlatba ültetésére azonban kizárólag a nemzetközi helyzet 1930-as évekbeli gyökeres változása adott lehetőséget. Ez vezetett el az 1938 és 1941 közötti tiszavirág életű „országgyarapításokig”. E rövid intermezzót leszámítva, 1945-től Trianon határmegvonásai a mai valóságnak továbbra is részét képezik. Trianon tehát akarva – nem akarva itt él közöttünk. Háború utáni szerződés mivoltából adódó merev, rugalmatlan rendelkezései alapján vannak vesztesei és nyertesei. Innen ered a magyar és román Trianon-felfogás akut különbözősége, és ez minden remény ellenére feloldhatatlan. Trianon az egyik fél számára a modern kori Mohácsként jelenik meg, a másik félnek pedig a nemzeti egység szimbólumává magasodott. E két szöges ellentétben álló nézet uralja mind a történeti álláspontokat, mind a társadalmi kollektív emlékezetet magyar és román oldalon egyaránt. Ugyan változtatni nem lehet rajta, de egymás érzékenységeire, az eltérő nézőpontokra és azok kölcsönös tiszteletben tartására igenis törekedni kellene.

JÓB KÖNYVE MINT TANKÖNYV A SZENVEDÉSRŐL

Victor Hugo Jób könyvét „az emberi elme talán legnagyobb mester-művének” nevezi. Carl Gustav Jung szintén elismerőleg szól: „Jób könyve mérföldkő egy isteni dráma hosszú fejlődés útján”. Alfred Tennyson, a bibliakritikus még messzebbre ment, és merészen kijelentette, hogy Jób könyve „az ókori és modern idők legnagyobb költeménye”. Thomas Carlyle, a költő is áradozik: „A legnagyobb valaha is tollal írt munka... Úgy gondolom, hogy sem a Bibliában, sem azon kívül nincs más hasonló irodalmi értékű mű”. Az elismeréssel szólók táborához csatlakozik a felszabadításteológia jeles képviselője, a chilei születésű Gustavo Gutiérrez, aki azt mondja, hogy „a mű olyan hittel íródott, amely könnyben ázott, és vérben vöröslött. [...] Jób könyve irodalmi felépítésű, de csak olyasvalaki írhatta, aki fizikailag és szellemileg is szenvedett”. Egyenrangúnak tartották az *Íliásszal*, Titus Lucretius Carus *A természet* című munkájával, John Milton *Az elveszett paradicsom*ával, Goethe *Faust*jával. Mi, magyarok Madách *Az ember tragédiájával* egy napon emlegetjük. Alphonse de Lamartine szavaival élve: „itt, szerintünk, a történelem legfenségesebb emlékműve áll – nemcsak az írott nyelv, nemcsak a filozófia és a költészet, hanem az emberi lélek legnagyobb szerűbb emlékművéé. Itt van a nagy örökös dráma, három színésszel, akik mindent megtestesítenek, de micsoda színészek! – Isten, emberiség és a sors...”

Műfajilag a héber bölcsességirodalom terméke, nevezték már tankölteménynek is. Egy prózai, elbeszélő keretmunkából és egy lírai, igazi költészetet sugalló részből áll. Bár drámai felépítésű, nem dráma, nem dramatizált tanköltemény, hanem „önálló felépítésű filozófiai költemények füzére” – mondja róla a *Világirodalmi Lexikon*. A legnagyobb paradoxonok egyike, hogy ennek a zsidó munkának hőse egy pogány (ti. Jób, bár hisz Jáhvéban, nem zsidó, ilyen értelemben bibliai szemszögből pogány). Sőt, lehet, hogy szerzője is az!

Miről is szól ez a mű, mi a témája? Fontos, hogy már induláskor tisztában legyünk azzal, hogy Jób könyvének a témáját nem lehet egy mondatban meghatározni, nem lehet csupán egy kérdéskörre leszűkíteni. El-

sősorban kínálkozik a meg nem érdemelt szenvedés problémája, de téma Isten igazságossága, a transzcendencia, a gonosz problémája, a megtorlás kérdése; felvetődik a barátság mibenléte, az érdek nélküli jó-ság és vallásosság problematikája, „az isteni pedagógia” (Gustavo Guttiérrez). Téma a fizikai és erkölcsi szenvedés, az ember helyes magatartása a szenvedésben, előjön a tálió kérdése (szemet szemért, fogat fogért elve, tehát a megtorlás elve), és az igen titokzatos teodicea (annak bizonyítása, hogy Isten létevel összeegyeztethető a rossz) is. William Blake, a költő az egyetlen, aki a könyv témáját abban a szellemi változásban látja, amin Jób keresztülmegy. Tulajdonképpen az egész emberi lét végső kérdéseiről van itt szó, mint amelyeket az értelmetlennek látszó szenvedés által élet- és hitkrízisbe jutott ember sorsával példáz a szerző. Ugyanakkor – figyelmeztet René Girard – nemcsak egy személyes drámáról van szó, hanem az emberek magatartásáról is egy olyasvalakivel szemben, akinek életútja kerékbe töréséért ők is felelősek, lévén Jób embertársainak áldozata is. De ugyanígy téma lehet nemcsak Jób, hanem az Isten is, mert valahol a róla kialakított kép hitelessége forog kockán Jób szenvedéseinek tükrében.

A könyv olvasásakor gyakran az az érzésünk, hogy a költő Jóbból egy archetípust (ösképp, összimbólum) szeretne faragni, aki az egész emberiség mindennapi tapasztalatának szószólója lehet. Junghoz fordulok segítségért: „Jób könyve a kegyes és hű, de Isten által vert embert mutatja be egy messze látszó színpadon, ahol ő aztán a világ füle hallatára előadja dolgát”. És tényleg, a szenvedésben, ebben a beláthatatlan emberi misztériumban meggyötört ember előadását követhetjük nyomon, „aki Isten ellen harcol, mégis Istenért, mert szenvedései ellenére Urának ismeri el a hallgatásba merült Deus absconditust, az elrejtőzködő Istent”.

Dióhéjban összefoglalom az eseményeket: A prológusban (1,1–2,13) a feddhetetlen ember élvezi az erények gyümölcsét mindaddig, amíg Isten megengedi a Sátánnak (aki unitárius teológiai felfogásunk szerint nem egy különálló személy, nem valamilyen rossz szubsztancia, hanem jelképe a rossz, a gonosz megtapasztalásának), hogy próba alá vesse Jóbot, és ezáltal megtudják, ő „ok nélkül féli-e az Urat”. Jóságai, javai, gyermekei elvesztése után Jób még mindig áldó hangon fordul Istenhez, aki számára a jó és a rossz forrása egyaránt (1,21). Isten beleegyezik egy második tesztbe is, de kiköti, hogy Jóbnak életben kell maradnia. Összeroppanva a súlyos testi, de főleg lelki és szellemi terhek alatt, Jób – fele-

ségére hallgatván – megátkozza Istenét. Megjelenik a három barát, Elifáz, Bildád, Cófár, aztán színre lép a negyedik barát is. Vitatkozásuk tovább bonyolítja a konfliktust, Jób Istentől vár választ és magyarázatokat a vele törtétekkel kapcsolatosan. Végül megtörténik az áhitott isteni megjelenés, a teofánia is, és a mű Jób rehabilitálásával zárul.

JÓB SZENVEDÉSE

Jób, az ember

Jób a főhőse ennek a könyvnek. Az ő életének gyökeres változásai, lelki megpróbáltatásai, a külső és belső átalakulások jelentik a gondolkodó olvasónak a nagy kihívást.

Jób jellemzésére a könyv első verse négy jelzőt használ: „Vala Úz földjén egy ember, akinek Jób volt a neve. Ez az ember *feddhetetlen, igaz, istenfélő* vala, és *bűngyűlölő*” (1,1). Saját szavakkal leginkább úgy jellemezhetjük, hogy istenfélő, igaz ember, aki Istennel mély kapcsolatban, közösségben él. Gondolataiban, cselekedeteiben az Istennel való személyes kapcsolatokat keresi és ápolja. Éppen ezért naponként mutatott be áldozatot önmagáért és gyermekeiért, lehetőség szerint még az ún. gondolati bűnöket is elkerülte. Igaz volta, jóra valóssága sok mindenben megnyilvánult, gyakorolta mindazokat a cselekményeket, amelyeket az ő korában a közösség elvárt egy kegyes embertől. Így fontosnak tartotta, hogy segítse a szegényeket, ápolja a szenvedőket, ruházza a rászorulókat, élelemmel lássa el az éhezőket. Ugyanakkor, egy ma már divatossá vált szöfűzéssel élve, úgynevezett ökológiai igazságot gyakorolt a föld iránt, amely „az élet anyja, és az élelem forrása a szegényeknek” (31,38–40). Annyira istenfélő, hogy nemcsak külsőségekben igyekszik megfelelni a kegyes ember jellemzőinek, hanem igyekszik fiait és lányait is olyan szellemben nevelni, hogy ők az istenkáromlásnak még a gondolatától is tartózkodjanak. Nekem különösen tetszik Stephen Mitchell amerikai teológus jellemzése, aki saját Jób-fordításának előszavában a következőket mondja: „A prólógusban olyan kegyes Jóbbal találkozunk, akinek szívesen mondanánk: »Gyerünk, Jób, kelj fel már, mint egy férfi; átkozd meg azt az Istent, és halj meg!«” És tényleg, még a jámbor lelkű olvasónak is úgy tűnhet, hogy Jób túl engedékenyen viselkedik olyankor, amikor másnak már rég kinyílt volna a bicska a zsebében. Tovább

folytatva a jellemzést a korszerűnek maradni igyekvő teológus szavaival: „Jób annyira féli Istent, amennyire csak lehet. Elfogadja a gonoszt, mert felismeri a büntetés lehetőségét. Ő egy tökéletes üzletember: a jólét – tudja ő jól! – a törvények szerinti élet jutalma, és a jóság olyan, mint a pénz a bankban. [...] De tudja, hogy ez a világ nem stabil. Minden pillanatban változhat az árfolyam, és az Úr csődbe jutottnak nyilváníthatja azáltal, hogy a gonosz kezére játssza őt.”

Jób és Isten viszonya

Más-más viszonyról beszélhetünk az Isten és Jób közötti kapcsolatban a fogadás és a megpróbálás előtt és után.

Jób viszonya Istenhez a megpróbálások előtt a kölcsönösségen alapuló, a zsidók által természetesnek tartott viszony volt. Mindez addig tart, amíg a Sátán ki nem mondja a könyv alapjául szolgáló kérdést: „Avagy ok nélkül féli-e Jób az Istent” (1,9). Lehet-e Isten ingyen, mindenféle ellenszolgáltatás elvárása nélkül félni, tisztelni, vagy csak addig tart az istenfélelem, amíg az embernek jó dolga van? Ravasz, beugrató kérdés ez, mert ha a Sátánnak sikerül bebizonyítani, hogy ez így van – azaz, ha Jób elpártol Istentől a csapások súlya alatt –, akkor Isten dicsősége megsemmisül, nyilvánvalóvá válik, hogy az egész teremtés, a világban levő erkölcsi világrend elhibázott. A Sátán gondolatmenete ez: ha ezen a világon csak olyan lények vannak, akik kényszerűségből, öntudatlanságból vagy jutalomért szolgálnak Istennek, de olyanok nincsenek, akik önmagáért szeretik őt, akkor hibás a teremtés egész rendje. A Sátán ajánlata Istent lehetetlen helyzetbe hozza, amelyből sehogy sem lehet győztesen kikerülni: ha Isten visszautasítja az ajánlatot, akkor úgy látszana, hogy fél, hogy a vádaknak van alapja; ha elfogadja, akkor szívtelennek tűnik. Mivel elfogadta, elég könnyen kínálkozna a lehetőség az ítéletmondásra, de ez nem lenne valami bölcs cselekedet.

Végül Jóbnak minden ok és haszon nélkül át kellett esnie egy morális terhelőpróbán, jóllehet – reméljük! – Jáhvé meg volt győződve hűségéről és ártatlanságáról. Vajon miért kell ez a tét nélküli fogadás, amely, akár-hogyan is nézzük, emberi szemszögből teljesen felháborító? Miért van az, hogy Isten ilyen bámulatos könnyedséggel enged a Sátán tisztességtelen ajánlatának?

Jung is ehhez hasonló kérdéseket tesz fel: „Gyanút fogott volna Jáhvé, féltékeny lett volna? A hű Jób is sántikálhatott valamiben?” Aztán, mint

egy diagnózist megállapító orvos, kimondja az isteni cselekvést kiváltó okot: „Az Isten azért kételkedik Jóbban, mert saját hűtlenkedési hajlamát akarja a bűnbakra kivetíteni. Nem alaptalan az a gyanakvás, hogy Jáhvé lazítani akarja a kapcsolatát Izráellel [...]. Mihelyt valahol hűtlenséget szimatol, ez arra készíti, hogy a Sátán segítségével előkerítse a hűtlent.”

Én nem tudom, hogy helyes-e Jób esetét a hűtlenkedő Izráel mintájára tárgyalni, de mindenesetre, meghökkentő az a könnyelműség, amellyel az Úr rááll az egyoldalú alkura. Hiába, igazat kell adnunk a neves teológusnak, Carlo Carrettónak: „Isten az Isten. A lehetetlenségek istene”.

Azért nem szükségszerű olyan szigorúan ítélkezni. Rosh Hayeshiva például védelmébe veszi Istent: „Teljesen világos, hogy Jób szenvedése nem magyarázható rossz cselekedeti vagy jellemtorzulás miatti büntetésként. Szenvedése tehát nem isteni megtorlás”. Szintén Isten mellett szól az az érv is, hogy a próba alá vetés gondolata a Sátántól ered, tehát nem Isten a rossz szerzője. Isten csupán megengedi a Sátánnak, hogy válogatott eszközök által (káldeusok, szabeusok, betegség) sanyargassa Jóbot, megengedte, hogy valami rosszul történjék, mivel mindenhatósága folytán a gonoszból is jót hozhat létre. Természetesen ettől még nyugodtan megkérdőjelezhető Isten igazságossága, mert látszatra sehogy sem egyeztethető össze az, hogy a kegyes is szenved, bár igyekszik megfelelni az isteni igazságosságból származó erkölcsi normáknak. Nagyon szuggesztívnek tartom az első próbák utáni jelenetet, amikor Jób minden csapás ellenére megáldja az Istent, erre Isten egy jól érezhető „na, ugye, megmondtam?”-szerű diadallal fordul a Sátánhoz. Talán éppen ezért olyan illúzióromboló, hogy mindezek után mégis beleegyeznek a súlyosabb próbákba. Még szerencse, hogy volt ereje kikötni azt, hogy magát Jóbot nem érheti semmi baj!

Jób vitába szállása azzal a bizonyos átokkal kezdődik, amely még nem Isten ellen szól. Felemlíti a vég nélküli sötétséget, megátkozta születése napját, azt kívánja, hogy bárcsak anyja maradt volna állandó terhes, vagy ő halt volna meg születésekor, így pihenést és egyenlőséget találva a seolban (a héber hitvilág szerint ez a túlvilág, a halottak birodalma neve). A barátok vádaskodása közepette Jób szembeállítja egykori boldogságát a jelen nyomorával, és ártatlanságára esküszik, azt remélvén, hogy Isten megsánja. Amint a szemétrakáson vagy trágyadombon rendez be magának egy helyet, ahonnan elmélkedhet a vele történten, olyan, mint egy hetvenes évekbeli hippy: meg akar halni, be akarja bizo-

nyítani ártatlanságát, öklét rázza Isten felé, szemére hányva, hogy a világot így elhagyta. Szavaiból kiérződik, hogy az isteni önkény, amely az igazságot így elferdítette, nem könnyű teher neki. „Nem tagadhatja, hogy olyan Istennel áll szemközt, aki semmilyen morális ítélettel nem törődik, illetve önmagára nézve kötelező etikát nem ismer el. Ez alkalmasint Jób igazi nagysága: hogy mind e nehézségek láttán nem rendül meg Isten egység-képében, hanem világosan látja, hogy Isten önmagával ellentmondásban létezik, még hozzá annyira teljességgel, hogy ő, Jób, bizonyos lehet, hogy *Istenben segítő és szószólót talál Isten ellenében*. Ahogy a Jáhvéban lakozó gonosz felől, akként a benne lakozó jó felől is bizonyossága van” – írja Jung, nagyszerűen ragadva meg a dolgok lényegét. És valóban: Jób vádja nem lehetne ilyen erős, ha nem szeretete volna Istent! Érzi, hogy a látszat ellenére van valahol egy végső igazságosság, de a tragédiája az, hogy nem tudja, hogy hol van ez. Pfeiffer „egy nemezebb Othellohoz” hasonlítja Jóbot: Othello, bár annak idején megbizonyosodott arról, hogy felesége megcsalja, és bár jóhiszeműsége nem engedélyezte, hogy kételkedjen a hírben, szerelme nem engedte, hogy elhiggye azt. Ez a dilemma készítette aztán őt olyan keserves sírásra.

Jób krízise nemcsak a megokolatlan szenvedés, hanem az élet értelme is – mindez egy olyan világban, ahol nincs jövő, nincs igazságosság, és minden olyan valótlan, a józan észnek ellentmondó. A pogány Jóbnak pogány a lázadása is a tiszteletre méltó zsidó ortodoxiával szemben, és itt ez most nem negatív tulajdonságként értendő. Nonkonformista lázadó lesz, de hőssé is válik, mert kész szembeszállni Istennel is, semhogy megtagadja önmagát vagy tisztességét. Nemcsak megesküszik tisztaságára, hanem előrevetítvén vagy inkább: kiprovokálván a nagy találkozást, felszólítja Istent, hogy jelenjen meg, és rendezze el az ő ügyét. Tulajdonképpen Jób nagyon merészet akar: a lehető legnagyobbat. Isten arcát akarja meglátni! Ezzel az óhajával szembemegy az ókori felfogással, amely szerint Isten túl szent a mindennapi halandónak: „A Mindenható feleljen meg nékem” (31,35).

A szenvedés enyhülése

Jób titkos, majd nyilvánossá vált óhaja teljesen váratlanul teljesedik be, még akkor is, ha közben a jámbor olvasó végig reménykedik abban, hogy az áhított szembesülés egyszer csak megtörténik: Isten nem hagyja csalódni a reménykedőket, megjelenik Jóbnak.

Isten megjelenése úgy történik, ahogyan azt az Ószövetség más helyein is láthatjuk. Mózesnek azt mondta annak idején az Úr: „Orcámat nem láthatod, mert nem láthat engem ember élén” (2Móz 33,20), miközben az égő csipkebokor lángjaiból beszél neki. Később is valamilyen természeti jelenséggel (tűz, felhő, földrengés stb.) összefüggésben jelenik meg Isten *az arra érdemes embernek*. És ez igen lényeges! Jóbot egyszerűen eltaposhatta volna az isteni erő, de nem, Jáhvé megjelenik a viharban, mert Jób megérdemli. A teofánia, az istenség megnyilvánulása a forgószelekből, a viharból történik meg. Bustya Dezső szerint „nem tekinthetjük véletlennek ezt sem; sőt inkább a külső vihar képe lehet a Jób lelkivilágában dúló belső viharnak, amelyben csak Isten szava teremthet csendességet”.

Rendkívüli pozitívumok vannak ebben a megjelenésben, mégha ez a találkozás bizonyos mértékben csalódást keltő is. Már maga a megjelenés is nagy pozitívum, mert ezáltal Jáhvé bebizonyítja, hogy annyira törődik Jóbbal, hogy személyesen jelenti ki magát neki, és azt a bizonyos kozmikus felelősséget, amelyet teremtése révén magában hordoz, megosztja teremtményével. Jáhvé olyan Isten, aki megosztja gondolatait egy emberi lényvel, olyan Isten, aki beleavatkozik az ember sorsának alakulásába. Következtethetünk arra is, hogy talán Isten is szeretné, ha az ember is bepillantást nyerne a teremtés és egyáltalán a világ titkaiba. Ez a megjelenés igencsak értékes, mert az első lépés a konfliktus megoldására. Ha még messzebb megyünk, akkor azt is mondhatjuk, hogy ezzel Jób ártatlansága igazolódik.

Gustavo Gutiérrez szerint ami itt történik, az nem más, mint az isteni szabadság találkozása az emberi szabadsággal. Jób szabadsága az ő elégedetlenségében és lázadásában áll, Isten szabadsága pedig abban a szeretetben, amely visszautasítja, hogy őt emberi korlátok közé szorítsuk.

Mégis: van egy-két tisztázatlan kérdés az egész teofániában, és az egyik éppen az, hogy miért van belőle kettő? És miért Jób kapitulálásával ért véget mindkettő? Egy nem lett volna elég? Nem lehetett volna Jóbnak is győzni, legalább egyszer?

Illő, hogy az olvasó kellőképpen odafigyeljen az isteni beszédekre, és ne essen túlzott örömmámorba azért, mert Jáhvé megjelent. Arra is kell figyelni, hogy *mit* mond Jáhvé, és így kezdeti lelkesedésünk kissé alábbhagy. Az első beszédében a fő gondolat egy kérdésben fogalmazódik meg: kicsoda vagy te, Jób, hogy Istennel perelsz? Mindenesetre már az is

igen kiábrándító, hogy a történetek után a nagyon várt Isten nem konkrét, mindent megmagyarázó vagy legalább önmagát igazoló válaszokkal jön, hanem kérdések özönét zúdítja a megzavarodott, fájdalomtól eltorzult emberre: „Eljutottál a tenger forrásáig, bejártad-e a mélységnek fenekét? Megnyíltak-e néked a halálnak kapui?” (38,16–17). Ezek a kérdések felidézik a teremtést, hiszen megjelenik a föld, a tenger, a fény, a sötétség, a felhők, vizek, állatok stb., de semmi más konkrétum nem jelentkezik. Mircea Eliade meg is jegyzi, hogy a költői kérdések ellenére „Jáhvé válassza csalódást keltően személytelen: a forgószelelől beszél, valóságos teofániában, ám Jób kérdéseire nem ad választ”. És való igaz, csak úgy repkednek a kérdések: ki vagy, hol voltál, amikor..., tudod-e, stb., ám nincs semmilyen utalás arra, hogy lesz magyarázat Jób szenvedéseire. Bustya Dezső meg is találja az „isteni taktika” kulcsát abban, hogy szerinte „e kérdéseknek az a célja, hogy azokból Jób, s vele együtt a könyv minden olvasója az ember korlátozottságát ismerje meg, hogy annál inkább tündököljön Isten abszolút szabadsága”. Így talán érthető. És különben is: tényleg meg kell magyarázni valamit? Isten bocsátkozzék vitába Jóbbal, amint azt a barátok tették? Nem! Jóbnak egészen másra van szüksége: szívét kell helyreállítania, lelkét kell visszavinnie az Istenhez!

Nem kell elfeledni azt sem, hogy itt az a Jáhvé beszél, aki a Szövetség Istene, és aki azt az érdemet tulajdoníthatja magának, mégpedig jogosan, hogy egykor kivezette a népet a fogságból, és népévé fogadta Izráelt. Ez a Jáhvé szólal meg tehát, és rá figyelni kell! Ironikus hangon szól, lehet, hogy ezzel próbálja levezetni a feszültséget, így próbálja uralni a helyzetet. Bemutatja a teremtés nagy művét, mégpedig úgy, hogy minden nagynak, fenségesnek látszék. Stephen Mitchell „ kozmikus jókedvnek” nevezi azt a hangnemet, amelyen Isten beszél, én meg csodálattal állok meg a teremtés ilyenyszerű leírása előtt, amelyhez foghatót talán csak Walt Whitman *Ének magamról* című, számomra igen kedves versében láttam.

A baj csak az, hogy Isten a problémákra még csak nem is utal, azt akarja, hogy Jób belássa, hogy mennyire kicsi, jelentéktelen az isteni nagyság előtt, és így ismerje el, hogy mennyire alaptalanok a Teremtő ellen felhozott vádjai. Úgy mutatja be magát, mint aki ismeri a halál kapuit, és nyilvánvalóvá teszi, hogy ő parancsol még abban is, hogy milyen legyen az időjárás. Megteheti ezt, sugallja a szöveg, mert ő alkotta a csillagokat, ő gondoskodik az állatokról is.

Úgy vélem, hogy az elmondottakat legjobban René Girard szavaival foglalhatjuk össze: „Isten félrelök mindent, ami Jób és a közösség viszonyával lehet kapcsolatos – ez a legjobb mód semlegesíteni Jób beszédeknek felforgató voltát. Ez sokkal hatásosabb, mintsem elhallgattatni őt egy túl nyilvánvaló fizikai erőszakkal. Isten a természetbe menekül, a természetbeli történetekről tanítja Jóbot. Egy kis csillagászat, egy kis meteorológia, egy csomó állattan...”⁶¹ A módszer hatásosnak bizonyul, mert Jób arra a következtetésre jut, hogy az élő Isten megjelenésére az egyetlen lehetséges felelet: „Nézd, parányi vagyok, mit feleljek neked? A számra teszem a kezem” (40,4).

Jób kezdi belátni saját kicsinységét, mégha ez fájdalmat is okoz neki. Isten erre bemutatja, hogy miként fogadja az embert munkatársává a teremtésben azzal, hogy az emberre bizza a világ további rendezését. Ezt a nemes feladatot ugyan beárnyékolja egy kissé, hogy ebben a munkában előfordulhat egy kis szenvedés, egy kis pusztulás is, de végül is már az is megtisztelő, hogy Jáhvé megadja ezt a társulási lehetőséget teremtményének.

Bustya Dezső Jób elhallgatásában az ő útjának végét, de az Isten útjának kezdetét látja. Ezt igazolja Jáhvé második beszéde, amely észrevehetően különbözik az elsőtől. Az első beszéd az isteni tulajdonságok emberfelettségét mutatta, a második azt fejt ki, hogy ezek előtt az embernek meg kell hajolni, mert értelemmel nem tudja felfogni. Éppen ezért ez a beszéd arra irányul, hogy tudatosítsa Jóbban az ő tehetetlenségét. Jáhvé közli, hogy miként uralkodik a gonosz hatalmakon.

Ennek a második beszédnek van egy ritkán hangoztatott vonatkozása: az Isten történelem feletti uralmát hangsúlyozza. Nem csoda, ha mindezekre Jób válasza beletörődést árul el: „Tudom, hogy te mindent megtehetsz, és senki téged el nem fordíthat attól, amit elgondoltál” (42,2). Ekkorra Jób lelkében átalakult, és megnyugodva mondja: „Az én fülemnek hallásával hallottam felőled, most pedig szememmel látlak téged. Ezért hibáztatom magam és bánkódom a porban és hamuban” (42,5–6). És mégis, nem hiszem, hogy ne lett volna fájdalmas számára az, hogy Isten nem adott konkrét választ, hanem minduntalan mindenható voltára, kozmikus művének nagyszerűségére, az élet megnyilvánulásának végtelen változatosságára és a világmindenség összetettségére emlékeztet. Talán érthető Jób agóniája, amint a kétségbeesés és hit között ingadozik. Mert elég kiábrándító az, ahogyan Isten felé intézett kér-

déseiben szó sincs az emberről, hanem a minden természeti jelenségben megnyilvánuló isteni bölcsesség a főszereplő. Jóbnak keserűen kell felismernie, hogy tulajdonképpen nem is az ember a teremtés központja. Isten beszédei erőteljesen cáfolják meg az antropomorfikus (emberközpontú) szemléletet, és Jóbnak ebben fel kell ismernie, hogy nem minden, ami teremtődött, szolgál arra, hogy hasznos legyen az embernek. Valóságos lecke az, amit az Úr Jóbnak megtanít: az embernek rá kell jönnie arra, hogy csak alkotóelem, ő csak egy rész abban a gépezetben, amit úgy hívnak, hogy világ. Jób türelmetlenségével ellentétben jelenik meg az Úr türelme, aki bár nyugodtan megsemmisíthetné azt a jelentéktelen teremtményt, amely még csak nem is az ember, hanem csak egy ember, de felcsillantja az ő mérhetetlen irgalmát vagy – miért ne nevezhetnénk így? – kegyelmét. Jób kelletlenül ugyan, de felismeri: „Tudom, hogy te mindent megtehetsz, és senki téged el nem fordíthat attól, amit elgondoltál. Hallgass hát, kérlek, én hadd beszéljek; én kérdezlek, te pedig taníts meg engem” (42,2–4).

Jób e szavaiból kibontakozik igazi nagysága: az agyongyötört, porig alázott, majd fellázadt ember férfiasan látja be parányiságát, és van ereje a legnemesebb alázattal meghódolni a Mindenható előtt. Ebben az összefüggésben, az eredményt látva, érthetővé válik az Isten magatartása, aki kérdéseivel még mélyebbre vezette Jóbot a misztériumban, mindaddig, amíg közvetlen Isten-élménye lett.

A fentebb idézett szavak Jób utolsó szavai. Nem vonta ő soha kétségbe Isten mindenhatóságát, de most nyíltan vallja meg, úgy látja, Isten előtt nincs lehetetlen. Felismeri, hogy ő, Jób volt az, aki az örök rendet akadályozta, még ha mindazt tudtán kívül, akarata ellenére is tette. Rendkívül bölcsen állapítja meg, hogy bizonyára az örök isteni rendbe volt beiktatva az ő szenvedése is. Isten a szenvedés és áldozat rendjét beiktatta a világba. Aki tiltakozik ez ellen, Isten rendjét zavarja meg. Aki, mint Jób, hívó és őszinte tusakodással vergődik alatta, annak Isten felel. Jób megvallja, hogy mindeddig nem értette Istennek ezt a mindeneket összefogó örök rendjét. Most sem érti, miért kellett szenvednie, de azt az egyet érti, hogy Isten a kezében tartja őt. Látja, hogy Isten akkor is vele volt, amikor attól félt, hogy eltávozott tőle. Így lesz az Isten és az ember találkozása a dráma nyugvópontja, hogy olyan természetes közösséget mutatnak, amelyben a teremtmény és a teremtő kapcsolata életközösséggé forr össze.

Így alakul át Jóbnak ez a csapásokkal teli életszakasza igazi Isten-tapasztalássá. Egyszeriben visszanyeri lelki békéjét, hirtelen új dimenzióban látja megpróbáltatásait. Igaz ugyan, hogy szenvedésének oka és értelme éppúgy ismeretlen marad előtte, de már nagy előrelépésnek számít az is, hogy belátja: semmi sincs hiába. „Isten szolgájának” nyilvánítatik, és új tartalmat nyer élete, mihelyt megérti, hogy az Isten végtelenségébe és felfoghatatlanságába minden belefér. Ezért aztán, amint szenvedése megszűnik, Jób áldozatot mutat be Istennek, és – figyelem! – imádkozik barátaiért. Ezután következik Jób „helyreállítása”, hiszen Isten „eltávolítja Jóbról a csapást, miután imádkozott vala az ő barátaiért, és kétszeresen visszaadá Jóbnak mindazt, amiye volt” (42,10). Bármennyire is hangoztatják, hogy az ószövetségi szemléletben ez a legnagyobb elégtétel, amit Isten az ártatlanul szenvedő embernek adhatott, én ebbe a cselekedetbe beleérzek egy kis cinizmust is. Persze, tudom, hogy ez a rehabilitáció nem lehet központja a könyvnek, és inkább ez Jób teljességének az isteni nagylelkűség általi elismerése, de nem tudom azt elfogadni, hogy *ez az abszolút teljesség*, netán jutalom, amit Isten az embernek *mindazok* után adhat. Amit feltétel nélkül elismerek, az a többre bízatus, amelyről az előbb szóltam. Én inkább ezt tekinteném az igazi rehabilitációnak, mert azért, hogy Jób a megbékélés szolgálatába áll (ne feledjük: ő a barátokért imádkozik!), tulajdonképpen részesül egy igazi isteni ajándékban, ami új élettartalmat jelent. Ez az igazi áldás, ez a szenvedő igazi kárpótlása!

Nyilván, az az ember, aki valamennyire érez, és gondolkozik is, Jóbbal együtt keresi a választ a szenvedés mértéjére. Sajnálattal kell megállapítani azonban, hogy Jób könyve nem tűnik olyannak, mint amely racionális és végső magyarázatot tud adni. A könyv nem magyarázza meg a szenvedést, de főhősében igencsak megpróbálja a hit mélységeit a szenvedés közepette. Valószínű, hogy a szerző maga is átélte valamilyen úton-módon Jób tapasztalatát, és ezért nem is keres ésszerű, mindent megvilágosító magyarázatot a szenvedésre. Guttierrez szavaival élve: „a könnyű magyarázatok világában Isten nem lenne Isten”. Ez mindenkivel szól, nemcsak Jóbbal, hanem azokhoz is, akik háziasítani, megszelídíteni akarják Istent. Az az érzésem, hogy a könyv szerzője egyszerűen csak felismeri, hogy Isten kifürkészhetetlen transzcendenciájának és az ember korlátolt megértésének vetületében neki elég nehéz feloldani a problémát. Felismeri, hogy egy ilyen válasz: az Isten mindenható, de

nem igaz, nem lehet a végső megoldás. És nekünk is fel kell ismerni, hogy Isten bölcsessége és természete nem érthető meg tökéletesen, teljes valóságában örökös misztérium marad. És hiába van nekünk a nagy emberi gőgünk, hiszen a könyvből nyilvánvalóvá válik, hogy az ember csak jelentéktelen létező a nagyszerű világban, amely minden megnyilvánulásával Isten erejét és bölcsességét fejezi ki. És fel kell ismernünk azt is, hogy Isten megpróbálásainak esetleg számunkra kiismerhetetlen céljai lehetnek, amelyek olyan távlatokat nyithatnak meg a szenvedő előtt, amelyek őt önvizsgálatra és újraértékelésre készíthetik. Carlo Carretto, a sokat átélt szerzetes azt írta egyszer: „Az az ember, aki gondolkodik, Jóbbal együtt keresi a választ a szenvedés miattjére. Az az ember viszont, aki szeret, egy másik úttal is megpróbálkozik”. Lehet, hogy ez az út az, ami Rosh Hayeshiva felismerésében rejlik: „Az igazak megpróbálása mindig azok épülésére szolgál. Isten bizonyosan tudja, hogy kiállják a próbát, és Ő azért próbálja meg őket, hogy tudatosítsa bennük saját képességüket”. És Jób tulajdonképpen ezt teszi, amikor felfedezi, hogy Isten uralma sokkal nagyobb, mint igazságossága.

Jön a nagy kérdés: nekünk, olvasóknak, tanulmányozóknak mi marad?

Gondolhatunk esetleg arra, hogy Istennek valamilyen erkölcsi megfontolásai vannak arra nézve, hogy ne tudjuk őt megérteni, akárcsak Jób. Azt hiszem, hogy mindnyájan szeretnénk kihallani a történetből – ha már észszerű megoldást nem kapunk – valami olyasmit, hogy mi nem ismerhetjük ki Istent, nekünk hinni kell benne, hinnünk kell azt, hogy a végén mindent jóra fordít. Persze, ez igen kényelmes lenne, és különben is, a könyvben Isten semmit sem ígér Jóbnak, és nincs elég érv arra gondolni, hogy Isten túlságosan is törődik az ember szenvedésével. Mert Isten beszédeivel inkább a nem emberi lényekre figyel. Óhatatlanul eljutunk oda, hogy Isten nem a mi erkölcsi kategóriáink szerint való, a világ jó, de nem Jób, barátai vagy a mi gondolkodásunk szerint. Igazi értelmet csak úgy találhatunk, ha amiként Jób, mi is megszűnünk önmagunkat sajnálni, és Istenre figyelve felfedezzük világának szépségeit, és elfogadjuk azt a jelentéktelen, de mégis fontos szerepet, amelyet a gondolatok világában nekünk is el kell játszanunk.

Végül akárhogy csűrjük-csavarjuk a dolgokat, eljutunk oda, hogy a Jób-elbeszélést úgy látjuk, hogy a szenvedés titokpecsétjét nem tudjuk feltörni az ész segítségével. Filozofálásunk, moralizálásunk itt mind ke-

*Kardos Gyula:
Az istenfélő Jób,
1900
(Magyar Nemzeti
Galéria, Budapest)*

vésnek bizonyul, és akárcsak Isten létének elfogadásához, ide is bizalom kell, meg hit. Így talán mégis elmondhatjuk, hogy a hit és a bizalom alázata a teremtetett lény méltó viszonyulása Istenéhez. És ez az alázat rendkívül fontos! A halál és a szenvedés az életünkben gondoskodnak arról, hogy hetyke nézeteinket megváltoztassuk és a mindent megvilágosító erény, az alázat szegődjék társunkul. Meglehetősen fájdalmas nekünk, hogy Jób kapcsán látszólag fel kell adnunk, hogy az Isten szerető és gondviselő. Mert tényleg úgy tűnik – az emberi szenvedés azt sugallja –, hogy valamelyik a kettő közül hiányzik Istenből. És mégis, Eliade szavaival: „Az a tény hogy Isten hagyja magát a Sátántól megkísérteni, sok naivan vallásos lelket ma is felkavar. Jób azonban helyesen értette meg: ha *minden* Istentől függ, Isten pedig átláthatatlan, tetteit lehetetlen megítélni. [...] Miután mindent Isten akar és irányít, mindaz, ami a hívővel történik, vallásos jelentést hordoz. Hiábavaló – ugyanakkor istentelen dolog – volna azt hinni, hogy az ember Isten segítségével nélkül képes megragadni a méltánytalanság rejtélyét.” Így megértjük, hogy az első percben értelmetlennek tűnő megpróbálás és vita nem volt teljes kudarc, mert Jób (ha szabad így mondanom) „second-hand” ismerete Istenről közvetlen Isten-élménnyé lesz, amely által már nem akar többé a

dolgok mértéke lenni, hanem megvallja, hogy bár nem érti, miért kell szenvednie, érti és érzi, hogy Isten örökös felette. Mert végül is nem Jób türelme az erény, hanem az Istenbe vetett bizalma: a reménytelen helyzetben is meghódol Isten előtt. Az általa követett út sem megvetendő: tiltakozás, majd elköteleződés az ártatlanul szenvedők mellett, aztán Istennel való szembenézés, végül Isten szeretetének felismerése, ugyanakkor új életszemlélet.

Zárjuk ezt a gondolatmenetet egy tanulságos gondolattal: „Hiszem, hogy Istennek megvan a maga módszere, amellyel hív, nevel és hozzá szoktat minket az ő gondolkodásmódjához” – mondta Gustavo Guttiérrez. Erőt adó szavak!

ÉN ÍGY LÁTOM...

Ha a könyvben kutatjuk a különböző szenvedésértelmezéseket, akkor láthatjuk, hogy ezek elég sokfélék. Rögtön az elején találkozunk a szenvedés a bűn büntetéseként való értelmezésével. („Amint én láttam, akik hamiságot szántanak és gonoszságot vetnek, ugyanazt aratnak” 4,8.) Mással a szenvedést a törékeny halandók osztályrészeként látjuk, mert a teremtményeknek veleszületett vonzódása van a gonoszhoz. („Micsoda a halandó, hogy tiszta lehetne? Megromlott ember, aki úgy nyeli a hamiságot, mint a vizet” 15,14.16.) A 33,15–28-ban úgy jelenik meg, mint Isten kiszámított fegyelmező munkája, a 11,5–11-ben pedig úgy, mint egy sejtelmes terv része. Talán a legfurcsább az, ami a mennyei vitát eredményezi: a szenvedés mint egy igazi halandón kipróbálandó „teszt” (vö. 1,6–12). Ha Élihú beszédeit vizsgáljuk meg, akkor kiderül, szerinte a szenvedés Isten egyik jó módszere, amellyel az a célja, hogy megerősítse az embert. Ez az elmélet mintegy hitelt ad Istennek, aki a végén ezzel példálózhat. Jób is kezdetben így értelmezheti, de ez (Élihú értelmezésével egyetemben) elég gyengének bizonyul, amikor a teofánia során Isten azt sugallja, hogy a szenvedés része az ő átfogó tervének, és olyan dolgokat tartalmaz, amelyeket az ember nem képes kiismerni. Fel kell ismernünk, hogy Jób szenvedése ún. „totális szenvedés”, hiszen a test-lélek-szellem síkján egyszerre jelentkezik. Testi fájdalma mindenféle nyavalyákban nyilvánul meg, lelki fájdalma „elpusztított családi közössége” miatt van, szellemi fájdalma meg abban áll, hogy az ő Atyja így elbánik vele.

Végeredményben ismét eljutunk oda, hogy nincs a szenvedésre min-dent átfogó, kielégítő válaszunk.

És mégis, minduntalan fel kell ismernünk, hogy Jób drámájának ma is nagy visszhangja van, főleg azért, mert a szenvedő ember és az őt erő-sítő (vagy néha inkább terhelő) barátok (vagy álbarátok) az életben gyakran megjelennek. Különösen akkor válik időszerűvé a kérdés, ha saját keresztünket hordozzuk. Hány és hány ember teszi fel a kérdést: miért? Vagy azt, hogy: mi ez? Büntetés? Szerencsétlenség? Próbátétel?

Viszonyulásunk is változik: van, aki a természeti törvényekre vezet vissza szenvedését. Van, aki emberi mivoltunk tökéletlenségében látja az okot. Van, aki beletörődik Isten akaratába („Isten nem ver bottal” – hall-juk gyakran), van, aki lekicsinyli a szenvedést („Lehetne rosszabb is...”). Aztán van olyan ember, aki nagy fokú érettséggel, meggyőződéssel mondja: minden rossz valamire jó! Tény, hogy sokan sokféleképpen vi-szonyulunk ehhez a nagy titokhoz, és azt hiszem, hogy mindenkiben felöltik egyszer a kérdéskör.

Teológusok és életbölcselek óvnak minket a fatalista szemlélettől, amely minden csapást Isten akaratára vezet vissza, és Jézussal példálóz-nak, aki ezt kizárta az evangéliumból. Óvnak attól is, hogy Istent, a szen-vedést és halált egymást kizáró ellentéteknek lássuk, mert ez a szemlélet könnyen az ateizmus fele vezet. Óvnak attól is, hogy elhamarkodottan következtetve, engedjünk a szenvedésnek, és kijelentsük: nincs cél, nincs gondviselés, stb.

Lehet értelme a szenvedésnek?

Mondhatjuk úgy is, hogy a szenvedés értelme igencsak félrevezető szókapcsolat, és nem lehet olyan vonatkozásban használni, mint mond-juk az esőnek azért van értelme, mert az élővilágnak szüksége van a vízre... Karl Rahner ezt mondta egy interjúbán: „Arra a következtetésre jutottam, hogy végső soron nem tudunk választ adni erre a kérdésre. Nem értjük teljesen a szenvedés értelmét, és nem tudjuk kiküszöbölni kegyes szavakkal, még ha meg is kíséreljük. Igazában csak azt a választ adhatjuk, hogy Isten maga is felfoghatatlan.”

El kell fogadnunk, hogy a szenvedés titka is megfejtetlen marad, és nem választható el hitünkötől. Rá kell jönnünk arra, hogy végül is Isten hatalmát, igazságosságát és jóságát a hitben kell felfognunk, és amint Jób is felismeri, nem szabhatjuk emberi méreteinkre az Urat. Így kénytele-

nek vagyunk elismerni, hogy nemcsak a szenvedés értelmét tudjuk nehezen vizsgálni, hanem a „hasznát” sem igen tudjuk kutatni. Így már csak az marad hátra, hogy megválaszoljuk legalább azt, hogy *miképpen is hordozzuk el a szenvedést*.

Az életnek megvannak a sajátos hullámvázai, és hinnünk kéne, hogy a szenvedés sem elvesztegetett idő. Nekem igencsak tetszik az Ószövet-ségben is ismert felfogás, amely szerint a szenvedés olyan, akár a tűz, amely elválasztja a fémeket a salaktól. Valamiféle megtisztulást hordoz ez magában, ami igen vonzóvá teszi ezt a magyarázatot. Ezt igazolni látszanak azok, akik az átélt elhagyatottság után megtapasztalták, hogy mit jelent társra lelteni, és azok, akik a betegség után megtanulták értékelni az egészséget. Paul Tillich szavaival élve: „A szenvedés annyiban lehet értelmes, hogy védelem és gyógyulás utáni vágyat ébreszt abban a lényben, akit fájdalom gyötör. Rámutat egy élőlény korlátaira és lehetőségeire [...], az álmodó ártatlanság állapotában sem tűnik el, hanem áldássá formálódik át. [...] a szenvedő megtanul különbséget tenni elkerülhetetlen és megváltoztatható között”.

A fájdalom és a kín poklait megjárt Carlo Carretto mondatára támaszkodok: „Isten, aki szereti gyermekét, amikor azt látja, hogy valami vagy valaki megsebezte, rendelkezik akkora fantáziával, hogy a rosszat jóvá alakítsa, a tehetetlenséget szemlélődéssé, a fájdalomkiáltást imává, a szenvedést a szeretet tettevé. [...] És egyébként is: mit tudnék én a kőről, ha belébotolva nem okozott volna fájdalmat? A szomjúság talán nem tanít meg arra, hogy értékeljem a vizet?”

Szenvedéseinkben mindnyájan megkérdézzük: létezik-e Isten, hogyan létezhet a szeretet Istene? Aztán körülnézünk, és hirtelen megértjük: „Szenvedés nélkül nincs kultúra” (Bertrand Russel). A süketülő Beethovenre, a vak Miltonra, a halálra ítélt Dosztojevszkijre gondolunk. Tudatosul bennünk, hogy tragikus események alanyainak lenni alapvető és emberi. Tudatosul az, hogy beismerni sebezhetőségünket az érettség alapvető feltétele. Világossá válik, hogy bizonyos fokú, egészséges hősiességet jelent nem elkeseredni és nem megbolondulni az esetleges következményektől. Amikor mást látunk szenvedni, csodáljuk tűrőképeségét. Amikor mi szenvedünk, rejtett értékeket fedezünk fel magunkban. Rahner mondta: „Az embernek az a feladata, hogy a szenvedést elfogadja és saját önmegvalósításának mozzanatává változtassa át”. Azt hiszem, hogy legalább ezt megtanultam Jób könyvéből.

A BÉKEKÖTÉSRE

Magyar Tiborc, világ árvája, pórja,
Nézz sírva és kacagva a nagyokra,
Kik becstelen kötéssel hámba fognak,
Hogy tested, lelked add el a pokolnak!

De azután töröld le könnyedet
És kacagásod jobb időkre tedd,
Úgy állj eléjük, mint a végítélet
Bús angyala, ki e világba tévedt:

– Urak, világnak gőgös urai,
Nem gyásznak napja nékem e mai,
Emlék, remény lelkemben úgy remeg,
Mint villámos viharban az egek!

Kardom letettem, várok, dacolok,
Az Isten él és a vén föld forog,
Mene, Tekel, Fáresz: fölírva van
Bitang hódítók palotáiban.

Már reng a föld, már villámlik az ég,
Lesz itt ítélet, harag napja még
S világok romján, tűnt gazok felett
Én még hozsánnát énekelhetek!

Hozsánnát néked Istenem, te nagy,
Szabadság, aki lelkem lelke vagy
S magyarként és emberként – Üdv Neked! –
Élem tovább az örök életet!

ARANYFÉNYŰ CITERA^{*}

Szél citeráján angyalok ülnek,
lábuk lógatják, úgy énekelnek.
Közéjük gyűlnek rigók, cinegék,
hallgatja őket ma minden gyermek.

Angyalruhákön ezüstoffény pora,
fákra és földre lassan leperreg,
ahová lehull, virágok nyílnak,
bogarakat vonz jóleső meleg.

Víz csobogása, madarak fütttye
szél citeráját helyettesíti,
aki csak hallja, annak szívében
valaki apró ablakot nyit ki.

Nap süt be azon, énekszó hallik,
tudjuk, hogy nincsen tőlünk túl messze.
Aranyfény villan citerahúron,
hogy a sötétet mind elijessze.

^{*} A Magyar Unitárius Egyház jubileumi irodalmi pályázatára beküldött alkotás.

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 5.

Késő ősszel, törökbúzafosztás (tengerihántás) idején gyakoriak voltak a hűléses megbetegedések. Ha elköhintette magát a gyülekezetben valamelyik szomszéd gyermek, (Nagy) Pistáné rögtön ajánlotta, hogy vegyünk be gázos (petróleumos) kockacukrot, mert az legjobb a gyógyulásra. Előadta, hogy a spanyolnátha idején az mentette meg az apósát. Tóth Istvánné nem minden célzásmentesen szólt le:

– Mindenki nem csempészkedett a daróci s kcai románokkal (onnan származott a feketén szerzett lámpaolaj), nekünk jó volt a korty pálinka es. Behunytuk a szemünket, s úgy nyeltük le, mint a gólya a békát. Min ket is elkerült a torokgyík.

– A szamárköhögési járvány idején hányan kunyerálták tőlem a kékiringót, hogy a teájával megszüntessék a járványt! – dicsekedett Ben céné, a harangozóné. Beke Lajiné nem engedett a magából:

– Én a lenvászonra olvasztott juhfaraggyút mint meleg borogatást pakoltam a drága Mancikám mellére, avval kezeltem ki szegénykémet.

– Az almaecetes-vizes borogatás is megteszi a magáét – tudóskodott Jakabné, – igaz, hogy lázas tüdőgyulladásos betegnél.

Anyám is előhozakodott Egyed Péter nagyapám több rendbéli gyógykezeléseivel. Kétszer járta meg az Óperenciát, s Ámerikában, a szénbányában szerezhette magának azt a gyengeséget, hogy gyakran elérte a tüdőgyulladás, az almaecetes-vizes lepedőt mindegyre cserélgettük, hogy a lázát levegyük, de a gyöngyvirágtea is megtette a magáét. Szegénynek azt ajánlotta az almási asszony, hogy főzzünk apámnak varjúhúslevest. Attól erősödik meg. A hajón hallotta egy tót atyafitól, hogy erősíti mindenféle kelés és bőrkiütés ellen a szervezetet a kenyértészta-élesztő (sörélesztő). Azt is szorgalmasan szedegette be.

Jenő bácsi fülfüvet hozott, hogy tegyük fel a tyúkpajta fedelére, mert ott szereti. A levelét ajánlotta a gyakran megismétlődő középfülgyulladásomra.

Erre a beszédre felébredtem, s máris ki akartam vinni, hogy elültessem, de anyám visszatessékelt a kanapéba. Jenő bácsinak eszébe jutott, hogy a gyermek elaltatására a mákfőzetet használták. Abba mártott

rongyzacskót nyomtak az álmatlan, gyakran bőgődező kisded szájába, s azzal elaltatták, de megjegyezte, hogy a lé gyakori használatának következménye jól észrevehető a Barabásné tompa eszű gyermekein.

Ezzel el is érkezett a beszélgetés a szomszédunkba. B. P. meggyilkolta a feleségét, mert a titkos szeretőjével, G. J.-nével össze akartak kelni. Az asszony megmérgezte az egész családját: férjét, apósát és gyermekeit, s kész helyzet elé állította B. P.-t. A komisszió a tetemek exhumálása után megállapította, hogy gyomorrontást okozó növényvel, beléndekfélével operált a menyecske.

Ilyen mesék után ki tudott volna aludni? Lehetett-e csodálkozni, hogy nem oktanul ijedeztem fel éjjeli álmomból?

A csendes Fodor Domokosné Eszter néninek eszébe jutott, hogy vált-sanak témát:

– Tudjátok-e mit? Az ilyen beszédet hagyjátok máskor otthon. Háziasszony, tégy oda vizet, hogy forrázzunk jó megnyugtató mentateát, s mondjunk nyugodalmas jó éjszakát!

Bolondító beléndek

~~Humorban nem tréfálunk~~

Nehéz szolgálat

1984. június 4-én az erdővidéki Nagyajtára érkezett a generális vizitáció. A vizitáció vezetője, dr. Kovács Lajos püspökünk anyai ágon annak a Kriza Jánosnak volt dédunokája, akinek szülőfalujába ellátogatott a vizitáció. A falu 14. században épült temploma s a 16. században emelt, a templomot körülvevő várfalai népünk és unitárius egyházunk történelmét, évszázados küzdelmeinek hangulatát idézik mindazoknak, akik áhítatos érzelmekkel lépnek be az ódon falak közé.

A vizitáció Nagyajtán is a megszokott rend szerint egész nap vizsgálódással telt, majd a helyi kíváncsiak figyelembe vételével az esti órákban került sor az istentiszteletre és a tapasztaltak kiértékelésére. Már sötét este lett, amikor az istentisztelet befejeződött. Az asszonyokat a nyugati kijárati ajtóban a helyi lelkészné és a főtisztelendő asszony várta kézfogásra, a férfiakat, akik a déli kapun vonultak ki, a helyi lelkész, valamint a főt. püspök urunk és kísérete üdvözölték.

Amikor a kivonulásnak is vége lett, a lelkészi lakásba mentünk, hogy letegyük szolgálati jelvényeinket. Eközben a főtisztelendő asszony megjegyezte:

– Már azt hittem, hogy nem lesz vége a kivonulásnak. Olyan sokan voltak az asszonyok, hogy belefáradtam a sok kézfogásba, és az volt az érzésem, hogy azok az asszonyok, akik kivonultak már, újra visszamentek egy másik ajtón, hogy még egyszer kijöhessenek, egy második kézfogásra.

– Látod, kedvesem – jegyezte meg a püspök úr szelíden –, mindig mondtam, hogy bizony nagyon nehéz a lelkészi szolgálat.

(Andrási György gyűjtése)

SZENT ÁGOSTON

Szent Ágostont (354–430) a keleti és a nyugati keresztény egyház egyházatyaként tartja számon. A filozófus püspök erénye, hogy az ókor gazdag gondolkodói hagyatékát is beépítette rendszerébe. Jóval családalapítása és fia születése után tért meg.

	Itt tanult a püspök		Operációs rendszer felületének része	Megtörtént dolog	A sugár jele	Völgyzáró építmény	Izomkötő	Lant	Ritka női név	Felfújható eszköz babáknak fürdéshez	Svéd autójel
		A püspök kedvenc költője									
		Megoldás									
Időmérők javítója					Édeskés fűszer János becézve						A püspök anyja
Megvalósít							Gabona-fajta Játékost leküld				
Attól az időtől fogva						Babot támaszt Atomtömeg-egység					
	Kutyaház			Neon és jód				Északi férfinév Svájci város			
	A püspök műve			Felső végtag							
Formálás									Antonov gépjelle Meleg égővi		
Hepe tőrs!					Előkelő					Tonna	
					Virág-állat					Párduc-macska	
... Milan, olasz focicsapat			Park része!			Gyom-növény Komputer-memória					
			Liter								
Orosz teherautó-márka				Folyó Dél-Amerikában ...-pírul							
Ugyanott rövidítve			Akta					Íróklub			
			Lám					Kicsinyító képző			
Gramm		Lendület					Riksa-húzó				
		Határrag					Sínvégek!				
Mellé-tapad						... számyán, Follett könyve Egye!					
								Olaszország sportjele			

Dimény Hajnalka

AZ EGÉSZSÉG SZÓ EREDETE

A 14. század elejéről származnak a legkorábbi írásos emlékek, amelyek az egészség szót valamilyen formában említik.* A magyar nyelvet beszélők tehát ekkor már használták. A pontos adatokból pedig az is látszik, hogy hangzása és jelentése ekkor már azonos a maival:

1315 k.: *Koorfagbon walaknok egeffege sz.* [GyS.]. Átírva: kórságban valóknak egészsége, vagyis: a betegek egészsége.

1507: *Ezt <a> testame<n>tomot en Eiletembe egessegeembe irtam* [Kv körny.; NyLrK VI, 187 Cheh István végr.]. Átírva: Ezt a testamentumot én életemben, egészségemben írtam.

1552: *Azerth atta ez may nap en kezembe az en atyam fiath gasparth, egessegebe, epen, mynden nyawalya nélkül* [Beresztelke MT; JHb XVI/31]. Átírva: Azért adta ez mai nap én kezembe az én atyám fiát, Gáspárt, egészségben, épen, minden nyavalya (értsd: betegség) nélkül.

1567: *(Az Isten) io zerincheben es egisegeben tarchon* [Kisszöllös KK; EMLt]. Átírva: (Az Isten) jó szerencsében és egészségben tartson.

Az, hogy nincsen é betű a szóban, nem azért van, mert nem lett volna é hang benne, hanem azért, mert ez a betű még nem volt meg az írás-

* Összehasonlításképpen: a legkorábbi fennmaradt magyar nyelvemlék, vagyis magyar nyelven írott szöveg a 11. század elejéről, 1055-ből származik. Szórványemlék, mivel nem egy egészében magyar nyelvű szövegről van szó, hanem latin nyelvű szövegben fordulnak elő magyar szavak, tulajdonnevek és köznevek. Ez a Tihanyi bencés apátság alapítólevele, I. András király adta ki. Ebből a szövegből származik az ismert „Feheruuaru rea meneh hodu utu rea” szószerkezet, melyet ma így mondanánk: *a Fehérvárra menő hadi útra.*

*Hans Holbein: Az orvos
(Részlet a Haláltánc metszetsorozatból, 1526,
Metropolitan Museum of Art)*

rendszerben. Az *e* betű az *e* és az *é* hangot egyaránt jelöli ezekben a példákban. (Más szavak írásmódjában is látszik, hogy a hangjelölés nem következetes még ezekben a korokban.)

A szó kialakulásának pontos idejét nem tudjuk megállapítani, de biztosan tudjuk, hogy származását illetően belső keletkezésű szó, vagyis mindenféle külső hatás nélkül alakult ki a magyar nyelv belső változásainak következtében: az *egész* szó és a *-ség* képző együttese. A szóelemek eredetének szempontjából érdekes módon izgalmasabb a toldalék, már csak azért is, mert az *egész* szó eredete bizonytalan. Ennek

az utóbbinak az eredetére vonatkozóan egyetlen elmélet létezik, és az nem teljesen meggyőző, ezért itt nem is részletezzük. A ma két alakban is létező képző, a *-ság/-ség* igen korán kialakult, a 12. században már hozzákapcsolódhatott főnévhez, igéhez és melléknévhez is. A magyar nyelvben található képzőkre általában nem jellemző ilyen sokféleség, a képzők nagy része mára egy-egy szófajra specializálódott: vagy csak igét képez, vagy csak főneveket stb. A *-ság/-ség* képzővel viszont ma is gyakran alkotunk új elvont főnevet melléknévből (*szolidtság*, *linkség*), melléknévi igenévből (*elterjedtség*, *meghonosodottság*) és főnévből is (*menedzserség*, *követség*). Különlegessége tehát, hogy a 12. századtól a mai napig keletkeztek és keletkeznek szavak ezzel a képzővel úgy, hogy

a képző által hozzáadott jelentés időközben nem változott: azóta is elvont főnevet alkotunk vele szinte bármiből.

Érdekeség, hogy létezett *egészségtelen* és *egészségtelenkedik* szóalak is 'beteg', illetve 'betegeskedik' jelentésben. Ezek ellenben kiestek a használatból, minden bizonnyal a *beteg* és *betegeskedik* szóalakok elterjedésének hatására. Az *egészségtelen* pedig mintegy visszatért mára, noha most más jelentésben használjuk. Ma nem az emberek lehetnek egészségtelemek, hanem minden más, ami az ember egészségére káros hatással van: környezet, étkezés, ételek, testtartás stb.

Források

- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.* Szerk.: Benkő Lóránd. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1984.
- A magyar nyelvújítás szótára. A kedveltebb képzők és képzésmódok jegyzékével.* Szily Kálmán. Hornyánszky Viktor kiadása, Budapest, 1902.
- Erdélyi magyar szótörténeti tár.* Gyűjtötte: Szabó T. Attila. Kriterion Könyvkiadó – Akadémiai Kiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Bukarest–Budapest–Kolozsvár, 1975–2014.
- Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete.* Főszerk.: Zaicz Gábor. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006.

EGÉSZ-SÉG, AVAGY AMINEK NINCS ELLENTÉTE

„Mindenki arról beszél, hogy a nagy ellenség a betegség, és egészségesnek kell lenni. Vagy a bárgyú moralisták, hogy az ellenség a rossz, és jónak kell lenni. Sterne tudja egyedül, hogy a baj nem a betegség és a bűn, hanem az örület.” (Hamvas Béla: Karnevál)

Ha azért fordulsz hozzám, mert egészségesebb és fittebb akarsz lenni, akár mehetsz is el, mondom időnként az eseményeimen résztvevőknek az emberek nagy meghökkenésére. Van-e alázat abban, ahogyan egészségessé akarsz válni? Vagy csak a leigázásról és kontrollról szól az egészségeseletmód-hajkurászásod? Hogy vannak a rögeszméid a fejedben, a bolondériáid és hoppláréid, azok, amikről semmiféle egészség kedvéért sem mondanál le? Egész-séged része-e a betegség, vagy a betegség az a másik oldal, az a sötét, a gonosz, a rossz, amit ki kell irtani, amivel harcba kell szállni? Ha az egészség az egész szavunkból jön, a betegség az egészen kívüli valami-e? Állhat-e valami az egészen kívül?

Suzuki Roshi, egy híres zen mester élete vége fele megbetegedett. Betegen is vezette a meditációkat és tartotta a beszédeit. Beszédeiben gyakran hivatkozott rákos betegségére. Amikor a betegségről beszélt, így emlegette azt: az én kedves barátom, a rák. Nem ült fel az egó heccelésének, mert ő nem a betegségen és életen volt túl, hanem az egóján. Az egó azzal heccelhette volna, na, mutasd meg, miféle mester vagy, ennyit ér a tudásod, hogy még csak meg sem tudod gyógyítani magad. Sőt, ha igazán mester vagy, meg sem betegszel. Meg amúgy is, az ilyet jobb titkolni, nem itt hencegni vele elé s hátra.

Tudjuk-e a betegségeinket az élet részeként, tehát természetesen kezelni, mint ez a zen mester tette? Valóságként, ami éppen van? Nem kifogásként tolva magunk előtt, nem mint valami nagy dolgot hordozni a homlokunkon, hogy mindenki lássa, hanem úgy nézni rá, ahogyan egy betegségtől megtámadt növényre vagy állatra nézünk? Vannak magok, amelyek ki sem kelnek, megeszi a madár vagy a féreg, megfagy, vagy elrothad. Vannak magok, amelyek kicsíráznak, szárba szökkennek, aztán valamiért derékba törnek, valami történik velük, és másképp válnak az

élet részévé, mint azt az emberi logika kikövetkeztetné. És vannak magok, amelyek élete, akár valami biológia-tankönyv illusztrációja, az emberi tervnek megfelelően alakul. Alakul, de nem megcsináljuk.

A váratlan számára akkor is nyitott és kiszolgáltatott, ha látszólag minden az általunk gondolt terv szerint működik. Ebben a nyitottságban, ebben a fajta egészben élni iszonyúan félelmetes. Amíg nem vagyunk készek ezzel a félelemmel szembenézni és az élet hatalma előtt meghajolni, addig szükségünk van a betegségre, mint rögeszmére, mint védőpajzsra a kiszolgáltatottsággal szemben. Amikor már rendben vagyunk azzal, hogy az élet az, ami történik velünk (miközben mi azzal vagyunk elfoglalva, hogy terveket szövünk), akkor a betegség többé már nem az egészség ellentéte, hanem része, érési folyamatainkat fizikai szinten tükrözi, és ugyanakkor a megadás, a felajánlás, a nagyobb iránti alázat fele nyit meg.

AMIKOR MÁR NEM EGÉSZ

Minden csütörtökön hajnalban Marosvásárhelyről Kolozsvárra visz az utam. Busszal megyek. A kora hajnali fényekben pár percig rajtuk felejttem a tekintetem. Külön sors, történet mindeniké, mégis egy kívülálló számára sok a közös vonás bennük.

Gondosan elrendezett haj, amelyről csak hosszú percek után állapítom meg, hogy paróka. Vékony karok, beesett arc, kicsit hajlott testtartás, csendesen kéri a jegyét. Rögtön, amint megtalálta helyét az álmos, rideg buszon, megcsörren a telefonja. Aggódó kedvese lehet, vagy talán az édesanyja, netán felnőtt gyereke. Igen, minden rendben, igen, majd hívlak, nem, nem lesz semmi baj, tudom, én is téged, nagyon. Aztán a telefonnal együtt kikapcsol, elmereng, nézi a tájat: minden részlet fontossá válik, minden apró mozdulatnak súlya van, minden perc ajándék.

Csütörtök hajnalban összeszorul a szívem a kolozsvári buszon. Igen, ők azok, akik Vásárhelyről a kolozsvári onkológiára utaznak. Három éve már, hogy kísérnek ezek a nők, velem vannak az emlékezetemben. Legutóbb egy idős házaspár ült velem szemközt. Hatvanévesek lehettek. A férfi végig fogta a nő kezét. Ő néha férje vállára hajtotta fejét, vagy hátát, tarkóját simogatta. És igen, gyakran megcsókolták egymást. Pedig ez nálunk nyilvános helyen ettől a korosztálytól teljesen idegen. Még soha nem láttam ennyi gyengédséget, együtt rezdülést, szenvedélyt. Minden részlet, minden érintés fontos, minden együtt megélt pillanat ajándék volt számukra. Nem számít, hogy illik vagy sem. Ez egy másik idő, másik állapot.

A betegség állapotában másként telik az idő. Ereje van a szónak, érintésnek, gyengédségnek. De mindezek hiányának is. Milyen szomorú és reménytelen az, akinek egyedül kell megküzdenie betegségével! És mégis milyen nagy ajándék és kegyelem a betegség, ha felismerjük, hogy miből kell meggyógyulnunk, mit engedjünk el.

Mert a rossz kapcsolatban levés nem egészség. A hamis, hazug társas viszony nem egészség. A folyton elhallgatott fájdalom nem egészség. A megtűrt vagyok érzése nem egészség. A túlzott rajongás nem egészség. Az önimádat nem egészség. Az önpusztítás nem egészség. A túl sok ké-

nyelem, kényeztetés nem egészség. És sorolhatnánk tovább: túl sok cukor, túl kevés víz, túl kevés mozgás, túl sok stressz. Utóbbiak ráadásul ismerős, mindennap elhangzó felhívások a médiában. És a legfontosabbat elhallgatjuk: a szeretetlenség nem egészség. A szeretetlenség a betegség maga. Ha magam és mások szeretetére képtelen vagyok, nem vagyok része az Egésznek, nem vagyok egészséges.

Mert nem csak a friss zöldség, gyümölcs, a magas tápértékű, jó minőségű élelem, a helyesen végzett mozgás, jól adagolt kihívás egészséges. Az egészség önmagunk és mások kitartó, őszinte, érdek nélküli szeretete, a derű és az élet örök rejtélyességének felismerése, annak tudata, hogy minden perc számít, minden érintésnek, minden szónak ereje és súlya van.

Rendszerint zenét hallgatok, kicsit olvasok, aztán a felkelő nappal a szememben végigszom az utat Kolozsvár felé. Néha olyan mélyen, mint gyerekkoromban, amikor ébredéskor egy másik világból, másik időből kellett kilépni, és összerakni a valóságba áthozható álmokkockákat. Nézem a csomagjait csendben rendező nőt. Vékony karok, kicsit hajlott testtartás, gondosan megfésült haj. Leginkább az fáj, hogy már nincs tűz a szemében, nincs bár egy halvány mosoly sem az arcán. Naponta fejlődik az orvostudomány, de ki adja vissza ezeknek a nőknek, ki adja vissza betegeinknek a tüzet a szemükbe, a mosolyt az arcukra, a reményt, az egyetlent, amely valóban a gyógyít?

Hálás vagyok, hogy már múlt időben írhatok erről: pár éve eljött hozzám a betegség, hogy felébredjen, hogy magamhoz térítsen. Drága kezelést kaptam, nagyon jó orvosokhoz kerültem, mégis, ha nem lett volna az a baráti biztatás, ha a családom, barátaim nem hozták volna vissza a reményt, a tüzet, a derűt, nem gyógyultam volna meg. Ha nem hittem volna az ima erejében, nem gyógyultam volna meg. Ha nem tudtam volna újra megtalálni és megszeretni elveszett önmagam, nem gyógyultam volna meg. Furcsa páros: egészség és betegség. Mindkettőre szükségünk van. Nem értjük, képtelenek vagyunk teljes valójában megélni az élet gyönyörűségét, titokzatos szépségét, a jelenlévés örömét mindaddig, míg el nem jön hozzánk a betegség, amely magával viszi az egyensúlyt, fonákjára fordítja életünket, és arra késztet bennünket, hogy eredjünk legjobb énkünk nyomába, keressük, és tartsuk meg a mi teljességünket, hogy az egészben létezhessünk. Hamvas Béla szavai összegzik a legpontosabban számomra, azt, hogy mennyire törékeny, illékony és ezért értékes az egészben levés, az egészség. Mint az élet maga.

„Azt hiszem, az egészség fogalmát előbb-utóbb tisztázni kell, nem az orvosoknak, hanem a költőknek és a gondolkozóknak. Az orvostudományra ebben a kérdésben nem számíthatunk. Amit a klinikákon egészségnek tartanak, annak fertőtlenítőszaga van. Mi lenne, ha egy szép nőt megcsókolnál és szájából szublimát párologna? Az egészség nem steril. Az egészségnek gyümölcstillata van, olyan, mint a muskotályszőlő, a fekete hamburgi, a muscat otonel. Leginkább az alma, akár a kanadai ranette, a belle-fleur, a kálvil vagy a jonatán.” (*Silentium*)

„KERGETNEK, FIAM?”

Szőcs Előd a 2019–2020. évi egyetemi tanévben ötödéves teológiai hallgató a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán. Az átlagember számára érthetetlen, hihetetlen, hogy valaki képes több mint 100 km-t egyhuzamban megtenni, és nem magát vonszolva, hanem szaladva. A vargyasi családi háztól a különféle maratonokig vezető útról a szerkesztő kérdezte az amatőr triatlonistát.

– Előd, mesélj arról, hogy a vargyasi szülőháztól milyen út vezetett a különféle maratonok lefutásáig! Volt-e a családban sportoló felmenőd? Hogyan viszonyul a családot a sporthoz, testedzéshez? Egyáltalán hogyan fér össze a falusi életmóddal, mentalitással a tudatos testedzés, a rendszeres sportolás?

– Már a korai évek alatt megmutatkozott, hogy a sport számomra egy életformává fog válni, hiszen energikus, nagy mozgásigényű gyerekként minden sport iránt kíváncsisággal és érdeklődéssel fordultam. A családban kiemelkedő sportteljesítménnyel büszkélkedő felmenő nem volt (legalábbis én nem tudok róla), de az iskolaévek alatt ösztönzőleg hatottak rám a sporttanárok, akikre mindig nagy tisztelettel néztem fel. A családom viszonyulása eléggé kettős, hiszen ha sikeresen veszek egy-egy akadályt vagy megmérettetést a sport terén, akkor őket is büszkeség tölti el, viszont féltenek is engem és az egészségemet, így az ultramaratonok teljesítésénél óvatosságra intenek. Nagy különbséget tapasztalok a falusi és a városi mentalitás között, mert elég csak arra gondolni, hogy ha kilépek Kolozsvár utcáira, akkor a parkokban, a Szamos partján rengeteg embert látok, aki a testedzés különböző fajtáját gyakorolja. Ez a helyzet azonban teljesen megváltozik, ha hazatérek a szülőfalumba, hiszen a csendes, nyugodt környezetből kitűnik az ember, ha este felhúzza cipőjét és szaladásnak ered. Különböző kérdéseket szegeznek nekem, de a leggyakoribb arra vonatkozik, hogy ki kerget engem, hogy szaladnom kell? A falusi ember, azon belül pedig az idősebb korosztály értékrendjével nehezen egyeztethető össze a rendszeres és tudatos sportolás, hiszen ők úgy tekintenek erre, mint felesleges energia- és időpocsékolásra.

– *Hogyan, miért kezdte el versenyszerűen sportolni? Mit jelent a versengés, a kihívás, a teljesítmény számodra? Hogyan lehet fejlődni a sportágadban?*

– 2015-ben egy kedves ismerőst kísértem el a kolozsvári városi stadionhoz, mert a versenycomagot szerette volna átvinni a másnapi versenyhez. A stadionhoz közeledve már látszottak az előkészületek, a szervezők és önkéntesek szorgos tevékenykedése s a több száz ember fokozott hangulata, energiája magával ragadt engem is. Abban pillanatban meg is született az elhatározás, hogy a következő kolozsvári maratont alkalmával szeretném megmérgettni magam. Így tehát az első maratonomat 2016-ban szaladtam Kolozsváron, és annak semmi más célja nem volt, csupán az, hogy kipróbáljam magam, és lássam azt, hogy mire is vagyok képes. A verseny számomra nem mások legyőzését jelenti, nem mások ellenében szeretném megmutatni a teljesítményemet, hanem magam számára. Valahányszor elindulok egy versenyen, számomra a legnagyobb ellenfél az idő és saját magam. A versenyhez a szervezők biztosítják a körülményeket, nem számít a statisztika, csak a tény, hogy minden tőlem telhetőt megtettem. Jelenleg a szaladás mellett triatlon

(úszás, kerékpározás, szaladás) versenyeket is teljesítek, annak is az Iron Man távját, ami 3,8 km úszást, 180 km kerékpározást és 42 km szaladást foglal magába. A fejlődést leginkább az edzettségi szint növelésével lehetne elérni, azonban más sportágakhoz hasonlóan itt is van egy sporttudományi háttér, ami segítségével további javulást lehet elérni. Tenni igazából pár egyszerű dolgot kell: áldozni az ember szabadidejéből, edzeni, odafigyelni az étkezésre, és figyelni a megfelelő mértékű pihenésre is.

– *Egyetemi hallgató vagy, tehát az életedben meghatározó helye van a tanulmányoknak is. Hogyan egyezteted össze a kettőt? Hogy látod, segít a sportolás abban, hogy az iskolapadban is teljesíts? Miért vállalod az időbeosztásodban azt a pluszterhet, ami az edzések megszervezésével jár?*

– Egyetemistaként nehéz minden fronton megfelelni, és az igazság az, hogy nem is mindig tudom teljesíteni azokat a célkitűzéseket olyan minőségben, ahogyan én azt szeretném. Összeegyeztetni csak úgy lehet, ha az ember minden felesleges időtöltést kiiktat az életéből, áldoz a szabadidejéből, és szigorúan követi a saját maga által előírt programot. Ennek megszervezésében gyakran nehézségem van, aminek e téren eléggé nyilvánvaló jelei is akadtak az elmúlt évben, mert látszik, hogy melyik érvényesült néha a másik kárára. A sport mindenképp segít nemcsak az iskolapadban való teljesítmény tekintetében, hanem az élet minden területén, hiszen megtanít pár egyszerű leckét, amit mi életünk folyamán vagy elfelejtünk, vagy nem akarunk tudomásul venni. A plusz terheket azért vállalom az edzések megszervezésében és kivitelezésében, mert szívesen csinálom és örömmel tölt el, tehát ez annyira nem is tűnik tehernek.

– *Milyen sportágakat űzol versenyszerűen? Milyen teljesítményeidre vagy büszke?*

– Először is szögezzük le, hogy én csupán hobbifutó vagyok, amatőr szinten sportolok, tehát a verseny értelmezése számomra azoknak a teljesítését jelenti igazából. 2018-ig a szaladást űztem, annak is leginkább a maratoni távján mértem meg magam (42 km), azonban ez egy idő után kezdett unalmassá válni, és figyelmem egyre inkább az ultratávok felé irányult (olyan verseny ez, ami hosszabb, mint egy maratoni táv), így elhatároztam, hogy a romániai versenyek közül kiválasztok néhány

ultramaratont. A futás mellet kacérkodtam a triatlon gondolatával is, és voltam annyira merész, hogy beiratkoztam a nagyváradi X-Man Románia nevű hosszútávú triatlonbajnokságára, annak is a legnagyobb versenytávjára, amit azóta sem bánok, és boldogsággal tölt el, ha sikerül teljesíteni egy-egy ilyen távot. Büszke nem vagyok magamra, mert ez még az a szint, amit bárki könnyedén el tud érni. Azonban az idei évben sikerült meglepni magamat, és Cipruson, a paphosi maratonon sikerült elérnem egy dobogós helyezést, magamhoz képest jó idővel, valamint sikerült teljesíteni az Ultrabalatont (221 km a Balaton körül), ami a jövőbeli terveim szempontjából fontos mérföldkő volt. Számomra annál is inkább emlékezetes az Ultrabalaton, mert ugyan még egyetlen versenyt sem adtam fel, de itt fordult meg először az a fejemben, hogy talán idő előtt kell befejeznem a versenyt. Talán a túl erős kezdés, a helytelen futótechnika, a kemény borítás kikezdte a bal térdem feletti/melletti ínsgazagot, és 80 km-től kezdődően nehézségeim akadtak, ezt tetőzte a 90 km-től bal lábamban megjelenő fájdalom is, s belegondolva abba, hogy a teljesítendő táv még több mint 140 km, teljesen kétségbeesetté váltam. Ezután a túlélésre tettem fel mindent, nem számoltam, nem terveztem meg a tempót, csupán csak azzal törődtem, hogy egyik lábamat a másik után tegyem, így ismét sikerült mentálisan összeszedni magam. Az utolsó 21 km igazi szenvedés volt, de a cél felé vezető út, ahol emberek szurkoltak, bátorították a futókat, igazán megerősített, és mintha a fájdalom is a múlté lett volna... az utolsó szakaszt sikerült az állapotomhoz képest emberfeletti idővel teljesíteni.

– *Mi ad neked ihletet, mi ösztönöz a leginkább? Egyáltalán: miért sportolsz?*

– Az ultratávok tekintetében még korántsem teljesítettem azokat a versenyeket, amelyeket kitűztem magamnak célul. Ami leginkább ösztönzően hat rám, az a kihívás, és e tekintetben is van még verseny, amit teljesíteni akarok. Hogy miért? Egyszerűen azért, mert látni akarom azt, hogy a testem mire képes, mi az a határ, amit már nem tudok átlépni. Azt viszont megtanultam az évek alatt, hogy haladni is csak ésszel és türelemmel lehet, a test jelzéseit fel kell ismerni, és be kell tartani pár fontos szabályt, ezek közül a legkiemelkedőbb az, hogy az egészség mindennél fontosabb, csak ezt szem előtt tartva ajánlom a sportot mindenkinek. Sokszor megkaptam már, hogy a sport önző dolog, és ezzel én is

tisztában vagyok, főleg akkor, ha számba veszem az edzéssel töltött regeteg időt. De a sportolásomnak szeretnék értelmet is adni, hiszen nem akarom azt, hogy ez a dolog is csak rólam szóljon. A teljesítményeimet övező figyelmet szeretném lassan kihasználni, és rámutatni bizonyos dolgokra. Idén fordult velem elő, hogy az egyik versenyemen, ahol éppen jött a fal (holtpont, így nevezik a futásban), két jótékonyági futó segített át a nehézségen. Már azelőtt is terveztem, hogy én is megragadom az ilyen lehetőségeket, és segíteni akarok, de ez volt az a pont, amikor biztossá vált bennem az elhatározás. Másnap már fel is vettem a kapcsolatot egy szervezettel. Továbbá tervben van az, hogy majd egy otthoni szervezetet is segítek, a Yuppi Tábor, amelynek célja a betegségekkel küzdő fiatalok táboroztatása. A futással szeretnék nekik pénzt gyűjteni, de emellett szeretném majd felhívni az emberek figyelmét a globális felmelegedésre, társadalmi egyenlőtlenségekre és további érzékeny társadalmi problémákra, és természetesen szeretnék minél több embert ösztönözni a mozgásra, hogy tapasztalják meg annak örömeit.

- Ha épp nem szaladhatsz, milyen testedzési formákat választasz? Hat-e egyik sportágbeli edzettséged a másik sportágbeli teljesítményedre, hozzáállásodra?

- Természetesen összefügg a szaladás és a triatlon, hiszen az utóbbinak egyik versenyszáma a szaladás. A triatlon talán azért könnyebb műfaj, mert három sportágból tevődik össze, így sokkal változatosabb, sokkal izgalmasabb, mint egy 100 kilométeres futóverseny. Gyakran kiegészítik egymást az edzések is, mert egy ultramaraton teljesítése után gyakran regenerálódok kerékpározással vagy éppen úszással is. Érdekes azonban odafigyelni az edzések változatosságára, mert ha a testet mindig ugyanazokkal az edzésekkel próbáljuk fejleszteni, akkor egy idő után megállunk a fejlődésben, hiszen hozzászokunk a terheléshez, éppen ezért időnként érdemes új módszerekkel kísérletezni és változtatni.

- Eleddig a díjakról, a teljesítmény pozitív hatásairól beszéltünk: de ma-gad is említetted, a sportoló le is sérülhet. Ez miért következik be? Hogy viseled? Mit tehetsz a felépülésért?

- A sérülésnek a leggyakoribb okai közt a két végletet kell megemlítenünk: lesérülünk, ha edzetlenek vagy éppen túledzettek vagyunk. A sportban nagyon sokat számít az önbizalom, és ha valamit elért már

benne az ember, akkor gyakorta abba a hibába esik, hogy nem elég alázatos. Gyakran olyan kihívásokat vállalunk, amelyek meghaladnak bennünket, de a verseny okozta hangulat és adrenalin miatt nem látunk tisztán. Ilyenkor fordul elő, hogy az ember túlságosan megerőlteti magát, de ennek ellenére mégis folytatja. Bár a sportban fontos a kitartás, fontos az, hogy tudjunk küzdeni, mégis észre kell vennünk azokat a jeleket, amelyek megállásra készítenek, ezáltal kivédhetünk egy-egy súlyosabb sérülést is. Előfordul az is, hogy valaki túledzi magát, ez ugyan olyan káros lehet, hiszen a teljesítményt ez is drasztikusan visszavetheti. A sérülést mindig nehéz elviselni, hiszen az ember úgy érzi, hogy időt veszít, és a kihagyással a teljesítmény is csökken, azonban legfontosabb szem előtt tartani azt, hogy azzal tehetjük a legjobbat magunknak, ha teljesen felépülünk, utána pedig teljes értékű edzést tudunk végezni. A felépülésnél fontos a pihenés, de még fontosabb az, hogy az ember időt adjon magának, és legyen elég türelmes.

–Ép testben ép-e a lélek? Tapasztaltad a mondás igazságát?

– A sport által az ember önbizalomra tesz szert, hiszen ha valaki komolyan veszi azt, annak látható jelei is lesznek egy bizonyos idő után, de ami a külső megjelenés mellett nagyon fontos, hogy megtanulja értékelni és tisztelni is önmagát az ember. A sport igénybe veszi a testet és a lelket is, és ennek eredményeként nemcsak fizikailag, testben növekedhetünk és épülhetünk, hanem lélekben is.

ÉN HÍVLAK ÉLNI

Hallgasd meg mit suttog az élet,
élni hív újra meg újra téged.
Ne nézz vissza a sáros útra,
legyen előtted minden tiszta.
Emeld fel fejed, lásd meg a szépet
szemed kékjében égjen a fényed.
Lásd meg végre, hogy szeretnek
még akkor is, ha nevetnek,
hisz mosolyt te csalsz arcukra,
ismerj bennük magadra!
Soha ne bánd, ha fáj,
hisz erőre így találsz.
S mi most bánatot okoz
később nem lesz rá gondod.
Hidd el jól tudom, hogy fáj,
de hinnünk mindig muszáj.
Fogd a kezem, ha úgy érzed,
hogy szívedből kihull az élet.
Ne keresd már, hogy hol tévedtél,
ne sírj azon, mit meg nem tettél.
Gyere velem, én hívlak élni
vérző szívvel is remélni...

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 6.

A pálinka, ha jó borsos volt, az is használt a hasmenésre. Bató Marciné a lósósditea mellett kardoskodott:

– Az még a marhának is megállítja fosását!

Két pusmogó csóró legény félhangosan eleresztett egy beszólást:

– János bának, az urának, ugye neki es használt volt?

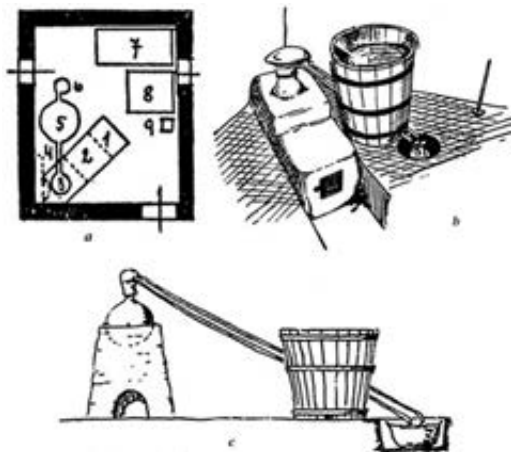
– Bezzeg nem bölcsködtél, amikor a szemedből kivettem a nyelvemmel a kalászt! – vágott vissza Marciné.

– Te sem dicsekszel avval, amikor az ág megcsapta szemedet, s hozám jöttél – szólt a pusmogó társának a tromf –, amikor Mirikámat szoptattam, hogy fejjek a szemedbe. Ugye, levette volt a gyulladás tüztét?

– Hallottátok-e? Csiki Laji bának cukrot fújt a szemébe Barcán Biri, bodzafa csövön, s avval vette le róla a hálygot!

– Lónál s marhánál ezt szokta csinálni Bató Laji – toldotta meg Dáné Minyáné –, de embernél még nem hallottam.

Ezeket a beszédek csak évek hosszú során át tudtam megemészteni. Rendre az ifjú és felnőttkori eszméléseim során tettem helyre, mi hova talál: valódi népi megfigyelésen alapuló hasznos ismeret, népi hagyomány vagy a haladást gátló balhiedelem, ártalmas babonaság.

Szeszfőző kunyhó vázlatos alaprajza a 20. század elejéről: 1. kemencegödör; 2. kemence vagy kazán; 3. kotlán; 4. csévék; 5. vizeshordó; 6. pálinkás korsó; 7. ág; 8. asztal; 9. szék; b) berendezése, Bükkalla (Vas vm.); c) pálinkafőző üst, Tiszahát (Szatmár vm.)

MAGYAR FILOZÓFUS

A filozófus neve	Belga autójel	60 perc	Ravasz állat	Fény-másoló eljárás	A madarak királya	Tonna Japán autójel	↶	Abrak Szerb város	Oszkár, becézve	Sarok	A filozófus foglalkozása
A filozófus kutatási témája											
Irodalmi mű egyik formája						Fitos orrú Jellegzetes személy					
Lőszeres láda							Falba verik Izomkötő				
Osztrák autójel		Alumínium Kivonuló			Téli sport Költői napszak			Ily módon Növény része			
Gépkocsi, röviden			Valami felé Francia tagadás						Nedv Goneril atyja		
Az összes							Nagy méretű Macska-király				
Magyar szappan-márka				Csuk társa Egyházjog				Motor-márka Kölyök-jelző			
Harkocsi					Maros megyei falu Állóvíz					Méter Menyétféle ragadozó	
Szigetlakó nép			Keresztül Betűvetés			A cár felesége Idegen női név					
Ilyen kabát az atilla									Páros gyár! Gépelő		
Olasz miniszterelnök volt (Aldo)					Hegyképző United Kingdom						
Lengyel könnyűlovas							Megforduló Nitrogén vegyjele				
Segélykérő jelzés				Vele is foglalkozott a magyar filozófus					Cikk eleje és vége!		

Gaal György

AZ UNITÁRIUS KOLLÉGIUM KÓRHÁZA

A közegészségügyi állapotoknak a 19. század második felében beindult javulását jelzi az iskolakórházak megjelenése. Az akkoriban működő bennlakásos kollégiumok diákjai az országrész számos vidékéről verődtek össze, s gyakran magukkal hoztak valamilyen fertőző betegséget, amely aztán napok alatt elterjedt. A bentlakásban nem volt külön helyiség a betegek elkülönítésére, szükség esetén egy-egy tantermet alakítottak betegszobává, vagy a tanintézetben kívül béreltek átmenetileg helyiséget a fertőző betegek elhelyezésére. A megfelelő felekezeti orvosok rendszerint ingyen kezelték az intézet betegeit, de néha ápolónőt is fel kellett fogadni. Bár az iskolatörténetek ritkán részletezik a betegellátás helyzetét, néhány utalást találunk rá, hogy majd minden tanintézetben gondoskodni kellett a betegek ellátásáról. A marosvásárhelyi Református Kollégiumban például 1860-ban az addigi sütőházat alakítják át kórháznak, majd 1871-ben új épületben helyezik el a betegszobákat. A nagyenyedi kollégiumnak szintén ekkoriban a Magyar utcában volt külön kórházépülete, amely négy szobából és az ápolónői lakásból állott. Főleg a ragályos betegeket különítették itt el.

A kevésbé tájékozott azt hihetné, hogy Kolozsvárt, ahol Orvos-sebész Tanintézet, majd 1872-től egyetemi kar működött, s az Országos Karolina Kórház gyógyította a betegeket, sokkal jobb volt a helyzet. Kétségtelenül önzetlen orvost könnyebb volt találni, de a betegek elhelyezése alig volt megoldható. Még a század végén is az óvári kolostorépületben működő belgyógyászatnak csak három kórterme volt 24 ágygal, s itt működött a gyermekambulatórium is. A fertőzők elkülönítésére sem volt lehetőség. Szükség esetén ide utalták be a gyermekeket. Csak az

A belgyógyászat épülete 1900-ban

1899 őszén megnyitott Mikó utcai Belgyógyászati Klinika a maga 100 ágyával nyújtott megbízható kezelési lehetőségeket. Különösen 1901-től javult a helyzet, amikor a Trefort utcában megnyílt a külön fertőző osztály. Az 1910-es évek elején kapott tanszéket a gyermekgyógyászat, de külön kórházat részére csak 1917-be nyitottak a Majális utcában a mai Onkológiai Intézet helyén álló emeletes épületben.

A kolozsvári Unitárius Kollégiumban is állandó gondot jelentettek a járványos betegségek. Ilyenkor a kórházban sem lévén hely, az iskola kellett hogy megoldja a szenvedők elhelyezését. 1867-ben például egyszerre nyolcan feküdtek hólyagos himlőben, részükre egy tantermet kellett kiüríteni, s ápolónőt is fogadtak. Különben a diákok igen féltek a közkórházba feküdni, mert tudták, hogy onnan sokan holtan kerültek ki. Ez nyilván azért volt, mert a legsúlyosabb eseteket utalták oda. Szinte évente a kis diákközösség egy-két tagja elhunyt.

A helyzet megváltoztatására az első lépést özv. Fejér Mártonné Gyergyai Rozália (1829–1919) tette meg. Az egyház fennállásának háromszázados évfordulóján 1868-ban tartott zsinaton jelentette be, hogy az 1865-ben elhunyt férje, kövendi Fejér Márton emlékének megörökí-

tésére 2000 forintos alapítványt tesz „betegségbe esett szegény tanuló ifjak segélyezésére”. Ennek 1/6-od részét tőkésíteni kellett, hogy abból majd a „városon lakó, a lehetőségig unitárius gyakorló-orvosnak, ki mint ilyen az iskola orvosa lévén, felkérendő lesz az iskola koronkénti meglátogatására s a beteg szegény tanuló ifjak gyógyítására” tiszteletdíj adassék. Az alapítványtevő arra is gondolt, hogy idővel az orvost felkérjék: „iskolánkban, főleg papjelölteknek, hetenként egy-két órát adjon oly célból, hogy azok a betegek körüli teendőkre nézve némi ismeretet szerevezve képesek legyenek falukon híveiknek szükség esetében, míg orvos érkezik, segélyt nyújtani”. Ekkor még a teológia is a kollégium keretében működött.

A következő lépést már az iskola vezetősége és diáksága tette meg. Benczédi Gergely igazgató 1870 januárjában összehívta a kollégiumi ifjúságot, s bejelentette Fejérné alapítványának célját, s felszólította az ifjúságot, hogy a kivitelezés megkönnyítésére létesítsenek egyletet. „A közelebbi esztendőök mindenikében pusztító nyomait látjuk a halál öldöklő angyalának, mely kicsiny seregünket mindannyiszor érzékeny csapással látogatta meg. S ha okát kerestük e csapásnak, csaknem mindig abban leltük fel azt, hogy különben is szegény pályatársainknak betegségeikben a kellő ápolást és gondozást nélkülözniök kellett” – idézi a megalapítandó egylet jegyzőkönyve az igazgató érvelését. A fiatalok rögtön megalakítják a Betegápoló és Temetkezési Egyletet. Derzsi Károly elnöklete alatt 12 tagú választmányra bízák a további szervezést. Egyrészt gyűjteni kezdenek, másrészt kidolgozzák az egylet alapszabályait. Az 1870 szeptemberében az Egyházi Képviselőtanács (EKT) által jóváhagyott hétparagrafusos alapszabály már intézkedik orvos felkéréséről, akinek évi 50 Ft fizetséget ígérnek, alkalmilag ápolónő felfogadásáról. Minden VI–VIII. osztályos gimnazista és teológus a tagsághoz tartozik. A belépéskor 50, utána félévenként 10 krajcár tagdíjat kötelesek fizetni. Évente tőkenövelő táncestélyeket rendeznek. Rögtön két jegyzőkönyvet és egy Aranykönyvet is megnyitnak. Az utóbbiban 279-ig sorolják fel az alapító tagokat és adományaikat. A legnagyobb adományok 2–3 Ft körüliek, de sokan csak 20 krajcárral szerepelnek. 1873-ban és a következő évben sikeres táncestélyt rendeznek. A jegyzőkönyv utolsó beírása 1875 júniusából való. Akkor az egylet tőkéjének kezelését az EKT-ra bízák – s úgy tűnik, ezzel fölöslegessé válik az egyletesdi. Ezután az EKT megbízásából a kollégium igazgatósága gyűjti be a „tagdíjakat”, s gondoskodik a

Az óvári belgyógyászat a templomtól balra eső épületben

segélyek kiutalásáról. Az EKT 1872-től keresi a módját egy betegszoba létesítésének.

Egy újabb nagylelkű adomány lényegesen megváltoztatja a helyzetet. Kelemen Benő (1792–1883) szucsági unitárius nagybirtokos az EKT 1873. június 22-i ülésén bejelenti, hogy megvásárolta a kollégiumépület mögötti, a Görbeszappan utca sarkán lévő házas telket, s kóroda céljára az iskolának ajándékozza – olvasható a *Keresztény Magvető* híradásában. Még az év novemberében neje és két lánya nevében alapítólevelet bocsát ki, amelyben a kórház berendezéséről, fenntartásáról gondoskodik. Többek közt megígéri, hogy élete fogytáig jövedelme tizedrészeivel a kórházat fogja támogatni. A két szoba-konyhás épületben egyelőre egy betegszobát rendeztek be, a másik szobában és a konyhában a betegápoló, Kecskeméti Elek kapott lakást. Tervezték, hogy még egy szobát építenek a betegek részére. A betegek gyógyítását dr. Gálffy Endre unitárius orvos vállalta magára, a rendszeres ellátás a betegápoló dolga lett, a felügyeletet a kollégiumigazgatóra bízták. Az igazgató, Benczédi Ger-

gely felállította kórházi leltárkönyv megőrizte az első, az alapítótól származó berendezés 51 tételt magába foglaló számbavételét: 3 festett ágy, 3 festett szék, 3 festett asztalka, 1 festett gyalog árnyékszék, 3 cserép mosdótál és 3 cserép éjjeliedény, 3 üveg félkupás és 3 ivópohár, 3 törülközőkendő és 3 kis asztalkendő, 1 zöld mázas vizeskanna, 1 függő éjjeli lámpa, 3 szalmazsák, 6 lepedő, 3 párna 3 párnahajjal, 3 szőr és 3 gyapot takarózó pokróc. Az ekkor felállított és az 1901/2-es tanévig gondosan vezetett betegedési naplóból megtudható, hogy 1873. december 29-től 1874. január 6-ig feküdt itt az első beteg, Németh István bölöni származású IV. gimnazista, betegségének körülírása: „erős lázas állapot, fő-, torok- és hasfájással”. 23 forint 12 krajcárt költöttek rá. Ebben a tanévben még tízen feküdtek a kórházban, a következőben már 40-en, kik közül hárman elhunytak. Az évtized végéig tanévenként általában 20-30 tanulót vesznek nyilvántartásba.

A leltárkönyv 1877. április 20-i bejegyzéséből kitűnik: „A Collegium kórháza, mely eddig a Collegium háta megett [a] Görbe Szappan utca szegletén volt, szűk és romladozott volta miatt elcseréltetvén özv. Pál Károlyné azon telkével, mely Kurta Szappan utca végén, a Szamos-árkon innen, jobb kézre a tűzoltó toronnyal átellenben fekszik...”, május elsején kiköltöznek az épületből, s a „szép nagy, három utcára nyíló telekre” szeptemberig felépítik az új kórházépületet. (A feljegyzés annyiban téved, hogy a telek bal felé esik.) Az építkezést kölcsönpénzből végzik, de remélik, hogy akadnak jótévő támogatók. Ez a Malomárok melletti telek akkor a Tímár utca 8. számú volt, ma a Dávid Ferenc utca 21. szám alatt található. Területe 212 négyszöglet, 761 m²-t tett ki, ami kétségtelenül már akkor is tekintélyes belvárosi teleknek számított. Erre, mint a telek-könyvi bejegyzésekből kitűnik, két épületet emeltek, mindkettő kétszobás (s feltételezhetően konyha-előszobás) volt. Ezek a Malomárok felőli oldalon épültek, a telek közepén kutat ástak. Az egyik épületben az ápoló lakott családjával, a másik épület két helyiségében működött a „kórház”. A tágas udvart Kőváry László felügyelő gondnok, a neves történész ültette be fákkal és díszbokrokkal. Ide 1878 szeptemberétől új ápolót alkalmaztak Barabás Károly személyében, „aki csupán a lakásért elvállalta a betegek ápolását”. Későbbi jelentésekből kitűnik, hogy Barabás felesége is rendszeresen részt vett a betegek ellátásában.

Az új kórházban a felszerelés csak lassanként javult, gazdagodott. Évről évre közlik a kollégiumi értesítők az adományokat. Maga Gálffy dok-

tor látta leginkább a hiányosságokat, így 1884-ben egy sodrony vaságyat ajándékozott a nehéz betegek számára, a következő esztendőben lepedőket, pokrócokat. Mások evőeszközt, szalmazsákot, párnát, ágytakarót, törülközőt, faliórát juttatnak az intézménynek. Néha még vásárlásra is jut pénz: függőnyt, orvosi és szobahőmérőt, gumipárnát, jégzacskót a kórházi alapból vesznek. A telken még csak a kútból nyerik a vizet, de 1881 októberében szükségesnek mutatkozik egy fakád vásárlása, 1889-ben pedig az igazgató ajándékoz egy horganylemez kádat a kórháznak. Ebben az évben a második iskolaorvos, dr. Bartók István hagyatékából 63 „igen becses, ritka műeszköz”-zel gazdagszik a leltár. 1890-ben „egy hordozható úrszéket” vásárol az EKT a kórház részére.

A kórház szerepe és helyzete 1901 őszétől némileg módosul. Ekkor ugyanis megnyitják a kollégium új, Pákei Lajos tervezte modern épületét. Ebben már a II. emelet Berde Mózes utcai szárnyába egy 46 m²-es betegszobát és melléje egy 11 m²-es rendelőt alakítanak ki. Ettől fogva megoszlanak a betegek: a könnyebb, nem fertőző kórban szenvedők a betegszobába, az elkülönítendők pedig a külön kórházba kerülnek. Így az ide beutaltak száma csökken. Csak az új iskolaorvos, az 1906-ban beiktatott Tompa János hívja fel a figyelmet rá, hogy „a kollégium kórházának hátránya az, hogy nincsen vízvezetéke, csatornázása és fürdőszobája, ami pedig az itt ápolt ragályos betegek gyógyítása céljából szükséges volna” – olvasható az 1906/7-re kiadott kollégiumi *Értesítő*ben. A következő évben már bevezetik a vizet és a csatornázást, s az előszoba felét fürdőszobává alakítják. A szobák felújítását a következő évre ígérik. Az eredményről az 1908/9-es *Értesítő*ben ez olvasható: „Az intézet kórháza ma már teljesen az egészségügy követelményeinek megfelelőleg van szerelve öt ágyra két szobában, előszobával és fürdőszobával megklozettel. Minden darab az ágyaktól kezdve az étkező eszközökig új; mintegy 600 K költségbe került a felszerelés”. A továbbiakban még felmerül a villany bevezetésének igénye, de erre csak 1918 őszén kerül sor, amikor már nincs itt betegellátás.

Az értesítők többször is hangsúlyozzák: „Megjegyzendő, hogy vallásfelekezeti különbség nélkül a kórházban az ápolás, fűtés, világítás, mosás és gyógykezelés ingyen történik”. „Csak az ételmezést és gyógyszerértéket meg a tehetősebbek”. Az Állami Levéltárban fennmaradt az ápoló vezette 1883 és 1889 közötti kórházi „ételmezési könyv”, amelyben megtaláljuk ápolotanként az ételmezés, gyógyszer, mosás, világítás (petró-

leum) és fűtés (fa) költségét. Az élelmezés napjára 40 krajcárt tett ki. Egyesek aztán utólag térítik a költségeket. Előfordul, hogy a gyógyszerész (dr. Hintz György) minden gyógyszert 15% árleszállítással ad a kórházi betegeknek. Ezek az elemistáktól a teológusokig mindegyik korosztályt képviselték.

A betegekről 1902-ig pontos kimutatást nyújt a levéltárban fennmaradt „betegedési napló”. Közli a beteg nevét, születési helyét, vallását, iskolai osztályát, életkorát, a felvétel és kibocsátás idejét, a betegség megnevezését és a betegre fordított költség összegét. A nyilvántartást az ápoló vezette, néha – tanév végén – az igazgató is aláírta. Ennek főbb adatait évenként összesíti a *Keresztény Magvető* Iskolai értesítések rovat, majd az 1880-tól megjelenő értesítők A főtanoda kórháza című beszámolója. Ezt rendszerint az orvos évi jelentése alapján állította össze az igazgató. Innen kiderül a beutalt betegek száma, a gyógyultan távozóké, továbbá a javult állapotúak és a meghaltak száma is. Aránylag ritka a haláleset, mert a reménytelen eseteket az orvos hazaküldi, esetleg beutalja a Karolina-kórházba. A századfordulótól – mikor megnyílik a városi járványkórház is – az „elkülönítőben” nincs haláleset. 1879/80-ban az első nyomtatott értesítőben 29 betegről kapunk kimutatást, ezekből 27 meggyógyult, egy tüdőgümőkóros és egy hagymázos (tifuszos) meghalt. A gyógyultak betegségei: agylob, toroklob, tüdőlob, hörghurut, gyomorhurut, bélhurut, váltóláz (ebben heten feküdtek), térdízületi lob, heveny szárfekély. Két betegnél „színlelés” a diagnózis. A további években még előfordul influenza, orbánc, kanyaró, skarlát, himlő, vörheny, fültőmirigylob, mandulalob, mellhártyalob, roncsoló toroklob (diftéria), bujakór, rüh. A nagyobb járványok idején még az iskolát is egy-két hétre kénytelenek bezárni, a diákokat hazaküldik. Az 1880-as évektől az értesítők közlik az ellátott járóbetegek számát is, ez rendszerint többszöröse a beutaltakénak. A fekvő betegeknel pedig feltüntetik a kórházban töltött napok számát s az egy beutaltra eső napátlagot. 1891/92-ben a 19 fekvő beteg 156 napot töltött a kórházban, vagyis átlag 8,21 napot. 1894/95-ben 276 nap (átlag 10,22), 1897/98-ban 48 nap (átlag 16) volt a kihasználtság. Az új épület betegszobájának megnyitása után csak a kórházba beutaltak számát közlik, a többi adatot összemoszák a betegszobáéval, úgyhogy nem lehet az adatokat statisztikailag feldolgozni. Az utolsó kórházi jelentést az 1917/18-as értesítő közli, amikor is kilenc tanuló 54 napra vette igénybe a kórházat. Ezután a papírhiány miatt az ér-

tesítőik oldalszáma nagyon lecsökken, elmarad az egészségügyi helyzet részletezése. Különbözően ez lehetett a kórház működésének is az utolsó esztendeje. Az 1873-tól 1918-ig terjedő 46 tanév alatt 852 beteget kezeltek itt, tehát 18,5 beteg esik egy évre. A hosszú időszakot két alfejezetre oszthatjuk. 1901-ig, az új épület betegszobájának megnyitásáig eltelt 28 év alatt 640 beteg feküdt itt, évente 22 beutalt. A következő 17 évben csak 212, vagyis évi 12,5 fő. Természetesen a városi betegellátás folyamatos javulása és az iskolai „kórház” aránylag primitív feltételei is hozzájárultak a beutalási szám csökkenéséhez.

A kollégiumi kórház alapembere az ápoló volt. Ennek működését szabályozta először az iskola igazgatósága: a kolozsvári Unitárius Főiskola kórházi ápoló[jának] és ápolónőjének szabályrendeletét az EKT 16/1874 szám alatt fogadta el. Ez első paragrafusában előírja: „Az illető ápoló- és ápolónőnek értelmes embernek és feddhetetlen jelleműnek kell lennie”. A további 17 paragrafusból kitűnik, hogy csak azokat veheti fel, akik az orvostól és az igazgatótól származó cédulával jelentkeznek, a betegekkel szelíden, lelkiismeretesen kell bánnia. A helyiségeket és az udvart tisztán kell tartania. Az ágyak mindig készen kell hogy legyenek a betegek fogadására. A mosdótálakat, éjjeliedényeket rendszeresen ki kell ürítenie és takarítani. Az árnyékszék tisztántartása is az ő feladata. Az orvossal szemben udvariasan kell viselkedni, a betegeken észleltekről jelentést tenni, a recepteket kiváltani, s a gyógyszerrel előírás szerint adagolni. Ezek az előírások kibővítve belekerültek az 1902-ben elfogadott 132 paragrafusos internátusi szabályzatba (közli az 1901/2-re kiadott *Értesítő*). Ennek X. és XI. fejezete (95–132. §) vonatkozik a betegszobára és a betegápolásra. Ezek már az orvos kötelezettségeit is körülírják. A 95. paragrafus leszögezi: „A bennlakó könnyű betegek számára az intézetben betegszoba, a nehezebb betegek számára külön épületben iskolai kórház áll rendelkezésére, utóbbiban betegápolás”. A kórház az igazgató felügyelete alatt áll. Az orvos naponta rendelőórát tart, s ő tesz javaslatot arra, hogy a jelentkező beteg fennjáróként vagy mely helyiségben fekvőként kezeltesse. A továbbiakban a beteg, a látogatók, a betegápoló kötelezettségei olvashatók.

1906-ra megszületik A kolozsvári Unitárius Kollégium iskolaorvosának és egészségügytanárának teendői és kötelezettségei című 21 paragrafusos szabályzat (közli az 1905/6-ra kiadott *Értesítő*). Ez három alapvető feladatot ír elő: az iskola és a tanulók egészségügyi szempontból való el-

lenőrzése; a kinnlakó tanulók lakásának szükség szerinti ellenőrzése; az egészségtan oktatása. A továbbiakban ezek részletezésére kerül sor. Az orvosnak a tanév elején minden diákot meg kell vizsgálnia, s felsorolást kapunk, hogy milyen szerveket kell ellenőrizni – el egészen az idegállapotig. Dönt az esetleges felmentésekről (torna, rajz). A vizsgálatokról jegyzéket kell vezetnie. Naponként reggel $\frac{1}{2}$ 8-tól rendelőórát tart, szükség esetén bármikor rendelkezésre áll. Felvéteti, kezeli és elbocsátja a fekvő betegeket. Tagja az igazgatóságnak, ahol egészségügyi kérdésekben szavazati joggal bír. Tanév végén jelentést tesz az igazgatóságnak. E szabályzattal egyszerre lép érvénybe, hogy az iskolaorvost az igazgatóság javaslatára háromévenként az egyházi főhatóság nevezi ki.

Az iskolai kórház főnöke, igazgatója a felügyelő volt. Ez a kezdeti bizonytalankodás után a kollégiumigazgató állandó tisztségévé vált. A gyógyító munkát a kórházi orvos, esetleg az orvosi diplomával rendelkező tanárok vezették. Végrehajtó és alapember az ápoló volt.

A kórház alapítása körül a legtöbbet Benczédi Gergely igazgató (1867–1877) tett. Maga is a természettudományokkal foglalkozott. Az ő javaslata alapján alakult meg a Betegápoló és Temetkezési Egylet 1870-ben, ő állította össze a kórház leltárkönyvét, az ápolói szabályrendeletet, az ajándékokról, bevételekről és kiadásokról vezetendő naplót. Ellenőrizte betartásukat, vezetésüket. Benczédi 1874 novemberében átadta a felügyelői tisztséget Derzsi József lelkész-tanárnak, majd 1876 áprilisában Hajós Béla természetrajztanárra szállt a felügyelet. Ő ekkoriban már a budapesti egyetemen orvosi tanulmányokat folytatott. Úgyhogy az 1877/78-as tanév második felétől tanulmányi szabadságot kért, s a felügyeletet az új igazgató, Kovács János (1877–1891) vállalta magára helyettesként, végül 1879 őszétől ő a kinevezett felügyelő, s ettől fogva az igazgatót illeti meg e tisztség. Kovácsot Ulár Pál (1891–1893), Boros Sándor (1893–1900) követi tisztségében. Nem sokat törődnek a kórházzal. Az új kollégiumépületet megnyitó Gál Kelemen (1900–1925) igazgató figyelme viszont mindenre, így az egészségügyi ellátásra is kiterjed. Két szabályzatát is kidolgozza. Kovács Jánossal egyszerre, 1879-től a pár évvel korábban elhunyt püspök még jó erőben lévő özvegye önként vállalja a segítséget: „Özv. főtitstelenő Kriza Jánosné pedig, mint az igazgatóság által kinevezett felügyelőnő, lankadatlan szorgalommal látogatta a kórházban a betegeket, s hol szóval, hol pedig tettel befolyt betegségek enyhítésére” – írja Kovács János a *Keresztény Magvető* az évi

iskolai értesítő rovatában. S a püspökné 1895-ben bekövetkezett haláláig megmaradt e tisztségben.

A gyógyító munka a kórház fennállása idején öt orvosra hárult, közülük csak egy tekinthető híres személyiségnek, a többiek az egészségügy és nevelés közkatonái sorába tartoznak. A megnyitáskor Gálffy Endre (1832–1910) lesz a kórházi orvos. A martonosi Gálfi család sarja, amely több vértanút is adott a magyarságnak. Endre két bátyja is harcol az 1848-as forradalomban, közülük az idősebb, János 1850-ben a nagyszombeni börtönben leli halálát. Endre Székelykeresztúron, majd a forradalom után Kolozsvárt a kollégiumban végzi tanulmányait. A kolozsvári Orvos-sebészi Tanintézetben kezd az orvostudományokkal ismerkedni, csak 1860-ban Pesten szerez diplomát, egy ideig Balassa János sebészprofesszor mellett segédkedik. Még a 60-as évek elején Kolozsvárt telepszik le, családi orvos, unitárius és főúri (Bánffy, Bethlen, Jósika, Kemény, Teleki) családok fogadják bizalmukba. Mikor a 60-as évek végén megszervezik a honvédséget, tiszteletbeli törzsorvosnak választják. 1879-ben tényleges törzsorvos, 1894-től főtörzsorvos, ami ezredesi rangnak felel meg. Zeneszerető, kertészkedő ember volt. Pesti tanulmányai alatt Brassai Sámuel segítségét élvezte, s utóbb a nagy polihisztort rajongással tisztelte. Gálffy szerette a kollégiumi környezetet, s ingyen vállalta a diákok gyógyítását még a kórház megnyitása előtt is. Adományaival segítette a kórház működését. 1886-ban mondott le a kórház vezetéséről, s idősebb korában – bár egyháztanácsosnak is megválasztották – meglehetősen visszavonultságban élt. Házsongárdi sírjába mást temettek, de megfordított gránit síroszlopa feliratával ma is látható az egykori Fekete-kertben.

Gálffy mellett két fiatal, induló orvosa is volt az unitáriusoknak, mindkettő a kolozsvári kollégium végzettje. Osztálytársak voltak, majd Bécsben is egyszerre szereztek diplomát: Gyergyai Árpád (1845–1881) és Bartók István (1845–1889). Iskolájuk iránti hálájukat nem csak azzal fejezték ki, hogy gyógyították a megbetegedett diákokat, ambulánsan kezelték őket, ha kellett Gálffyt helyettesítették a kórházban, hanem „póttanárként” tanítottak is állattant, növénytant. Az orvosdoktorok tanárkodása a XVIII. századig nem volt ritka jelenség, de a XIX. század vége felé a két pálya meglehetősen eltávolodott. Gyergyai a vérátömlesztés erdélyi úttörőjeként, az antiszeptikus sebészet terjesztőjeként országos hírnévre tett szert, neve a lexikonokban is olvasható. Korai halála

megakadályozta pályája kiteljesedését. Bartók István viszont főhivatásul választotta a tanári munkát. A sepsiszentiványi Bartók családból született Székelyudvarhelyen, nagyapja, apja, nagybátyja is orvos volt. Egy évig Szilágysomlyón dolgozott gyakorló orvosként, majd 1872-ben a kolozsvári városi Polgári Fiúiskolában helyezkedett el természetrajz-földrajz tanárként. Haláláig ez volt főállása. 1874-től az Unitárius Kollégiumban heti 6–9 órában tanította a természettudományokat. Ugyanattól az évtől a Gegenbauer-féle leányiskolában, 1877-től pedig a Kereskedelmi Akadémián is órákat vállalt. Hetente több mint 40 órát tanított. Elsők közt tette le 1881/82-ben az egészségtanári vizsgát, 1884-től a teológusoknak (III. év heti 2 óra), 1887-től a VII. gimnazistáknak is egészségtanórákat tartott. A sok óra mellett naponta 11-től déli 1 óráig a lakásán rendelt, otthon látta el a Kereskedelmi Akadémia és a Mária Valéria Árvaház betegeit. Mint szenvedélyes könyv- és óragyűjtőt is számontartották. Gálffy lemondása után 1886-ban természet-szerűleg Bartók vállalta el a kollégiumi kórház vezetését. Itt mindössze három évig tevékenykedett. Igazgatója a Polgári Fiúiskolából, Ferenczi Zoltán neves irodalmár a fiúiskola értesítőjében így jellemezte orvosi munkáját: „bárha ismerte a legújabb gyógyító módszereket, nem szívesen folyamodott hozzájuk, s e tekintetben a régi és új iskolának mintegy határvonalán állott”. Bartók cikkeket, tanulmányokat is közölt – szinte mind az iskolai egészségtan köréből – a *Keresztény Magvető*ben (1881–1887), a *Család és Iskolában*, a Polgári Fiúiskola értesítőiben (1885/86; 1887/88). Családot nem alapított, így – szívszélhűdés okozta hirtelen halálát követően – 429 darab orvosi műszere és 1589 kötet könyve az Unitárius Kollégiumra maradt. Ez hálából síremlék készíttetését tervezte. Mi nem akadtunk nyomára.

Az új iskolaorvos és a kollégiumi kórház orvosa szintén egy tanítvány, Veress Lajos (1850?–1908) városi alorvos, utóbb tisztiorvos lesz. 1877-ben Kolozsvárt szerez diplomát, majd egészségtanári képesítést is. Ő már „csak” orvosként dolgozik, megkapja az évi 50 forintot a kórházi munkájáért továbbá a teológiai és középiskolai órák díját. A VII. gimnazistáknak Fodor József *Egészségtankönyve* alapján adja elő a táplálkozással, lakással, foglalkozással, a test ápolásával, fertőző betegségekkel és véletlen veszedelmekkel kapcsolatos ismereteket. Az ő idejében kezdődnek az őszi, tanév eleji egészségügyi vizsgálatok. 1891-től a szembetegket (trachoma) szeptemberben és februárban is kiszűrrik. 1900-tól a vá-

rosi főorvos, dr. Scheitz Vilmos is részt vesz a szemvizsgálatokon. 1901-től az orvos az őszi szemlén az általános egészségi állapotot is vizsgálja, megállapítja, kiket kell testnevelésből, esetleg rajzból felmenteni. Az új épület rendelőjében az orvos naponta köteles fogadóórát tartani. Jelentkeznek is a diákok. Van tanév, hogy száznál több megvizsgált, kezelt betegről szól a jelentés. Ugyancsak az ő idejében, a XX. század első éveiben kezdődik a bennlakó tanulók rendszeres oltása és újraoltása. Veress súlyos betegsége miatt már 1906-ban kénytelen lemondani iskolai állásáról, egy évi fekvés után 1908 szeptemberében éri a halál. Ő volt a leghosszabb ideig, 18 éven át a kollégium orvosa. A tanári kar és a diákság testületileg kivonult temetésére. „Az ifjúság barátja, nemes szívű kartárs költözött el benne” – állapította meg Gál Kelemen.

1906-ban a kollégium igazgatósága nem talált unitárius felekezetű orvost, aki az iskolai teendőket vállalja, így a református vallású, de 1885-ben a kollégiumban érettségizett kisborosnyói Tompa János (1866–1922) városi tisztiorvosra esett a választás. Ő 1890-ben végezte a kolozsvári egyetemet, egészségтанanári diplomát is szerzett. Egy darabig a közegészségtani tanszék tanársegéde volt, majd Vajdahunyadon orvoskodott. 1895-ben választották kolozsvári tisztiorvosnak, 1911-ben tiszteletbeli főorvos lett. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület orvosi szakosztályában is tevékenykedett. Ő már az 1906-tól életbe lépő kollégiumi iskolaorvosi szabályzat szerint működött, alkalmazását az EKT három-évenként meghosszabbította. Rögtön alkalmazásakor feltűnt neki a kollégiumi kórház elhanyagolt állapota, s a lehetőségekhez képest javított azon (vízvezeték, új berendezés). Tevékenysége főleg az új épülethez kötődik, de mikor 1914-ben, a világháború kitörésekor katonai kórház céljára lefoglalták a kollégiumépületet, kénytelen volt az elavult Tímár utcai szobákba utalni a súlyosabb betegeket. 1914-ben a felsőosztályosok és a teológusok külön kiképzést kaptak Konrádi Dániel mentőegyesületi főorvostól a sebesült katonák kórházi ápolására. Még az 1913/14-es tanévben Tompa létesítette a kollégium egészségтani szertárát. Ebben 17 henger alakú üvegben elhelyezett szerv volt: agy, ép és gümőkóros tüdő, gégegümőkór, bélgümőkór, mirigygümőkór, ép és zsugorodott máj, ép és zsugorodott vese (Bright-kóros), lép, tifuszos bélrészlet, vérhasas bélrészlet, ép szív, elmeszesedett nagy ütőér, gégediftéria, gégeбen lévő bujakóros fekély. Továbbá 17 festett falitábla anatómiai ábrákkal, kóros jelenségekkel – olvasható az 1913/14-ről megjelent *Értesítő*ben. Tompa

akkor nem sejthette, hogy a háborús események miatt évekig felfüggesztik az egészségtan-tanítást. Tompa betegsége miatt már 1921 tavaszától nem teljesíthette kötelezettségeit. Matusovszky András járási orvos helyettesítette. Koszorúmegváltásból a kollégiumban Tompa János-émlékalapot hoztak létre. Sírja a Házsongárdi temetőben van.

A kollégiumi kórház Tompa orvosi szolgálata idején csendesen elhal, kimegy használatból. Itt megemlítjük, hogy 1921 őszétől dr. Márkos György (1888–1961) unitárius vallású orvost alkalmazta az EKT egészség-tanítónak és intézeti orvosnak. Kisebb megszakítással az 1948-as államosításig töltötte be ezt a tisztséget. Ő volt az első szakosodott gyermekorvosa az iskolának.

Érdekességgént említhetjük, hogy 1891-től pár éven át dr. Adler Albert (1894-től Aczél Albert) „a fogfájásban szenvedőket ingyen kezelte”.

A betegápoló a kollégiumi kórházban 1878-tól Barabás Károly (1843–1919) volt. Rendszerint elismerő szavakat olvashatunk az értesítőkben munkásságáról. Tulajdonképpen túlélte a kórházat. Az 1918 utáni orvosi jelentéseket nem sikerült a levéltárban megtalálnunk, így nehéz évhez kötni a kórház bezárását. Már 1918 áprilisában felmerül a kórháztelek eladásának az ügye az EKT-ban. A Jogügyi Bizottság leszögezi, hogy csak akkor adható el a telek, ha más helyet jelölnek ki a kórház részére. Alkalmas épület lenne a Szamos utca 24. szám alatti háromszobás ház, de az egyelőre nem szabadítható fel, Márkos Albert tanár lakik benne. Még 1918 novemberében Barabás kérésére bevezetik a villanyt. Feltételezhetően 1919-ben a kórház helyiségeit kiutalják Nagy József unitárius elemi iskolai tanítónak. A felszerelést pedig a padlásra viszik. Barabás halála után a feleségét bízzák meg a kórházi javak kezelésével. Ő aztán konfliktusba kerül Nagy tanítóval, aki 1922-ben háromévi áldatlan helyzetet emleget. Végül az egyház perli Barabásnét és leányát, hogy távozzanak a lakásból. 1920-ban egy vállalkozó nyári mulatót szeretne a telken létesíteni tekepályával, zenepavilonnal. Ekkor állapítják meg, hogy az ingatlanban „egészségtelen, rendkívül nedves, rozoga lakások” vannak. Kis túlzással azt is állítják, hogy a kórházban már 5–6 éve nem feküdt gyermek. A kórház története 1918 táján ér véget.

Az épület utótörténetéhez tartozik, hogy a padlásról az 1925/26-os tanévben elviszik az orvosi felszerelést, s ami használható, azt a főépületben működő betegszobában helyezik el – tudósít az *Értesítő*. 1927-

ben a kórházi telket az egyház saját nyugdíjpénztárának engedi át. Az pedig az 1930-as évek elején egy kétemeletes bérházat építtet rá, amelyet aztán a kommunizmus idején államosítanak. A „kórházépület” lebontásakor kerülhetett ki az a terméskő tábla, amely ma az egyik második emeleti teológiai helyiségben hányódik e felirattal:

UNITÁRIUS FŐTANODA
KÓRHÁZA
Alapította
Kelemen Benjámín
1873-ban

**EGY UNITÁRIUS ORVOSDINASZTIA:
A GYÓGYÍTÁSRA ESKÜDTEK FEL**

Szólhatna úgy is a cím, hogy a Firtos aljától a Görgőig. Nagy a földrajzi távolság, de a két hely lélekben közel van hozzánk: a Firtos alatt a Felső-Nyikó kanyarog, a Görgőt mind a két oldaláról az Olt öleli át, Csehétfalván, akárcsak Bölönben és Szent György lovag városában, unitárius családok élnek, hisznek, remélnek, hallgatnak ősi harangjaik hívó szavára, templomba járnak, ott van a lelki pihenő, ott ver gyökeret mind jobban a beszélt és zenei anyanyelvünk, megőrzőnk. Eredjünk az unitárius orvosházba, az Albertek nyomába!

A feladat nem nehéz: szólni olyanokról, akik e sorok íróját és övét nem egyszer, de többször is kezelte/kezeli-gyógyítja. De vissza egy keveset a régmúltba. A Nyikó menti Csehétfalva világháborús emléktábláin csak amúgy sorakoznak az Albert családok férfi tagjai. Itt van a família gyökere, s bizonyára már az 1576-ban ott élő tizenhét család között is ott voltak – bölintott rá Lőrinczi Lajos lelkész, a székeskeresztúri kör eszterházi. Félezerre nőtt ennek a zömében unitárius falunak a lélekszáma mindaddig, amíg a sors apasztani nem kezdte. Nos ekkor, akiket a tenni akarás, a tanulni vágyás lépésre kényszerített, kántortanítói vagy lelkészi diplomával a kezükben továbbléptek a faluból. Csehétfalvi család leszármazottjaként indult „bejárni a kerek világot” a lelkész, író és költő Balázs Ferenc (1901–1937) is, csehétfalvi diplomás unitárius kántortanítóként lett Árkoson iskolamester, ahogyan a nép nevezte akkor, Albert Áron (1805–1883) onnan költözött Bölönbe Mikó Zsuzsa felesége révén, aki a vagyonos Mikó Sámuel leánya volt. Az ő unokája volt a már Bölönben született **Albert Lőrinc** (1889–1955) jogtudós. A tősgyökeres Sikó családból nősült, rokonságba került a jól szituált Tana családdal is. A jogász pályát választotta, közéleti személyisége lett a vidéknek, miért ne vállalkozhatott volna feladatok a két világháború közötti Magyar Pártban? Igen ám, de ez volt éppen egyik akadálya annak, hogy nem nyitható ügyvédi irodát Sepsiszentgyörgyön, maradt vidéki ügyvéd, gazdálkodott. 1940–44 között törvényszéki bíró volt. A háború után birtokait kisajátították, a maradékon gazdálkodott. 1955-ben hunyt el, porai a

*Dr. Albert Lőrinc,
a jogász*

*Dr. Albert Zsigmond,
a szentgyörgyiek szeretett orvosa*

bölöni unitárius temető családi sírboltjában nyugszanak. Négy gyereke közül Zsigmond és Piroska orvosi pályát választottak, Attila és Lőrinc fia unitárius lelkész lett. Dr. Albert Piroska érdemdiplomás gyermekgyógyászként sikeresen működött Szászhermányban. Az egykori mikós diák, agrármérnök Schneider Erik felesége lett, unitárius pap temette el 2002-ben. Gyerekei és unokái Németországban élnek. Az unitárius lelkész Albert Attila (1925–2017) fia, **dr. Albert Attila** (1959), a sárospataki városi rendelőintézet belgyógyász-gasztroenterológus főorvosa, felesége neurológus szakorvos, lányuk, **Albert Annamária** a Budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetemen 2019 júniusában tett orvosi esküt, a radiológia iránt elhívatott, ebből szándékozna szakosodni.

Zsiga doktor, aki a mosolyával is gyógyított

Az én időmben majdnem mindenki így ismerte bölöni Albert Lőrinc fiát, a belgyógyász szakorvos **dr. Albert Zsigmondot** (1923–1984), aki Marosvásárhelyen végzett orvos és tanársegéd, feleségével, a tordatúri

unitárius lelkész lányával, dr. Pásint Éva (1924–2011) orr-fül-gégész orvossal a sepsiszentgyörgyi kórház orvosai lettek. E sorok írójának édesanyja és nagynénjei panaszaikkal mindig Zsiga doktorhoz voltak bizalommal, merthogy ő „a mosolyával is gyógyít”. Áthágvá a korszak káderesdit játszó mániáit-buktatóit, az Albert házaspár megnyerte a széleskörű városi és vidéki pacientúra bizalmát és szeretetét. Zsiga doktor „szerény, halk szavú orvos volt, aki nagy odaadással gyógyította a betegeit, nevelte négy gyermekét. Táplálkozás-egészségtani ismertető anyagokat szerkesztett a betegek és orvosok számára. Kórházi munkája mellett háziorvosa volt számtalan családnak a városban és környékén, akiket rendszeresen látogatott. Az Őrkő negyed magyar cigánysága évtizedek után is emlegette, hogy hozzájuk is házhoz ment, ha hívták, bár volt eset, amikor a férj a hátára kellett vegye a doktor urat a térdig érő sárban, így jutottak el a házhoz, ahol az asszonyon kellett segíteni. A sepsiszentgyörgyi orvosiasszisztens-képzőben több mint tíz évig oktatta a belgyógyászatot. Az oktatás iránti szeretetét egyébként még tanársegédkorából hozta magával, amikor dr. Dóczy Pál professzor, dr. Horváth Endre és dr. Málnási Géza előadótanárok mellett dolgozhatott, és nagy élvezettel képezte a gyakorlatozó egyetemistákat, több évfolyam gyakornokorvosa is mentorának tartotta. Tudományos közleményei az emésztési betegségek témakörét ölelték fel, és a Marosvásárhelyen megjelenő *Orvosi Szemle* közölte. Támogatta unitárius egyházát. Ebben a mindennapinak látszó, de hősies munkában az 1984-ben váratlanul érkezett halála akadályozta meg” – írta róla dr. Nagy Lajos nyugalmazott rétyi családorvos, helytörténész és genealógus a sepsiszentgyörgyi orvosgenerációkról írt nemrég megjelent kötetében.

Éva néni, a sepsiszentgyörgyi unitáriusok nagyasszonya, alias **dr. Albert-Pásint Éva** osztályvezetői tevékenysége alatt a sepsiszentgyörgyi fül-orr-gége osztály sokszor költözött, ami nem zavarta meg a betegellátást. Gyakorlatias ötleteivel, optimista, energikus szervezőkészségével mindig sikerült zökkenőmentesen, lelkiismeretesen elvégezni a munkát az osztályon dolgozó munkatársaival együtt. Az önkéntes társadalmi munka végigkísérte tevékeny életét. Az egészségügyi szakszervezet vezetőségi tagja, illetve a Vöröskereszt aktív tagja volt. Munkájáért érdemkereszttel jutalmazták. Hívó, hitét gyakorló orvos volt. 1980–1992 között az unitárius egyház Főtanácsának tagja, a Sepsiszentgyörgyi Uni-

*Dr. Albert-Pásint Éva,
a nagyasszony*

*Emlékkopjafája
Sepsiszentgyörgyön*

tárius Nőszövetség elnöke, a Kriza János Unitárius Dalárda megálmodója volt. Alázattal végzett munkáját és széleskörű közéleti tevékenységét 2001-ben Pro Urbe díjjal jutalmazta Sepsiszentgyörgy városi tanácsa. Halála után az egyházközség kopjafát állított emlékére az unitárius templom kertjében, amelyet a csehétfalvi származású Balázs Antal unitárius kopjafafaragó mester készített. Elhivatott, magas szinten művelt szakmai tevékenysége mellett népes családját odaadóan nevelte, összetartotta. Négy gyerek édesanyja volt, kikre élete során méltán lehetett büszke. Annál is inkább, mert a nagy „exodus” során gyermekei mind itthon maradtak.

Zsiga doktor családjának nemzedéke

Két gyerekük jelenleg is szakorvos: **dr. Albert István** (1952) belgyógyász főorvos és kardiológus, az orvostudományok doktora. Ő a sepsiszentgyörgyi Dr. Fogolyán Kristóf Megyei Sürgősségi Kórház belgyógyászatának osztályvezető főorvosaként, megbízott főigazgató és orvosigazgatójaként dolgozott, számos tudományos közlemény szer-

*Dr. Albert István,
István doktor*

zöje. Jelenleg nyugdíjas, magánrendelőben folytatja praxisát. E sorok írójának és családtagjainak tisztelt kezelőorvosa. Tanulmányozta a környék lúgos kémhatású ásványvizeinek gasztrológiai hatásmechanizmusát, elnöke-szervezője a Kovászna megyei szívbetegség egyesületének, megszállott lokálpatrióta. Felesége dr. Albert Ildikó Anikó szemész. Fiaik: **dr. Albert András** (szül. 1980) sepsiszentgyörgyi szemészfőorvos, az orvostudományok doktora, testvéröccse Albert Zoltán (szül. 1982) geográfus és turisztikai szervező. Dr. Albert-Pásint Éva orvos lánya **dr. Albert-Nagy Éva Ilona** (szül. 1959) édesanyja szakmai hagyományainak folytatója, a Dr. Fogolyán Kristóf Megyei Sürgősségi Kórház fül-orr-gégész főorvos-osztályvezetője, közéleti személyiség, három fiúgyerek édesanyja. Legkisebb fia, Albert-Nagy Ákos István végzett unitárius lelkész. Dr. Albert-Pásint Éva másik két gyereke: Albert Álmos (1954–2015) gépészmérnök, 1992–2008 között Sepsiszentgyörgy polgármestere, 2008–2012 között a román parlament szenátora az RMDSZ színeiben, illetve dr. Albert Etele (szül. 1956) fizikus, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem tanára.

(A képek részben családi fotók, részben a szerző felvételei.)

*Dr. Albert-Nagy Éva, édesanyja
szakmai hagyatékának ápolója*

*Dr. Albert András,
a vidék legfiatalabb szemorvosa*

*Dr. Albert Attila,
aki Sárospatakon is unitárius*

*Dr. Albert Annamária:
„radiológus szeretnék lenni”*

FRANCIA CSÁSZÁR

Vízszintes: 1. **A császár neve.** 9. Innivaló tréfásan. 14. Elemi. 15. Vérdény. 16. Járunk rajta. 18. Vágás a filmiparban. 19. Európai nép volt. 20. Van ilyen sas is. 21. Folyó, spanyol földrajzi nevekben. 22. Régies hangulatú. 23. Francia sziget. 24. A sós víz is ez. 26. Ételt az asztalra rak. 28. Gépet zsíroz. 29. Német és olasz autójel. **30. Hadjáratai során szerzett egyik uralkodói címe volt.** 33. Állatok tartására használt fedetlen építmény. 35. Közelre mutató névmás. 36. Arra a helyre. 37. Londoni negyed. 39. Puliszka, kukorica. 41. Durván kacagó. 43. Latin szó, jelentése: kicsi, kis. 44. Vár szélei! 45. Milliliter röviden. 46. Csökken a víz szintje. 49. Madár gyomra. 51. Késsel, ollóval dolgozik. 52. Francia színésznő (Isabelle). 53. Zenei műfaj. 55. Francia területmérték (ARE). 56. A bűntény elkövetője. 59. Mohamedán isten. 61. Határozott névelő. 62. Nagyon szeret. 64. Fenyő „virágja”. 66. Mazsola társa a bábfilmben. **67. A császár egyik betegsége.**

Függőleges: 1. **A császár másik betegsége.** 2. Alumínium vegyjele. 3. A magyar főváros keleti része. 4. Kávémárka. 5. Papírra jegyzett. 6. Valaminek a létszerűsége. 7. Férfinév. 8. A Vezúv városa. 9. Hivatali szoba. 10. Osztrák tartomány. 11. Lopakodik. 12. Vágóeszköz. **13. Ez okozta a császár halálát.** 17. A meténg más neve. 23. Az ilyen szakon sok a matematika. 25. Davis Kupa röviden. 27. Alváskor látjuk. 28. Kripton vegyjele. 31. Múlását óra méri. 32. Szótoldalék. 33. **Ezt a címet is megszerezte a császár.** 34. Magyar szappanmárka. 36. Kívánság. 36. Sokat áll a tűkör előtt, de a padlás népies neve is. 38. Padlás falun! 40. Anyátlan-apátlan gyerekek otthona. 42. Becézett Ödön. 44. Magyar színésznő volt (Hédi). 47. Patrícia becézve. 48. Ritka női név. 49. Ruhadísz. 50. Rangjelző szócska. 54. Nehéz fém. 57. Becézett Emília. 58. Gléda. 60. Lamar-tine verse. 63. Edzés közepel! 65. Csehszlovák gyártmányú géppuska.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14											15	
16	17	18					19					
20				21			22				23	
24		25			26	27				28		
29		30	31	32				33	34			
35		36			37		38		39	40		
41					42	43					44	
45		46	47	48		49			50	51		
52						53	54			55		
56	57				58	59			60		61	
62			63	64				65	66			
 T				67								

Fekete Levente

SZEJKE

Szejke, te kedves hely.
A völgy, mint kérészes tenyér,
megsimogat, és hellyel kínál az árnyas fák alatt,
ahol kénsszagú víz buzog fel a mérhetetlen mélyből.
Figyeld csak: a vén fák még őrzik nyikorgását
a vizet hordó korsós bivalyszekereknek,
ahogy konokul most is visszafeleselnek a szélnek.
S a kapuk a tanúk, ahogyan csurgott a verejték,
amikor dőlt hajnali harmaton a dús rend,
s ahogyan moccantak egy-ütemre a csizmák,
sírt a hegedű, szállt az ének, és nemcsak...
de szakadó esőben, zúzmarás, szakító szélben,
erdők mélyén, vad vizek völgyében,
amikor csattogott a fejsze
Székelyföldön és idegenben...

Ezek a kapuk a tanúk, hogy időről időre
hazatértek, mint vándormadarak,
a tiszta ruhát váltani vágyó,
megfáradt székely emberek.

Ahogy most is.
Hogy patyolat gyolcsinget váltson a lelkünk,
ha ránk néz Orbán Balázs a kapuk fejinél,
ahogy ott áll fáradhatatlanul,
székelyharisnyában, pödrött bajusszal, kihúzott gerinccel,
jobbán és balján az egyetlen Gondviselővel.

Mint friss tavaszi virágillat,
a hely szentsége belengi lelkemet.
Leveszem kalapomat,
ha átlépek az őrálló vén boltívek
égszínké szentsége alatt.

Moldován-Szeredai Noémi

A LEVENDULA EGÉSZSÉGMEGŐRZŐ HATÁSAI

A levendula valóságos csodanövény, s én mint aki a növényt szinte egy hektáron termeszttem, a virágot feldolgozom, rengeteget tudok mesélni róla.

No de kezdjük a legelején.

A növény

A levendula elnevezést a latin *lavare* (mosni) kifejezésre vezetik vissza, más magyarázat szerint a latin *livere* (kékes színű) szóból ered.

Európában a mediterrán térségben őshonos, legismertebb fajtája a *Lavandula angustifolia*, igazi vagy közönséges levendula, amelynek illóolaja a legnagyobb gyógyhatással bír. Erdélyben az elmúlt században leginkább molyellenes hatásáról volt ismert, szinte minden ruhásszekrényben volt egy kis zacskóban.

Ma már tudjuk, hogy a levendula ennél sokkal többre képes, sokoldalú növény, amely magával ragad, elbűvöl, az illóolaja gyógyító hatású testre és lélekre, így a vele való munka is lélekerápia.

Nagyon-nagyon sok munkát, törődést igényel, úgy kell kapálni, gyomlálni, mint a kerti veteményeket, de meghálálja.

A szüret a virágzástól, s az meg az időjárástól függ. Két-három hét eltérés is lehet egyik évről a másikra a virágzást illetően. 2019-ben három héttel hamarabb kezdett nyílni a virág, mint 2018-ban.

A lepárlás

Először a friss és szárított csokornak való virágot lehet vágni a virágzás kezdetén, de ahhoz, hogy minőségi illóolajat nyerjünk ki, a virágázás kezdetétől szinte három hetet kell várni, hogy a virágban maximális legyen az illóolaj.

Az illóolajat lepárlással vagy desztillációval állíthatjuk elő, amely a legkíméletesebb módja az illóolaj kinyerésének. A lepárlást általában a betakarítás után azonnal (1-2 órán belül) el kell végezni a veszteségek és a minőségromlás elkerülése végett. A lepárló a következőképpen működik: az alsó részében a felhevített víz gőzzé alakul – ami minimum 100 °C, de lehet akár 150 °C is –, átmegy a felső hengeren, amelybe az

illóolaj tartalmú növényeket helyezzük. Ahogy a gőz áthalad a virágokon, roncsolja a növényi szöveteket, és ki tud jönni a növényből a benne lévő illóolaj nagy része.

A következő szakaszban a gőzzel keveredett illóolaj megy tovább a hűtőbe, ahol a gőz kicsapódik, a spirál végén kifolyik az illóolaj és az aromavíz. Hétszáz nagy csokor levendulavirágból egy ötliteres flakon tetején körülbelül 3 deciliter illóolaj lesz, a többi aromavíz. A levendulavíz tetejére feljövő illót innen távolítjuk el.

Az illóolajok szobahőmérsékleten általában folyékonyak, intenzíven párolognak, jellegzetes (általában kellemes) aromás illatúak, a legtöbb növény illóolaja szöveten nem hagy nyomot, foltot. Hatalmas mennyiségű növényt kell feldolgozni, ehhez képest elenyésző az így nyert illóolaj: ez okozza magas árukat, de azt is, hogy hamisítják őket. A legegyszerűbb csalási mód a vegyítés: szagtalan olajba cseppentik az illót, s mivel az illat nagyon erős, csak foltpróbával lehet tetten érni. A vegyészeti fejlődése új lehetőségeket jelentett a hamisítóknak is, mivel egy-egy illóolaj jellegzetes aromáját meghatározó komponenseket a vegyipar szintetikus úton is elő tudja állítani.

Hatásai

Figyelni kell arra, hogy milyen állapotú gyógynövényt használunk fel, mert olyan lesz az eredmény is. Nem mindegy, hogy vegyszermentesen vagy éppen ellenkezőleg, mindenféle vegyi anyaggal kezelve igyekszünk termést elérni.

A szárított növényvel különleges befőtteket, lekvárokat is készíthetünk.

A levendula illóolaja hegesítő, bőrregeneráló, nyugtató, csillapító hatású a bőrre, de a lélekre is, fájdalomcsökkentő, fertőzésgátló, megnyugtató, idegcsillapító hatású, illatosít. Meghűléskor inhalálással tisztítja a légutakat, csökkenti a fertőzéseket. Az illóolaj masszírozások alkalmával a fáradtságot, sportolás utáni izomfájdalmakat, a reumás fájdalmakat csökkenti.

A levendulavíz is hasonló tulajdonságokkal rendelkezik: antibakteriális, fertőtlenítő, gyulladást csökkentő, erősíti az immunrendszert, enyhíti a fejfájást, a depresszív kedélyállapotot, segíti az elalvást, megszünteti az alvászavarokat.

Permetezzük az aromavizet a párnánkra, ágyneműnkre a békés, pihentető alvás érdekében.

A pattanásos, gyulladásos bőrt nyugtatja. Jótékony hatása érvényes pikkelysömörre és ekcémára is. Enyhíti a napozás okozta leégést. Hatékony zsíros hajra és korpás fejbőrrre permetezve is.

S a sort még lehet folytatni. Tapasztalatom szerint valóban orvosság, csodaszer a levendula-illóolaj és -aromavíz, a virág pedig a szépségével gyönyörködteti a lelket is.

Szabó Adél Júlia

**PAPNÉ MANUFAKTÚRA, AVAGY A TEAÁLOM.
GONDOLATOK EGY UNITÁRIUS LEKÉSZNŐ
MINDENNAPJAIBÓL**

Gyermekeként úgy nőttek fel, hogy mezőre menet vagy hazafele jövet gyógynövényt szedtek a nagyszülőkkel. Tudták, hogy mi mikor, mire való. Ezeket a teaőzeteket ittuk már gyermekként. Pontosan emlékszem, hogy melyik gyógynövényt mikor és hol kellett gyűjteni, melyik föld vagy kaszáló, rét mellett. Kék iringó, bodza, hárs, akác, szűrősgöngyajak, kamilla, libapimpó, hárs, tüdőfű... mind vadon termő gyógynövények.

Számunkra, akik a kis üzemben dolgozunk, ma ilyen a gyógynövényekkel való foglalkozás: a szabadban lenni, felszabadítani, kiszabadítani valami mást a lelkünkől. Fáradtságos és egyszerre megnyugtató. Türelmemre tanít a növény, az élet maga. A magból palánta, aztán apró fejlődés, sok-sok meghajlás, gyomlálás, kapálás és szedés, aztán szárítás, súrolás, morzsolás, szitalás. Sok-sok nap illatban, színek kavalkádjában, napsütésben vagy éppen forróságban, mert a gyógynövényeket többnyire a déli, a legnagyobb hőségben kell szedni pl. a körömvirágot és a kamillát. A természetben rend van, megtanulja lassan az ember. Nem lehet semmit siettetni. Mindennek megszabott ideje van, mint ahogy a szentírás mondja. Kora tavasztól késő őszig tart a kinti munka. Alig olvad el a hó, máris szedni kell, menni kosarakkal, vászontarisznyákkal ki a természetbe, a kertbe. Első az ibolya, csalán, százszorszép, aztán rendre jönnek a többiek. Egyszerre aranyárgába borul a kert a gyermekláncfű virágától, a lilának minden árnyalatával a tüdőfű hívogat. Piroslik a szamóca, illatozik a kakukkfű, megbújva a napsütötte oldalakon. És egy szempillantás alatt nyár van.

Ora et labora, azaz imádkozzál és dolgozzál. És valóban igaz ez. A gyógynövények gyűjtésével sem teszünk mást, mint ami a hivatásunkkal egybecseng. Adni valami szépet, tisztát, illatosat és egészségeset abból, amit nekünk is adott az Isten. Szeretnénk, ha többen rácsodálkozhatnának a természet kincseire, az egyszerű, de ugyanakkor hasznos gyógy-

növényekre, amelyek körülvesznek, körülölelnek minket. Vallásórás gyerekektől kérdeztem néhány éve, hogy milyen gyógynövényeket ismernek. Csend. Milyen teát isztok otthon? Plikkeset. Aztán kimentünk a mezőre, és vittem magammal a gyógynövény-határozót, így tanultunk.

A gyógyító növények gyűjtése egy életforma.

A marketinggel a férjem foglalkozik, engem inkább a gyógyhatások, keverések, maga az alkotás hoz tűzbe. A teafűkeverékek, illetve nevük megalkotása mind nagy gonddal történik.

A kertben rengeteg a munka. Nem használunk vegyszereket, permeteket. Mindent kézi és hagyományos módon termesztünk meg, majd gyűjtünk be. A vadon termő fajokból is telepítettünk be a kertbe, ilyen például a szurokfű, az orbáncfű. Igen sok vad és termesztett gyógynövényünk megterem a kertben, illetve az egyházközség közel háromhektáros birtokán. Felsorolom, hogy milyen vad fajok találhatók itt: bodza, akác, csipkebogyó, galagonya, komló, cickafark, réti legyezőfű, pásztor-táska, nagy csalán, fehér árvacsalán, tavaszi kankalin, ibolya, katáng,

szamóca, gesztenye, mogyoró, vadcsereesznye, orbáncfű, tüdőfű, mezei kakukkfű, kökény, kömény, gyermekláncfű, papsajt, mályva, vadzsálya, lándzsás és kereklevelű útifű, ösztörűs veronika, pásztortáska, boglárka, tejoltó galaj, vadmálna, vadszedér, vadcsereesznye, galagonya, martilapu, szúrós gyöngyajak, cickafark, lósóska, kis meténg (azaz Vinca minor), katáng, pásztortáska, kányazsombor, orgona, vérehulló fecskefű.

De van fekete és piros ribizli, egres, alma, szilva, különféle körtefajok, málna, szeder, csereesznye, meggy, homoktövis, som, birsalma, bíbor kasvirág, orvosi zsálya, orvosi kamilla, kerti kakukkfű, körömvirág, izsóp, fodormenta, borsmenta, fürtös menta, illatos macskamenta, citromfű, búzavirág, sárkányfű, tearózsák, damaszkuszi rózsza, levendula, bazsalikomok, csombor, kapor, tárkony, lestyán, édes kömény, metélőhagyma és fokhagyma, metélőzeller és -petrezselyem, mustár, édeskömény, rozmarin, palástfű.

Elsőként ötven fő levendulával kezdtük a betelepítést, aztán jött a citromfű, izsóp, gyümölcsfák és termőbokrok, kamilla, rózsza, bíbor kasvirág... Hihetetlen, hogy mekkora adottsága van egy birtoknak, ha arra rá tud csodálkozni az ember. Mi rácsodálkoztunk arra, hogy mi minden van itt. A jó Isten nem véletlenül küldött ide minket ebbe a kis egyházközségbe, ebbe a gyógynövény-paradicsomba, ahol karnyújtásnyira illatozik és gyógyítani akar a természet. Szedd, és élj vele... Kezdetben az első gyógynövényeket a család számára, a gyülekezeti rendezvényekre gyűjtöttem, aztán kezdtem tanítani a gyerekeket kinn a természetben gyógynövény-határozóval, hogy az alapvető gyógynövényeket megtanulhassák. Aztán egy óvodás gyerek hazafelé menet egy őszi napon csipkebogyót gyűjtött zsebébe, hogy a mamája azt főzze meg neki. Semmi nem hull a porba, csak ki kell várni az időt. A jó földbe hullott mag kikel. Ez a csoda maga. Egyszer csak azon vettük észre magunkat, hogy sokkal többet gyűjtöttünk, mint amire szükségünk van. Ajándékként adtuk családtagoknak, barátoknak, ismerősöknek, és hihetetlenül örültek neki.

A gyógynövény-manufaktúra a férjem ötlete volt. Kezdtünk gondolkodni a névben, és ekkor jött a gondolat: Papné manufaktúra. A régi világban a lelkész férfi lévén, így nevezték a feleséget, a tiszteletes asszonyt, de a mában gyakran így nevezik a női lelkészt is, tehát ez a kifejezés hangzatos, régies és mégis mindkettőnket egybefoglal. 2018-ban építettünk egy feldolgozót, amelynek padlástere gyógynövénysszárító, és

gyógynövényeinket részben ott szárítottuk, illetve egy, a korábbi években férjem által elkészített gyógynövénytörzárítóban, amelyet sokan csúszdának vagy egyéb más dolognak láttak. Útközben folyamatosan tanultunk, jártunk gyógynövénytermesztő utakon, vásárokbá, kiállításokra és sokat olvastunk régi füveskönyveket. A gyógynövény-manufaktúrától a gyógynövénytörzárítóig mind-mind a magunk munkája. A magvetés, ültetés, gyomlálás, szedés, szárítás, morzsolás, csomagolás mind-mind a két kezünk munkája. A négyéves gyermekünk már tudja, hogy miből készül a tea, és már annyira megszokta a teázást, hogy kéri, még a fürdővizébe is. Ő is jelen van a kertben, és már sok gyógynövényt ismer. Jön a kis kosárral és a kis ollóval segíteni. Teaálom, így nevezem én a fáradságos munkánkat. Természetesen sokakban ott van a kérdés, a kétely, különösen a családjaik részéről, hogy megéri-e nekünk a sok befektetés, banki hitel, és nem utolsósorban rá fordított idő és munka. Ezt előre nem tudhatjuk, de mi hiszünk benne, szeretjük az álmunkat és a vele járó munkát is. Mi tudjuk, hogy mekkora energiát ad nekünk a gyógynövényekkel való foglalkozás. Szinte terápia a sok szín és illat között lenni. Szabadnak lenni gondolati szinten, lelki szinten. Annyi bizonyos, hogy ameddig ilyen pozitív töltettel bír számunkra ez a munka, ez az álom, nem leszünk depressziósak. Ez számunkra a gyógynövényes kert, egy másik élet szimbóluma, amikor kilépünk a mindennapi rohanásból, stresszből, határidők fogságából, és a szó szoros és igaz értelmében két kézzel dolgozunk meg az álmainkért.

KERESZTÚT PORÁBA ÍRT IGÉK

Emberfiával nincsen dolgom
s Istennel rég nem taktikázom.
Köldöknéző egykedvűségben
néha csak magammal vitázom.
Borzalmaktól hályogos szemmel
múltba lássak-e vagy jövőbe?
Sírok vagy új bölcsők felett
legyek nagy álmok megszövője?
Korhadt bitófák és díszkapuk,
ávék és vérbefúlt hozsannák
s ledöntött bálványok, kik minden
dicsőség árát megbocsájtják:
iszonyodva jajtól, haláltól
menjek tömegsíroknak útján
s gyermekeimnek vérpárákat
mutogassak az ég azúrján?
Inkább: újjászülető hittel
törni előre, kart kitárva -
s toprongyos senkik lobogóját
tűzni a szétlőtt barrikádra!
Inkább: csirában álmodozva
várjatok még fiatal szívek,
csak álmotok ne árnyékolják
vérpadok és diadal-ívek!
Emberfiával semmi dolgom -
Istennel én nem taktikázom.
Elhamvadt világom üszkein
bűn, ha így magamban vitázom?

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 7.

Apám és általa az egész család tagja volt az Ipartestület által szervezett Betegsegélyző Intézetnek. Örööm a tagsági könyvét. Először akkor vitt el engem dr. Bakk Elekhez, a betegsegélyző orvosához Székelyudvarhelyre, mikor a sasfészek miatt lecsúsztam az óriás fenyőfáról. Látva, hogy kímélem a lábam, és furcsán hordozom a derekam, illetve az ágyékom táját, azt gondolta, hogy sérvet kaptam. A vizsgálat megállapította, hogy az egyik heregolyóm bomolhatott ki a fáról való lecsúszásom alkalmával, s valamilyen kenőcsöt írt, hogy azzal kenegessük az ágyékom táját és a herezacskómat. A nyári meztelen fürdéskor a társaim felfedezték a furcsaságot, s rögtön megkaptam a jelzőt, hogy féltőkű, mint a Laji bá malaca. A következő nyáron már elfeledték, én sem tulajdonítottam több jelentőséget ennek az esetnek. Apám (aki Brassóban inasiskolába járt, és a mesterét arra kötelezték, hogy hetente két-három délután elengedje inasát az ipartestület által ellenőrzött oktatásra) elmondta, miként keletkezhetik sérvem, és hogyan kell vigyáznom a testi épségemre.

Valahonnan megtudta apám, hogy a nagy kamasz legénykéék, akik már konfirmáltak ugyan, de még a vasárnap délutáni korzózásba nem vették be őket a nagylegények, a magamfajta tízévesekkel járják a határt. Nyulásztunk. Kutyát is vittünk magunkkal. Az egyik pihenő alkalmával elkezdett dicsekedni egy jó serdülésben lévő legényecske, N. L., hogy neki már teljesen belepte a szőrzet a nemi szervét. Megmutatta, hogyan kell ondót kiverni a hímvesszőjéből. A tőlünk kisebb O. D.-t arra bízta, hogy kenje be a hímvesszője makkját kutyatejjel, ha azt akarja, hogy neki is megnőjön a hímvesszője. Szegény gyermeknek estére úgy megdagadt a vesszőcskéje, hogy az anyja vizes borogatást kellett rátegyen éjszakára. Ez után az eset után mondta el apám, hogy nemcsak az inasiskolában, de a mesterné asszony konyhájára ebédelni járó kosztos nagy diáktól is sok hasznos dolgot hallott. Beszélt a nemi szervek tisztántartásáról és az önfertőzés (onánia) ártalmáról is. Természetesen a megfelelő korban került sor ezekre a bensőséges beszélgetésekre a mezei munka közben, amikor csak mi, férfiak dolgoztunk magunkban.

FRANCIA KIRÁLY

	A király mottója latinul	Az egyik szülő	Sinaiai kastély	Lengyel város	Olasz autójel	Cicero dolga (RES)	Hamis	Régész találya	Perui énekesnő	A király második nevének (Dieudonné) jelentése
Így nevezték a királyt										Római egyes
Korai gyümölcs					Búrtípus					Hullat
Francia város							Vizes hordó			
Foszfor vegyjele		Szív-vizsgálat				Hitvány	Belga autójel			
Világba-jönnek sakkozó volt (Emmanuel)		Erős				Ide-oda mozgat				
University of Maine			Finom-műszerész Angol sziget				Tupoljev gépjele			Newton
Valaha vár volt				Névelő			Kén vegyjele	Kihalt futómadár		Francia arany
Duplán: malájföldi fa				Halász-csali lehet			Hajtás	Fűszerez		
Bór vegyjele		Detektív igéje				Erdélyi román				Dehogy!
Járunk rajta		Jóslat	Spekuláló kereskedő			Mázsál				Rovar-páncél
Magyar botanikus volt (Rezső)			60 perc					Akna közepe!		
				Elektromosság				Folyón ível át		
				Cipész-szerszám				Eltérő		
						Házasságot felbont		Vonalzó-fajta		
						Méter		51 római számmal		
Taposás					Gép régiesen					

Bíró Sára Gyöngyvér

HÁZTÁJI GONDOLKODÓ

Biztos vagyok abban, hogy mára már mindenki, a nyolcvanéves nagymamám is beleértve, hallott a környezetszennyezés, a globális felmelegedés vagy az éghajlatváltozás miatti migráció problémájáról. A szomszédoktól, a híradóból vagy rádióból származó információk mellett a saját maga bőrén, azaz kertjén is érzi a változásokat. Hisz soha ennyit nem panaszkodott még a szélsőséges időjárás jelenségekre, a nyáron uralkodó aszályra, azokra a megváltozott viselkedésű rovarokra, amelyek egytől egyik feleszik a termést.

Nagymamám igazi háziasszony, akinek ha végig tekintek a családfáján, a felmenők mind igazi, a szó szoros értelmében vett *földiek* voltak – az életük, a mindennapjaik, a hitük és a gondolataik mind a földről szóltak. Szerették, művelték, szidták, kérelték azt, de örvendtek és hálát adtak Istennek a beérő termésért, gyerekeiket, állataikat nevelték a fölből származó javakból. A nagymamám, mint igazi *földi* asszony, tiszteli és érti a termőföldet, a benne csírázó magot s az abból kihajtó növényt. Az ő odaadó életének köszönhetem a sajátomat is, aminek bár nem része szorosan a mindennapi földművelés, mégis megtanított a tiszteletre és alázatra, amellyel a környezetre gondolok. Tőle tanultam azt is, hogy a földnek vissza kell adni azt, ami az övé, hogy a kertészkedés jól tesz a szépségnek és a léleknek, de legfőbbképpen azt, hogy mindenkinek a saját felelőssége, hogy összhangban éljen a természettel, az állat- és növényvilággal. Ennek az egyéni felelősségvállalásnak a jegyében tanultam meg tőle azokat a növényápolási és földszerkezet-javító praktikákat, amelyeket ő is felmenőitől hozott, kapott, s amelyeket ma már én is előszeretettel használok a növényeim ápolása érdekében.

A legtöbb természetes alapanyagot a konyhából újrahasznosíthatjuk. Így például a tojáshéjat érdemes szárítani, majd jó apróra zúzni, s a keveréket el lehet vegyíteni a növények földjében. Ugyanakkor vízbe is lehet tenni kiázni a tojáshéjakat, amellyel majd a meszes talajt kedvelő növényeket öntözhetjük. Amikor meg egyikre sem volt ideje nagymamámnak, akkor a héjakat egyszerűen a kiskertben szét szórta, mondván, hogy majd a bogarak, madarak azt eszik meg a termés helyett. A kártevő rovarok ellen ugyancsak sikeresen használható a fokhagyma is, ha tudunk, ültessünk abból is pár tövet a növényeink közé, vagy helyezzünk pár gerezdet a cserepek környékére.

Vannak, akik a kávézaccot kiszárítják és belekeverik a virágföldbe. Talajlazítás mellett a savanyú talajon fejlődő növények gondozásában is szerepet játszhat, viszont a zacc nem helyettesíti a jó minőségű, makroelemekben (nitrogén, foszfor, kálium) és mikroelemekben (bór, réz, vas stb.) gazdag földet. Nem hagyományos praktika, de talán ugyanolyan jó: a kiszárított banánhéjat apró darabokra vágva be lehet tenni a virágok földjébe, hogy abból nyerjék ki a számukra fontos ásványi anyagokat.

Falun a trágyázás természetes dolog. Ha valakinek kicsi városi kertje van, netán csak pár cserépbe ültetett növénye, akkor érdemes beszerezni valamennyi szerves trágyát, amelyet például vízben kiáztatva lehet locsoláskor használni. A megszokott trágyát felcserélhetjük az úgynevezett zöldtrágyával, ennek elkészítéséhez jól bevált például a csalánlé és más, vegyes gyógynövényfélékből készített oldat.

A víz minősége is fontos szerepet játszik növényeink fejlődésében, ezért nem mindegy, hogy mivel és mikor locsolunk. Ahol van kút vagy forrás, ott az öntözés kérdése is egyszerűen megoldható. Nagymamám-nál és szomszédjainál láttam először, hogy hatalmas hordókat helyeztek el az eresz alatt, hogy abban gyűljön össze az esővíz, amellyel szárazság idején locsolnak. Városon, szűk tereken ezt nehezebb megoldani, viszont, aki teheti, annak érdemes egy tálat kihelyeznie, hogy abba gyűjtsön annyi vizet, amennyit csak lehet. Amikor nincs más, akkor muszáj csapvizet használnunk, de előtte az öntözővizet hagyjuk egy napig állni, így a klórtartalom elpárolog, ily módon a növényeink leveleit, földjét nem fogják elcsúfítani a barna vagy vízkőfoltok. Az állott ásványvíz szintén kiváló locsolásra, ezért ha maradt borvíz a palack alján, amelyet már nem innánk meg, ne öntsük el, hanem gyűjtsük össze és használjuk öntözésre.

A kertben a legcélszerűbb a reggeli órákban öntözni, mert így kevesebb az esély a gombafertőzés kialakulására, mindig kerüljük a jéghideg vizet és a déli öntözést, amikor a legerősebben süt a nap, mert így kiégetjük vagy leforrázzuk a növényeket. Nem elég, ha a talaj felszínét nedvesítjük be, mert így a víz nem jut el a gyökerekhez, épp ezért fokozatosan adjunk annyi vizet, hogy az elérje a gyökérzetet. A legjobb, ha ritkábban locsolunk, de akkor jó alaposan áztassuk át a talajt. Nagymamám a kis-kertben talajtakarót, mulcsot használ, ezzel védekezik a víz elpárolgása ellen, illetve egy nagyobb zápor esetén a földmosás ellen. Mulcsnak lehet használni a lehullott leveleket, mohát, zúzott kavicsot, nedves faforgácsot, fűvet vagy egyéb növényi származékból, akár konyhai újrahasznosítható anyagokból készített talajtakarót.

Nemrég az interneten találkoztam egy szimpatikus felhívással, amely arra biztat, hogy a nyári gyümölcsök magjait ne hajítsuk a szemétbe, hanem mossuk meg és szárítsuk meg őket, hogy majd amikor fák nélküli területen járunk, hajítsuk el a magokat. Ha kis szerencsénk van, akkor a magok kihajtanak, s évek múlva tiszta levegőt adó, termő fa lesz belőlük.

Sok múlik a döntéseimen, vannak, amelyeknek hatását nem tudom felmérni, még elképzelni sem, de hiszek a felelősségvállalásban, abban, hogy életemmel, munkámmal, a mindennapi rutinnal vagy hobbimmal a lehető legkevesebbet ártsak másoknak, a természetnek, a Földnek. Ehhez nem kell mást csinálnom, csak felhasználnom az elődök bevált tanácsait, megtalálni a megfelelő lehetőségeket a jelenben az újrahasznosításra és a kevesebb hulladék termelésére, és megtanulni közösen, együtt másokkal tiszteletben tartani a környezetet.

FOLYÉKONY KINCSEINK

A víz földi körforgása során számos állapotban van jelen, a levegőben mint vízpára vagy csapadék, ami a földre hull, a szárazföldön mint felszíni és felszín alatti víz, forrás, folyóvíz, jég és tengervíz. A különböző halmazállapotok között számos folyamatban vesz részt, amelynek következtében old, szállít és lerak. A beszivárgott víz „oldószerként” vesz részt a légkörtől elzárt folyamatokban, és állandó kölcsönhatásban van az őt körülvevő kőzetekkel és ásványokkal. A víz meghatározott felszín alatti pályán mozog, amely lehet hosszabb vagy rövidebb, útja során pedig változik az összetétele.

A Kelemen-, Görgényi- és Hargita-hegység a Kárpát-medencében lezajlott vulkáni tevékenység során alakult ki. A hajdani működő vulkánok létezését manapság a szén-dioxidban gazdag gázfeltörések, mofetták, valamint a szénsavas ásványvízforrások igazolják. A nagyszámú és sokszínű forrásnak köszönhetően nevezik Erdélyben ezt a területet az ásványvizek hazájának.

A csapadékból beszivárgó víz légköri eredetű szén-dioxiddal rendelkezik, amely enyhén savassá teszi a vizet. A vulkáni környezetben ehhez társul az utóvulkáni működésekre jellemző szén-dioxid és kén-hidrogén gáz, amelyek oldott állapotban vagy szabadon kísérik a vizet. A víz mintegy szállító eszközül szolgál a benne oldott gázoknak, amelyek elősegítik az ásványok oldását, mállását és ezáltal az oldottanyag-mennyiségének növekedését.

Számos vegyi elemzés, leírás látott napvilágot a 18. századtól napjainkig, amelyek főként fürdőgyógyászati célokat szolgáltak. Fürdőtörténet szempontjából ez a vidék az, ahol még megőrződtek a hagyományos népi fürdőkre jellemző sajátosságok, legendák, és néhol még élnek azok az emberek, akik mesélni tudnak a régmúlt idők virágkoráról. Az ásványvizek elsődleges ivóvízforrást jelentenek a helyi lakosságnak. Ízük olykor kellemes, pezsgő, üdítő, máskor sós, szomjúságot nehezen oltó. A források gázfeltörés kíséretében, bugyborékolva törnek a felszínre, amelyet szén-dioxid és néha csípős, záptojásra emlékeztető kén-hidrogén alkot. A pezsgő, forró borra emlékeztető, buborékos ásványvíz-előfordu-

lásokat a helyi lakosság borvíznek nevezi. A források környezetében esetenként sárgás színű, vasas lerakódás, a limonit vagy fehéres, karbonátos kicsapódás, a forrásmész- vagy travertinó rakódik le. Az ide látogató ember kíváncsian kóstolja meg ezeket a szokatlan forrásvizeket, amelyeket a régmúlt idők gazdag szakirodalma gyógyvízként is emleget.

Hankó Vilmos 1894-ben az *Erdély* folyóiratban így vélekedik az ásványvizek keletkezéséről: „Az a jótékony eső, mely az ég felhőiből Erdély áldott földjére hull, a mellett, hogy aranykalászos vetéseinket, aranyfürtös

szőlőinket táplálja, a föld méhében gázokat, ásványos részeket old fel, s mint kincseket érő, üdítő vagy gyógyító ásványvíz buzog fel. Úton-útfélen, árokban, helyoldalon, erdők sűrűjében, sőt, néhol a kapa nyomában is különböző összetételű, csodás vizű és gazdagságú ásványvízforrások fakadnak fel Erdély földjéből. A vizek egy részét mint fürdőket értékesítik, vagy palackokba vonva teszik hozzáférhetővé.”

A vulkáni vonulat és az Erdélyi-medence találkozásánál számos helyi fürdő alakult ki. A fürdők egy részét mai napig ismerik és működtetik (pl. Hargitafürdő, Zsögödfürdő, Szelterszfürdő, Homoródfürdő, Szejkefürdő), mások (pl. Kirulyfürdő, Lobogófürdő, Kápolnásfürdő) elhanyagoltan várnak a felújításra vagy teljesen eltűntek. Ezen fürdők érdekessége, hogy különböző összetételű ásványvizekkel rendelkeznek, a szénsavastól egészen a magas oldottanyag-tartalmú ásványvizekig.

A víz a vulkáni vonulat nyugati peremétől az Erdélyi-medence irányába hosszú utat tesz meg, ami alatt fokozatosan alkalmazkodik a változó földtani környezethez. A víz útját végigkövetve szemtanúi lehetünk az ásványvizek összetétele változásának, a kalcium-magnézium-bikarbonát típustól a magas oldottanyag-tartalmú nátrium-klorid típusú ásványvizekig. Ez az átalakulás a kőzetek változásával egyszerre megy végbe, jelezve a folyamatos kölcsönhatást a kőzet és a felszín alatti víz között. A vízben oldott, különböző eredetű (légköri, utóvulkáni, szerves) gázok jelenléte különleges tulajdonságokkal ruházza fel az itteni ásványvizeket, amelyeket ivókúrára és gyógyászatban egyaránt lehet hasznosítani.

Alacsony hőmérsékletű és oldottanyag-tartalmú, kalcium-magnézium-bikarbonát típusú borvízforrásokat találunk a kitörésközpontokhoz közelebb eső területeken, mint például Hargitafürdőn és Királyfürdőn, amelyek jelenleg főként üdülési központként működnek. Hargitafürdőn népszerűek a szén-dioxidban és kén-hidrogénben gazdag, úgynevezett bűdösgödrök és mofetták. A források nagyrésze a Borvíz-patak mentén helyezkedik, ezek az Apafi, Vallató és Lobogó elnevezésű népi fürdők, a Szemvíz- és Csipike-forrás. A vizek vegyi összetétele vasban, alumíniumban, szulfátban és szénsavban gazdag. Királyfürdő forrásainak és gyógyhatásainak ismerete, valamint a fürdő kialakulása a 18. századi lövétei solymárokhoz kötődik, akik sólymokat neveltek a völgyben a főúri vadászoknak. Ebben az időben feltehetően az ásványvizeket gyógyvízként is használták a vadászni érkező főurak és családjaik. Később a szászok közkedvelt üdülőhelye lett, ez egészen a 20. századi államosításig tartott, amikortól a többi hegyvidéki borvízes fürdőhöz hasonlóan, diáktáborok helyszínéül szolgált. Királyfürdő ásványvizei a Lobogó-kút, Fő-forrás, a Hidegfürdő-forrása és a Rebeka-forrás. A borvizek vegyi összetétele alapján arra következtethetünk, hogy a források felszín alatt bejárt pályája rövid, lokális jegyekkel rendelkezik.

Nyugat felé, az Erdélyi-medence irányába haladva az üledékes kőzetek és a medencére jellemző kősó veszik át a hatalmat. A felszín alatti víz oldottanyag-tartalma fokozatosan növekedni kezd, és kevert, úgynevezett nátrium-kálium-kalcium-bikarbonát-klorid típusú borvizekké alakul át, amelyeket Szelterszfürdőn, Lövétén, Szentegyházán, Homoródfürdőn, a Székelyudvarhely melletti Szejkefürdőn találjuk.

A Hargita délnyugati lejtőjén, a Nagy-Homoród és Fürdő-patak összefolyásánál található Homoródfürdő borvízforrásainak ismerete a ró-

mai korokra nyúlik vissza, ezt bizonyítják a völgyben talált, római erődítményekre utaló régészeti leletek. Homoródfürdő szűk kis területén tucatnyi borvízforrást térképeztek fel, ezek közül a legismertebbek – a völgyön északról délre haladva – a Vészfarki- vagy Homoród-, Csorgó-, a népszerű Lobogó- vagy Kápolnás- és Mária- vagy Felsőkút-forrás, a Hidegfürdő, Klotild-, Tábori- vagy Főkút-források, valamint az Ilona-völgyben az Ilona-, Fenyős-, Kálmán- és Tódor-borvizek.

A Székelyudvarhely melletti Szejkefürdőt a szakirodalom a Székely Gasstein névvel illeti, sós, kén-hidrogénes, petróleumos (záptojás szagú és ízű vizek) ásványvizeinek köszönhetően. A *szejke* elnevezés a víz kén-tartalmára utal, amitől az fehéres színű lesz, mások szerint jelentheti a szénsavas, pezsgő, kellemes ízű, hideg borvizet is. Székelyudvarhelyen a Hargita vulkáni vonulata és az Erdélyi-medence találkozásánál vagyunk, ahol az ásványvizek vegyi jellegét az üledékes kőzetek, vulkáni törmelék, gázdómak, sódiapírok együttes jelenléte határozza meg. Szejkefürdő forrásai a népszerű Szejke-borvíz, Sarolta-forrás és az Attila kénes fürdő. Emellett a Sós-patak völgyében számos kisebb szivárgást, forrást is felfedezhetünk. A források oldott szén-dioxid-tartalma mellett jelentős a metántartalom, amely jelzi a medence szénhidrogén-telepei-nek közelségét.

A Homoródok mentén délre haladva a sóskutak és források területére érkezünk. Szinte minden településnek sóskútja, forrása vagy fürdője van. Legismertebbek a lövétei, homoródmási, homoródszentmártoni sóskutak, a homoródkarácsonyfalvi Dungó-feredő metános forrásai, valamint a szászhomoródi kén-hidrogén-tartalmú sós források. A sós vizeket a helyi lakosság számos betegség kezelésére, illetve a háztartásban használja.

A borvízforrások főként a helyi lakosság ivóvízkészletét jelentik, az ide látogató érdekes jelenségként, különlegességgként tekint rájuk, a kutató információforrásként használja, amely betekintést nyújt a Föld mélyében zajló folyamatokba, a beteg a gyógyulási lehetőséget fedezi fel bennük. Forrásaink az idők során virágzó és kevésbé kedvező korokat egyaránt megélték. Népi fürdőink gyógyhatásuk szempontjából hajdan a németországi neves fürdőkkel vetekedtek. A jelenkori kép kevésbé kedvező: számos fürdő és forrás vár az új lehetőségekre, figyelemre, védettségre, kihasználásra. Az ásványvízforrások védelmére több figyelmet kellene fordítanunk, a források foglálásainak rendbetartásával,

időnkénti tisztításával. A víz nélkülözhetetlen eleme az életnek, ezért hisszük, hogy az ember előbb-utóbb visszatér a föld nyújtotta természetes értékekhez, és forrásaink, fürdőink visszanyerik régi pompájukat a megfelelő tudatos és fenntartható felhasználás jegyében.

Válogatott irodalom

- Bányai J. 1929. *Adatok a hargitai ásványvizek geológiájához*, Székely Nemzeti Múzeum Emlékkönyve, Sepsiszentgyörgy, 7–14.
- Bányai J. 1931. *A Székelyföld mint fürdőország*, Az EME XII. Vándorgyűlésének Emlékkönyve, 1–2.
- Bányai J. 1938. *A Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkaságai*, Székelység Könyvtára, Székelyudvarhely, 223 o.
- Berszán J., János Cs., János K., Kristály F., Péter É., Szakáll S., Ütő G. 2009. *Székelyföld borvizei*, Polgár-Társ Alapítvány, Csíkszereda, 242 o.
- Fischer S. 1887. Magyarország konyhasós vizei, *Földtani Közöny*, XVII. 377–528.
- Hankó V. 1894. Milyen ásványvizet igyunk? *Erdély, turistasági, fürdőügyi és néprajzi folyóirat*, III/8, 253–258.
- Hankó V. 1896. *Székelyföld*. Lampel Róbert Könyvkereskedés, Budapest, 352 o.
- János Cs., Péter É., Herczeg Á., Potozky L., Köllő M., Kolumbán G., Unger Z., Somlosi L., János K. 2005. *Székelyföldi fürdők, gyógyhelyek*, Polgár-Társ Alapítvány, Csíkszereda, 180 o.
- János Cs., Berszán J., Péter É. 2013. *Székelyföld fürdői*, Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, Csíkszereda, 215 o.
- Kis B. M. 2013. *Hydrogeochemistry of mineral waters from the Eastern Carpathians-Transylvanian Basin boundary*, doktori értekezés, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Környezettudomány és Környezetmérnöki Kar, Kolozsvár, 167 o.
- Mihály J. 2005. Királyfürdő, *Lövétei Helytörténeti Füzetek*, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, 48 o.
- Mihály J. 2010. *Gyalogosan a két Homoród mentén*, Útirajz 2009–2010, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont, Székelyudvarhely, 208 o.
- Zepezaner J. 2009. Fürdők a Hargita nyugati oldalán a dualizmus korában, *Korunk*, III/8. 36–45.

GONDOLATFALAT^{*}

Az ügyeletessel neoncső virraszt.
Fehérség tapad a fal téglabőrére.
Várom, hogy az álom utolérjen
és hazarepítsen a diófák közé.
A híveim biztosan lefejtették már
a termésről felhasadó burkot.
Isten tenyerébe kormányzott egység
a lombok hűvösében.
Börtönkörterem.
Ahol az ember
valósra nyúzott arcokban vizsgálódva
az ok-okozatiság összhangját találhatja meg.
Mert oka s ideje van az internálásnak.
Oka s ideje a bezártságnak is.
Ilyenkor teret nyer az önvizsgálat,
akkor is, ha megkésett kikericsként
hervadunk a novemberi dérben.
Az álom nem repül hozzám.
A fájdalom köldökszinórját
nehezen vágják el a gondolatok.
Mégis szomjazom
a holnapot.

Te adtad ezt az állapotot.
Hogy értékelni tanuljunk.
Átértékeljük a szabadságot.
Új formát adjunk neki ott, ahol
bizarrá torzul a test.
Ahol aszott árnyképek,

^{*} A Magyar Unitárius Egyház jubileumi irodalmi pályázatára beküldött alkotás.

Kőfalra foltozott penészpárnák leszünk.
Ahol csak a kellemetlenség hajtja ránk fejét.

Reggel már jelentéktelenné válik a neonfény.
Galamb tollászkodik a párkányon.
Repülj haza!
Nézd meg, a lányom mit csinál!
Szállj a feleségem fehér ingbe vont vállára!
Ígérd meg nekik, hogy hazajövök!
Mert oka s ideje van a rabságnak.
De oka s ideje a halálnak is.

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 8.

Másodszor akkor voltunk dr. Bakk Eleknél, amikor őszi elején elkezdődtek a fülfájásaim, mert ezek minden kisebb-nagyobb téli meghűléseim alkalmával megismétlődtek. Volt erre ugyan házi gyógymód: vászonzacskóban melegített kukoricaliszt, zabbal vagy sóval való borogatás, ami sokszor megszüntette a lüktető fájdalmat, esetleg a fülfü (fedéli kövirózsa, házcserepen is megtelepített dudvás szárú és levelű növény) leveléből szorított levét csepegtettek a fájós bal fülembe. Ez alkalommal fülfolyásba ment át a betegsége, de ezt már a betegségyűző főorvosra bízta apám. Nem tűrte a sok bábáskodást, és bevitt a városi doktorhoz. Kimosták ott a fülem. Emlékezetes maradt, hogy a kezelés végén hukkozni kellett. Ez abból állt, hogy az orvos az orromba felugrta egy gumilabdának a szelepes vékony műanyagcsövét, és amikor levegőt pumpált az orromba, akkor azt kellett kiáltanom hirtelen, hogy: hukk! Honnan találta ki az orvos, hogy én nyári fürdőzéseim és halászásaim alkalmával roppant élveztem a búvárkodást, nem tudhatom, ha nem apám árulta el neki ezt, ami fülfájásaim elsődrendű okozója lehetett. Arra tanított a doktor, hogy kerüljem ezután ezt a szenvedélyes és káros foglalatosságomat, ha mégis víz menne be fürdőzés közben a fülembe, akkor fél lábon ugrándozva és a fületem a tenyeremmel csapkodva, amolyan szívató mozgást végezve távolítsam el az ártalmas vizet a fülemből. Fülcseppet is rendelt, hogy azt vegyük meg a patikában, és használjam.

A kelevények kezelésének egyik barbár szokásmódjára nem emlékszem, mert akkor néhány hetes csecsemő lehettem. Anyám mesélte, hogy nyakamon a „kontyom” alatt akkora nagymarint (tüzes kelés) lett, mint egy tojás. Nem tudom, ezt nevezték-e Szent Antal tüzes kelésének. Ezt pirított és megőrlött lenmaglisztból gyúrt tésztaival érlelték, liliomlappal vékonyították, amíg kifakadt és azután nyomkodással eltávolították belőle a völgyét (gennygócot). Emlékszem viszont arra, hogy mit szenvedtem azok miatt a keléseim miatt, amelyeket egy rozsdás szeg okozott.

FRANCIA-ZSIDÓ FILOZÓFUS

	Becézett János	Móricz Zsigmond műve	Függőzár	Iskola diáknyelven	Közelre mutató névmás	Newton	Bizony népiesen	Szegény, mint a templom ... (szólas)	Román fiúnév	Német névelő (DIE)	Névelő
A filozófus neve											
Népi hossz-mérték					Állítmány-fajta						Itt született a filozófus
Nikolett becézve					Bicikli-gumi része						
Fohász				A köröm anyaga	Orvosi kés					Orvosnál mondjuk	
	Vonatozó			Római pénz volt			Spanyol autójel		Ábra közepe!	BESATI-ROS	
Argon vegyjele	A filozófus kötete		Csiszolt felületű				Mutató névmás	Rénium és jód	Újságban több van		
Orosz teher-autó-márka			Gyalázó	Világűr				Erettségi			
Olasz autójel		Tíz a köbön		Szilágy megyei falu			Romlott a zsír				
Gramm		Pest megyei város					Numero röviden				
					Nem kelt érdeklődést						Ibsen műve
Német író (Günther)					Kiló	Jártasság					
Hordó-talapat						Hátso rész					
Szibéria eleje!					Előny				Görög betű		
Fordítva: a rejtelet					Kipling kígyója		A szerelem istene		Középen imád!		
							Urán				

id. Farkas Domokos

FELELŐSSÉG ÉS EGÉSZSÉG AZ ÁLLATORVOS SZEMSZÖGÉBŐL

Egy régi mondás szerint a mezőgazdaság alapja az állattenyésztés, éppúgy, mint ahogy az állam jóllétének az alapja a mezőgazdaság.

A háziállatok a társadalom egyik legfontosabb eleme, mert általuk jövedelmez a mezőgazdaság, és általuk jutunk táplálékunkhoz, ezért kötelességünk jólétükről, egészségükről gondoskodni.

Az állatorvos az állattartó gazdáknak a helyes és észszerű állattartásra irányuló szakmai tanácsaival, a preventív kezelésekkal, védőoltásokkal tudja a megbetegedések számát és súlyosságát csökkenteni.

Más-más szakmai kérdések foglalkoztatják a kevés állattal rendelkező gazdákat és a nagy létszámú állománnyal rendelkező teleptulajdonosokat, de egyelőre mindkettő a székely valóság része. Ezért szakmai tanácsainkat biológiai alapokon nyugvó teendőkre összpontosítottuk. Vagyis azokra, amelyeket létszámtól, fajtától, termelési, takarmányozási technológiától függetlenül mindenhol végre kell hajtanunk ahhoz, hogy ebben a rendszertelen világban fenn tudjunk maradni.

A biológiai folyamatokban minden mindennel összefügg, ezért az állat tartását, takarmányozását, szaporítását, egészségügyi problémáit összefüggéseiben kell tárgyaljuk. Minden tenyésztési, tartási, takarmányozási hiba végeredménye valamilyen betegség. Ezért az állattartó gazdák bizonyos szintű alapismeretekkel kell rendelkezzenek, hogy helyesen, észszerűen tudják állataikat tartani, és optimális hozamot nyerjenek. A felmerülő problémák, betegségek már szakember hatáskörébe tartoznak, mert a szakszerűtlen beavatkozás állat- és humánegészségügyi következményekkel jár, megszűnik az élelmiszer-biztonság.

Az állat érezni, szenvedni, örülni képes élőlény. Komfortérzetének fenntartása az ember erkölcsi kötelessége, amit állatjólétnek nevezünk. Ez által biztosítjuk a génjeikben őrzött, fajra jellemző viselkedésformák érvényesülését. A gazdálkodási formák közül az igényes, hagyományos tartási mód felel meg leginkább az állatjólét követelményeinek. Ha az állat és környezete között felbomlik az egyensúly, amely a fajra jellemző viselkedési formákat befolyásolja, a termék-előállítás minősége és a produktum mennyisége látja kárát.

I. AZ ÁLLAT ÉS KÖRNYEZETE

Az állattartás szempontjából a környezeten a tartási helyet szolgáló istállót, annak tartozékait, a takarmányt, az ivóvizet, illetve az egészket működtető emberi tevékenységet értjük. Minél nagyobb termelőképeségű az állat, és minél inkább kiszakítjuk a természetes környezetéből, ezzel arányosan nő az igényessége, tehát a gondoskodásnak annál fokozottabbnak kell lennie.

Nagyon lényeges, hogy a környezetet alakítsuk az állat igényeihez, és ne fordítva, mert csak így lehet az egészségüket megőrizni. Az állataink viselkedésükkel, várható teljesítményükkel minden műszernél pontosabban jelzik, hogy sikerült-e környezeti igényeiket kielégíteni.

1. Általános követelmények az istállóra vonatkozóan

Az istálló egy szükséges rossz. Az állandóan istállózott állat egészségi állapotát, szervezeti szilárdságát, termelésének tartósságát, korrekt testalakulását és ivari életének zavartalanságát veszély fenyegeti.

Az istálló levegője

Ha az állatlétszámhoz viszonyítva kevés a légtér, rossz a szellőztetés, akkor a levegő elhasználódik és felhalmozódik a szén-dioxid és az ammónia, ami élettanilag hátrányos. Izgatja a szem és a légzőszervek nyálkahártyáját, ami további kóros folyamatokhoz vezet.

A követelmény az, hogy a levegő se túl száraz, se túl nedves ne legyen. A levegő nagy páratartalma nagyon ártalmas, terjesztője az úgynevezett istállóbetegségeknek, növeli a szervezet vitaminigényét.

Az istálló hőmérséklete

A levegő páratartalmával összefüggésben kell legyen. Optimálisnak tartjuk a 12–20 °C-ot állatfajtól függően.

Az istálló világítása

A legfontosabb feltétel, hogy törekedjünk a természetes fény biztosítására. A fény mennyiségét befolyásolja az ablak nagysága, elhelyezése és tisztasága. Az ablak felületének nagysága az alapterület harmadrésze legyen. Jobb a megvilágítás, ha az ablak a tetőrészen van elhelyezve. A fénynek az anyagcserére gyakorolt hatása igen nagy jelentőséggel bír. A sötét istállóban elszaporodnak a mikrobák (baktériumok, penész- és élesztőgombák).

Az állatok állandó helyhez kötöttsége

Fiziológiailag igen sok hátránnyal jár. A szalagok, inak, izmok elerynedezéséhez, a végtagok idő előtti elhasználódásához vezet. Különösen érzékenyek az ivarszervek: a meddőség egyik oka pontosan a mozgáskorlátozás. Tetézhetik a bajt az egészségtelen, szűk, rövid állások.

A padozat

Legyen rossz hővezető. Ne legyen túl kemény, túl síkos, ne fogadja be a híg ürüléket, mert ez rontja a levegőt.

Összességként: a kórokozók a kilégzés, ürülék, takarmány révén, valamint behurcolással kerülnek be a szervezetbe. Szaporodásukat a nedvesség, a fényhiány és a megengedettnél magasabb hőmérséklet segíti elő, ugyanakkor az emberi hanyagság is figyelemre méltó faktor lehet.

Milyen a jó állattartó épület?

- Kielégíti az állataink igényeit,
- az egyes munkálatok rövid idő alatt jól elvégezhetők benne,
- védelmet nyújt a fertőző betegségek kórokozóival szemben,
- beilleszkedik a kulturált falusi életformába, élettérbe is.

A lakás és a gazdasági udvar közé mosdót és öltözőt ajánlott létesíteni. Az állattartó épületeket élő sövénnel válasszuk el a lakóháztól. A trágyatelep köré fasorokat ültessünk, amelynek nemcsak esztétikai, de ember- és állategészségügyi, ugyanakkor környezetvédelmi jelentősége van.

Hogy milyen istállórendszert választunk, melyik a leggazdaságosabb, azt az állat faja, fajtája és hasznosítási iránya szabja meg. Az épülethibák az állatoknál magatartásváltozással és termeléseszkökenéssel járnak.

Ha az épület hőmérséklete a megengedett értékek alatt van, keveset pihen az állat, s így fokozott a takarmányfelvétel, sőt izomremegés fi-

gyelhető meg. A fiatal állatok és az újszülöttek hamar elpusztulnak. Ha a kívánatosnál magasabb a levegő hőmérséklete, a termelés csökken.

Az istálló levegőjének páratartalma függ az állatok fajától, számától, a tartástól, takarmányozási módtól, a padozat minőségétől, a hőmérséklettől, a takarítás és az állatápolás mikéntjétől. A pára kicsapódása légzőszervi betegségeket, gombás bőrbetegségeket eredményez. Ilyenkor nő a levegőgázok káros hatása, mivel a vízben jól oldódnak. Bejutva a légutakba, izgatják azokat, hörghurutot, tüdőtágulást, tüdőgyulladást okoznak. Ezek a gázok, mint az ammónia, a vizelet és bélsár bomlásával kerülnek az istálló levegőjébe, ennek koncentrációját a zsúfoltság fokozza. A szén-dioxid mennyiségének növekedését a rossz padozaton álló vizelet okozza.

Ha az állataink pihenőtere kemény, érdes, hideg, nedves, az állat nem szívesen fekszik le. Gyakran szokatlan testhelyzetet vesz fel, topog, lábait emelgeti, kutya módra ül. Mindennek gyakran egyenes következménye a tenyészállataink selejtezése, kényszervágása. A 2-3%-nál nagyobb lejtésű pihenőtér megváltoztatja a lábízületek szabályos állását, ami lábhibákat eredményez. A hideg padozaton való tartós fekvés megfázásos betegségeket (mellhártyagyulladás, tüdőgyulladás), a vehem megfázása ebből eredő vetélést okozhat. Nem jó a teljesen sima padozat, mert az állat csúszkál, ami ízületi gyulladást, ínrandulást, törést eredményezhet. A sima felületen az alsó bőrfelület nem tud párologni, a bőr nyirkos lesz. A veríték sótartalma miatt ez a bőrfelület károsodik, a legfelső rétege fel lazul, amely kiváló fertőzési kapuvá válik. Ha a padozat túl érdes, gyakoriak lesznek a bőrsérülések, sebek, ahol mindig megtalálhatók a gennykeltő baktériumok, amelyek a szervezetbe jutva gyulladást okoznak elsősorban a lábvégeken, és hónapok múlva észleljük, hogy az állat hirtelen leesik a lábáról, mozgásképtelen, ami a gerinctályog okozta idegbénulás eredménye. Az érdes, kemény padozaton állandó a fájdalomérzet. A csülök talpi felületén az erős kopás miatt apró, sokszor szabad szemmel nem is látható sérülések keletkeznek, a talpi csülökirha zúzódik, gyakori a talpfekély, a szaporodásbiológia zavarai is sűrűbben fordulnak elő.

2. A takarmány

Jól termelni akkor lehet, ha az állat biológiai igényeit kielégítjük. Ezekből az igényekből a takarmányozásnak van a legfontosabb szerepe,

mert ettől függ az állat termelése, ellenálló-képessége, tűrőképessége, vagyis egészségi állapota.

A gyakorlatban (szárnyasoknál, sertéseknél) az állatelhullások nagy százaléka a rossz takarmánnyal és rossz takarmányozással függ össze. Tehát a szakszerű takarmányozás egyúttal állategészségügyi megelőző tevékenység, egészségvédelem is. Aki megoldja a szakszerű takarmányozást, közel kerül a gazdaságos állati termék előállításának nyitjához.

A takarmánynak kettős feladata van: ki kell elégítenie az állat pusztá létéhez szükséges energiaigényt és termelőszükségleteit. A takarmány-adagban a tápláló- és hatóanyagok megfelelő mennyiségben, minőségben és arányban legyenek. Minél inkább eltérünk a természetszerű tartástól, és minél nagyobb termelőképességű fajtákat tartunk, annál több negatív hatással kell számolnunk, amit szintén energiabevittel tudunk ellensúlyozni.

A takarmány ne legyen szennyezett, mentes legyen a kórokozók tömegétől, a különböző penészekről és mérgező anyagoktól.

Az etetés-ítatás módja olyan legyen, hogy az állatok zavartalanul hozzájuthassanak a takarmányhoz és a vízhez.

A takarmány minősége függ a növénytermesztéstől, a növényvédelemtől, a gépesítéstől, a tárolástól és a feldolgozás minőségétől. A jó takarmány nem károsítja az állat egészségét, megfelel az állattartási, környezetvédelmi és állatvédelmi előírásoknak, nem veszélyezteti az élelmiszer-biztonságot.

A takarmányok lehetnek:

a) keveréktakarmányok	{	gazdasági abrakfélék,
		koncentrátum,
- b) gabonamagvak,
 - c) hüvelyes magvak (szója),
 - d) zöldtakarmányok,
 - e) szénák,
 - f) szilázsok (silók),
 - g) gyökér- és gumós takarmányok,
 - h) szalmafélék,
 - i) melléktermékek (fölözött tej, savó, tojás, búzakorpa, melasz, répaszelet, konyhai hulladék, zöldség- és gyümölcs-hulladék).

3. A legelők

Az állattartás legősibb módja a legeltetés. Nemcsak tápláló anyagforrás, hanem a mozgás, a friss levegő, a napfény egészséges, edzett, ellenálló szervezetet alakít ki. A fiatal állatoknak zavartalan fejlődést, míg a felnőtt állatoknak gondmentesebb ivari életet eredményez. A gyepek annál értékesebbek, minél több pázsitfűféle, pillangósvirágú növény van rajta.

A legeltetést a hosszú téli istállózás után legalább kéthetes átmeneti szoktatással kezdjük meg (szénával együtt szecskázott zöldtakarmányt etetünk). Ha ez kimarad, az állat mohón nekiesik a friss tavaszi fűnek, aminek emésztési és anyagcserezavar, izomremegés, görcs lesz a következménye.

A legeltetés kezdetének az a legkedvezőbb időpontja, amikor a talaj már kellően száraz, és a fű legalább 100–150 mm magas.

II. ÁLLATEGÉSZSÉGÜGYI TEENDŐK A LEGELŐRE HAJTÁS ELŐTT

1. Gondoskodni kell, hogy elegendő és tiszta vízhez jussanak.
2. A legelőt mentesíteni kell az állóvizektől, pocsolóktól.
3. A legelőre csak egészséges állatokat hajtunk.
4. A kihajtás előtt a következő állategészségügyi beavatkozásokat kell elvégezni:

- lépfene elleni védőoltást,
- gümőkórmentességet ellenőrző tuberkulinos bőrpróbát,
- vérből ellenőrizni a brucelózis- és leukózismentességet,
- a kimenés előtt három héttel elvégezzük a paraziták kezelést,
- pásztorkutyák beoltása veszettség ellen és kezelés a galand- és fonalféreg ellen.

A legelő ne legyen túlzásfolt, legyen árnyékoló. Állandóan irtani kell a mérgező növényeket és bokrokat.

III. MIKOR FORDULJUNK ÁLLATORVOSHOZ?

Az egészség vagy betegség állapotát az állat viselkedéséből, életfolyamataiból és az egyes szervek megfigyeléséből ismerhetjük meg. A betegség egy életjelenség, történések láncolata, amelyek egymással összefüggnek.

A legjobb az lenne, ha az állat viselkedésének megváltozásakor, a termelés csökkenésekor felkeresnénk az állatorvost, mert ilyenkor egy szaktanáccsal legtöbbször helyreállíthatnánk az egyensúlyt. A jellegtelen, általános tünetek jelentkezésekor (láz, bágyadtság, étvágytalanság) még mindig nem késő. Viszont ha házi kezeléseket alkalmazunk, amikor ez végképp eredménytelennek bizonyul, az állatorvos közbelépése is időigényesebb, néha már a legszakszerűbb gyógykezelés is eredménytelen. Itt kell megemlíteni azt a tényt, hogy az elődeinktől átörökölt népi gyógymódok bizonyos esetekben hasznosak, mi is javalljuk, de ez már nagyon ritka. Ugyanis a mai állatok szervezete nem azokkal a fertőzésekkel, betegségekkel kell megküzdjön, mint elődeink korában. Új fertőző betegségek jelentek és jelennek meg, a terjedési gyorsaságuk is – a közlekedés fejlődésének eredményeként – sokkal nagyobb. Ugyanakkor a különböző betegségeknek, laikus szemmel ítélve meg, gyakran azonos vagy nagyon hasonló tüneteik vannak, de a valódi betegség megállapítása már szakembert igényelne. Ilyenkor történik meg, hogy az egyik állat egy adott gyógyszer hatására, amelyet a gazda vásárolt, meggyógyul, de a másikinál eredménytelen, rosszabb esetben még fokozza a betegséget. A gyógyszerek összetételének, mellékhatásainak nem ismerete szintén káros hatással lehet. Olyan új tünetek jelenhetnek meg, amelyek akadályozzák az állatorvost a helyes diagnózis felállításában.

Végezetül csak annyit: a legfontosabb az lenne, hogy az állatainkban ne csak nyereséget lássunk, hanem érző lényt, amely hálás minden gondoskodásunkért, segítőtársat, amely által anyagi javainkat gazdagíthatjuk. Úgy éljünk velük közvetlen és közvetett környezetünkben, hogy ne ártsunk a természetnek, és tartsuk tiszteletben embertársaink komfortzónáját. Ha ilyen elvek alapján gazdálkodunk, akkor az állattartás sokkal több örömmel, mint üdünnel jár.

KUTYA ÉRKEZIK A HÁZHOZ

„Amíg meg nem tapasztaltuk, milyen érzés szeretni egy állatot, lelkünk egy része mélyen alszik.”

(Anatole France)

Napjainkban szinte nem létezik olyan család, melyben ne kapna helyet egy kedves állat, legtöbbször egy hűségés kutya. Számptalan csodás pillanattal gazdagítják életünket, a család szerves részévé válnak. Azonban tartásuk felelősséggel jár, a szereteten kívül megfelelő gondozásra, ápolásra, élettérre, táplálékra, valamint egészségük megőrzése érdekében állatorvosi ellátásra, védőoltásokra, megbetegedés esetén gyógykezelésre is szükségük van. Mindezen körülmények és feltételek biztosítása számos ismeretet igényel a gazdi részéről. Az alábbiakban leendő vagy új kutyatulajdonosoknak szeretnénk segítséget nyújtani a leendő házi kedvenc kiválasztásához, gondozásához, egészségvédelméhez általános ismertető, közérthető tanácsok révén, valamint igyekszünk választ adni a tulajdonosok által gyakran feltett mindennapi kérdésekre.

Milyen kutyát válasszunk?

Ez a leggyakrabban feltett kérdés leendő kutyatulajdonosok részéről. Nem könnyű megválaszolni, számos körülményt, tényezőt kell mérlegelni, a tartási körülményektől kezdődően az anyagi lehetőségekig. Leendő kutyánk testi tulajdonságai, igényei, vérmérséklete összhangban kell álljon saját életformánkkal. Egyik legfontosabb tényező a lakásunk: kisebb lakásban, városi tömbházakban előnyösebb egy kis testű, rövid szőrű, intelligens és kis mozgásigényű, nyugodt természetű kutya. Kertes ház, illetve megfelelő mozgástér biztosítása esetén nagyobb termetű fajtákban is gondolkodhatunk. Szintén fontos szempont, ha vannak kiskorúak, gyerekek a családban: mindenképp alkalmazkodó, gyerekbarát kutyafajtát kell választani. Idősebb személyek esetén is ajánlott nyugodt, kiegyensúlyozott, agresszivitásra kevésbé hajlamos házikedvencet keresni. Gondoljunk a leendő fajta felnőttkori tulajdonságaira, igényeire: egy nagy testű kutyának jelentősebb mennyiségű táplálékra lesz szükség.

sége, amely nagyobb anyagi megterhelést is jelent. Azt is meg kell fontolnunk, hogy kölyök vagy felnőtt állatot szeretnénk-e. A kölyökkutyák számtalan vicces, mókás pillanattal fogják színesebbé tenni napjaink, viszont sokkal több odafigyelést, törődést, türelmet, tanítást igényelnek. Egy idő szűkében lévő, elfoglalt személy számára előnyösebb lehet egy kifejlett, már meglévő egyéniséggel rendelkező egyed. Továbbá érdemes figyelembe venni az egyes fajtákra jellemző gyakoribb egészségügyi problémákat is. Kijelenthető hogy a keverék kutyák egészségi állapota sokkal kiegyensúlyozottabb, ellenálló képességük gyakorta magasabb, mint a fajtatiszta egyedeké.

Melyik kiskutyát válasszam?

Ha az előbbi kérdésen túljutottunk, és a helyszínre érkeztünk (mindig ajánlott személyesen vásárolni, választani), a következő nehéz feladat az alomból való kiválasztás. Ajánlott előre leszögezni, hogy kant vagy szukát szeretnénk. Figyeljük meg, hogyan játszanak egymás közt, hogyan reagálnak egymásra, valamint a jelenlétünkre, kis időn belül már nyilvánvalóvá válhat a személyiségük. Legyen aktív, életerős és legalább szemre tűnjön egészségesnek. Szemei legyenek fényesek és csillogóak, bőrének, fülének tisztának kell lennie, ne legyen hasmenése és ne látszon erre utaló jel, ne köhögjön esetleg tüszögjön. Kanok esetében további biztonságot jelent, ha már elhozatalkor mindkét here kitapintható.

Kerüljük a hőségben, késői órákban való utazást, tartsuk észben, hogy a kutya rosszul lehet az utazás során, ajánlott hordozóban szállítani. Hosszabb út esetén tartsunk szüneteket, álljunk meg, itassuk meg, valamint kínáljuk meg egy kis étellel.

„Hazaérkeztünk!”

Az első 2-3 nap az akklimatizációs időszak, amelyben a kiskutya legfőbb feladata a teljesen új környezet megismerése, felfedezése. Ebben az időszakban bátortalan, félénk lehet. Fontos, hogy jelöljük ki majdani alvóhelyét, valamint azt, ahol enni meg inni fog kapni. Ez olyan hely kell legyen ahova nyugodtan visszavonulhat, biztonságban érzi magát. Ezen a helyen soha ne büntessük vagy fegyelmezzük, ne érje semmilyen negatív hatás. Ha vannak olyan helyek, ahova a későbbiekben nem szeretnénk engedni, ajánlott az első perctől ehhez szoktatni. Ebben az időszakban próbáljuk minél kevesebb stresszhatásnak kitenni, állatorvoshoz,

oltásra is ezen időszak után tanácsos csak jelentkezni (kivéve, ha betegnek tűnik). Válasszunk számára olyan nevet, amely pár szótagos, hangszúlyos, könnyen kiejthető és érthető.

„Éhes vagyok!”

A kiskutyákat naponta többször, három-négyszeri alkalommal, azonos időben tanácsos etetni, egyszerre olyan mennyiséggel, amellyel épp jól nem lakik. Ha hirtelen eszik vagy túl sokat, akkor hányás, illetve hasmenés jelentkezhet. Az etetés nyugodt körülmények közt kell történnjen, nem játszás közben, figyeljünk arra, hogy az evést pihenés kell kövesse. Életkoruk előrehaladtával, mire eléri a 12–14 hónapos kort, az etetések száma csökken, napi egy-kétszeri alkalomra. Tanácsos az első pár napban a tenyésztő által használt eledellel folytatni a táplálást, majd ezt követően fokozatosan átállni az általunk választott ételre vagy táptípusra. Az átállás 3-4 nap alatt kell történnjen, fokozatosan csökkentve a korábbi eledelt, kiegészítve a szükséges mennyiségig az új étrenddel.

Mit ehett a kutya?

Alapvetően húsjellegű táplálékot igényel, amely lehet marha, szárnyas, birka, nyúl, hal valamint sertés, de megfőzve, fertőtleníttve. Továbbá szüksége van zöldségekből meg gyümölcsökből nyert vitaminokra, antioxidánsokra, szénhidrátokra, esetleg rizzsel, tarhonyával vagy kevés tésztafélével kiegészítve. Továbbá ott áll a kutyatápok színes kínálata: használatuk egyszerű, összetételük szakemberek által kidolgozott, így kis kedvencünk biztosan részesül megfelelő arányban és meny-

nyiségben valamennyi mikro- és makronutriensben. Legfontosabb szempont, hogy mindig életkorának és testnagyságának megfelelő tápot kapjon.

Semmiképpen ne adjunk a kutyánknak szőlőt vagy mazsolát, avokádót, fokhagymát vagy más hagymaféléket, magas só-, illetve cukortartalmú ételeket, alkohol-, kávé- vagy más koffeintartalmú italokat, valamint csokoládét.

„Kaphatok egy kis csontot?”

Napjainkban a szakemberek körében is egyre inkább megosztottak a vélemények ezzel a kérdéssel kapcsolatban. Egyesek ellenzik az esetleges bélsárrekedés vagy elakadás bekövetkezése miatt, viszont a kiskutyák, főleg a házilag táplált kedvencek egyik legfontosabb kalciumforrása, kiűnő csonterősítő, amely őrlött formában a tápoknak is szerves részét képezi. Etethető csontfélék a nyúl, csirkenyak, laposabb marha- és sertés-csontok, rágszálásra alkalmas velős csontok (sertés csak alapos főzés után!). 8–10 hetes kortól már adhatjuk összetörve, későbbiekben pedig kisebb darabokban, figyelve a mennyiségre. Igazán hálásak lesznek érte, nagyszerű örömforrás számukra, ezúton esetleg néhány pár cipőt is megmenthetünk.

Azoknak, akik kerülni szeretnék a csontot a kedvencük étrendjében, ott vannak a vitamin- és erősítőtabletták, -porok. Legfőképp a nagy testű kutyák kölykeinek fontos, amelyek fejlődése és növekedése gyors, erőteljes. Táplálékuk ezen kiegészítése szükséges a megfelelő és erős csontozat és vázrendszer kialakításához.

„Ó, jaj, megyünk állatorvoshoz!”

Miután megszokta új környezetét, ideje ellátogatnunk kis kedvencünkkel leendő állatorvosához, ahol sor kerül első klinikai vizsgálatára, az oltási terv elkészítésére, esetleg külső és belső élősködők elleni védekezésre. Bármilyen kérdésünkkel, panaszunkkal kapcsolatban forduljunk bátran a szakemberhez.

Hazánkban a veszettség elleni védőoltás beadása kötelező a 3 hónaposnál idősebb kutyák esetében. Ehhez egyedi azonosítóval (mikrochippel) kell rendelkezzenek. Viszont a kutyák fertőző betegségeinek jelenlegi helyzetéből adódóan ajánlott a Parvo-vírusos bélgyulladás, szopornyica, a fertőző májgyulladás, esetlegesen a leptospirozis, vala-

mint a kennelköhögés elleni védelem. Az oltási terv megkezdése 6-7 hetes korban esedékes. Kedvencünk egészségének biztonsága érdekében az oltások elvégzése mindenképpen történjen állatorvos által.

A kiskutyáknak számos nem kívánt külső meg belső élősködői lehetnek. A leggyakoribb a kölykökben az orsóférgesség, de előfordulhat az inkább felnőttekre jellemző fonál-, illetve galandférgesség. Mindezek megelőzése érdekében az első féregtelenítés 4-5 hetes korban ajánlott, 14-15 napra történő megismétléssel, továbbá 3-4 hónapos időközökkel. A külső paraziták, bolhák, kullancsok, tetvek elleni védekezésre is számíthatunk termék található, amelyek alkalmazási gyakorisága, formája meg lehetően változó.

Ápolás

Időről időre szükséges a kiskutyák fürdetése, ám próbáljuk kerülni a túl gyakori és rendszeres fürdetést. Felnőtt egyedeknél sem tanácsos a heti gyakoriság. A kutya bőre sokkal kevesebb faggyúmirigyet tartalmaz, mint az embereké, viszont az ez által termelt zsírvédőréteg sokkal fontosabb szerepet játszik a bőrük védekezésében. A gyakori fürdetéssel, a nem számukra készített samponok használatával könnyen kioldjuk ezt a zsírréteget, amely sokkal hajlamosabb lesz bakteriális, gombás fertőzésekre, allergiás megbetegedésekre. Rövid és hosszú szőrű kutyák egyaránt ápolásra szorulnak, rendszeres fésülésre, a szőrgomolyagok eltávolítására.

Nem kis feladatot vállal, aki egy kiskutya beszerzésére, felnevelésére vállalkozik, temérdek időt, türelmet és figyelmet fog igénybe venni. Felelősséggel tartozunk iránta, amelyet védelmezéssel, szeretettel, hűséggel fog viszonzni. Ennek értéke felbecsülhetetlen és megfizethetetlen. A kutyák „nem a teljes életünk, de ők teszik teljessé az életünket” – mondja Roger Andrew Caras is.

DÁVID FERENC UTOLSÓ ÉJSZAKÁJA^{*}

Édes Úr, szólj! Messzire vagy te innét?
Déva-vár hegycsúcsmagasán milyen túl?
Rám találsz-e itt? Ugye látod: én is
várom a végét.

Vágytam Istent *érteni* lent a földön –
és ne *félni*. Próba, ha volt: az ember.
Mégis mindig van, kire bízni lelkem,
jó fejedelmem.

Hirdetek vallást. A miénk. S türelmet:
állni harcot; érteni más, ha hagyja.
Fegyverérvek – nyomjon a szó a latban!
Régi a mérce.

Messze, messzebb! Forrjon az elv, a szellem!
Higgye mind, mit hinni a lélek enged,
mert hisz' elhisz bármit a dőre elme,
hogyha elalszik.

Véremet vették, akikért maradtam.
Én, ki Jézusunk ügyéért kiálltam,
mondd, hogy érthetnék egyet álvitákban
Blandrata Györggyel?

Fárad testem. Hunynak a kurta árnyak.
Semmi kérdés. Semmi a válasz is rá.
Mintha máshol lenne a fény, a dallam,
s bennük a vár is.

^{*} A Magyar Unitárius Egyház jubileumi irodalmi pályázatára beküldött alkotás.

OSZTRÁK ORVOS

Helyezze el a megadott szavakat a mellékelt hálóban! Ha jól dolgozott, akkor a sötétített sorokban Mária Terézia császárnő betegségeinek a neve és annak az élelmiszernek a neve alakul ki, amiktől gyermekeit tiltotta. Utána másolja át a számozott négyzetekben lévő betűket az alsó kis háló megfelelő négyzeteibe, ebből megtudja a császárnő osztrák orvosának a nevét, valamint a doktor gyógyítási módszerét.

A beírandó szavak:

2 betűsek: AÖ, DK, EL, FZ, IC, NA, ŐK, ÖN, SO, SP, YM

3 betűsek: DOR, EGO, KIT, IBU, ILF, IMO, OVÓ, USA

4 betűsek: ALÓL, ASZU, ÁRAM, ÁROK, ERES, FERI, GEZE, IRAK, LAZA, LONC, RILA, STAN, TESZ, WILA

5 betűsek: ABÁDY, A KARD, FAEKE, ÉVIKE, ZSÓFI

6 betűsek: ALAPÁR, AMIENS, ELEMES, KIROVÖ, MINUTA, RAKÉTA, ROSSZA, SZUOK

7 betűsek: EREDETI, KIFIZET, LATABÁR, LECSAPA, ADATESZ, OKARINA, ZSIBÁRU

8 betűsek: KIKÉRETŐ, ODAZAVAR

13 betűsek: HALÁL A SÍNEKEN, PARABOLATÜKÖR

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 9.

A sárgaság ellen javasolták, hogyha valaki kezd sárgulni, akkor emberi ürüléket csomagoljanak neki egy szilvába, és azt nyeltessék le az illetővel, hogy hamarabb besárguljon, és gyorsabban gyógyuljon meg. Meg lehet magyarázni és érteni sok mindent, de hála Istennek kinőtünk ezekből a primitív orvoslásokból.

A sebre való pókháló tételét is gyakoroltuk. Ha sározás meg a vizezés miatt a kezünket kifújta a szél, és a bőrünk fájdalmasan berepedezett, akkorra azt javasolták, hogy pisiljünk reá, és hamar meggyógyul. Ezt, láttam, a házamat építő kőműves ember is gyakorolta a maltértől kisoványodott és berepedezett kezének a gyógyításáért. Egy ismerős gyógyszerész, akinek elmondtam az esetet, az ammóniát tartalmazó vizelet bakterium- és rovarölő hatásának tudta be a hatást. Egy máréfalvi konzervátor ismerősöm elmondda, hogy a falusiak régen a fenyőanyag színének öregbítésére és a fa szuvasodásának megakadályozására istállótrágyalevet, állati vizeletet használtak.

Ha zöld penész lepte be a túrót a túrós dézsában, azt gondosan levette anyánk és eltette, hogy jó lesz majd az elmérgülő (gennyesedő) sebre, akár a pókhálófonal. A penicillinfélékről akkor még nem hallott senki, de az élet gyakorlata sok mindenre megtanította a székely anyákat. Voltak olyan esetek, hogy nem hittek a hagyományként őrzött gyógymódokban, gyakorlatban, sőt meg is mosolyogták, hogy az „babonáság”, de hozzátették, ha nem használ, nem is árt, ejssen.

Mi, a feleségemmel, a lányaim majd az unokáim nevelése folyamán hasonló esetekben az orvoshoz fordultunk, tanácsát és segítségét is kértük, de tudjuk azt is, hogy gondos neveléssel és egészséges napi- és életrend betartásával meg lehet szüntetni a kellemetlen jelenségeket. Az orvosi tanács volt az elsődleges akkor is, ha a nagyszülők vagy a jóakaró szomszédaink égre-földre esküdtek, hogy az ő tapasztalatuk szerint a javaslatuk jó eredményhez vezet. Ez nemzedékváltást jelent. Azt is a kor hozta, hogy tudományos ellenőrzésen átszűrt gyógynövénygyűjtési és felhasználói tanácsokkal ellátott könyvekkel felszerelve indulunk természetjáró túráinkra.

Andrási György

KARÁCSONY ESTE 1963-BAN

Oklándi lelkési szolgálatom második évének végén, 1963-ban, karácsony ünnepére készültünk a vallásóra járó növendékekkel. Ünnepélyünket az ünnep szombatján, a kora esti órákban tartottuk a templomban, amelyre már hónapokkal azelőtt elkezdtek a felkészülést. A valláserkölcsi nevelést az akkor engedélyezett keretek között az iskolai programon kívül, hetente szombaton és vasárnap délután tartottuk. A karácsonyi énekek tanulásában és gyakorlásában nagy segítséget jelentett Péterffy Gyula teológiai zenetanárunk által összegyűjtött és kézirat formában sokszorosított kis füzetecske, a *Karácsonyi ének* című. Ezek közül néhány éneket több szólamban vagy kánonban is megtanultuk. A növendékeink számára nagy eseménynek számított a karácsony esti ünnepély, hiszen az óvodáskorúaktól a hetedik osztályosokig valamennyi gyermek szerepelt. Az énekszámok mellett hosszabb-rövidebb versekkel, karácsonyi jelenetekkel is készültünk, hogy méltóképpen köszöntsük a várva várt ünnepet, amelynek végén a feldíszített karácsonyfán meggyújtottuk a gyertyákat, csillagszórókat, majd kiosztottunk a karácsonyi csomagokat.

Ilyen előkészületekkel és ünnepváró izgalmakkal közeledett 1963-ban is a karácsony ünnepe. Abban az évben azonban nagy gond árnyékolta be az előkészületek hangulatát. Ugyan a gyerekeknek nem volt tudomása róla, de engem nagyon is nyugtalanított. Már csupán két nap választott el a szeretet ünnepétől, de nem volt még karácsonyfánk. A városokban is, de különösen falusi, vidéki környezetben gyakran megoldhatatlan nehézségekkel járt a fenyőfa beszerzése. A megelőző két évben is csak úgy jutottunk fenyőfához, hogy akadtak vállalkozó, „bátor” em-

berek, akik valamilyen formában hozzájutottak a fenyőhöz, és egyházközségünket is megajándékozták. De 1963-ban, bizonyára a nagy szigorítások és ellenőrzések miatt, hiába vártuk a fenyőfa megérkezését.

Ilyen gondok között karácsony szombatja előtti napon üzentem Benedek Áron kedves atyámfiaának, aki akkor egyházközségünkben egyházi minőségében egyike volt a leglelkesebbeknek, és nagy egyházszereletről, áldozatvállalásról tett tanúbizonyságot, bármilyen egyházközségi feladatot és megbízást elvállalt és készséggel teljesített.

Benedek Áron hívásomra azonnal jelentkezett. Elpanaszoltam neki, hogy milyen kilátástalan és megoldhatatlan gondokkal találtam szembe magam: másnap karácsony szombatja van, a gyermekek felkészültek már az ünnep köszöntésére, de nincs fenyőfánk, amit feldíszíthessünk. Nagyon nagy csalódás lenne gyermekeinknek karácsonyfa nélkül ünnepelni. Áron rövid gondolkodás után így szólt:

– Tiszteletes úr, én most hazamegyek, de még az est beállta előtt újra itt leszek. Akkor vegye elő a motorbiciklijét, és elmegyünk a karácsonyfáért.

Áron a jelzett időben megérkezett kezében egy összehajtogatott, házi-szöttes csihányzsákkal, amilyent a szemes gabona szállítására használtak.

– Induljunk! – mondta. Felültünk a motorbiciklire és útmutatása szerint elindultunk a Kis-Homoród menti országúton felfelé, majd Lövéte és Szentkeresztbánya között Áron megszólalt:

– Itt megállunk.

Decemberi téli hideg volt, de szerencsénkre a hó nélküli száraz, poros országúton hamarosan az általa kijelölt helyre érkeztünk. Áron akkor leszállva a hátsó ülésről, újabb utasítást adott:

– Tiszteletes úr, itt állítsa le a motort, szálljon le, gyújtson rá egy cigarettára, én hamarosan visszajövök. Nem telt el egy fertályóra sem, és Áron az erdőből kifelé tartott zsákkal a kezében, amelynek szájából kikandikált egy kis fenyőfának a csúcса.

Mire hazaértünk Oklándra, a nap leáldozott, a karácsonyfát kivettük a zsákból, és Áron azon nyomban be is állította a tartóba. A szeretetthonban helyeztük el, majd másnap délelőtt bevittük a templomba, ahol a már megkonfirmált ifjakkal feldíszítettük, és hogy magasabbnak, nagyobbknak lássék, feltettük egy kis emelvényre. Szemet gyönyörködtető, kicsi, de formás karácsonyfa lett belőle.

Amikor 1963 karácsony szombatján a kora esti órában a zsúfolásig megtelt templomban az áhítat után megkezdődött az ünnepi műsor, a csillogó szemű, boldog tekintetű, mosolygó arcú gyermekek nagy lelkesedéssel szavalták:

„Karácsonyfa, karácsonyfa, az égből egy angyal hozta...”

Aztán felcsendültek a karácsonyi énekek is: „Karácsonyfa, karácsonyfa, gyermekeknek fája, / Ha nem volnál, ha nem volnál, szívünk ó, de fájna...” És a csomagok kiosztása után a gyermekekkel együtt a gyülekezet is meghatódva énekelte a 307. sz. záróénekünket: „Csendes éj, szentséges éj...”

Így történt, hogy 1963 karácsonyán az oklándi templom ünnepi hangulatában Benedek Áronnal a gyermekek lelkesedésétől áthatva, magunk is, a gyülekezet tagjaival együtt, átérezhettük és újra átélhettük gyermekkorunk karácsonyainak boldog örömét.

ADVENTI NAGYTAKARÍTÁS

Már jó ideje keserű gyógyszerként nyomja le a torkomon környeztem a karácsonyra való készülést. Fekete péntek, nagyszabású csak most, csak neked akciók, hogy legyen jobb az ünneped, karácsonyi vásárok, drága sajtok és kolbászok, olcsó forralt borok, hogy elérhető legyen az illúzió még nekem is. Évről évre mégis nehezebben érem utol, jutok el magamhoz. Olyan ünnep előtti mélybe húz a világ kínálata, hogy csak szenteste éjszakáján, a *Reszkessetek, betörők!* utáni éjszaka döbbenek rá arra, hogy megint elrontottam a felkészülési időszakot. Advent első két vasárnapja már a múlté, s még mindig loholó üzemmódban vagyok lelkileg és fizikailag is. Takarítani szeretnék, megtisztítani a belső világot. Takarítónak lenni nem könnyű, mások szemetét, mocskát naponta felseperni nehéz feladat. Alázatra intő. Szembenézni a tüdővel, s megtisztítani lelkünket, legalább olyan nehéz. Porszívózással kezdem, rég járt a kezemben, nekitaszítom a szőnyegnek, és fel-alá húzom, olyan, mint a biciklizés. Látok néhány sárdarabot, s eszembe jut, hogy kinek a cipőjéről hullt le, eszembe jut, hogy mikor járt nálam utoljára, felsejlik beszélgetésünk néhány foszlánya, emlékszem a felszínesre, ahogyan figyeltünk egymásra, hogy ne áruljunk el semmit magunkról, kényesen ügyelve arra, nehogy áttörjünk a falakat, s megmutassuk egymásnak, hogy kik is vagyunk valójában. Mindenre emlékszem. Végzek a porszívózással, és kiürítem a zsákot, utoljára látom a sárdarabokat. A portörles következik, és a poharakkal kezdem. Jó sok van belőle, de kevés, amelyet tényleg használok, a fürdőben egy vizespohár, fogmosás után mindig iszom néhány korty vizet, rajta egy rúzsolt, a lányé, aki szintén arra használta, amire én. Eszembe jut az arca, rá gondolok, és arra, hogy vajon ő tudja-e, hogy én rá gondolok. Egyre nehezebb a takarítás, a kudarcaim jutnak eszembe, mindegyik lelkembe karcolt fájó emlék – talán el se törölhető –, csalódások, hajszálvékony repedések a rúzsos vizespoháron. Az általam okozott fájó sebek, összetört szerelmek, talán mára már begyógyult, rég elfelejtett hegek, de most mind-mind előttem. A pohár kész van, tiszta, mégis úgy érzem, a szerelem megtakaríthatatlan, nem látható előre, nem mosható le, nem kenhető rá sem-

mire és senkire, és még mindig nem tudom, hogy mivel tisztítható és tartható fenn – még a poháron se írja, hogy szavatosságát megőrzi eddig és eddig. Rendet rakni a ruhásszekrényben a legnehezebb. Kiválogatni a ruhadarabokat, némelyikük mindig emlékeztet valakire. Régi, anyuci anyyala által hozott, bolyhosra mosott pulóvereimet rendezgetem éppen. A családanyákra gondolok, a mai világ megfeszített iramban dolgozó asszonyaira, a gondokat maguk mögött hagyni, tovább élni és menni tudó csodálatra méltó teremtményekre. Per pillanat semmihez nem tudom hasonlítani azt az érzést, amikor egy anyának állása van, férje és csillogó szemű, mit sem sejtő gyermekei, s ezer küzdelme a világgal, számlákkal és kiadásokkal. Hogy van egy anyának annyi lelkiereje, vagy hogyan tudja elrejteni terheit, s otthon nem sokat segítő férje s gyermekei elé ünnepi ebédet mosollyal tenni? Hogy készül egy anya, s hogy érkezik meg a karácsonyba? Mit érez belül, s mekkora a lelke? Tovább pakolok a szekrényben, s a nyakkendők között apámra gondolok, hiszen a régieket még ő kötötte meg nekem. Pontosság, fegyelem, kíméltesség, magabiztosság, modorosság, mindez egy nyakkendőbe kötve, amely vonzotta a női tekinteteket. A férfiakra gondolok, a szűkszavúságra, és arra, hogy ma vajon minden férfinak, családapának van-e elég

ideje arra, hogy kitárja a lelkét családjá előtt, s szeretettel ölelje át őket. Körbenézek a lakásban, megannyi holmi és tárgy, amely mind megtakarításra vár. Nagyszüleimtől kapott varrottas, testvéreimtől kapott sál, barátaimtól kapott fényképes emlékek. Portörlésre várnak, megtisztításra. Számba veszem, hogy kiket szeretnék meglepni karácsonykor, kik azok, akik többet érdemelnek egy fa alá helyezett ajándécsomagnál. Levelet kellene írni nekik arról, hogy megtakarítottam a tőlük kapott ajándékokat. Arról, hogy máig nem felejtettem el őket. Azt fogom beleírni, ami nem csomagolható be színes csomagolópapírba. Azt fogom beleírni, amit sugallni akar egy méregdrága plazmatévé karácsonyra, de mégsem teszi meg. Ideje lenne végre leírni s felolvasni mindazt, amit ajándékba szeretnénk adni, ideje lenne végre igazán kibontani az ajándékokat, hangot adni az üzeneteinknek. Elmondani a magunk módján az érzéseinket, azt, hogy miképpen készültünk az egymással való ünneplésre, azt, hogy annyi karácsony volt már, amikor ajándékot adtunk ahelyett, hogy megköszöntük volna a másiknak pusztá létét. Most, hogy elkezdtem a takarítást, kezdem megérteni, hogy miért nem látok egyik áruházban vagy adventi vásáron sem hatalmas csillogó plakátokat arról, hogy ember, menj haza, és takaríts! – mert ez azt jelentené, hogy nem az ajándék a fontos, hanem az, amit mellé kellene adni, a szeretet!

Pakocs Károly

SZÜLETNIE KELL VALAKINEK!

Kínlódik a világ. Anyakínokat érez. Szülnie kell Valakit.
Mert nyugtalan a föld. Haragot morognak a vezuvok, az etnák;
füstöt, tüzeket köhögnek s fojtogatják a családban a békét.
Láz rázza a nagy-hegyeket s a völgyekben reszket az ember.
Vajúdás ez: a föld vajúdása. Szülnie kell Valakit.

Mély ember-sóhajok szakadnak fel a földből,
bosszú liheg s haragok cikáznak át a világon.
Láz rázza az emberi lelket: harag-láz, gyönyöröknek láza.
Vajúdás ez: ember vajúdása. Szülnie kell Valakit.

Rongyba dugott gyermek vánszorog fel piszkos pince-odúkból.
Levegőt akar inni s napsugár-kehelyért nyújtja nyakát.
Sápadt, erőtlen; szederjes az ajka; rázza nyomorláz.
Vajúdás ez: nyomor vajúdása. Szülnie kell Valakit.

Haragszik az Ég is. Halállal kaszálja az embert,
jéggel aratja vetését és kenyerét tűzzel emésztí.
Láz rázza egünket: a haragvás isteni láza.
Vajúdás ez: az Ég vajúdása. Szülnie kell Valakit.

E minden-vajúdásból Valakinek születnie kell,
aki csendesedése leszen a hegyek méhében a láznak,
a völgyekben az ember-remegésnek;

aki a bosszú testvérré-indult villámait pokolba lövi
s kiissza sóhajaink keserű kelyhét;

aki levegőt ad a tüdőnek, fényt a szemeknek
és meghímezi ruhának a rongyot;

aki Isten-tüzeket gyújt megint a szívekben
s az Ég haragos szavát áthangolja allelujának.

Vajúdik a Minden.

Krisztust készül újra leküldeni a földnek az ég.

NÉPI GYÓGYÁSZAT A SUSZTERMŰHELYBEN – 10.

A másik szenvedélyem a madarászás volt. Bomhér János közeli szomszéd új háza szabad játszóhelyünk volt, mert még sem kapu, sem ajtózár nem állta utunkat. A rozsdafarkú, a pintyőke és a veréb is szereti az ilyen készíttetlen házak kínálta lyukakat, réseket, ahol kedvére fészkelhetett, de nem éppen olyan biztonságosan, mert ahová egy macska vagy én el tudtam jutni, az már kész veszedelem volt a számukra. A cinkék és a rozsdafarkúak fészke a tojásokért, azoknak érdekes színéért, a fiókák öltözetéért és a fészekrakás módjáért érdekelték. A megismerés kíváncsisága hajtott erre. A verebekre a gazdaember ítéletet hirdetett. Kártékonynak és haszontalannak mondták a szegény verebeket, akiket pusztítani kellett. Tehát a tojásukat elvehettük, a meztelen fiaikat földhöz verhattuk. A szénacsűrökben veszélyesnek tartották a verebek fészkelését, mert ha a takarmányba beleszórt tollaikat a kérődző állatok megették, akkor emésztési zavart okozhattak. Szóval a verebészés hasznos tevékenységnek számított, ha mi magunk is a fészkek ledobálásával nem szórtunk tollat az odrokba. Itt, a B. János készíttetlen új házában nem veszélyeztettük a szarvasmarhák eledelét, tehát nyugodtan madarászhattunk. Veszélyt jelenthetett volna a szarufákon és a gerendákon való mászkálás ránk nézve, mert alattuk fa-, tégladarabok és kötörmelék hevert. Azokra esni láb-, kéz- vagy gerinctörést jelentett volna. Ez viszont nem történhetett meg velem, mert a macskák hozzám járhattak volna mászkálási tanfolyamra. Úgy kúsztam fel a szarufán, mint a kígyó. Egyszer apám meghallotta, hogy a szomszéd csűrben gyermekbeszéd folyik. Óvatosan odalopózkodott, és észrevétlenül besurrant a csűrbe. Földbe gyökerezett a lába, amikor felfedezett engem, hogy a csűrfödém szarufáit összekapcsoló egyik kakasülőről lépek át a másikra. A jelen lévő gyermekeknek intett, hogy hallgassanak. Amikor a szénával telt odor fölé érkeztem, felkiáltott nekem, hogy azonnal jöjjen le. Le is ejtőernyőztem a puha szénába. Amikor beszélgető távolságba kerültem vele, megmarkolta a karom és felmutatott az egyik kakasülőre. Ezt mondta:

– Látod-e, hogy ott a pókháló tele van szúporral? Azt jelenti, hogy akármikor leszakadhat az a darab fa, s te akkor ide, a csűr közepébe az

üres szénásszekérre zuhansz. Én azután egy életen át fájó szívvel, tehetetlenül nézlek, mint egy nyomorékot, te pedig amíg élsz, addig bánod, hogy miért is születél erre a világra.

Nem a magasság és a mélység iszonya volt az én ellenségem, hanem a fa- és deszkadarabokban rejtőző vasszegek. Úgy szúrta át a cipőm talpát egy szeg, hogy a lábam fején is kidugta a hegyes orrát. Alig bírtuk lerántani a cipőm. Becsületesen kinyomkodtuk abból az utolsó csepp vért is, de a játékot tovább kellett folytatnunk. Este azon csodálkozott anyám, miként bírtam ki, hogy haza ne menjek. Meleg szappanos vízzel lemosta lábfejem és liliomlevelet kötött rá, hogy a seb tüzét lehúzza. Másnapra felduzzadt a lábam feje, majd egy tüzes daganattá húzódott össze az almaecetes borogatás után. Úgy lükkögött, hogy fel kellett tennem a lábam egy párnára. Cukros kelesztett kenyértésztát pakoltak a lilás-vörös tüzes kelésre. Amikor kisárgult a teteje, liliomot vagy talán gyöngyviráglevelet kötöttek rá, ezután következett a kelés kifakasztása és nyomkodása. Állati módon üvöltöttem, akik közreműködtek, azokat olyan folyékonyan és találóan címkéztem föl, hogy még ma is emlegetik. Ez megismétlődött a térdem alatt a lábszáram bőrén, és innen felment a vérmérgezés, nevezzük nevén, az ágyékomba, de még nem a herezacskómba. Itt libatolás nagyságú csomóvá dagadt az izomkötegen. A hidegrázás vett erőt rajtam. L. Gyula szomszéd bácsi, aki lóheréléshez is értett, azt tanácsolta, hogy kössenek a kelésre borsos emberürüléket, és ha reggelig nem fakad ki, akkor vigyenek doktorhoz, mert ebből még nagy baj is lehet. Képzeljük el, hogy nemcsak a lábam, de az életem is kockán forgott. Apám akkor átképzésen volt, azt hiszem, mert ő ezt az állatkínzást nem engedte volna meg. Azt csak én tudom, hogy csodával határos módon szabadultam meg ettől a bajtól. A lábfejemen, a lábam szárán és az ágyékomon őrzöm a sebek forradásos emlékét még ma is.

Ma elborzadnak az egészségügyi szakemberek, mikor elmesélem, hogy gyermekkoromban miként váltam immunissá a tetanusz ellen. Mezítláb jártunk Szent György-naptól Szent Mihály-napig az éles kaviccsos úton, a szúrós tarlón, esőben és sárban. Mégsem lett semmi bajunk. Megbotlottam, és leütöttem a lábujjam begyét. A vér csorgott belőle. Üti port szórtam rá, és a véres sár megalvadt, majd elállította a vérzést. Játsoztunk tovább. Csak az esti lábmosásnál derült ki, hogy mi történt. Felnőtt koromig tartott ez az ellenállóképességem, de azóta már néhányszor kaptam tetanusz elleni oltást.

AMERIKAI FILOZÓFUS

Vízszintes: **1. John Martin Fischer amerikai filozófus nagypapjának ajánlott műve, első rész.** 13. Megromló tojás jelzője. 14. Más útra irányít. 15. Bolti dolgozó. 16. Chilei labdarúgó (Arturo). 18. Női név. 19. Viccelődés. 21. Az albán pénznem. 22. Opus röviden. 23. Cukor ízű. 24. Járom. 25. Szőnyegtisztító állvány. 28. Francia város. 29. Ártalom. 31. Becézett Eszter. 34. ... vág, elfelez. 36. Az állatok királya. 37. Amely személy. 38. Lángol. 39. Sakkban elfogja a királyt. 41. Női szépítőszer. 44. Szeben megyei autójel. 46. Post meridiem röviden. 47. Magyar paprikaváros. 50. Rossz bor. 52. Amely személyek. 54. Nadrágszűj. 55. Régi, kerek színház. 59. Alumínium vegyjele. **60. A nagypapának ajánlott mű címének befejező része.** 62. Szigetelőanyag. 65. Az egyik nagyszülő bizalmasan. **66. Ilyen származású volt nagypapja révén Fischer.**

Függőleges: **1. A morálfilozófia egyik terminusa, Fischer nevéhez kötődik.** 2. Letétbe helyezett tárgy. 3. Az egyik szülő. 4. A magyar főváros. 5. Lenti helyen. 6. Angol kikötőváros. 7. Japán óramárka. 8. Hálával emlegető. 9. Gát szélei! 10. Élelmiszer-tartalékokat elfogyaszt. 11. Originális. 12. Adatok, dolgozat tárolása számítógépen. 17. Öreg bácsika. 20. Olyan, mintha ... nyelt volna, szólás, jelentése: merev, egyenes tartású. 26. Széled a tömeg. 27. Becézett Karolina. 30. Vezetékben kering. 32. Złoty röviden. 33. Mesterséges állateledel. 35. Szántóeszköz. 40. Pénz argóban. 42. Duplán: dajka. 43. Erős középén! 45. Füzetbe jegyez. 47. Kérdés személyre. 48. Balaton parti település. 49. Deszkatípus. 50. Don Quijote is ez volt. 51. Himlőhely a bőrön. 53. Manuális. 54. Rőt-vad. 56. Idegen szavakban jelentése: bőr, bőrrel kapcsolatos. 57. Szicíliai vulkán. 58. Kettő a második hatványon. 61. A Nap latinul (SOL). 63. Keresztül. 64. Hosszú morzejel.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	 E
13						14						
15					16			17		18		
19		20		21			22		23			
24			25	26			27		28			
29	30		31		32	33		34	35			
36								37			38	
39					40	41		42		43	44	45
46		47	48			49			50		51	
52	53			54		55	56	57		58	59	
T	60	61										
62				63	64			65				
 B							66					

Humorban nem tréfálunk

Kapcsolatfelvétel

Több mint öt és fél évtizeddel ezelőtt, az 1960-as évek közepén az egyházköztségben a gyermekek és ifjak valláserkölcsi nevelése kiemelkedő fontosságú tevékenysége volt lelkészi szolgálatomnak. Bár az volt a fel-sőbb utasítás, hogy a vallásóráról nem lehet semmiféle nyilvántartást vezetni, a szeretetotthonnak hívott termünkben a vallásórák minden alkalommal névsorolvasással és a hiányzások számbavételével kezdődtek a kis jelenléti füzet alapján.

A tavasz megérkezésével azt kellett megállapítanom, hogy az egyik V. osztályos tanuló egymás után kétszer nem jelent meg a vallásórakon. Tanulótársaitól érdeklődtem hogyléte vagy holléte felől, de a válasz mindig az volt, hogy az iskolából egyszer sem hiányzott.

A tanuló édesapja a község levélkihordója volt. A legközelebbi alkalommal, amikor a postás levelet hozott az egyházköztség címére, rá is kérdeztem:

– Áron, mi van a maga fiával? Talán beteg, vagy valamilyen otthoni tevékenységre fogta be, hogy már két egymás utáni alkalommal hiányzott a vallásóráról?

– Tiszteletes úr, én csak annyit mondhatok, hogy a fiam otthonról minden alkalommal elindult a szeretetotthonba.

– Akkor nézzen utána, Áron, mert ide nem érkezett meg.

– Tiszteletes úr – felelte nagy buzgósággal –, ahogy hazamegyek, azonnal felveszem vele a kapcsolatot.

A következő vallásórán örömmel állapíthattam meg, hogy az apa kapcsolatfelvétele fiával eredményes volt.

(Andrási György gyűjtése)

A Magyar Unitárius Egyház hivatali névjegyzéke

I. FŐHATÓSÁGOK, EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS ELNÖKSÉGE, PÜSPÖKI HIVATAL, FŐHATÓSÁGI HIVATAL, FELSŐ- ÉS KÖZÉPFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁGOK, FŐTANÁCSI BIZOTTSÁG, FŐHATÓSÁGI SZINTŰ ÁLLANDÓ SZAKBIZOTTSÁGOK

ZSINAT, FŐTANÁCS, EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Székhely: Kolozsvár, 1989. december 21. utca 9. szám

Postacím: 400105 Cluj-Napoca, CP 24.

Tel.: 0264 593 236, tel./fax: 0264 595 927

Tel./fax: 0364 405 557, mobiltelefon: 0742 356 036

Elektronikus postacím: ekt@unitarius.org

Honlap: www.unitarius.org

<http://www.facebook.com/magyarunitariussegyhaz>

AZ EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS ELNÖKSÉGE

Bálint Benczédi Ferenc püspök

Farkas Emőd főgondnok

Boros János főgondnok

Gyerő Dávid főjegyző

Kovács István közügyigazgató

Kászoni-Kövendi József püspöki helynök

Elekes Botond egyházkerületi főgondnok

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ HIVATALOK

PÜSPÖKI HIVATAL

Bálint Benczédi Ferenc püspök

Rácz Norbert Zsolt püspöki titkár

FŐHATÓSÁGI HIVATAL

Gyerő Dávid hivatalvezetéssel megbízott főjegyző

Mezei Melinda Kinga iktató-irattáros, kiadványterjesztő

Bíró Sára Gyöngyvér médiareferens

HITÉLETI, MISSZIÓI ÉS NEVELÉSI ÜGYOSZTÁLY

Székely Kinga Réka hitéleti és missziói előadó-tanácsos

FEJLESZTÉSI ÜGYOSZTÁLY

Szabó László fejlesztési előadó-tanácsos

KÖZIGAZGATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Bálint Róbert Zoltán közigazgatási előadó-tanácsos

dr. Andorkó Júlia Eszter kiadványszerkesztő

Végh Péter rendszergazda

Nagy Péter kultúraszervező

Bulbuka Csaba gépkocsivezető

GAZDASÁGI ÜGYOSZTÁLY

Dácz Tibor gazdasági előadó-tanácsos

Baka-Bálint Imola Éva főszámvevő

Lőrincz Erika pénztáros

Török Dalma pénzügyi ellenőr, személyzeti felelős

Pánczél Ildikó gazdasági ügyintéző

dr. Furu Árpád építészeti és turisztikai tanácsadó, turizmus-szervező

Furu Xénia építészeti és műszaki tanácsadó

Bárdos Szabolcs szállásügyintéző

Gáspár Péter háznagy, bentlakás-igazgató

Hatházi Erzsébet, Kovács Katalin, Kovács Noémi Ildikó altisztek

Boros Tibor, Fodor Sándor, Vass Ferenc Csaba, Vancea István kapusok

OKTATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Andrási Benedek oktatási előadó-tanácsos

EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Hivatalbeli tagok: *Bálint Benczédi Ferenc* (püspök), *Farkas Emőd, Boros János* (főgondnokok), *Gyerő Dávid* (főjegyző), *Kovács István* (közügy-igazgató), *Kászoni-Kövendi József* (püspöki helynök), *Elekes Botond* (egyházkerületi főgondnok), *Dimény József, Kecskés Csaba, Szentgyörgyi Sándor, Lőrinczi Lajos, Simó Sándor, Török István* (esperesek), *Nagy László, Nagy Zsigmond, Czerán József, Bálint Sándor, Dombi Gyula, Gazdag Géza* (egyházkerületi és egyházköri képviselők), a Protestáns Teológiai

giai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium, a Berde Mózes Unitárius Gimnázium, az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője

Választott tagok: *Bíró Attila, ifj. Szombatfalvi József, Csécs Márton Lőrinc, Szabó Előd, Fodor Dorottya, dr. Mihály Noémi Klára, Popa Ilona, Demeter Zoltán és dr. Sándor Krisztina*

FŐTANÁCSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: a főhatósági szintű állandó szakbizottságok egy-egy képviselője

Választott tagok: *Fekete Levente, Józsa István Lajos, Bartha Alpár, Jenei Sándor Levente, Andorkó Ferenc*

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ ÁLLANDÓ SZAKBIZOTTSÁGOK

HITÉLETI, MISSZIÓ- ÉS VALLÁSERKÖLCSI-NEVELÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok:

Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának és az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének egy-egy képviselője

Választott tagok: *Molnár Imola, Péterfi Ágnes Zita, Makkai-Ilkei Ildikó, Mátéfi Tímea, Rácz Mária*

TEOLÓGIAI ÉS SZAKKÉPESÍTÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Székely Kinga Réka* (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), *Andrási Benedek* (oktatási előadó-tanácsos), *dr. Rezi Elek, dr. Kovács Sándor, dr. Koppándi Botond és dr. Czire Szabolcs* (a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának teológiai tanárai), az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének képviselője

Választott tagok: *Rácz Norbert Zsolt, Farkas Emőd, Pál Tünde*

OKTATÁSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Andrási Benedek* (oktatási előadó-tanácsos), a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium és a Berde Mózes Unitárius Gimnázium egy-egy képviselője

Választott tagok: *Lakatos Sándor, Pál Tünde, dr. Rüs Fogarasi Enikő, Rácz Mária, Gazdag Ildikó*

SZOCIÁLIS ÉS EGYHÁZTÁRSADALMI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Szabó László* (fejlesztési előadó-tanácsos), *Székely Kinga Réka* (hitéleti és missziói előadó-tanácsos), az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője

Választott tagok: *Demeter Zoltán, Balázs Sándor, Bíró Attila*

JOGÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Bálint Róbert Zoltán* (közigazgatási előadó-tanácsos), *Szabó László* (fejlesztési előadó-tanácsos); *Szabó Előd* (a Felsőfokú Fegyelmi Bíróság képviselője)

Választott tagok: *dr. Mihály Noémi Klára, dr. Sztranyiczki Szilárd, Mikó Ferenc*

MÉDIA- ÉS KIADÓBIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Rácz Norbert Zsolt* (püspöki titkár), *Bíró Sára Gyöngyvér* (médiareferens), *dr. Kovács Sándor* (a Keresztény Magvető főszerkesztője), *dr. Czire Szabolcs* (az Unitárius Közlöny főszerkesztője), *dr. Andorkó Júlia Eszter* (az egyetemes egyházi kiadványok szerkesztője)

Választott tagok: *dr. Koppándi Botond Péter, Farkas Wellmann Endre*

GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: *Dácz Tibor* (gazdasági előadó-tanácsos), *Baka-Bálint Imola Éva* (főszámvevő)

Választott tagok: *Csongvay Attila, Bálint Sándor, Czimbalmos Kozma Csaba, Demeter Sándor Lóránd, Ferenczi Júlia*

EGYHÁZI BÍRÓSÁGOK

FELSŐFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: *Fóri Hajnal, Gergely János, Binder Csilla, Solymosi Alpár, Szabó Előd, Lakatos Adél Csilla, Bán Endre*

KÖZÉPFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: *Dombi Zsuzsánna Júlia, dr. Haltek Rozália, dr. Bakó László, Csécs Márton Lőrinc, Szász Ferenc*

II. BELSŐ INTÉZMÉNYEK

A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára

Molnár Lehel levéltáros

A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Nagykönyvtára

dr. Kovács Sándor megbízott könyvtáros

Vallásszabadság Háza

Nagy Péter kultúraszervező

Valláskutató Intézet

dr. Kiss Dénes kutatási igazgató

A Magyarországi Unitárius Egyházkerület Könyvtára és Levéltára

Muszka Ibolya könyvtáros

III. NYUGDÍJINTÉZET

Elnök: *Nagy László*

Alelnök: *Solymosi Alpár*

Jegyző: *Józsa István Lajos*

Főkönyvelő: *Király Tünde*

A NYUGDÍJINTÉZET TANÁCSA

Rüsz Fogarasi Tibor, Csete Árpád, Makkai-Ilkei Ildikó, Bulbuka Csaba, Andorkó Ferenc, Szabó Zoltán, Koppándi Enikő, Nagy László, Solymosi Alpár, Józsa István Lajos

A NYUGDÍJINTÉZET ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGA

Baka Bálint Imola, Dimény József, Kecskés Csaba

IV. EGYETEMES EGYHÁZI TULAJDONBAN LEVŐ VÁLLALKOZÁSOK

Konviktus Kft. (diákétkeztetés, ételkiszállítás, rendezvények)

Ügyvezető: *Balázs András*

Refektorium Kft. – Bistro 1568 (vendéglő)

Ügyintéző: *Pócsai András*

Unitarius Travel Kft. – 1568 Vendégház (szállás a Vallásszabadság Házában)

Ügyintéző: *Bárdos Szabolcs*

V. EGYHÁZTÁRSADALMI ÉS SZAKMAI SZERVEZETEK

Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége

Elnök: *Csete Árpád*

Titkár: *Csáki Levente*

Pénztáros: *Nagy Adél*

Unitárius Nők Országos Szövetsége

Elnök: *Dimény Csilla Júlia*

Titkár: *Asztalos Klára*

Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet

Elnök: *Popa Ilona*

Alelnökök: *Andrási Botond, Magyarai Zita, Barothi Brigitta, Szabó Bence*

Elnöki titkár: *Szekeres Rita*

Gondviselés Segélyszervezet

Tiszteletbeli elnök: *id. Szombatfalvi József*

Elnök: *Szabó László*

Alelnökök: *Gazdag Ildikó, Zoltán Csaba*

Központi munkatárs: *Vagyas Attila*

Lókodi Kiss Rozália Ökumenikus Öregotthon

Igazgató: Zakariás Klára

VI. TANINTÉZETEK

A Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara

dr. Rezi Elek, a rendszeres teológia tanára

dr. Czire Szabolcs, a bibliai teológia tanára

dr. Kovács Sándor, az egyháztörténelem tanára

dr. Koppándi Botond Péter, a gyakorlati teológia tanára

dr. Ferenczi Enikő, a gyakorlati teológia megbízott tanára

János Zsigmond Unitárius Kollégium

Popa Márta igazgató és fizikatanár, *Solymosi Zsolt* igazgató és vallástanár, *András Ákos* testnevelő tanár, *Apáczai Csilla* református vallástanár, *Balázs Katinka Tímea* óvodapedagógus, *Balon-Ruff Andrea* református vallás- és angoltanár, *Bartha Bea* német- és angoltanár, *Bárdos Réka* tanító, *Bicăzan Silvana Luminița* román tanár, *Boda Attila* testnevelő tanár, *Boér Ágota* tanító, *Boldizsár-Zeyk Anna* angol- és némettanár – jelenleg gyereknevelési szabadságon –, *Bréda Ildikó* angoltanár, *Cadar Anamaria* román tanár, *Cserei Botond* angol- és némettanár, *Cozma Gabriella* magyartanár, *dr. Deák Angéla Vilma* német- és református vallástanár, *Dénes Éva* magyartanár, *Raț-Diószegei Tímea Orsolya* tanító – jelenleg gyereknevelési szabadságon –, *Farkas Enikő* tanító – jelenleg gyereknevelési szabadságon –, *Fetti Lavinia-Ionela* román tanár, *Finta Erika* tanító, *Fodor Ilka Borbála* zenetanár, *Halmágyi Enikő-Zsuzsa* tanító, *Jakabházi Annamária* matematikatanár, *Józsa Izabella* fizikatanár, *Kaupert Melinda* informatikatanár, *Kintzel Krisztina* magyartanár, *Kiss Biborka* angol- és némettanár – jelenleg gyereknevelési szabadságon –, *Kocsis Ildikó Emese* képzőművészet- és rajztanár, *Komjátszegei-Fábián Réka* tanító, *Korodi Alpár* történelemtanár, *Kovács László* technológiatanár, *Kovács Mirjam-Petra* angoltanár, *Kürthy Katalin* matematikatanár, *Máthé Ildikó* magyartanár, *Miklós Márta* angoltanár – jelenleg gyereknevelési szabadságon –, *Nagy Tünde* filozófiatanár, *Nyitrai János* matematikatanár, *Orbán Noémi* óvodapedagógus, *Orbán-Kalamár Alíz Mária* római katolikus vallástanár, *Ördög Ödön* zenetanár, *Pálfi Levente*

tanító, *Péter Rozália* kémiatanár, *Pop Éva-Katalin* tanító, *Simon Doina-Teodora* román-tanár – jelenleg gyereknevelési szabadságon –, *Rácz Mária* lelkész, unitárius vallás-tanár, *Rázmán Tímea Anna* történelem-tanár, *Ruzsa-Kis Adél* óvodapedagógus, *dr. Selyem Tünde* angol-tanár, *Sólyom Vivien-Anna* biológiai-tanár, *Szász Miklós Botond* testnevelő tanár, *Szekernyés Réka* földrajz-tanár, *Szegedi Emőke* óvodapedagógus, *Szentandrás Lília Ilona* biológiai-tanár – jelenleg gyereknevelési szabadságon –, *Székely Beáta* római katolikus vallás-tanár, *Tamás Éva* óvodapedagógus, *Tamás Tihamér Levente* óvodapedagógus, *Timár Mária Magdolna* matematikatanár, *Török Melinda* tanító, *Udvari Zita* tanító, *Varga Gabriella* tanító, *Varga Ildikó Katalin* tanító, *Vorzsák Milán* angol-tanár, *Albert Hajnalka* főkönyvelő és közgazdaságtan-tanár, *Lakatos Gabriella* titkár, *Rayka Daniela* orvos, *Drădici Amalia* asszisztens, *Gafta Persida* fogorvos, *Crișan Adriana* asszisztens, *Keresztesi Polixéna* pszichológus-tanár, *Vitus-Bulbuk Emese* logopédus, *Baczó Emese* fejlesztőpedagógus, *Ágoston-Jancsi Anna* laboráns, *Maneszes Sándor Levente* adminisztrátor, *Pethő Kinga* bentlakáspedagógus, *Sánta Krisztina* PJZS-pénztáros, *Feischmidt Ildikó* könyvtáros, *Balázs Anna*, *Balázs Rozália*, *Csete Rozália*, *Dezső Rozália*, *Szabó Magda*, *Zsigmond Erika* altisztek, *Szabó Melinda*, *Varga Erzsébet*, *Láposi Edit* gyermekgondozók, *Köpeczi Sándor*, *Vári Csaba*, *Vincze-Minya Szilárd* karbantartók, *Fodor Sándor*, *Boros Tibor*, *Vancea István*, *Vass Csaba* kapusok

Berde Mózes Unitárius Gimnázium

Varró Margit igazgató és matematikatanár, *András Péter* biológiai-tanár, *Bálint Rozália* tanító, *Bartha Márta* tanító és lélektanár, *Bíró Mária* tanító, *Bölöni László* tanító, *Buzogány Anna Zsuzsanna* magyartanár, *Csiszér-Rajti Tibor Sándor* informatikatanár és rendszergazda, *Czire Alpar* testnevelő tanár, *Constantinescu Ágnes* matematikatanár, *Dávid Hajnal* rajztanár, *Dávid Hajnal* római katolikus hitoktató, *Demeter Annabella* magyartanár, *Farkas Ágnes* némettanár, *Farkas Orsolya* unitárius iskolalelkész, *Fülöp Pál Éva* nevelési tanácsadó, *Gáspár Etele* református lelkész, hitoktató, *Józsa Levente* néptáncoktató, *Kacsó Eszter* földrajz-tanár, *Lakatos Sándor* unitárius lelkész-vallás-tanár, megbízott könyvtáros, *Major Ildikó Katalin* óvodapedagógus, *Máthé Irma* óvodapedagógus, *Nagy Emese Tímea* angol-tanár, *Nagy Levente* óvodapedagógus, *Nemes Annamária* zenetanár, *Pál Izabella* román-tanár, *Paniti Imola* testnevelő

tanár, *Pap Katalin* tanító, *Péter Annabella* óvodapedagógus, *Rafai Dalma* kémiatanár, *Sipos István* történelemtanár, tanfelügyelő, *Székel-Tiboldi Anikó* Ida magyartanár, *Szőcs Annamária* történelemtanár, *Tófalvi Kinga* angoltanár, *Vári-Nagy Zsófia* fizikatanár, *Vornicu Mónika* románatanár, *Zsidó Csaba* matematikatanár, *Fazakas Katalin* főkönyvelő, *Patakfalvi Erika* titkár, *Mátéffy Ágnes* étkezdeirányító-raktáros, *Lőrincz Hajnal* nevelő, *Lőrincz Sándor* éjszakai felügyelő, *Balázs Mária*, *Bartos Ilona*, *Bölöni Anna*, *Bölöni Júlia*, *Gagy Julianna*, *Gyarmati Judit*, *Köntés Attila*, *Sófalvi Anna*, *Sófalvi Levente*, *Szali István*, *Szali Lília* kisegítő személyzet

János Zsigmond Unitárius Kollégium Óvodai Tagozata

Ruzsa-Kis Adél vezető óvodapedagógus, *Dobri Erika*, *Györffy Orsolya*, *Kürtösy Szidónia*, *Mikó Zsuzsa*, *Orbán Noémi*, *Tamás Éva* óvodapedagógusok, *Láposi Edit*, *Szabó Melinda* és *Varga Erzsébet* gyermekgondozók

Kolozsvári Unitárius Bölcsőde

Szilágyi Izabella vezető óvodapedagógus, *Moldvai Anna Mária*, *Pethő Kinga* és *Szabó Beáta* óvodapedagógusok, *Balázsi-Márton Katalin*, *Fülöp Réka*, *László Izabella* és *Szász Andrea* gyermekgondozók, *Felméri Cecília* egészségügyi asszisztens, *Butyka Ildikó* altiszt

VII. EGYHÁZKÖRÖK ÉS EGYHÁZKÖZSÉGEK

1. KOLOZS-TORDAI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Dimény József*

Felügyelőgondnokok: *Fodor Dorottya*, *Novák György*

Egyházköri jegyző: *Fekete Béla*

Egyházköri közügyigazgató: *Csécs Márton Lőrinc*

Egyházköri könyvelő: *Csép Ákos*

ALSÓFELSŐSZENTMIHÁLY

Lelkészi család: *Dimény József* és *Csilla Júlia*

Gondnok: *Csép Sándor József*

Énekvezér: *Dimény Csilla Júlia*

ARANYOSRÁKOS

Lelkészi család: *Vass Károly és Gyöngyi Mária*

Gondnok: *Gadó Károly*

Énekvezér: *Pálfi Ferenc*

BÁGYON

Lelkészi család: *Fekete Béla és Keresztesi Polixéna*

Gondnokok: *Kiss Dezső, Csép István*

Énekvezér: *Csegezi Ildikó*

DÉLNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkész: *Koppándi Zoltán Attila és Júlia*

Székhely: Déva

Gondnok: *Balázs Dénes*

Vajdahunyad

Kapcsolat: *Kofity Magda*

Arad

Kapcsolat: *Major Csaba*

Temesvár

Gondnok: *Szász Enikő*

ÉSZAKNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkész: *Pálffy Anna-Mária*

Székhely: Szatmárnémeti

Gondnok: *Sándor Gyula*

Nagybánya

Gondnok: *ifj. Csiki Árpád*

Szilágysomlyó

Gondnok: *Szegedi Tünde*

Zilah

Gondnok: *Bálint Anna*

Nagykároly

Beszolgáló lelkész: *Bartha Mária Zsuzsánna*

Gondnok: *Imreh András*

Máramarossziget

Gondnok: *Gál András*

KOLOZS

Lelkeszi család: *Gyerő Dávid és Bak Ágnes*

Gondnok: *Deák Erzsébet*

KOLOZSVÁR 1. – BELVÁROS

Lelkeszi család: *Rácz Norbert Zsolt és Mária*

Segédlelkészek: *Rácz Mária, Jobbágy Mária Júlia*

Gondnok: *dr. Haltek Rozália*

Vallástanárok: *Bálint Enikő, Andorkó Júlia Eszter, Bodor Piroska*

Énekvezér: *Kiss Erika*

KOLOZSVÁR 2. – IRISZTELEP

Lelkeszi család: *Mezei Csaba és Melinda Kinga*

Gondnok: *Csete Rozália*

Énekvezér: *Kertész Rozália*

Beszterce – leányegyházközség

Beszolgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Bencze Mária*

Kide – szórvány

Beszolgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Dés – szórvány

Beszolgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Panaiot Mária*

KOLOZSVÁR 3. – MONOSTOR

Lelkeszi család: *Rüsz-Fogarasi Tibor és Enikő*

Gondnok: *Pál András*

Énekvezér: *Kertész Rozália*

Alsójára – leányegyházközség

Gondnok: *Fodor Lőrinc*

Énekvezér: *Árkosi Alfréd*

KÖVEND

Lelkeszi család: *Farkas Izolda és István*

Gondnokok: *Fodor Győző, Jobbágy Ferenc*

Énekvezér: *Thurdean Gyula*

Bogátpusztá – szórvány

Gondnok: Kovács Márton

LUPÉNY

Beszolgáló lelkész: Márton Edit

Gondnok: Kovács Sándor

Vulkán – leányegyházközség

Gondnok: Balázs Dénes

MAGYARSZOVÁT

Lelkeszi család: Balázs Tamás és Katalin

Gondnok: Bodor István

Énekvezér: Kádár Annamária

MÉSZKŐ

Lelkeszi család: Bálint Róbert Zoltán és Réka

Gondnok: Szél Gyula

Csegez – leányegyházközség

Gondnok: Szilágyi Dezső

Szind – leányegyházközség

Lelkész: Szabó László

NAGYENYED

Lelkeszi család: Sándor Botond és Erzsébet Éva

Gondnokok: Kelemen Ferenc, Makkai Béla

Marosújvár – szórvány

Gondnok: Vincze György

NAGYVÁRAD–BIHAR

Lelkész: Kardos József

Gondnok: dr. Ellenés-Jakabffy Zoltán

Nagyszalonta – szórvány

Gondnok: Vaszkánné Kővári Katalin

PETROZSÉNY

Gyakorló segédlelkész: Márton Edit

Gondnok: Szőcs Andrea

Aninószabányatelep – szórvány

Gondnok: *Bokor János*

SINFALVA

Lelkészi család: *Pálfi Dénes és Ildikó*

Énekvezér: *Pálfi Ildikó*

TORDA

Lelkészi család: *Józsa István Lajos és Emese Rozália*

Gondnok: *Fodor Béla*

Aranyosgyéres – szórvány

Gondnok: *Nagy Csongor*

TORDATÚR

Lelkészi család: *Bodor Rozália Piroska és Csete Márton*

Gondnokok: *Nagy Jolán*

Gondnokhelyettes: *Bányai György*

Komjátszeg – leányegyházközség

Gondnokok: *Szabó Ferenc*

Gondnokhelyettes: *Wekerle Zsófia*

TOROCKÓ

Lelkész: *Csécs Márton Lőrinc*

Gondnok: *Király Ferenc*

Énekvezér: *Simándi Teréz*

TOROCKÓSZENTGYÖRGY

Lelkészi család: *Finta Emese Erzsébet és Csaba*

Gondnok: *Nagy Sándor*

Énekvezér: *Imre Elvira*

VÁRFALVA

Lelkészi család: *Barabás Zsolt és Barta Alíz Erzsébet*

Gondnok: *Kolozsi Ernő*

Énekvezér: *Fodor Melinda*

VERESPATAK

Kapcsolattartó személy: *Pálfi Árpád*

Gondnok: *Pálfi Árpád Levente*

Kolozsvári kórházlelkész: *dr. Ferenczi Enikő*

2. MAROSI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Kecskés Csaba*

Felügyelőgondnokok: *Nagy Zsigmond, Barabás Lóránt*

Egyházköri jegyző: *Jenei Sándor Levente*

Egyházköri közügyigazgató: *Fazakas Lajos Levente*

Egyházköri könyvelő: *Balázs Sára*

BÖZÖD

Lelkeszi család: *Fazakas Lajos Levente és Angéla Melinda*

Gondnok: *Kádár József*

CSÓKFALVA–ERDŐSZENTGYÖRGY–BÖZÖDÚJFALU

Lelkeszi család: *Tőkés Lóránt és Csilla*

Gondnok (Csókfalva): *Szoboszlai Kálmán*

Énekvezér: *Faluvégi József*

Gondnok (Erdőszentgyörgy): *Osváth Árpád*

Gyulakuta – leányegyházközség

Gondnok: *ifj. Izsák Lajos*

Havadtó – szórvány

Gondnok: *Kis Albert*

IKLAND–NAGYERNYE

Lelkeszi család: *Kiss Zsuzsánna és Sándor Loránd*

Gondnok (Ikland): *Áchin Sándor*

Gondnok (Nagyernye): *Szakács Klára*

JOBÁGYFALVA–NYÁRÁDSZEREDA

Lelkeszi család: *Sándor Szilárd és Éva*

Gondnok (Jobbágyfalva): *Balla István*

Gondnok (Nyárádszereda): *Csíki Zsolt*

Énekvezér: *Szász Angéla*

MAGYARZSÁKOD

Lelkész: *Balázs Sándor*

Gondnok: *ifj. Hegedűs Béla*

Énekvezér: *Fülöp Tibor*

Bordos – leányegyházközség

Gondnok: *Engi Sándor*

MAROSSZENTGYÖRGY

Lelkeszi család: *Kis János Csaba és Tünde*

Gondnok: *György László*

Szászrégen – leányegyházközség

Gondnok: *Bányai Albert*

MAROSVÁSÁRHELY – Bolyai tér

Lelkeszi család: *Nagy László és Gizella*

Irodavezető: *Nagy Gizella*

Vallástanár: *Kedei Ibolya*

Gondnok: *Szabó Zoltán Győző*

Énekvezér: *Szabó Hajnal Imola*

MAROSVÁSÁRHELY – Kövesdomb

Lelkeszi család: *Kecskés Csaba és Andrea Noémi*

Irodavezető: *Kiss Matild Paula*

Vallástanár: *Varró-Bodoczi Ilona*

Gondnok: *Vónya László*

Énekvezér: *Kerekes Csaba*

NYÁRÁDGÁLFALVA

Lelkész: *Jakabházi Béla-Botond*

Megbízott gondnok: *Csécs Albert*

Énekvezér: *Tar Imre*

NYÁRÁDSZENTLÁSZLÓ–NYOMÁT

Gyakorló segédlelkész: *Szilágyi Szilamér*

Gondnok (Nyárádszentlászló): *Benke Csaba*

Gondnok (Nyomát): *Cseh József*

Süketdemeterfalva – leányegyházközség

Gondnok: *Tóth Péter*

NYÁRÁDSZENTMÁRTON–CSÍKFALVA

Lelkészi család: *Kiss Sándor Loránd és Zsuzsánna*

Gondnok (Nyárádszentmárton): *Csont Sándor*

Gondnok (Csíkfalva): *Fazakas Csaba*

Énekvezér: *Várad Imre*

Búzaháza – leányegyházközség

Gondnok: *Várad Imre*

RAVA

Lelkészi család: *Léta Zsolt és Piroska*

Gondnok: *Andrási Sándor*

SZABÉD

Lelkész: *Jenei Sándor Levente*

Gondnok: *Csécs Emma*

Énekvezér: *Szabó Júlia*

SZENTGERICE

Lelkészi család: *Varró-Bodoczi Barna és Ilona*

Gondnok és énekvezér: *Sánta Boros József*

Gondnok: *Paizs Ernő*

Ákosfalva – szórvány

Gondnok: *Berei Ákos*

Nyárádszentbenedek – szórvány

Gondnok: *Pásztor Jenő*

SZENTHÁROMSÁG

Lelkészi család: *Hegedűs Tivadar és Erika*

Gondnok: *Moldován Mihály*

Énekvezér: *Csíki Izabella*

Kisadorján – leányegyházközség

Gondnok: *Borbély Beáta*

SZÉKELYKÁL

Lelkészi család: *Molnár Attila és Mónika*

Gondnok: *Mihály Ignác*

Iszló – leányegyházközség

Gondnok: *Fogarasi Sándor*

Kisillye – leányegyházközség

Gondnok: *Nagy József*

Marosjára – szórvány

Gondnok: *Aszalos Ibolya*

SZOVÁTA

Lelkész: *Benedek Csongor*

Gondnok: *Szabó Árpád*

Énekvezér: *Tófalvi Edit*

VADAD

Beszolgáló lelkész: *Kiss Sándor Loránd*

Gondnok: *Marton Sarolta*

Marosvásárhelyi kórházlelkész: *Pavelka Attila*

3. KÜKÜLLŐI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Szentgyörgyi Sándor*

Felügyelőgondnokok: *Nagy Ferenc György, Czerán József*

Egyházköri jegyző: *Jenei László Csaba*

Egyházköri közügyigazgató: *Veress Ferenc László*

Egyházköri könyvelő: *Nicolae Katalin*

ÁDÁMOS

Lelkészi család: *Fülöp D. Alpár és Erika Anna*

Gondnok: *Miklós József*

BETHLENSZENTMIKLÓS

Lelkészi család: *Veress Ferenc László és Tímea*

Gondnok: *Vincze Zoltán*

Magyarszentbenedek – szórvány

DÉSFALVA

Lelkész: Szombatfalvi Csongor

Gondnok: Kiss László

Harangláb – leányegyházközség

Gondnok: Jakab Attila

DICSŐSZENTMÁRTON

Lelkész: Szentgyörgyi Sándor

Gondnok: Udvar Miklós

Énekvezér: Jenei Ildikó

Radnót – szórvány

Gondnok: Szakács Magdolna

KÜKÜLLŐDOMBÓ

Lelkészi család: Márkos Hunor Elemér és Erzsébet Zita

Gondnok: Szabó Zsuzsanna

KÜKÜLLŐSÁRD

Beszolgáló lelkész: Jakab Zsolt Mihály

Gondnok: Kádár Erzsébet

MAGYARSÁROS

Lelkészi család: Jenei László Csaba és Ildikó

Gondnok: Balázs József

Énekvezér: Dezső Margit Hajnalka

MEDGYES

Lelkész: Bodor Lídia Emese

Gondnok: Fehér László

Nagyszeben – leányegyházközség

Gondnok: Bărbat Rodica

PIPE–SZÁSZNÁDAS

Lelkész: Orbán Dezső

Gondnok (Pipe): Orbán Vencel

Gondnok (Szásznádas): Orbán Balázs

SEGESVÁR

Lelkeszi család: *Benedek Jakab és Enikő*

Gondnok: *Máthé Márton*

Fehéregyháza – leányegyházközség

Gondnok: *Lókodi Imre*

SZŐKEFALVA

Lelkesz: *Szász Tünde*

Gondnok: *Besenyei András*

Küküllőszéplak – leányegyházközség

Gondnok: *Bordi András*

Vámosudvarhely – leányegyházközség

Gondnok: *Kristály Attila*

4. SZÉKELYKERESZTÚRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Lőrinczi Lajos*

Felügyelőgondnokok: *Bálint Sándor, Kibédi Emil*

Egyházköri jegyző: *Gál Zoltán*

Egyházköri közügyigazgató: *ifj. Szombatfalvi József*

Egyházköri könyvelő: *Lőrinczi Tünde*

ALSÓBOLDOGFALVA

Lelkeszi család: *Vida Rozália és Zsombor Ferenc*

Gondnokok: *Gagy Lőrinc*

BENCÉD

Lelkeszi család: *Makkai-Ilkei Ildikó és Csaba*

Gondnok: *Mózes László*

CSEHÉTFALVA

Lelkeszi család: *Lőrinczi Lajos és Tünde*

Gondnok: *Szentpáli Imre*

CSEKEFALVA

Lelkeszi család: *Moldován-Szeredai Noémi és Gergely*

Gondnokok: *Nagy Levente, Jánosi Jenő*

Rugonfalva – leányegyházközség

Gondnok: *Márton Dezső*

ÉNLAKA

Lelkész: *Mátéfi Tímea*

Gondnok: *Kolumbán Gábor*

Etéd – szórvány

Gondnok: *Nagy Zoltán*

FIATFALVA

Lelkeszi család: *ifj. Szombatfalvi József és Erika*

Gondnok: *Vas Mihály*

Énekvezér: *Gagy Attila*

FIRTOSMARTONOS

Lelkeszi család: *Szász-Cserey Katalin és Botond Árpád*

Gondnok: *Kibédi Emi*

Firtosmartonosi ház – szórvány

Gondnok: *Tóth Judit*

FIRTOSVÁRALJA

Lelkeszi család: *Sipos László és Mónika*

Gondnok: *Bálint Sándor*

GAGY

Lelkeszi család: *Gál Zoltán és Magdika*

Gondnok: *Nagy István*

Énekvezér: *László Attila*

Kismedesér – leányegyházközség

Kapcsolattartó: *Tóth Tünde*

KADÁCS

Lelkeszi család: *Lőrinczi-Vass Zsuzsánna és Lőrinczi Domokos*

Gondnok: *Csutak Sándor*

KEDE

Beszolgáló lelkész: *Moldován-Szeredai Noémi*

Gondnok: *Vass Zoltán*

KISSOLYMOS

Lelkészi család: *Lőrinczi Levente és Lőrinczi-Simó Orsolya*

Gondnok: *Berei Imre*

Énekvezér: *Buzogány Lajos*

Nagysolymos – leányegyházközség

Gondnok: *Szilágyi Márton*

KOBÁTFALVA

Lelkészi család: *Csáki Levente és Melánia*

Gondnok: *Bálint Endre*

Énekvezér: *László Attila*

KOROND

Lelkészek, lelkeszi család: *Lázár Levente és Demeter Erika*

Gondnok: *Bíró Lajos*

Énekvezér: *Kovács Jenő*

Fenyőkút-Pálpataka – leányegyházközség

Gondnok: *Tófalvi Lajos*

KŐRISPATAK

Beszolgáló lelkész: *Szász-Cserey Katalin*

Gondnok: *Péter Géza*

NAGYMEDESÉR

Lelkészi család: *Sipos Mónika Rebeka és László*

Gondnok: *Bernárdt András*

SIMÉNFALVA

Lelkészi család: *Szén Sándor és Csilla*

Gondnok: *Bíró József*

Énekvezér: *Bálint Hortenzia*

SZENTÁBRAHÁM

Lelkészi család: *Berei István és Enikő*

Gondnokok: *Mátéfi Domokos, Kerestély István*

Magyarandrásfalva – leányegyházközség

Gondnok: *Keresztes István*

Énekvezér: *Benkő Béla*

SZÉKELYKERESZTÚR

Lelkészi család: *Tódor Csaba és Éva*

Énekvezér: *Tódor Éva*

Gondnok: *Demeter Domokos*

Betfalva – szórvány

Gondnok: *Szécsi Irén*

SZÉKELYSZENTMIHÁLY

Lelkészi család: *Tófalvi Tamás és Kinga Julianna*

Gondnok: *Varga Dénes*

Gondnokhelyettes: *Péter Dénes*

SZÉKELYSZENTMIKLÓS

Beszolgáló lelkész: *Csáki Levente*

Gondnok: *Bálint Sándor*

TARCSAFALVA

Lelkészi család: *Mikó Ferenc és Amália*

Gondnok: *Benczédi András*

TORDÁTFALVA

Beszolgáló lelkész: *Lőrinczi Lajos*

Gondnok: *Boros Etel*

ÚJSZÉKELY

Lelkészi család: *Jakab Zsolt Mihály és Borika*

Gondnok: *Buzogány József*

Énekvezér: *Jakab Borika*

5. SZÉKELYUDVARHELYI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Simó Sándor*

Felügyelőgondnokok: *Dombi Gyula, Mezei Domokos*

Egyházköri jegyző: *Andorkó Attila*

Egyházköri ügyigazgató: *Kelemen Szabolcs*

Egyházköri könyvelő: *Deák Szilvia*

ABÁSFALVA

Gyakorló segédlelkész: *Lurtz Zsolt*

Gondnok: *Gergely Attila*

CSÍKSZEREDA

Lelkeszi család: *Solymosi Alpár és Erika*

Gondnok: *Dombi Gyula*

Énekvezér: *Fikó Enikő és Mézes Melinda*

Hargitafürdő – szórvány

Kapcsolattartó személy: *Mandell Zsolt*

GYEPES

Lelkeszi család: *Bardócz-Tódor András és Zselyke*

Gondnok: *László Lajos*

GYERGYÓSZENTMIKLÓS

Lelkeszi család: *Tőkés-Bencze Zsuzsánna és Tőkés Lehel*

Gondnok: *Székely Erzsébet*

Csíksszentdomokos – szórvány

Megbízott gondnok: *Kis Julianna*

Balánbánya – szórvány

Megbízott gondnok: *Szász Ferenc*

HOMORÓDALMÁS

Lelkeszi család: *Csete Árpád és Tordai Tímea*

Gondnok: *Csíki Áron*

Énekvezér: *Sorbán Enikő*

HOMORÓDJÁNOSFALVA

Beszolgáló lelkész: *Lőrinczi Botond László*

Gondnok: *Benedek István*

Énekvezér: *Tímár Dénes*

Homoróddaróc – leányegyházközség

Gondnok: *György Izabella Zsófia*

Énekvezér: *Demeter Dénes*

HOMORÓDKARÁCSONYFALVA

Lelkészi család: *Benedek Mihály és Enikő*

Gondnok: *Szentpáli Géza*

Énekvezér: *Benedek Tímea* (gyermeknevelési szabadságon)

HOMORÓDKEMÉNYFALVA

Beszolgáló lelkész: *Lurtz Zsolt*

Gondnok: *Tódor Zakariás*

HOMORÓDSZENTMÁRTON

Lelkészi család: *dr. Pál János és Andorkó Orsolya Mária*

Gondnok: *Szász Barna*

Énekvezér: *Zsombori Zsombor Balázs*

HOMORÓDSZENTPÁL

Beszolgáló lelkész: *dr. Pál János*

Gondnok: *Tódor Vendel*

Énekvezér: *Hegyi Tünde Rózsa*

HOMORÓDSZENTPÉTER

Lelkészi család: *Székely Kinga Réka és Zsolt Csaba*

Gondnokok: *Bató Áron, Csomor Imre*

Énekvezér: *Máté Ilonka*

HOMORÓDÚJFALU

Lelkész: *Gyerő Attila*

Gondnok: *Dávid Géza*

Székelyzsombor – leányegyházközség

Gondnok: *Jobb Margit*

KÉNOS

Lelkészi család: *Andorkó Attila és Andorkó-Gál Kinga*

Gondnok: *Gál Attila*

Lókod – leányegyházközség

OKLÁND

Lelkészi család: *Kelemen Levente és Éva*

Gondnok: *Bartha Dénes*
Algondnok: *Gólicza János*
Énekvezér: *Kovács Irén*

RECSENYÉD

Lelkeszi család: *Nagy Adél és dr. Gidó Csaba*
Gondnokok: *Nagy Elemér, Dáné Mihály*

SZÉKELYDERZS

Lelkeszi család: *Demeter Sándor Loránd és Újvárosi Katalin*
Énekvezér: *Pál Ákos*

SZÉKELYMUZSNA

Lelkeszi család: *Újvárosi Katalin és Demeter Sándor Loránd*
Gondnok: *Mester Sándor*
Zetelaka – leányegyházközség
Gondnok: *Kolumbán-Antal József*

SZÉKELYUDVARHELY 1.

Lelkeszi család: *Simó Sándor és Melinda Tímea*
Gyakorló segédlelkész: *Antonya Ilona*
Gondnok: *Jánosi Jenő*
Énekvezér: *László Árpád*

SZÉKELYUDVARHELY 2.

Lelkész: *Rüsz Domokos és dr. Dáczy Kovács Éva*
Gondnok: *Littasi Gyula*
Énekvezér: *Vas-Székely Piroška*

SZENTEGYHÁZA

Lelkész: *Kelemen Szabolcs*
Gondnokok: *László Zoltán, Lőrincz László*

VÁROSFALVA

Lelkeszi család: *Lőrinczi Botond László és Krisztina*
Gondnok: *Csáka Csaba*
Énekvezér: *Demeter Dénes*

Székelyudvarhelyi kórházlelkész: *Katona Dénes*

6. HÁROMSZÉK-FELSŐFEHÉRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Török István*

Felügyelőgondnokok: *Erdő B. Vilmos, Demeter Zoltán*

Egyházköri jegyző: *Szabó Előd*

Egyházköri közügyigazgató: *Buzogány-Csoma István*

Egyházköri könyvelő: *Gábor Edit*

Egyházköri titkár, szeretetszolgálati munkatárs: *Tordai Melinda*

ALSÓRÁKOS

Lelkészi család: *Szabó József és Mária*

Gondnok: *Antal P. Mihály*

Kaca – leányegyházközség

Gondnok: *Pál István*

ÁRKOS

Lelkészi család: *Bíró Attila és Annamária*

Gondnok: *Bedő Károly*

Énekvezér: *Márk Attila*

Tusnádfürdő – leányegyházközség

Gondnok: *Szőcs József*

BARÓT

Lelkész: *Molnár Imola*

Gondnok: *Fazakas László*

Vallástanár: *Nagy Réka*

Énekvezér: *Jakab Tünde Gabriella*

Köpec-Köpecbánya – leányegyházközség

Gondnok: *Zoltán Éva*

Olasztelek – leányegyházközség

Gondnok: *Péter Erzsébet*

Bardoc – szórvány

Gondnok: *Gáspár Mária*

BÖLÖN

Lelkész: *Kozma Albert*

Gondnok: *Uzoni István*

Énekvezér: *id. Kozma Albert*

Földvár – szórvány

Gondnokok: *Dombi Gábor és Dombi Eugénia*

BRASSÓI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Lelkeszi családok: *Andrási Benedek és Erika*

Szász Ferenc és Bokor Katalin

Gondnok: *Erdő-B. Vilmos*

Énekvezér: *Kádár Gábor*

Gondnok: *Bács Julianna*

Vidombák – leányegyházközség

Gondnok: *Tóth János*

Négyfalu – leányegyházközség

Gondnok: *Kádár András*

DATK

Lelkeszi család: *Major László és Orsolya Beáta*

Gondnok: *Kallos Ince*

DÉL-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

FOGARAS–BUKAREST

Fogaras

Beszolgáló lelkész: *Török István*

Gondnok: *Sofletea Marosi Ágnes*

Bukarest

Beszolgáló lelkész: *Vagyas Attila*

Gondnok: *Qi Réka*

FELSŐRÁKOS

Lelkész: *Palkó Zalán Koppány*

Gondnok: *Pető Elemér*

Énekvezér: *Fábricz Emilia*

KÁLNOK

Lelkeszi család: *Szabó Adél Júlia és Furus Levente*

Gondnok: *Ütő Judit*

Sepsibodok – leányegyházközség

Gondnok: *Deák Ferenc*

Étfalvazoltán – szórvány

KÓHALOM–HOMORÓD

Lelkész: *Márkos Ervin Sándor*

Gondnok (Kóhalom): *Toró Zoltán*

Gondnok (Homoród): *Nagy József*

KÖKÖS

Lelkeszi család: *Bartha Alpár és Éva*

Gondnok: *Ilyés János*

NAGYAJTA

Lelkeszi család: *Fekete Levente és Judit*

Gondnok: *ifj. Barabás András*

Énekvezér: *Fekete Judit*

Miklósvár – leányegyházközség

Gondnok: *ifj. Balázs Sándor*

Középajta – szórvány

Gondnok: *Gazdag Levente*

OLTHÉVÍZ

Lelkeszi család: *Török István és Lőrincz Melinda*

Gondnok: *Bálint Ágoston*

Énekvezér: *Balázs Mózes*

SEPSIKÖRÖSPATAK

Lelkeszi család: *Tordai Ernő és Melinda*

Gondnok: *ifj. Költő Sándor*

SEPSISZENTGYÖRGY

Lelkeszi család: *Kovács István és Ágnes*

Segédlelkeszi család: *Péterfi Zita Ágnes és Sándor*

Vallástanár: *Pál Tünde*

Gondnok: *Gazdag Géza*

Énekvezér: *Hurubás János*

Kovászna – leányegyházközség

Gondnok: *Murvai Buzogány László*

Sepsikilyén – leányegyházközség

Gondnok: *Füzi Imre*

SEPSISZENTKIRÁLY

Beszolgáló lelkész: *Buzogány-Csoma István*

Gondnok (Sepsiszentkirály): *Kiss Áron*

Botfalu – leányegyházközség

Gondnok: *Fitori Bálint*

SZENTIVÁNLABORFALVA–KÉZDIVÁSÁRHELY

Lelkeszi család: *Buzogány-Csoma István*

Gondnok (Szentivánlaborfalva): *Gábor Vilmos*

Gondnok (Kézdivásárhely): *Bucs Ildikó*

ÜRMÖS

Beszolgáló lelkész: *Palkó Zalán Koppány*

Gondnok: *Mihály András*

Énekvezér: *Urák János*

Apáca – szórvány

Gondnok: *László Ilona*

VARGYAS

Lelkeszi család: *Ilkei Árpád és Judit*

Gondnok: *Tóth Péter*

Énekvezér: *Varga Réka*

Székelyszáldobos – leányegyházközség

Gondnok: *Kolumbán Erzsébet*

Sepsiszentgyörgyi kórházlelkész: *Buzogány-Csoma Csilla Mónika*

7. MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZKERÜLET

EGYHÁZKERÜLETI KÉPVISELŐK TANÁCSA,
EGYHÁZKERÜLETI HIVATAL

Püspöki helynök: *Kászoni-Kövendi József*

Egyházkerületi főgondnok: *Elekes Botond Áron*

Egyházkerületi jegyző: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Egyházkerületi felügyelőgondnok: *Kavecckiné dr. Farkas Katalin*

Egyházkerületi közügyigazgató: *Máté Ernő*

Egyházkerületi főszámvevő: *Szekeres Piroska*

Egyházkerületi gyakorló segédlelkész: *Albert-Nagy Ákos István*

BARTÓK BÉLA UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG (Budapest)

Lelkészi család: *Léta Sándor és Erika*

Gondnok: *Gergely Felicián*

BUDAPESTI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Lelkészi család: *dr. Czire Szabolcs és Ferenczi Enikő*

Gondnok: *Kavecckiné dr. Farkas Katalin*

DEBRECEN

Lelkészi család: *Pap Gy. László és Margit*

Gondnok: *Csíki András*

DÉL-DUNÁNTÚLI UNITÁRIUS SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (Pécs)

Lelkész: *Máté Ernő*

Gondnok: *Bandi András*

FÜZESGYARMAT

Beszolgáltatásért felelős lelkész: *Pap Gy. László*

Gondnok: *Kovácsné Czeglédi Mária Tünde*

Gyula és Környéke Szórvány

Szórványgondnok: *Kispálné Romvári Etelka*

**ÉSZAK-DUNÁNTÚLI UNITÁRIUS
SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (Győr)**

Beszolgálásért felelős lelkész: *Kászoni-Kövendi József*

Gondnok: *Szabó Ildikó*

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

Lelkész: *Szabó Csengele*

Gondnok: *dr. Ravai Elek*

Szeged – leányegyházközség

Gondnok: *dr. Kiss Tibor János*

Duna-Tisza Közi Szórványegyházközség

Gondnok: *Balázs Mihály*

KOCSORD

Lelkeszi család: *Bartha Mária Zsuzsanna és Károly*

Gondnok: *Jakab Gyula*

**ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS
SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG (Miskolc)**

Lelkeszi család: *Kriza János és Lakatos Csilla*

Gondnok: *Marosi Ilona*

PESTSZENTLŐRINC

Lelkész: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Gondnok: *Giba Ferenc*

VIII. NYUGDÍJAS LELKÉSZEK NÉVJEGYZÉKE

Adorjáni Levente, Andorkó Ferenc, Andrási György, Balázs László, Barabás Áron, Bálint Imre, Benedek Sándor, Bíró Mihály, Dimény András, Egyed Dániel, Farkas Dénes, Farkas László, Fazakas Endre, Ferencz Gábor, Kászoni-Kövendi József, Kecskés Lajos, Kedei Mózes, Keresztes Sándor, Kibédi Pál, Kiss Alpár Kálmán, Kiss Gergely, Kiss Mihály, Kotecz József, id. Kozma Albert, Lőrinczi Károly, Máthé Sándor, Nagy Endre, Nemes Dénes, Nyitrai Levente, Nyitrai-Németh Csongor, Pál Ádám, Pálffy A.

Tamás, Pálffy Árpád, Péterfi Sándor, Szathmáry Incze Kornél, Szabó Zoltán, Székely János, Székely Miklós, Szombatfalvi József, Török Elek, Varga Major Sándor, Vass Mózes

REJTVÉNYPÁLYÁZAT

Kedves Olvasóink!

A 2020. évi kalendáriumunkban meghirdetjük a már szokásos rejtvénypályázatunkat. Forrai Tibor rejtvényszerkesztő a tizenkét rejtvényben olyan adatokat rejtett el, amelyek a felelősségről és a testi-lelki egészségről gondolkodó értelmiségiekre, illetve neves uralkodókra vonatkoznak. A rejtvénypályázatra ötven helyes megfejtéssel lehet jelentkezni.

Kérjük kedves Olvasóinkat, hogy töltsék ki a tartalomjegyzék után található rejtvénypályázati űrlapot, és május 4-éig küldjék be a kivágott szelvényeket az *Unitárius Közlöny* szerkesztőségébe, az alábbi postacímre:

400105 Cluj-Napoca / Kolozsvár

B-dul 21 Decembrie 1989, nr. 9.

A helyes megfejtések beküldői között 2020 júniusában értékes tárgyi nyereményeket sorsolunk ki. A sorsolás eredményét az *Unitárius Közlöny* hasábjain tesszük közzé, a nyereményeket pedig a szerencsés nyertes egyházközségének lelkészéhez juttatjuk el.

Eredményes rejtvényfejtést kíván

Forrai Tibor
és az *Unitárius Kalendárium* szerkesztője

TARTALOM

Bálint Benczédi Ferenc: <i>Előszó a 2020. évi Unitárius Kalendáriumhoz</i> ...	5
Keresztnevek és névnapok az unitárius naptárban	30
Egyházi ünnepeink 2020-ban	38
Nemzeti ünnepeink.....	38
Húsvét időpontja a nyugati és a keleti szertartású egyházaknál (2020–2031).....	38
Jelentős évfordulók 2020-ban	39

Január

Makkai Gergely: <i>Az ökológia és az egyházak</i>	44
Kiss Dénes: <i>A kisebbségi vallásosság kihívásai</i>	59
Farkas Wellmann Éva: <i>Unus est Deus</i>	62
Rejtvény: <i>Ókori filozófus</i>	64
Humorban nem tréfálunk: <i>Logikus sorrend</i>	66

Február

Dimény Hajnalka: <i>A felebaráttól a felelősségig.</i> <i>A felelősség szó története</i>	68
Kocsis Tünde: <i>Felelős játék</i>	71
Pánczél Ildikó, Török Dalma: <i>Pénzügyeink követése</i>	74
Balácsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuszterműhelyben – 1.</i>	78
Rejtvény: <i>Immanuel Kant</i>	80
Deák Péter: <i>Pillérek</i>	82

Március

Fekete Ágnes Heini: <i>A korai fejlesztés fontossága</i>	84
Török Karola: <i>Közös világ – közös oktatás</i>	87
Balácsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuszterműhelyben – 2.</i>	90
Rejtvény: <i>Angol királynő</i>	92
Bárd Oszkár: <i>Kell lennie (részlet)</i>	94

Április

Török Karola: <i>Biblioterápia</i>	96
Román Mónika: <i>A felelősség fejlődése gyermekkorban</i>	100

Szilágyi Szilamér: <i>Húsvéti esély</i>	104
Babits Mihály: <i>Ritmus a könyvről (A magyar Könyv ünnepére)</i>	106
Balácsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 3.</i>	108
Rejtvény: <i>Skót tudós</i>	110
Humorban nem tréfálunk: <i>Feladatleosztás</i>	112

Május

Simó Melinda: <i>Ki az a valaki?</i>	114
Nagy Gizella: <i>Felelősségvállalás és kötődés mentálhigiénés megközelítésben</i>	118
Gálfalvi Gábor: <i>Az anya meleg keze</i>	126
Szondy György: <i>(Minden név)</i>	129
Balácsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 4.</i>	130
Rejtvény: <i>Arthur Schopenhauer</i>	132
Humorban nem tréfálunk: <i>Az apró sejttitkár / Nincs visszatérés</i>	134

Június

Lönhárt Tamás: <i>Erdély az 1918-as összeomlástól Trianonig</i>	136
Murádin János Kristóf: <i>Hitek és tévhitek között: tíz tény Trianonról</i>	144
Koppándi Botond Péter: <i>Jób könyve mint tankönyv a szenvedésről</i>	153
Juhász Gyula: <i>A békekötésre</i>	169
Buzogány Árpád: <i>Aranyfényű citera</i>	170
Balácsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 5.</i>	171
Humorban nem tréfálunk: <i>Nehéz szolgálat</i>	173
Rejtvény: <i>Szent Ágoston</i>	174

Július

Dimény Hajnalka: <i>Az egészség szó eredete</i>	176
Gergely Edó: <i>Egész-ség, avagy aminek nincs ellentéte</i>	179
Szaló Réka: <i>Amikor már nem egész</i>	181
„Kergetnek, fiam?”	184
Dsida Jenő: <i>Én hívlak élni</i>	190
Balácsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 6.</i>	191
Rejtvény: <i>Magyar filozófus</i>	192

Augusztus

Gaal György: <i>Az Unitárius Kollégium kórháza</i>	194
--	-----

Kisgyörgy Zoltán: <i>Egy unitárius orvosdinasztia: a gyógyításra esküdtek fel</i>	208
Rejtvény: <i>Francia császár</i>	214
Fekete Levente: <i>Szejke</i>	216

Szeptember

Moldován-Szeredai Noémi: <i>A levendula egészségmegőrző hatásai</i>	218
Szabó Adél Júlia: <i>Papné manufaktúra, avagy a teaálom.</i> <i>Gondolatok egy unitárius lelkészről mindennapjaiból</i>	222
Finta Zoltán: <i>Keresztút porába irt igék</i>	226
Balázsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 7.</i>	227
Rejtvény: <i>Francia király</i>	228

Október

Bíró Sára Gyöngyvér: <i>Háztáji gondolkodó</i>	230
Kis Boglárka Mercédesz: <i>Folyékony kincseink</i>	234
Kovács Péter: <i>Gondolatfalat</i>	239
Balázsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 8.</i>	241
Rejtvény: <i>Francia-zsidó filozófus</i>	242

November

id. Farkas Domokos: <i>Felelősség és egészség az állatorvos szemszögéből</i> ..	244
ifj. Farkas Domokos: <i>Kutya érkezik a házhoz</i>	252
Farkas Wellmann Éva: <i>Dávid Ferenc utolsó éjszakája</i>	257
Rejtvény: <i>Oszták orvos</i>	258
Balázsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 9.</i>	260

December

Andrási György: <i>Karácsony este 1963-ban</i>	262
Szilágyi Szilamér: <i>Adventi nagytakarítás</i>	265
Pakocs Károly: <i>Születnie kell valakinek!</i>	268
Balázsi Dénes: <i>Népi gyógyászat a szuzterműhelyben – 10.</i>	270
Rejtvény: <i>Amerikai filozófus</i>	272
Humorban nem tréfálunk: <i>Kapcsolatfelvétel</i>	274

A Magyar Unitárius Egyház hivatali névjegyzéke	275
Rejtvénypályázat	307
Pályázati lap a rejtvényekhez	311

ÁLYÁZATI LAP A REJTVÉNYEKHEZ

A megfejtő neve:

A megfejtő lakcíme:

A megfejtő lelkészének neve:

Január – Ókori filozófus

Az ókori filozófus neve:

Az általa alapított filozófiai irányzat, iskola neve:

Ezzel foglalkozott a filozófián kívül:

.....

.....

Február – Immanuel Kant

Ilyen nemzetiségű volt Kant:

Ezzel is foglalkozott:

Ezen a nyelven is értett:

Ezt is tanulta az egyetemen:

A kanti legfőbb morális törvény:

Március – Angol királynő

A királynő neve:

Az őt kínzó két betegség neve:

Annak a betegségnek a neve, amely elől apja egy faluba menekítette:

Így nevezték a királynőt alattvalói:

Még egy betegségének a neve:

Április – Skót tudós

Vízs.: 1. Ehhez a filozófiai irányzathoz tartozott a tudós:

17. A tudós szülővárosa:

31. A skót tudós neve:

47. Tulajdonképpen ez volt a tudós:

Függ.: 13. A tudós fő művének címe (befejező rész):

20. Ebben a francia városban is tanult a tudós:

46. A tudós fő művének címe (első rész):

Május – Arthur Schopenhauer

Vízs.: 1. Schopenhauer nagy műve:

Függ.: 1. Így is nevezték Schopenhauert:

Június – Szent Ágoston

Itt tanult a püspök:
A püspök műve:
A püspök kedvenc költője:
A püspök anyja:

Július – Magyar filozófus

A filozófus neve:
A filozófus kutatási témája:
A filozófus foglalkozása:
Vele is foglalkozott:

Augusztus – Francia császár

Vízzs.: 1. A császár neve:
30. Hadjáratai során szerzett egyik uralkodói címe volt:
67. A császár egyik betegsége:
Függ.: 1. A császár másik betegsége
13. Ez okozta a császár halálát:
33. Ezt a címet is megszerezte a császár:

Szeptember – Francia király

A király mottója latinul:
Így nevezték a királyt:
A király második nevének jelentése:

Október – Francia-zsidó filozófus

A filozófus neve:
Itt született:
A filozófus kötete:

November – Osztrák orvos

A császárnő két betegsége:
Ettől tiltotta a gyermekeit:
A császárnő orvosának neve:
Az orvos gyógyítási módszere:

December – Amerikai filozófus

Vízzs.: 1. John Martin Fischer amerikai filozófus nagyapjának ajánlott műve,
első rész:
60. A nagyapának ajánlott mű címének befejező része:
66. Ilyen származású volt nagyapja révén Fischer:
Függ.: 1. A morálfilozófia egyik terminusa, Fischer nevéhez kötődik: